

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 2

BEOGRAD 1933 GODINE

KNJIGA V

XLIV REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

ODRŽAN 19 MARTA 1933 GODINE U BEOGRADU

PRESEDAVALI:

PRESEDIK

D-r KOSTA KUMANUDI

POTPRESEDIK:

DRAGUTIN-KARLO KOVAČEVIĆ, D-r AVDO HASANBEGOVIĆ i D-r KOSTA POPOVIĆ

SEKRETARI:

Dr. DRAGOLJUB JEVREMOVIĆ, ANTE KOVAČ i MILAN MRAVLJE

Prisutni su g. Ministri: Predsednik Ministarskog saveta Dr. Milan Srškić, Ministar bez portfelja Dr. Albert Kramer, Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Ivan Pucelj, Ministar bez portfelja Dr. Hamdija Ramahmedović, Ministar bez portfelja Dr. Dragutin Kojić, Ministar trgovine i industrije Dr. Ilija Šumenković, Ministar pravde Božidar Ž. Maksimović, Ministar saobraćaja Lazar Radivojević, Ministar poljoprivrede Juraj Demetrović, Ministar vojske i mornarice — Armijski general Dragomir Ž. Stojanović, Ministar šuma i rudnika Pavao Matić, Ministar finansija Dr. Milorad Đorđević, Ministar građevina Dr. Stjepan Srkulj, Ministar unutrašnjih poslova Živojin Lazić, Ministar prosvete Dr. Radenko Stanković i Ministar fizičkog vaspitanja naroda Dr. Lavoslav Hanžek.

Početak u 8:30 časova

SADRŽAJ

- 1 — Čitanje zapisnika XLIII sastanka.
- 2 — Saopštenje Ukaza Nj. V. Kralja, kojim se postavlja za zastupnika Ministra spoljnih poslova g. Kramer, Albert, Ministar bez portfelja.

Dnevni red: Nastavak predesa u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom finansijskog zakona za budžetsku 1933/34 godinu.

Govornici: Predsednik Narodne skupštine Dr. Kosta Kumanudi, sekretar Ante Kovač, Ministar za fizičko vaspitanje Dr. Lavoslav Hanžek, Dr. Bogdan Vidović, Dr. Dragan Kraljević, Albin Koman, Milan Dobrovoljac, Vlado Spahić, Dr. Djuro Ostojić, Ministar za fizičko vaspitanje Dr. Lavoslav Hanžek (po drugi put), Dr. Albert Kramer, zastupnik Ministra inostranih poslova, Dr. Budislav-Grga Andjelinović, Ferdo Šega, Jeftimije Popović, Mita Dimitrijević, Mihailo Živančević, Omer Kajmaković, Dr. Nikola Kešeljević, Dr. Miloslav Stojadinović, Ministar finansija Dr. Milorad Djordjević, Živojin Stefanović, Dr. Gavro Santo, Vasilije Trbić, Dr. Milan

Stijić, Mirko Najdorfer, Stjepan Šiflar, Stevan Kačanski, Pera Ivanišević, Miliwoje Isaković, Milan Dobrović, Mateja Maceković, Hadži Todor Dimitrijević, Dr. Fran Gospodnetić, Josip Antunović, Milan Bunović, Dr. Mladen Lisavac, Vlado Spahić, (po drugi put), Dr. Toša Rajič, Ivan Mohorić, Branko Avramović, Ferdo Šega, (po drugi put), Dr. Mirko Ivandekić, Dr. Stefan Kraft, Milovan Lazarević, Alija Selmamović.

Predsednik Dr. Kosta Kumanudi: Otvaram XLIV redovni sastanak Narodne skupštine. Izvolite čuti zapisnik prošle sednice.

Sekretar Ante Kovač čita zapisnik XLIII redovnog sastanka.

Predsednik Dr. Kosta Kumanudi: Ima li primedaba na pročitani zapisnik? (Nema). Primedaba nema, objavljujem da je pročitani zapisnik primljen. Izvolite čuti jedan Ukaz Nj. V. Kralja.

Sekretar Ante Kovač (čita):

MI

ALEKSANDAR I

PO MILOSTI BOŽJOJ I VOLJI NARODNOJ
KRALJ JUGOSLAVIJE

Pošto će se Naš Ministar inostranih poslova Jevtić Bogoljub baviti izvesno vreme u inostranstvu, to na predlog Pretsednika Našeg Ministarskog saveta a na osnovu čl. 12 Zakona o uređenju Vrhovne državne uprave — postavljamo:

Za zastupnika Našeg Ministra inostranih poslova Dr. KRAMERA ALBERTA, Našeg Ministra bez portfelja. Pretsednik Našeg Ministarskog saveta neka izvrši ovaj Ukaz.

14. marta 1933. godne
u Beogradu

ALEKSANDAR, s. r.

Pretsednik Ministarskog saveta,
Dr. M. Sršklč, s. r.

(Narodni poslanici saslušali su čitanje ovog Ukaza stojeći i propratili usklikima: Živeo Kralj).

Pretsednik Dr. Kosta Kumanudi: Prima se na znanje. Sad prelazimo na dnevni red. Na dnevnom redu je produženje pretresa u pojedinostima predloga Zakona budžeta o državnim rashodima i prihodima za 1933/34 god. Nu redu je Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda. Reč ima g. Ministar Dr. Lavoslav Hanžek.

Ministar fizičkog vaspitanja naroda dr. Lavoslav Hanžek (burno pozdravljen): Gospodo narodni poslanici, ima ih koji smatraju da Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda nema rezona. To su oni, gospodo, koji, rekao bih, gledajući spavaju i koji su prospavali ne samo ovo poratno vreme, nego naročito zadnju fazu koju mi sada preživljujemo. U uzbuni duhova onih, kojima mirovni ugovori nisu oživotvorili nade i očekivanja od velike svetske konflagracije i koji na putu svoga uznemirenog duha traže mogućnost da pravorek sveta promene u svoju korist, oni su našli i taj put da i u uzbuni duha svoje omladine potraže mogućnost oživotvorenja svojih ciljeva.

Mi, kojima je osnov života zakon međunarodnog mira, mi koji smo posle toliko teških muka stekli svoju slobodu i mogućnost mirnoga života, gledajući u tu uzbunu duhova drugih, ne možemo stajati skrštenih ruku. Mi ne možemo prepustiti svoju otadžbinu i buduće generacije sudbini, onoj teškoj sudbini koju smo mi sami doživeli i preživeli. Ako se mir sveta stvara spremanjem za odbranu toga mira, onda je svakako potrebno da zakon o međunarodnom miru postane moralni zakon i u našem društvu. Zato je potreban odgoj daljih generacija u takvome duhu da one mogu biti spremne da brane mir sveta. (Pljeskanje i odobravanje) To je polazna tačka, sa koje mi želimo da u skladu sa pravorekom sveta svoj nacionalni razvitak dovedemo do onoga cilja do koga su dospeli drugi narodi. Polazeći s te tačke odgoja omladine da ona bude spremna za odbranu mira, i Ministarstvo za fizičko vaspitanje postaje

jedan važan deo državne i narodne politike, jer ima da priprema preduslove, koji će dovesti do konsolidacije u nutrini i da tim osigura vanjski mir.

Ministarstvo za fizičko vaspitanje osnovano je kod nas vrlo kasno. Ono je započelo svoje delo 21 januara 1932 godine. Dozvolite mi da samo letimice dam pregled rada toga Ministarstva, da bi se moglo videti, pod kakvim auspicijama to Ministarstvo ulazi u buduću budžetsku godinu i svoj daljnji rad.

Ministarstvo je po osnivanju trebalo da sprovede unutrašnje uređenje i organizaciju samoga Ministarstva. Trebalo je da skupi sve potrebne podatke po svim granama fizičkog vaspitanja u našoj zemlji, koje su osnovane na privatnoj inicijativi, a koji podatci dosad nisu bili prikupljeni. Ministarstvo je radilo intenzivno na pribiranjju tih podataka, a pored toga je održavalo stalne konferencije sa predstavnicima naših sportskih udruženja da se upozna ne samo sa njihovim organizacijama, nego i sa željama i ciljevima tih sportskih organizacija. Ministarstvo za fizičko vaspitanje prikupilo je podatke o fizičkom odgoju u inostranstvu da bi moglo da se upozna sa načelima i metodama rada, koje su već na ovome polju oprobane. Posle toga svršenog posla Ministarstvo je urédilo tečajeve za izobrazbu prednjaka naših sokolskih organizacija, dalo je inicijativu za uređenje tečajeva u vojsci, spremilo je zakon o podizanju domova, organizovalo je i dalo inicijativu za organizaciju i pomoć za slet u Pragu, za veslačke utakmice u Beogradu i druge priredbe koje su se u zemlji držale.

Pored toga, Ministarstvo za fizičko vaspitanje je imalo prilike da dade iz svoga budžeta znatne pomoći pojedinim društvima, za koje je znalo i videlo, da im je rad u kome kraju potreban i da su zavredila te pomoći. Na kraju pored ovoga rada Ministarstvo je izradilo dve zakonske osnove, koje će biti od presudnog značaja za budući rad ovoga Ministarstva. Prvo Zakon o obavez-

nom fizičkom vaspitanju (Pljeskanje). Taj zakon, gospodo, nalazi se pred Ministarskim savetom i ja se nadam da će u najkraćem vremenu doći pred ovu Skupštinu. Bude li taj zakon primljen, onda je Ministarstvu za fizičko vaspitanje dato široko polje za budući period njegovog rada. Izrađen je i pred Ministarski savet iznesen Zakon o vatrogascima i vatrogasnoj organizaciji, toj tako važnoj ustanovi za naš javni život. Neorganizovanost, pocepanost vatrogastva, traži da se ta organizacija provede jedinstveno za celu zemlju. Pogibelnost boja i rata, te opasnost od gasova, pokazuje potrebu da se vatrogastvo stavi na savremenu osnovu (Pljeskanje). Bude li taj zakon — a nadam se biti će — u najkraćem vremenu primljen od Narodne skupštine, Ministarstvu za fizičko vaspitanje daće se zadatak da provede tu organizaciju po čitavoj zemlji.

Ministarstvo radi i na Zakonu o izmenama i dopunama zakona o sokolstvu, i Skupština će imati prilike da i u tom pogledu kaže svoju reč.

Što se samoga budžeta tiče, on je prema lanjskom budžetu povišen za nekih 3 miliona i 900 hiljada dinara. Ovo povišenje sasvim je prirodno, jer se posao i rad toga Ministarstva u toku ove godine toliko razvio, da su i veća sretstva bila potrebna. Najviša stavka povećanja otpada na izvršenje zakona o domovima. Taj zakon naime donesen je u Ministarstvu posle budžeta za 1932/33 godinu u kojem sretstva za izvršenje toga zakona nisu bila predviđena. U ovogodišnjem budžetu predviđeno je jedan milion i 750 hiljada dinara. Predviđena je veća svota i za organizaciju vatrogastva, kao i za reorganizaciju pojedinih ustanova za fizički odgoj omladine. Mogu da istaknem kod toga da od čitavog toga budžeta na lične rashode otpada jedna upravo minimalna svota, koja je ove godine još i snižena. Glavni deo je budžeta doprinos savezu Sokola Kraljevine Jugoslavije sa 8 miliona dinara, koji se autonomno budžetira, a druge stavke materijalnih rashoda jesu pripomoći za pojedina društva, kao i troškovi oko osnivanja tečajeva, za nastavnički kadar za fizičko vaspitanje i organizaciju samoga fizičkog vaspitanja.

Ako budu izvršene nade koje ja polažem u rad ove Narodne skupštine; ako budu zakoni koje sam napomenuo doneseni, ja, gospodo, mislim da će se tim zakonima proizvesti jedan osnovni preporodaj čitavog našeg socijalnog života. Ako uspe Ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda da u cilju svesnoga fizičkog odgoja, telesnoga i moralnoga, u cilju stalnoga odgoja u svesti državljanjskih dužnosti, u svesnom nacionalnom jedinstvu i nacionalnih naših zadaća taka — uzmogne skupiti svu omladinu našu od 12—20. godine ako ova bude u stalnom kontaktu u sistematskoj naobrazbi u čitavoj zemlji — i ja smatram da neće trajati dugo da taj čitavi naš narodni problem bude stavljen na sasvim drugu osnovu i da bude rešen u smislu onih načela koja mi ovde zastupamo (Aplauz). Radeći na ovim poslovima i sa ovim ciljevima, gospodo, Ministarstvo se

nada da i sa ovim minimalnim srestvima postigne najveći mogući efekat i ja vas molim da glasanjem za ovaj budžet odobrite ovaj rad i dadete poverenje Vladi (Aplauz).

Pretsednik Dr. Kosta Kumanudi: Ima reč g. dr. Vidović.

Dr. Bogdan Vidović: Gospodo i braćo, fizičko vaspitanje naroda igra u životu narodnom veoma važnu ulogu, kojoj se mora obratiti naročita pažnja. Budžet Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, koji se pred nama nalazi, tako je neznatan i mali, da postoji opravdana bojazan, da se njime neće moći udovoljiti onim velikim potrebama koje ovaj važni resor iziskuje. Ovaj budžet koji iznosi 11,729,377 dinara isti je onoliki koliki su budžeti pojedinih odeljenja drugih Ministarstava.

Sudeći prema visini ovoga budžeta koji u nizu budžeta drugih ministarstava izgleda kao kakvo pastorče, čini se da ovome resoru nije poklonjena dovoljna pažnja.

Delokrug Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda je mnogo opsežniji, raznovrsniji, nego što mu je omogućen prema ovom budžetu. Dužnost toga Ministarstva bila bi, da svojim blagotvornim radom sačuva i prikupi sve snage narodne, da te snage organizuje i da od njih stvori jednu nepobedivu vojsku narodnu. Dužnost toga Ministarstva bila bi, da u saradnji sa privatnom inicijativom a naročito sa Sokolom Kraljevine Jugoslavije zajednički saraduje na kulturnom prosvetivanju naših širokih masa, a iskorenjivanju rdavih navika u našem narodu, da bi time narodne mase prosvetili i prepородili te zajedničkom saradnjom stvorili novi tip „jugoslovenskog čoveka“, koji će biti večiti i najbolji čuvar narodnog i državnog jedinstva.

Takvom novom jugoslovenskom politikom uspećemo, gospodo to, da ćemo svi širom naše lepe domovine, od onih iz malenih seoskih kućica pa sve do Kraljevskog dvora biti vazda zajedno na braniku naše zajedničke domovine, na braniku našeg narodnoga i državnoga jedinstva (Pljeskanje). Bez takvog jednog reformatorskoga rada, gospodo i braćo, biće mnogi naš trud uzaludan i donošenje mnogih zakona bespredmetno. Mi treba svim silama da radimo kod našega seljaka i sugrađana da od njih stvorimo čestite građane, koji su prožeti sokolskim idejama, mi treba da ih priviknemo na pametan rad i štednju. Uzalud će biti donošenje zakona o zaštiti zemljoradnika, ako u ovome pravcu ne radimo. Taj celokupan pametan rad na telesnom odgoju moćiće da stvori od onih naših mališana, koji sad polaze školu i sede u klupama osnovne škole, svesne građane, stvoriti od njih dobre, čestite i valjane Jugoslovene, koji će, kad dođe vreme za to, stupiti u našu vojsku da budu branitelji onih svetlih ideala na koje ih mi upućujemo. Time ćemo mi učiniti i do velikog dela moći omogućiti da eventualno skratimo i vojni rok, pa da time odteretimo i naš državni budžet. Od kolike je važnosti sokolstvo, ja držim da je

ono to bezbroj puta dokazalo svojim plemenitim radom, svojim nesebičnim radom na podizanju kulture i prosvete u našem narodu. Ali kao najbolji dokaz za to, pored ostalih dokaza, može da nam posluži to, što su svi naši neprijatelji, i oni sa strane i ovi iznutra, najviše uperili svoje strele na tu našu najbolju, na tu našu najplemenitiju, na tu našu najuzvišeniju zajednicu i organizaciju. (Odobranje). U ovome Domu bilo je već više govora o raznim napadajima i neki od naših drugova su izneli i svoje mišljenje i govorili o tome pitanju sokolstva. Ali, gospodo, treba svako da zna da sokolstvo, na koje je učinjen ovaj i ovakav napad, ne traži nikakve pomoći. Ono je dovoljno snažno i jako ne samo da se odbrani od ovih neprijatelja odavde (Čuje se: Tako jel) nego i da se odupre i svakom drugom napadu, ma od kuda on dolazio. (Burno pljeskanje i odobranje).

Ali, gospodo, sokolstvo za to traži malo više razumevanja i ljubavi za njega i za sokolsku uzvišenu stvar. Žao mi je ali moram podvući da se dešavaju često puta nemili i nepojmljivi slučajevi koji moraju vrlo nelagodno da deluju na svakog čestitog sokola i na svakog čestitog saradnika sokolstva.

Često puta moramo moljaskati da se premesti ovaj ili onaj sokolski radnik u jedno mesto gde nema sokolskih radnika. Često puta ostaju napuštene zgrade i objekti državni izloženi nevremenu i propasti, a prema birokratskim odredbama i propisima ne mogu one da se ustupe sokolskim društvima i četama, koje vapiju za tim zgradama i kojima je potreban krov nad glavom. Gospodo, nas ne bole i ne zabrinjavaju napadi sa strane neprijatelja, ma od kuda oni dolazili, ali nas ovakvi slučajevi duboko u duši diraju i zadaju nam bol. (Čuje se: Tako jel).

I ja molim sa ovoga mesta kao soko Kraljevsku vladu, kao i ostalu g. g. Ministre da o ovim sokolskim potrebama povedu računa.

S ovoga mesta dato je ispred nekolicine braće, a i ostali naši drugovi dali su razne izjave u pogledu tih napada, a ja, braćo, uzimam sebi slobodu, da zajedno sa ostalom braćom, sa ovoga mesta, osudim te napade i da ispred nas 70 sokolova, koji se nalazimo u Skupštini, doviknemo svima onima, da sa indignacijom prelazimo preko svih niskih podmetanja, koja obeđuju naše sokolstvo, koje teži samo za uzvišenim idealima, koji idu za boljitkom i napretkom našeg naroda. (Pljeskanje i uzvici: Tako jel)

Braćo, nigde nije jasnije označeno stanovište našeg Sokola, nego u „putevima i ciljevima“, gde je tačno naznačeno mišljenje o tome, kako se mogu članovi sokola oredeljivati. Sokolstvo, naročito poštuje i svako versko uverenje i osvedočenje, jer smatra, da je vera najsvetiji deo unutrašnjeg života svakog pojedinca. I kad sokolstvo ovako otvoreno, iskreno i ovako napredno govori, onda, braćo oni napadi, koji se na nas upravljuju, imaju sasvim druge motive nego odbranu

verskih principa i vere. Nikad, ni u kom slučaju, nije dokazano, niti može ko da kaže, da je jedan vernik, pripadnik ma kojoj konfesiji, pod uticajem sokolstva izstupio iz redova ma koje veroispovesti. Pokušano je da se ovo ublaži te su oni koji su napadali sokolstvo dali drugo tumačenje izjavama. Mi znamo ono što smo čitali i protestujemo protiv toga, da bi metode našeg sokolskog rada u telesnom odgoju bile nazadne. One su najnaprednije, one nisu samo delo Tirševog, već delo čovečarstva, počevši još od Grka do oca Jana i do današnjeg vremena, a nisu samo metode sokolske i slovenske nego su svečovečanske. (Pljeskanje.)

I čudim se, braćo i gospodo, kako mogu ovi naši neprijatelji da nas napadaju tek sada, kad je to sokolstvo s tim istim Tirševim idejama kod nas uzelo korena u 1862 godini. Zar je trebalo tim vernim patricima 59 godina do sada, kad se sokolstvo za tih 59 godina ni u čemu u glavnom nije menjalo, da tek sada uvide da je opasno po veru, i jedino spasavajuću crkvu? Mi sokoli nemamo više šta i nećemo da odgovaramo. Naš najodređeniji i najbolji odgovor biće naš neumoran, istrajan i nesebičan rad na prosvetivanju naših masa i svojim pozitivnim radom mi ćemo najbolje odgovoriti svima i ovima i onima tamo. (Pljeskanje).

Gospodo, prisiljen sam i smatram za svoju dužnost, da podvučem ovde još jedan prigovor i jednu neopravdanu kritiku u budžetskoj debati.

Naš uvaženi drug dr. Kraft sa ovoga mesta izneo je takođe kritiku i dotakao se sokolstva i sokolskog rada. On ističe da se i u škole manjina, kojima je opstanak i rad zajamčen zakonom, unosi sokolstvo odnosno sokolski odgoj i da će to možda štetno delovati stičući da ga pri tom ne rukovode nikakvi motivi neraspoloženja prema sokolstvu, jer je i on sam bio soko i vežbao u Hrvatskom soku kao gost, nego da on to govori onako, iz svog uverenja, da bi to zaista bilo štetno da se sokolstvo uvodi i u nemačke škole. Onaj hrvatski soko, u kome je on vežbao, držao se potpuno Tirševih principa koji nisu ni danas izmenjeni i tada se mladi naš drug Kraft, kada je vežbao u hrvatskom soku pridržavao tih istih uzvišenih idealna. A danas kada se evolucijom taj hrvatski, srpski i slovenački soko promenuo u jedan jedinstveni soko idući sa duhom vremena, kada je od tri sokola postao jedan, rađajući po Tiršovim metodama i principima, njegova djeca nemogu vježbati u Sokolu.

Naš uvaženi drug Kraft traži u istom govoru jednaka prava pri postavljanju u državnu službu i zamera što se u tom pogledu daje sokolima prednost. Mi možemo na to da odgovorimo samo time, da u ovoj državi ko hoće da ima jednaka prava, mora da ima i jednake dužnosti. (Odobranje.) Ja izjavljujem da se mi ograđujemo od ovakvih netačnih i neispravnih prigovora i ostajemo nepokolebljivo na našoj liniji kojom smo i dosad išli. (Pljeskanje)

Gospodo, na kraju mog govora moram da na-

glasim, da smo mi sokoli bili prvi koji smo 1920 godine odbacili sva plemenska imena i obeležja i prvi primili uzvišeno ime jugoslovensko. (Odobranje). Pa i ako i danas postoje još mala kolebanja u shvatanjima, ipak, pošto je naša državna i nacionalna politika pošla sokolskom stazom, nadamo se da ćemo se uskoro naći svi na kraju krajeva u zajedničkim redovima u borbi za napredak i blagostanje ove države.

Mi sokoli smo za jedinstveno, večito i nedeljivo jugoslovenstvo. (Odobranje i pljesak.) Mi ne primamo nikakva istoriska, ni bilo kakva druga tumačenja. Jugoslovenstvo je naše veruju, sa njim stojimo i padamo. I kad je naša državna i nacionalna politika došla na tu platformu, prišao je veliki broj naše braće sokola, da svesni teških prilika u kojima se naš narod nalazi, iskreno, nesebično, bez koristi i slave, doprinesu konsolidaciji prilika u našoj zemlji i učine što god mogu za napredak i procvat naše zemlje i to kako u ovim klupama tako i tamo u narodu.

Gospodo, mi nismo nikada pravili razlike između jednih i drugih, između mladih i starijih, nego smo uzdigli uzvišeni naš ideal narodnog i državnog jedinstva i naše lepo jugoslovensko ime. I nama je najmiliji onaj brat, koji je bio eventualno u zabludi ranijeg partizanstva, pa kasnije odbacio sve hrđavo iz prošlosti te stupio u naše redove da se zajedno sa nama bori za te uzvišene ideale. (Odobranje.)

Stoga mi Sokoli sa bolom u duši posmatramo izvesne nemile pojave, koje su posledica naših nedaća u nedavnoj prošlosti. Krajnje je vreme da se krenemo i prekinemo sa nesuglasicama i zađevicama, koje nisu dostojne nas braće, nego da svim silama pregnemo i da svi zajedno saradujemo na ozbiljnom i teškom poslu konsolidacije naših teških ekonomskih i narodnih pitanja. Nema za nas pitanja ni srpskog ni hrvatskog ni slovenačkog, za nas postoji samo pitanje sređivanja naših unutarnjih prilika, pitanje poboljšanja naše administracije, pitanje rešavanja ekonomskih problema, i pitanje uništavanja čin-dušmanina naše države, a to je korupcija. Kada rešimo ove probleme, mi ćemo od naše države napraviti najsretniju državu i uz naše zastave integralnog jugoslovenstva okupiti sve konstruktivne elemente ovoga naroda koji će stajati uz nas kao čvrsta stena, od koje će se odbijati sve navale neprijatelja i spolja i iznutra.

U nadi da će i Kraljevska vlada doprineti svim silama da se ovi važni problemi našeg narodnog života što bolje reše, ja odavde kličem našem dičnom mladom starešini bratu Prestolonasledniku Petru i Njegovom dičnom babajku naš sokolski: Zdravo! (Svi poslanici ustajući dugotrajno odobravaju uz burne uzvike: Živeo!)

Prešednik dr. Kosta Kumanudi: Reč ima narodni poslanik g. Dr. Kraljević.

Dr. Dragan Kraljević: Gospodo narodni posla-

nici, kako ste videli iz ekspozea g. Ministra kao i iz govora brata Vidovića, od čijeg se mišljenja ni ja ne odvajam, naše Sokolstvo stoji na jednoj ispravnoj liniji i ono od te linije ne odstupa. Međutim, ja sam ustao da kažem nekoliko reči, pošto nisam imao prilike da govorim u generalnoj debati. Neću stoga zloupotrebljavati vašu strpljivost i prelazim odmah na pojedine ustanove koje su tome Ministarstvu dodeljene i kojima je to Ministarstvo ne samo kontrolni organ, nego organ koji pomaže i nastoji prokrčiti teške puteve, posejane zaprekama i kojima ovo Ministarstvo nastoji svim svojim autoritetom, svom svojom snagom, osigurati prosperitet i napredak.

U prvom redu tu je Soko Kraljevine Jugoslavije.

Gospodo narodni poslanici, šta znači Sokolstvo za naš narod u prošlosti, gde se je pod raznim državnim tvorevinama razvijalo, ne trebam posebno napominjati, samo znam jedno, da je Soko uvek znao idealima svojim poleteti u azurne plave visine našeg nacionalnog neba na kojem nisu bile u takvim momentima označene granice država, na kojem se nije znalo za pojedine materijalne tuđinske imperialističke težnje, već je leteo slobodno nošen na krilima vlastite snage svoje, snage, koja je uvek težila i stvarno i realno, ujedinjenju svih južnih Slovena.

Ne mogu, gospodo, ovom zgodom da ne spomenem stari „Slavonac“ od 1863. u kome moj deč u pozivu na pretplatu piše ovo: „Naročito ćemo krčiti i braniti put knjižavnom i narodnom jedinstvu južnih Slavena, jer vidimo, da je samo na tom temelju jedino budućnost za nas moguća“.

To je, gospodo, pisano pre 70 godina, a moram još jednom da spomenem stihove koje je takode napisao moj deč u istom listu gde navodim sledeće: „Gde je međa te Hrvatske, gde Srbije te junačke, jesu l' umke pometali, kad su amo došetali“. U ono vreme već je sokolstvo u duhu postojalo gde su sve težnje najboljih sinova išle za jedinstvom kulturnim, kasnije državnim, jer su samo u tome predosećali pojačanje svojih snaga a ujedno su znali da je u toj čvrstoj falanzi najjača odbrana protiv svih najezdi neprijatelja.

Osnivanjem Sokola Kraljevine Jugoslavije, oživovorena je u praksi ova ideja, koja je time dobila i materijalne forme, ne samo da to bude svrha, nego da po tome svome rezultatu bude jedan od najvažnijih faktora u rešavanju i vođenju naše državne politike. To sokolstvo ili bolje reći Soko Kraljevine Jugoslavije dobio je sve atribute viteštva, snage i ponosa narodnog, i najveći ponos i uzdanica naroda je naš sokolski starešina Njegovo Veličanstvo Prestolonaslednik Petar. (Opšti oduševljeni poklici: Živeo!) Ni pojedinac a kamo li društvo ne može da omeri snagu svoju dok se ne ogleda u borbi i na taj način može da vidi i oseti kolika je snaga njegova. I sokolstvo naše nije trebalo dugo da čeka pa da takvu borbu primi i izdrži.

Život je kao uzburkano more na kome se nalazi disk za koju se dvojica hvataju. Samo jedan može da se pomoću iste održi na površini, a drugi mora da potone. To je zakon o samoodržanju, zakon prirodni, pa ne održava se onaj, koji je slabiji, nego onaj koji je jači. Tu ne pomažu nikakvi psaltiri niti brojnice nego samo snaga volje i snaga mišića.

Lepo naš narod govori „ne vojuje svetlo oružje, već vojuje srce u junaka“, pa prema tome sam siguran, da je pobeda bezuvetna i definitivna na strani sokolstva, koje ima koren u narodnoj duši, a razgranato je po svim delovima naše države, i na čijim granama podrhtava veselo zeleno lišće — omladina naša, uzdanica naša. Znam i uveren sam da će konačna pobeda toga sokolstva biti izvojevana, a ja tvrdim da je to već i danas. Ma što došlo, Soko imade otvorenim okom i hrabrim srcem da dočeka i druge navale, jer mu je samo na taj način osiguran onaj *raison d'être* koji mu žele osporiti neprijatelji njegovi.

Pod ministarstvo fizičkog vaspitanja naroda spada sport i ja neću imenovati pojedine grane toga sporta ali znam da je on potreban, jer se viteški duh našeg naroda kultivira, jer će samo tim viteškim duhom moći naša Jugoslavija zauzeti položaj među kulturnim državama, koji ona i po pravu prirodnom i po pravu božjem ima da zauzme.

Jedino što bi se imalo u tome primetiti to je da bi se u sportu moralo više poziti na zdravlje i da bi lekari bezuvetno morali biti tako reći dirigenti toga narodnoga orkestra, jer se prilikom regrutacija opazilo da su u mnogim slučajevima usled preteranog teranja sporta oslabili srce ili nesrazmerno zaostali neki organi, tako, da dotični ne prethodno jaku jedinicu našeg naroda, nego je već u mladim godinama fizički postao manje vredna individua nego što bi to bilo za želiti. Znam da i sama sporska udruženja i saveti nastoje da tomu zlu doskoče, a poznato mi je da je briga i ovoga Ministarstva da se to po mogućnosti popravi.

Najstarija viteška organizacija je u Japanu i za nju se može reći da datira od pre 4.000 godina pre Hrista, i ta organizacija, „Samuraj“, još i danas postoji. Koliko je ta organizacija delovala na snagu nacije, to ne treba naročito ni naglašavati, jer je to poznato.

Pod ovo Ministarstvo spada i vatrogastvo, koje stvarno nije nikakav sport, ali ima svoj posebni kulturni zadatak, koji je u drugim državama mnogo bolje sproveden nego kod nas. I vrednost vatrogastva opazili su drugi narodi još mnogo ranije i dali su mu valjane zakone da bi se moglo razvijati u onoj meri i u onoj potrebi kako to sama okolina zahteva. Kulturnog i moralnog vatrogastva je u glavnom ideal da blišnjemu u nevolji pomogne i ta ljubav prema blišnjem pokreće

na akciju. To oplemenuje srca i potpomaže viteštvo. I nehotice mi sada pada na pamet pesma Viktora Igoa, koja počinje rečima „Mon per, o surir si du“ a koja govori o tome, kako je otac Viktor Igoa, kako sam početak pesme kaže, bio junak sa smeškom na usnama i kada ga je jedan ranjenik Maur molio da mu dađe vode i čim mu se on približio, potegao je na njega kurburu, ali ga nije pogodio. Tada je otac Viktor Igoa rekao svome sluzi: „Don lui tu d' mem a boar“, daj mu ipak vode, i rekao je otac Viktor Igoa svome sluzi „napoj toga Maura,“ i ako je Maur skoro kidisao na njegov život.

Tako je značaj našeg vatrogastva u tome, da odgaja i dok bude taj svoj zadatak vršilo, vršiće jedan nacionalni zadatak, jer mi ne želimo samo da imamo ljude sa jakim mišićima, nego i ljude srčana i plemenita srca, što je u vatrogastvu neophodno potrebno, jer samo tako može svaki pojedini vatrogasac da vrši svoju službu i svoj lepi poziv onako, kako to leži u samoj ideji te insitucije. A sada, što bi rekli stari Rimljani „Paulo, majora canamus“.

Nisam imao prilike i, otvoreno govoreći, nisam hteo uzimati reč u generalnoj budžetskoj debati i to s razloga, što je bilo previše gospode govornika, a nije imi bila namjera, da otežem budžetsku debatu, jer, je zglasavanje ovoga budžeta potreba naše države, pa ću stoga sada da iznesem nekoliko napomena.

Čitao sam u jednoj staroj knjizi, i opet knjizi djeda moga, koja je napisana 1863. godine, a u kojoj stoji sledeće: „1863. godine imala se otvoriti izložba zemaljskih plodina i rukotvorina, i odmah u početku, ikako piše moj ejed, nastala je rasprava o nazivu same zložbe. Moj djed se osvrće na to sa sledećim mislima: „Šta će reč; drugi narodi, kad vide u kakvoj smo mi neslozi. Sama imena neće nas spasiti, šta nam hasni i ime hrvatsko i srpsko i slovenačko, ako mi stvar ne postignemo za kojom težimo, a budući je stvar za kojom idemo velika, to se ista može postići samo u velikoj ljubavi i Srba i Hrvata i Slovenaca ili mi zbilja ne vidimo šta drugi narodi čine; koju korist mogu očekivati od nas oni kad se mi sami međusobno ne možemo sporazumeti i zar mi zbilja želimo ostati robovi u podnožju tuđinskih naroda. Tad nas, gospode, rasvijetli svjetlom ljubavi hrišćanske, istinske i bratinske“. Na drugom mjestu stoji sledeće: „1863. godine Hrvatsko pjevačko društvo u Slav. Požezi je na Cvetkovo pjevalo misu u rimo-katoličkoj crkvi gde su došla mnoga pravoslavna gospoda, gospode i djevojke, a drugi dan na hrišćansko Đurđevo isto je to društvo pjevalo Stankovićevu misu u pravoslavnoj crkvi gde su se videla mnoga katolička gospoda, gospode i djevojke“. Dalje djed konstatuje sledeće: „To je ponovni dokaz naše međusobne ljubavi i sloge i ovo općinstvo ništa ne mari za Bogu mrsku prepirku o Srpstvu i Hrvatstvu. Mi još jednom velimo našim novinarima za vazda: naš

narod imade mnogo više nužde i tegoba, nego svadati se za imena. Više se on brine za svoje materijalno stanje nego za imena. Mi ništa drugo ne želimo, nego da narod ovaj postane ugledan, sretan, moćan i slavan, a da li će to da postigne pod imenom hrvatskim ili srpskim, slovenskim ili slavonskim, to je nama svejedno. Glavno da se postigne. Tko drugo što želi, a specijalno koji raspiruje mržnju, neka znade, da nikakvoga odziva takovi ne nalaze u narodu ovome, nego samo prezir pobuđuju, taj neka nečistim svojim perom ne obeščašćuje svetu riječ rodoljublja“.

Gospodo narodni poslanici, toliko nauke iz knjiga starostavnih iz moje Slav. Požege. To su reči moga djeda, koga više nema na svetu i koga nisam upoznao samo po ovim recima, pa mi je čast izjaviti, da se ja ne odričem ni jedne minute od onih ljudi, a po najmanje od vas, gospodo, koji ste osedili u politici, jer sam uveren u to, da svaki od vas pojedini želi ovoj državi, kao i celom narodu dobro i što ste vi pokazali nama mladima puteve, kojima mi treba da idemo. Da nije bilo vas, a s vama i onih koji su ginuli za ovu državu, ne bi ni mi mogli sada ovde, u slobodnoj našoj domovini, saradivati na boljitku njenom.

Gospodo, poštivam iskustvo vaše, kao i vas same, jer mi mladi iskustvo možemo steći samo tokom vremena a nema te knjige, koja bi mogla zameniti ovaj deo vremena proveden u nacionalnom radu. Iskustvo se iz knjiga ne uči. Zato je život sa svim svojim tegobama jedini koji to može dati.

Ali, gospodo, nemojte zameriti niti onima, koji su dalje pošli — sve pod vašim skiptrom i po vašoj nauci — i prešli preko sitnih stvari, a koje vi usled svojih godina zaboraviti ne možete. Mi svi izgrađujemo, gospodo, nov Dom naš, gradimo kuću, bolje reći, tvrđavu i šta mislimo? Da li smo na zidu ili krovu?..

Mi imamo da uđemo u temelje ove naše tvrđave; i na njima tek će se podizati prvi zidovi i ukoliko mi budemo čvršći u temeljima, utoliko će stalnije stajati zidovi na nama. Zato je i pozvano sokolstvo, kao jedna nacionalna organizacija da, uzdižući se na krilima svojih idealâ, nastoji izjednačiti poglede o uređenju naše države i kada bude, sa požrtvovanjem, svaki pojedinac, star ili mlad, sišao dragovoljno da podmetne svojja leđa za izgradnju ove naše velelepne zgrade, onda nemojte, gospodo, zaboraviti, da će ih biti i takovih, koji će silom prilika morati silaziti u temelje. U ostalom to je imperativ, to je zapoved današnjeg vremena i sve ove teškoće, kroz koje naš narod prolazi, bile one ekonomske, socijalne ili kulturne nisu drugo ništa, nego strogi ispit o našoj vrednosti. Naš narod želi odlučne poteze, pa bili oni ne znam kako bolni za pojedince, jer samo u odlučnosti i radu mogu se stvarati nova dobra prema francuskoj poslovice: „Tout bonher se fail de courag. et de travail“.

Zato, gospodo, moraju biti ovdje jedni, koji zapovedaju i vode, i drugi koju slušaju one prve. Samo

tako, u jednoj narodnoj disciplini može se govoriti o napretku. A budući, da ovo Ministarstvo obuhvaća sve što je najbolje, najnacionalniji, najidealniji, to ono imade ne samo pravo na opstanak, nego je, gospodo, to Ministarstvo diktirano iz narodne duše, iz narodne volje.

Stoga vas, gospodo narodni poslanici, molim, i stare i mlade, da poradite, svaki u svome delokrugu i kraju, i tako će te naći onu pravu leguru, koja je potrebna da naša mlada i snažna država Jugoslavija postane još snažnija, jača i čvršća pod skiptrom Doma Karadorđevića.

Čast mi je, gospodo, izjaviti da ću za ovaj budžet, koji je g. Ministar ovde obrazložio, glasati u celosti i u pojedinostima sa napomenom, da je taj budžet još uvek premalen za velike ciljeve i svrhe kojima je namenjen, ali se nadam da će g. Ministar, koji je do sad činio sve što je god mogao, a mogu reći, gospodo, da je učinio gotovo krajnjim naporima sa celim Ministarstvom ono, što je učiniti mogao, da je učinio više nego što se moglo i nadati. (Burno odobravanje)

Pretsednik g. dr. Kosta Rumanudi: Ima reč g Albin Koman.

Albin Koman: Gospodo narodni poslanici, nacionalna ideologija i program Sokola Kraljevine Jugoslavije poznat je svima i jasan je. Osobito je jasan u pogledu stava, koji zauzima prema konfesijama. Zbog ove jasnoće i važnosti programa, Soko je u svima delovima naše države prihvaćen kao najsimpatičnije i najomiljenije društvo.

Izuzetak čini jedino Slovenija gde je Soko najstariji i najzaslužniji za podizanje nacionalne svesti kod Slovenaca, a gde ima u isto vreme i najjače protivnike. Ti protivnici jesu mahom oni krugovi, koji su hteli sve vanpartijske i vanpolitičke organizacije, dakle organizacije koje služe celome narodu, podrediti svojoj političkoj stranci. To su bile vode bivše Slovenske ljudske stranke.

To im je bio i glavni razlog da su, nemogavši podrediti Soko svojoj političkoj partiji, osnivali zasebnu vitešku gimnastičku organizaciju, „Orao“, koja je nosila eminentno stranačko obeležje. Kao takvi, Orlovi su morali biti na osnovu zakona raspušteni.

Ovi politički krugovi bivše S. lj. S. još i danas vode jednu potajnu borbu protiv Sokola i baš ta borba Sokola pobudila me da uzmem reč u debati Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, da skrenem gospodinu Ministru pažnju na vanredno važnu ulogu, koju igra Soko u Dravskoj banovini, pa ga molim, da mu pokloni svu pažnju i ukaže svaku pomoć u njegovom radu.

Treba da pomognete, g. Ministre, ne samo Soko, već i ostale nacionalne organizacije i to osobito one po našim selima. Po našim selima osnivaju se društva seljačke omladine, koja imaju svoj savez sa sedištem u Ljubljani. Pomenuta društva važna su naročito zbog toga, što osim vaspitavanja seljačke omladine u nacionalnom duhu gaje u prvom redu kod seljačke omladine ljubav prema seljačkom radu i seljačkom staležu. Ona uče seljačke momke da budu sposobni radnici u kulturnim, gospodarskim i stručnim organizacijama. Poznate su utakmice pomenutih organizacija seljačke omladine. Tako na primer utakmice kosača i utakmice žetelica, utakmice tesača, dalje utakmice za najrazličitije seljačke radove. Ove organizacije seljačke omladine dopunjavaju ad Sokola po selima i rade isto onako kao i seljačke rokoške čete u Bosni i drugim banovinama.

Zbog toga vas molim, Gospodine Ministre, da onu

istu pažnju koju poklanjate Sokolu poklonite i organizacijama naše seljačke omladine.

Dalje preporučujem gospodinu Ministru naše vatrogasce, da im izade u susret sa isto toliko pažnje koliko i ostalim organizacijama, jer oni uprkos opasnosti vrše svoj zvanični rad prema svome bližnjem bez razlike da li je on iste partije i vere ili ne.

Izjavljujem, da ću glasati za budžet Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda. (Pljesak i burno odobravanje).

Pretsednik Dr. Kosta Kumanudi: Ima reč g. Dr. Đuro Ostojić. (Jedan glas: Nema ga).

Pretsednik Dr. Kosta Kumanudi: Ima reč g. Ministar za fizičko vaspitanje.

Narodni poslanik Milan Dobrovoljac: Gospodine Predsedniče, ja sam se javio za reč.

Pretsednik Dr. Kosta Kumanudi: Kome ste se javili?

Milan Dobrovoljac: Potpredsedniku g. Dr. Kosti Popoviću.

Pretsednik Dr. Kosta Kumanudi: Ima reč gospodin Dobrovoljac.

Milan Dobrovoljac: Sve države, gospodo narodni poslanici, ozbiljno su se prihvatile u ovo vreme posla i rada oko jačanja omladine.

I sveti otac Papa u svojoj enciklici o kršćanskom uzgoju mladeži dopušta da se omladina šta više odgaja i u vojničkom duhu. „To dakako“, veli Sveti otac Papa, „ne isključuje da se države — zbog valjane uprave javnih poslova i zbog unutrašnje i vanjske odbrane mira, što je tako nužno za opšte dobro i što traži posebnu sposobnost i posebnu spremu, — ipak drže osnivanja i upravljanja sličnih škola za neke svoje službe a napose za vojničku“.

I vi znate, da g. Duče, Musolini, odgaja one najmanje, balilu i one veće, avangardiste sa drvenim puškama i drvenim sabljama da se vežbaju.

Mi imamo za odgoj mladeži, za fizičko vaspitanje Ministarstvo i u to Ministarstvo spada naš Soko Kraljevine Jugoslavije. Ali dok drugde ta društva koja odgajaju mladež blagosiljaju oni, koji se drže svetog oca Pape, dotle se kod nas puca na Soko na razne načine i sa poslanicama i proglašuje se taj naš Soko Kraljevine Jugoslavije kao jedno bezversko, protivkrišćansko i bezbožno društvo.

Tako su ga proglasili i gospoda biskupi u svojoj poslanici. Ali da su gospoda biskupi znali za slučaj Jansenov, za jedno istorijsko zbitije iz XVII i polovine XVII veka, oni ne bi izdali poslanicu. A ko je to bio Kornelius Jansen? To vam je bio jedan profesor u Luvenu, a posle biskup u Jpernu. Taj vam je napisao jedno učeno delo Augustinus ili nauka Svetoga Augustina o zdravlju, bolesti i medicini duše. I u tome delu na osnovu spisa Sv. Augustina pokušao je on da dokaže, kako je svaki čovek, začeti u istočnom grehu, zao i zato se može spasiti samo po Božjoj milosti. I taj Kornelius Jansen, stari profesor, on vam je uopšte jedan veliki poštenjak i nije nikako mislio da bi s tom svojom knjigom nekoga uvredio ili da bi nekome učinio neko zlo.

Ali posle njegove smrti, po onoj našoj narodnoj poslovice: „Besposleni pop i jariće krsti“, započeo se besposleni klerici, teolozi, psiholozi svadati o tom delu. Na jednoj strani bili su jansenisti a na drugoj jezuiti. Jansenisti su hteli dokazati da je Jansenova nauka ispravna, a jezuiti da je bezverska. Jedan je jezuita međjutim video, da i jedni i drugi svadljivci nisu čitali Jansena, da i jedni i drugi i brane i napadaju isto delo a da ga ni čitali nisu, pa je sastavio izvadak iz toga dela u pet članaka, u kojima je napisao kako su Jansenove ideje bezverske.

I tada se našlo 88 biskupa, koji takodje nisu ni čitali Jansena niti imali pojma o njegovoj nauci, pa su pisali Sv. ocu Papi Inocentu X, koji takodje nije čitao Jansena, da prokune Jansena kao krivoverca (Smeh). Tada je Sv. otac Papa s kardinalima, koji nisu čitali Jansenovo delo, ali su videli da toliki biskupi tako uporno traže Jansenovo prokletstvo, izdao bulu „Cum occasione“, u kojoj je jednostavno proglašio Jansena krivovercem i bezbožnikom.

Sada su ustali jansenisti tvrdeći, da ta načela istina odbacuju kao bezverska, jer tako hoće Papa, a i da ta načela nisu sadržana u Jansenovom delu nego ih je napisao sam sv. Augustin (Smeh).

Moglo bi se očekivati da će se sad stvar izviditi na najprostiji način, na taj način, što će se potražiti to delo i pročitati i prosuditi, da će doći do toga da sv. otac Papa i kardinali bar uzmu toga Jansena, čitaju i na temelju vlastitih opažanja izreknu svoj sud. Ali šta se dogodilo? Na jedanput je svadja krenula drugim pravcem. Sad su počeli razmišljati, da li je Papa nepogrešiv u činjenicama (de fait) ili samo u pitanju vere (de droit) Ova svadja nastala je radi toga, što su jezuiti došli u nemogućnost da dokažu da ti članci postoje u Jansenovom delu, pa su mislili da je najjednostavnije i da je najbolje reći ovako: „ma da oni ne postoje u Jansenovom delu, ipak moraju za svakog katolika postojati, jer tako hoće sv. otac Papa.“ Tada se Volter tome silno smejao.

I kad, poštovana gospodo narodni poslanici, uporedimo tu poslanicu, onda dolazimo mi u istu nepriliku kao što su došli i gospoda biskupi sa Jansenom, gledajući kako katolički episkopat osudjuje delo Tirševo kao bezversko na osnovu pisaca iz Tirša, a sve to po ekscerptu od pet članaka, koje je u svojim brošurama napisao i sastavio jezuitski učenik, biskup krčki dr. Srebrnič. I sada mi moramo da žalimo, samo to, da episkopat nije znao za onu veliku nepriliku sa Jansenom, da se nije setio ove istoriske blamaže iz XVII veka, jer sam siguran da ne bi izdao tu poslanicu i ne bi tako lakoumino izrekao anatemu nad Tiršom i njegovom ideologijom.

Jer, kao što sam već rekao u načelnoj debati, veliki začetničnik Sokola nije bio bezverac. Tirš se ispovedao i pričešćivao svake godine i rimokatolička crkva ga je pokopala sa svima rimokatoličkim crkvenim obre

dimu. Njegova ideologija nije bila bezverska. Ona nije bila ni protiv hrišćanske ni protiv rimokatoličke crkve. Taj Tirš u svojoj ideologiji poštivao je svako versko uverenje i nigde ništa nije napisao protiv rimokatoličke crkve a ni protiv hrišćanstva. Gospoda biskupi nisu u poslanici naveli ni jedan citat iz Tiršovih dela koji bi svoju tvrdnju mogli dokazati. Ali, gospoda rimokatolički biskupi smatrali su da je potrebno da se Soko Kraljevine Jugoslavije proglasi bezvernim društvom. Ja ću, gospodo narodni poslanici, po onoj „facta loquuntur“ faktima dokazati da Soko Kraljevine Jugoslavije nije bezverno društvo, jer fakta govore. Ko je bezverac, taj ne traži blagoslov crkve. Sokolska društva Sokola Kraljevine Jugoslavije, tražila su da rimokatolički svećenici blagoslove njihove zastave i da prigodom njihovih svečanosti čitaju svetu misu. Čujte, gospodo narodni poslanici, prvi dokaz.

Sokolska župa u Krku zamolila je svojim dopisom od 29. aprila 1932. god. br. 24 da biskupski ordinarijat prigodom Đurdjevske uranke odredi svećenika, koji bi održao svetu misu, a g. biskup Krčki dr. Srebrenić odgovorio je dopisom br. 569 od 30 aprila 1932 ovako: „Sokolskom okružju u Krku. Na cjenjeni dopis toga naslova od 29 ovog mjeseca br. 24, 1932. čast je potpisanom odgovoriti, da u smislu kanona 822 § 4. Crkvenog zakonika i raspisa Svete kongregacije sakramenata od 26 srpnja 1924 ne može dati osnovne dozvole, kad se radi o kojem profanom slavlju, a uranak sigurno je slavlje čisto profanog karaktera. Biskup dr. Srebrenić.“ Ja držim, gospodo narodni poslanici, da sokolska župa u Krku, kad traži svetu misu, ne može biti bezverska. Čujte dalje.

Sokolska župa Varaždin, obratila se dopisom od 11 jula 1932. br. 1271 na preuzvišenog g. nadbiskupa zagrebačkog s molbom, da dozvoli da se sokolski društveni barjak crkveno blagoslovi. G. nadbiskup odgovara dopisom od 14 jula 1932. da ne može dozvoliti blagoslov barjaka, jer se Sokol osniva na Tirševoj ideologiji, a ovaj da je bio bezbožac i protiv katoličke crkve. Njegova je ideologija protuverska, pa bi blagosiljanje takvog barjaka značilo preporučivati verski indiferentizam. Sokolsko društvo u Vinokvcima zatražilo je od biskupskog ordinarijata u Djakovu dozvolu, da bude barjak društveni crkveno posvećen. Biskupski ordinarijat u Djakovu dopisom svojim od 7 juna 1932 g., koji je potpisao g. biskup Akšamović, otklonio je tu molbu radi toga, što se Soko Kraljevine Jugoslavije drži Tiršove ideologije i rimokatolički episkopat odlučio je, da se pretstavnici katoličke crkve apstiniraju od posvete zastave takvoga društva.

Sokolsko društvo u Valpovu podnelo je biskupskoj kancelariji u Djakovu molbu za posvetu društvene zastave i primilo je ovakvo rešenje: „Biskupski ordinarijat Djakovo br. 181 — 1932, a. a. Velečasni RKT. župski ured — Valpovo, Na zamolbu Sokolskog društva u vašoj župi u predmetu posvete društvene zastave izvo-

lite pretsjedništvu društva dati sledeće priopćenje: S razloga što je „Sokol Kraljevine Jugoslavije“ ideologiju Dr. M. Titša za duševni odgoj proglasio u godini 1931 svojom društvenom ideologijom za odgoj svojih članova i toga pravca prosvete, koji je kršćanstvu skroz protivan, nije do sada promjenio. — Jugoslovenski katolički episkopat je odlučio, da će se pretstavnici katoličke crkve apstinirati od posvete zastave istoga društva. Ideologija dr. Tirša nijeće opstojnost duhovnog svijeta, a posveta (blagoslov) pripada u red duhovnih dobara pak se logički može primjenjivati u životu onih društava koji ideologiju kršćanske nauke priznaju i na vjeri u opstojnost duhovnog svijeta temelje svoju prosvjetnu akciju. U vezi s tim je i hrvatski mitropolit dr. Bauer 14 jula 1932 izdao riješenje kojim se uskraćuje crkvena posveta zastave sokolskog društva. — Biskupski ordinarijat ne može da odredi bilo kojega svećenika djakovačke biskupije za posvetu zastave „Sokolskog društva“, dok prednja zabrana postoji. Djakovo, dne 26. septembra 1932 Dr. Antun Akšamović v. r.“

A g. biskup Carević u Dubrovniku piše župnim uredima: „Ako Sokoli žele zahvaliti dragome Bogu, kažite im da mogu u nedelje i blagdane prisustvovati župskoj misi, jer će svaki pojedinac zahvaliti Bogu (tj. ne kao društvo). — Sokolski barjak nije crkveni barjak, prema tome ne treba ga blagosiljati.“

Ali g. biskup Carević blagosilja vatrogasne barjake i barjake pevačkih društava, ma da ta društva pevaju: „Kladilo se momče i djevojče“ (Smeh u dvorani). I ta društva nemaju crkvene barjake.

Kada su sokoli Krčki prigodom Vidovdanske proslave došli u katedralu i postavili se kraj odra, Sokolsko društvo je dobilo dopis od Župskog ureda u Krku pod Br. 126 od 30. juna 1932. u kome piše ovo: „Ako sokolsko društvo u Krku kod ove ili one zgrade dođe sa svojom zastavom u Stolnu Crkvu, njegovo je mjesto, u koliko se tiče zastavonoše na strani evanđelja, između propovjedaonice i stupa, dok se ostali članovi mogu poredati iza zastavonoše u pobočnoj ladji.“

Kako vidite iz ovih navedenih primera ti bezverni Sokoli Kraljevine Jugoslavije, koji se drže Tiršove ideologije, neprestano mole blagoslov od biskupa, guraju se u crkvu a biskup ih gura u kut kad u crkvu dodju. U tome dopisu župskog ureda u Krku ima i ovakav pasus: „Neugodno se je takodje opazilo što su ženske članice naslova došle u crkvu odjevene na način koji ne odgovara propisima kršćanske čednosti, prema kojima ne smiju biti ovako odjevene ni u javnosti a kamo li pred Kristom Bogom, u svetohraništu itd.“

Na ovo bih hteo spomenuti samo to — da kad se u uršulinski samostan primaju devojke i žene, da tom prilikom pred biskupom u crkvi vrše jedan obred u kome kandidatkinje nemaju na sebi ni pola one odeće koju imaju sokolice u Krku.....

Više o tome nije zgodno reći!

Medjutim, vi ćete dalje videti da taj Soko Kralje-

vine Jugoslavije nije tako bezverski kao što ga hoće da prikaže rimokatolički episkopat. Iako se taj Soko Kraljevine Jugoslavije drži ideologije Tiršove, vi ćete se, go spodo, začuditi, da se jedan rimokatolički biskup, a to je dr. Srebrnić, buni protivu Sokola Kraljevine Jugoslavije a to zato, jer se taj Soko Kraljevine Jugoslavije ne drži dovoljno ideologije Tiršove po nahodjenju biskupa! Kada je Soko Kraljevine Jugoslavije odredio polovinom decembra prošle godine da se proslava stogodišnjice rođenja Dr. Miloslava Tirša po svima sokolskim jedinicama održi u subotu 5 ili u nedelju 6 marta ove godine, biskup Krčki poslao je svima sokolskim društvima jednu poslanicu i u toj poslanici — pazite ovo — veli ovako: „Ima pak stvari koje pripadaju Tiršovoj ideologiji ali ih jugoslovensko sokolstvo niti ne spominje ni ne naglašuje, premda naglašuje, da je prihvatio sokolsku Tiršovu misao i Tiršovu ideologiju u čitavom opsegu. Tirš je naprimer bio protiv toga da se ikoga sili u sokolstvu, branio je poviše slobodu javne kritike nad sokolskim radom, u političkom pogledu bio je demokrata i radi toga odlučno proti političkih nasilja. Bio je republikanac. Sve to prikazuje česki sokolski pisac Jandasek u svojoj najnovijoj knjizi „Dr. Miloslav Tirš učitelj demokracije“. Ali sve te momente jugoslovensko sokolstvo iz programa svoga rada isključuje, premda „putevi“ ističu da se Tiršova misao uzgoja prihvatila u čitavom njegovom opsegu. No sigurno je da se u čitavom opsegu provadja Tiršova misao uzgoja u koliko je ona bezverska.“

Dakle, biskup Krčki dr. Srebrnić želeo bi da naš Soko Kraljevine Jugoslavije propoveda ideju republikanske. (Čudjenje u Skupštini i protesti). Ali ja sa ovoga mesta odgovaram g. biskupu dr. Srebrniću da Soko Kraljevine Jugoslavije ispoveda ideju jugoslovenstva, a jugoslovenstvo znači naše jedinstvo, našu slogu, našu ravnopravnost, naše ujedinjenje sanjano od naših pesnika, naš neprelomni front proti bilo kojem tudjinskom prepadu, znači novo slavno istorijsko poglavlje pod junačkom dinastijom naših Karadjordjevića! (Burno i oduševljeno odobravanje i pljeskanje). Znači nepokolebivu vernost i ljubav Kralju našem Aleksandru I, jer je on „Oro beli koj ognjem dugina venca iz katakomba gde vlada samrti sneg, izvede Srba, Hrvata, Slovenca, na sjajni sunčani breg Oslobođenja, Ujedinjenja i Spašenja.“ (Burno odobravanje i pljeskanje),

To je g. biskupu Srebrniću nerazumljivo, jer on čita katolički list koji je napisao 22. X. 1926. godine uvodni članak koji završava ovako: „U borbu dakle sa devizom: „nemamo Kralja, nego Krista Gospoda“. On bi radje mesto Sokola imao orlove koji su imali geslo: „Isus Krist Kralj orlova i kralj orlovske organizacije“.

Gospodo narodni poslanici, ja vas pozivam da mi kao poslanici jugoslovenskog parlamenta odgovorimo g. biskupu kratkim ali značajnim odgovorom: Imamo Kralja Aleksandra Prvog! Živio Kralji! (Burno i oduševljeno

odobravanje i pljeskanje sa jednodušnim uzvicima: Živeo Kralji!).

Tvrđi se, gospodo, da Soko Kraljevine Jugoslavije napada rimokatoličku crkvu. A ja ću vam primerima dokazati obrnuto navodeći šta govore rimokatolički svećenici o našem Sokolu Kraljevine Jugoslavije.

Kapelan Josip Šercer iz Tovarnika uzeo je Ivanu Lukiću, sokolskom naraštajcu sokolsku značku, slomio je sa rečima: „Šta ćeš ti kao Hrvat u sokolskom društvu? To je srpsko društvo“.

Rimokatolički župnik Dragutin Teodorović u Velikoj Kopanici, održao je 31. jula propoved, u kojoj je mladeži kazao da zabranjuje stupati u društvo Sokola jer Soko upropašćuje mladež. Župnik Gerstner Ferda u Slavonskom Brodu kazao je: „Sokol se protivi Hristu i Rimu dotle dok ne bude čisto hrvatski Sokol“. Župnik Komerički Vinko u Desiniću, uskratilo je sahranu Petra Korena, člana Sokolskog društva rekavši da: „ako budu Sokoli učestvovali u sahrani on neće učestvovati, jer su Sokoli društvo b z vere i protiv katoličke vere. Sokoli su morali usled toga da se uklone sa sahrane da bi omogućili crkvenu sahranu. Župnik Mirko Hranilović iz Krapine izjavio je na sastanku školske dece, da ne smeju ići u Soko, jer su oni od vraga. (Smeh).

Pavao Pašiček veroučitelj osnovne škole u Novoj Kapeli, srez Nova Gradiška, zabranio je školskoj deci da budu članovi Sokola i zapretio im, da im neće deliti sakramente ako budu u Sokolu. Govorio je da katolici ne smeju biti u Sokolu.

Biskupski ordinariat u Dubrovniku 28-XI-1932 godine uputio je župnim uredima raspis, kojim im zabranjuje posvećivanje sokolskih barjaka.

Na otoku Braču, Hvaru i Korčuli od strane katoličkog krira vodi se akcija protiv Sokola i svećenici govore, da neće davati poslednja pričešća niti blagoslov kod sahrane onima koji budu Sokoli.

Župnik Tadijan Mihalčević iz sela Komušine u Bosni izjavio je sa propovedaonice, da onaj ko ostane u Sokolu ne treba dolaziti u crkvu.

Župnik u Tuzli završio je propoved rečima: „Proklet bio ko ide u Sokolski dom.“

Hitrec Teodor, veroučitelj iz Križevaca, za vreme časa veronauke govorio je šegrtima da ne idu u Soko jer u njemu čovek gubi stid, jer se uči besramnostima.

Premda nije zgodno u kući obešenjaka govoriti o konopcu, navešću ipak jedan primer.

Župnik Bubanić u Novom Marofu, izjavio je u propovedi, da što je više Sokola, to je više nezakonite dece. (Smeh).

I tako vam ima, gospodo, bezbroj i bezbroj ovakvih primera.

A sada, gospodo, da čujete još jedan najnoviji pamflet koji se širi po Sloveniji protiv sokola. „Sa ogorčenjem smo saznali, da su vam vaši vaspitači, pedagozi pod pritiskom prosvetne vlasti pročitali lažne dokaze o vernosti i iskrenosti spram vere, sc-

kola Jugoslavije i time kanili izbrisati porazne posledice muževnih reči našega Episkopata. Drznuli su se i na takovu bestidnost, da su u okružnici po srednjim školama tvrdili, da katolički biskupi lažu i da sve to rade radi svojih naročitih ciljeva. Ovaj napadaj je toliko ogavan, da ga mora celokupna slovenska omladina jednodušno otkloniti, osuditi i na njega dostojno odgovoriti.*

„Zato ti — Slovenska omladino, pokaži izdajicama, da si još uvek slovenska, da si katolička. Klikni u sav glas: dovoljno vremena ste tlačili naš narod, bičevali ga i isisivali. Mi njegovi sinovi znali smo za sve to, ali ste nam zapušivali usta, ali glas srca niste nam mogli nikada ugušiti a niti ćete to ikada postići. Upamtite, krvopije i izdajice vlastitoga naroda, da se u školama ne sme čitati sokolska okružnica, neka se u buduću ne usudi ni jedan profesor da tera našu omladinu u Sokol, jer u dušama našim mrzimo onu lažnu organizaciju, koja je u istini banda bezidejnih slovenskih liberalaca, kako bi njezinom pomoću ostali što dulje na koritu.“

„Drugovi, dignite glave, jer naše spasenje približava se. A dotle svi u boj proti hidri i izdajicama našega naroda, među koje spada viteška organizacija Sokola Kraljevine Jugoslavije.“

Svi u složan boj proti izdajicama i uništavačima katoličkog slovenskog naroda.

Nesmiljen boj Kramerovoj bandi (Smeh), koja je konfinirala borce za slovensku slobodu! (Glasovi: Živio Kramer! Pljesak).

Živila slobodna i samostalna Slovenija!

Pitam ja sada gospodina Ministra fizičkog vaspitanja naroda, što kani Kraljevska vlada i g. Ministar da učini, da ti napadaji na Sokol Kraljevine Jugoslavije već jednom prestanu od popovske strane i da što kani poduzeti, da Sokol naš može nesmetano da radi za Kralja i za Jugoslaviju.

Hristos je rekao: „Dajte Bogu što je božje, a caru što je carevo.“ Ja bi zamolio gospodu biskupe, kada se već brinu toliko za Sokol Kraljevine Jugoslavije, da se pobrinu i za to da njihovi svećenici to ispunjuju i da daju Bogu što je božje a Caru što je carevo. Jer evo, ja ću navesti samo dva primera, kako njihovi kapelančići daju Bogu što je božje, a Caru što je carevo.

Jurić Mijo, župnik u Podravskom Kloštru, srez Đurđevac, rekao je 19 februara 1933 u crkvi ovo: „Hvaljen Isus, braćo Hrvati i Hrvatice. Ne mogu vas nazvati Srbima ni Rusima, već vas moram nazvati junackim i čilim Hrvatima, što i jeste. Sve su to hulje u parlamentu i sve će to za kratko vreme izgledati kao u Rusiji.“ (Zgražavanje u dvorani i protesti).

Kordić Marko, kapelan u Novalji, srez Rab, stavio je učenicima osnovne škole pitanje, koga bi trebalo pre spasavati u slučaju teške opasnosti: Mađjara katolika ili Srbina pravoslavnog? Kad su deca odgovorili da treba Srbina jer je on jedno s Hrvatom, kapelan Kordić tu-

mačio je deci, da treba spasavati Mađjara, koji je katolik (Protesti i uzvici: Skandal! Jedan glas: Šta je uradio g. Ministar unutrašnjih dela).

Matija Horvat, župnik u Sv. Martinu pod Okićem, srez Samobor, govorio je opštinskom odborniku Miji Zitkoviću, da naša država nije stalna i da za 14 dana može doći Italija ili Mađjarska ovamo, pa će Jugoslavije nestati. Sem toga govorio je, da ne priznaje našeg Kralja itd. (Protesti).

U Sv. Mariji Magdaleni, opština Pušća, zagrebački srez 7. augusta 1932 god. bilo je prošćenje. Narod je izvesio na crkvu državnu zastavu, a župnik je odredio da se skine. Kad zvonar to nije učinio, župnik je mesto svečane pevane mise održao tihu, a po podne nije održao večernju.

U Starim Mikanovcima, srez Vinkovci, rekao je župnik Lukinac, sakupljenom narodu pred crkvom posle održanog blagodarenja na dan Ujedinjenja: „Vidite kako je to lepo kada dolazite u crkvu, ali žalost, treba da vas je stid i sramota, kad poštujete više državnu vlast i zakone nego Boga. Bog je ostavio nedelju, da se ide u crkvu i da se moli Bogu.“ Žao mu je bilo što narod dolazi u crkvu na dan Ujedinjenja.

Gospodo poslanici, vreme je poodmaklo, a ja sam vas možda umorio iznoseći ova fakta. (Glasovi: Niste, niste.) Ja ću samo spomenuti još jednu tužnu činjenicu. Naš uvaženi drug, stari istarski borac i veliki patriota g. Spinčić.... (Burno odobravanje, pljesak i uzvici: Živeo!) časni svećenik, koji je nedavno čitao svoju diamantnu misu, stavljen je pod istragu od strane Senjskog biskupa dr. Starčevića zato, što je rekao da ga je biskupska poslanica protiv Sokola zaprepastila i što se pohvalno izjasnio o sokolu. Sada Episkopat traži da dr. Spinčić bude dignut a divinis tj. da mu bude zabranjeno čitanje svete mise. Naš uvaženi i sedi starina dr. Spinčić neće više smeti da svojim staračkim drhtavim rukama diže telo Hristovo, neće smeti pred oltarom da sagiba svoja drhtava staračka kolena na poklon Hristu samo zato, jer je prigibao kolena svoja na poklon i pred onom idejom koja je svakom Sokolu Kraljevine Jugoslavije draga i sveta, a to je Jugoslavija i Jugoslovenstvo. (Dugo trajan buran pljesak i uzvici: Živeo!). Ovo što su učinili rimokatolički crkveni poglavari za najveću je osudu, jer, gospodo, to su muke kakvima je nekada Torkvemada mučio telesa. Tako oni danas muče dušu Spinčića.

O zdravo Spinčiću, naš drugi Sedeju! (Burno pljeskanje).

Gospodo, hoću da vam iz „Hrvatskog Sokola“ od 1926 godine spomenem samo to, da je protivu g. Spinčića provedena istraga zbog sokola. Na strani 419. „Hrvatskog sokola“ stoji: „Službu božju obavio je uz asistenciju monsijor g. Dr. Ivica Starčević iz Senja, koji je i obavio posvetu vrlo lijepe zastave, kod čega je izrekao versku, ali i nada sve domoljubnu hrvatsku prigodnu propovjed, koja je ostavila na sve prisutne dubok dojam.“ Sad razumem zašto je onda posvećivao barjak, a tu psuje i isključuje Spinčića zbog sokola.

Gospodo narodni poslanici, ja ću glasati za budžet Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, jer se ono brine za naš Soko Kraljevine Jugoslavije, jer se ono brine da se dižu sokolski domovi, a svaki je sokolski dom hram gde se po Tiršovoj ideologiji propovedaju samo drugim rečima Hristove reči: „Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe“, jer se u svakom sokolskom domu uči, „Brat je mio, koje vere bio!“, jer se u svakom sokolskom domu propoveda: „Ah da je proklet tko cijeć vijere, na svojega reži brata, jer nesreća koja izvire, samo iz toga kalna blata“. (Burno odobravanje i pljeskanje od svih prisutnih).

Ja ću glasati za taj budžet Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, jer pod njega spadaju one crvene košulje, a tim crvenim svojim košuljama pokazuju, da je žar ljubavi u njima za Kralja i Otadžbinu, pa da su spremni svi da svojom krvlju zacrvene granice ove zemlje, da ih brane protivu crnih, protivu smedjih i Bog zna kakvih drugih košulja (Pljeskanje i burno odobravanje). Ja ću glasati za budžet Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, jer dok protivnici sokola imaju samo načelo „Omnia ad majorem Dei gloriam“, sve na veću slavu Božju, sokoli imaju uz ovo i drugo načelo: „Omnia ad majorem Dei et regis Aleksandri Jugoslavisque gloriam“, — načelo: „Sve na veću slavu Boga i Kralja našeg Aleksandra I i naše drage, večne i ujedinjene Otadžbine Jugoslavije“. (Dugo oduševljeno pljeskanje i odobravanje. Živeo Kralj! Živela Jugoslavija! Burne manifestacije i pljeskanje u dvorani. Čestitanja govorniku.)

Pretsednik Dr. Kosta Kumanudi: Ima reč g. Vlado Spahić.

Vlado Spahić: Gospodo narodni poslanici, obrazovanje Ministarstva za fizičko vaspitanje naroda, nesumnjivo će doprineti mnogo pitanju podizanja našeg kulturnog nivoa. Dokaz za to ja neću da tražim u dosadašnjem delovanju ovoga Ministarstva, jer je ono i suviše kratko funkcionisalo, da bi se moglo govoriti o njegovim uspesima, nego ću upozoriti na činjenicu da što je god jedan narod na višem kulturnom nivou, njegova je fizička kultura razvijenija, njegovi su uslovi za opstanak širi, mogućnost njegove nacionalne ekspanzije i vitaliteta neosporniji. Na primer kod Engleza, Francuza, Amerikanaca i Nemaca, fizička kultura je na za mašnoj visini, pa nije čudo da se oni računaju u prve države sveta. Ja ovdje mislim na fizičku kulturu u svim njezinim oblicima, počevši od osnovne fizičke higijene do najraznovrsnijih sportova. Kod naroda bez jako razvijene fizičke kulture, slučaj je potpuno obrnut.

Mi sa dokazima u rukama možemo da utvrdimo da naš narod ima mnogo interesa za sve oblike fizičke kulture. I tako je odmah po sretno svršenim ratovima i završenom Ujedinjenju počeo i nagli razvoj našeg sporta. Koliko smo u tome napredovali, vidi se iz fakta da smo u toku nekoliko poslednjih godina uspeli da se plasiramo i u internacionalnom pogledu, što je za na

kulturni prestiž od ne malog značaja. Sport je širom sveta učinio čast zemlji i naciji, a nekoliko sokola g. g. Dr. Štukelj i Primožić, prvaci sveta na dvema olimpijadama u Stokholmu i Parizu, fudbaleri također čine čast zemlji ponovno u Montevideu i prošle godine kod svetskog natecanja u veslanju, Gusarev osmerac iz Splita postao je prvak sveta i učinio takođe čast zemlji. Postojala je, dakle, neka vrsta preduslova za fizičku kulturu, postajali su činioci koji su je omogućavali i to još od ranije. Jedan od tih važnih preduslova ispunjen je obimnom akcijom, koju je vodilo naše sokolstvo; o kome hoću ovde da progovorim kao stari Soko.

Viteški duh našega naroda tako sjajno oličen u guslarskom desetercu, ispolinske narodne borbe za slobodu i nezavisnost, neravna borba sa iskonskim neprijateljima našega naroda i potreba koncentracije nacionalnih, fizičkih i duhovnih energija, diktovali su formulisanje jedne ideologije, koja će, ispovedajući fakat da samo u zdravu telu može da postoji zdrava duša, okupiti oko sebe zdrave nacionalne snage i povesti ih u borbu za nacionalni prestiž.

Besmrtni Tirš, opkoljen svojim sumišljenicima iz svih delova slovenstva, dao je osnove ovoj organizaciji, pa već 1863. osniva se prvi Soko u Sloveniji, 1874. u Hrvatskoj, 1882. god. u Srbiji, 1903. u Bosni i Hercegovini, 1904. u Sremu. Neću ovdje da pominjem slavna imena pokretača ovih sokolskih organizacija, jer su ona dobro znana i poštovana. No reći ću samo da su slobodarski duh sokolski, njegova težnja za nacionalnom slobodom, njegovo isticanje sveslovenskog bratstva i uzajamnosti, bili prvi predznak ostvarenja Jugoslavije i jugoslovenstva, prvi zračak krvavo iskupljene slobode svih Slovena. Idejno sokolsko jugoslovensko ujedinjenje izvršeno je 1912. godine i to baš u časovima kada je herojska Šumadija, pred burnim i krvavim događajima, skupljala sve svoje snage da se, sokolskom brzinom i hrabrošću baci na svog vekovnog neprijatelja i zada mu takav udar da ga više nikakva sila nije mogla spašiti.

Pa su došli, gospodo narodni poslanici, oni teški ratovi, dugogodišnji i krvavi, došla je 1914. godina, koja je sokolstvu zapretila svom bezdušnošću jednog varvarskog istrebljivača. Sokoli ne treba da se busaju u prsa da dokažu svoje patnje i napore u tim danima. Sokolske organizacije tada nije bilo, ali je bio jedan bezbroj sokola požrtvovnih, borbenih radnike, koji su svaki na svom mestu, činili sve što su im snaga i um davali za pobjedu nacionalne svesti.

A kada su došli dani slobode, sokoli su bili prvi koji su tražili ujedinjenje Srba, Hrvata i Slovenaca, i pokušali da na toj bazi stvore ujedinjenje sokola srpskog, hrvatskog i slovenačkog u jedan jedinstveni Jugoslovenski Soko, što je provedeno još 1919. godine, na Vidov Dan, u Novom Sadu. Na tome sokolskom saboru je jasno istaknuto da se sokolstvo mora oslanjati na nacionalnu državu i raditi u duhu njenih inten-

cija i velikih zadataka koji su predstojali mladoj, tek stvorenoj narodnoj državi. Tom prilikom, već, potražena je i ustanovljena stalna veza sa Ministarstvima vojske, narodnog zdravlja i prosvete, a naročito je podvučeno da se sokolski rad ima nastaviti i po udaljenim selima našim, jer su pojedini sokolski radnici baš u tome seoskom radu imali i pre ratova znatnih uspeha.

No uskoro nastupiše partiske svade. Političke prilike počele su da podrivaju i Sokolstvo odvođeci mu članove u pojedine plemenske sokolske organizacije. Tako je jedan deo članstva otišao u Hrvatski Soko, dok su klerikalci u Sloveniji odveli veliki deo omladine u Orlovski tabor u kome se u ime vere širilo nesokolstvo i nebratstvo. Ove, da ih nazovem „prkos sokolske organizacije“, primile su, sve što je bilo u stanju da jugoslovensko sokolstvo uništi i to tako trajalo je do 1929 godine, kada su ove „prkos organizacije“ ukinute zakonom o Sokolu Kraljevine Jugoslavije, čiji je postulat bio, da se one dosadašnje organizacije, koje ne pristupe ovome Sokolu, — ukidaju.

Stari jugoslovenski sokoli sa svim svojim brojnim organizacijama i članovima stupili su u ovu novu organizaciju i time je Soko Kraljevine Jugoslavije, u stvari, pravi i jedini naslednik i nosilac ranijeg sokolskog rada u našoj državi. Svesni članovi drugih dveju organizacija postali su članovi velikog zajedničkog sokola, pa je prkosa i partizanstva neslalo iz sokolskih redova.

Ova državna intervencija u sokolstvu, ma koliko da je docnije oštro kritikovana od onih, koji nisu imali smisla za realni sokolski rad, u stvari, bila je potrebna i korisna. Ona je, gospodo narodni poslanici, bila uprav ospasonosna. Nama nisu potrebne verske gimnastičke organizacije, a dva sokolstva u jednoj državi donose samo politički i moralni deficit. Kada je naša država uzela Soko pod svoje okrilje, znači da se je ona identifikovale s njim, s njegovim idejama i načelima, načinima njegova rada i ciljevima koje je Soko sebi postavio. To je, gospodo, fizički i kulturni preporod našeg naroda. Ono što je učinila naša država, nije nikakav izuzetak, jer i svaka druga svetska moderna država pomaže svaku privatnu inicijativu, koja je rukovodena ovim ili sličnim načelima, pomaže svaki visoki i svetao zadatak kao što je fizički i kulturni preporod narodnih masa. Razume se po sebi, da je i naše staro sokolstvo zasluživalo ovakvu pažnju i nagradu, koja je i došla samim tim faktom, što mu je na čelo došao naš prvorođeni Princ NJ. V. Naslednik Prestola Petar (Uzvici: Živeo! - Aplauz). Prvi Soko i uzdanik Stare Karađorđeve loze, kojoj je u tradiciji da, s narodom za narod, u ratu i u miru, krči nove puteve i uklanja prepreke za svestrani razvoj svoga naroda.

Država je, dakle, dužna da i dalje pomaže sokolstvo u punoj meri. I kada ja ovo kažem, ističem jednodušnu želju svih sokola da ta pomoć bude ne samo izdašna, nego i organizovana i dobro smišljena. Samo u organizovanom i dobro smišljenom radu, mi

vidimo mogućnost da se sve dobro i na vreme iskoristi. A isključena je svaka bojazan, da će se u Sokolstvu, ma kada ma u kome obliku, zacariti nerad ili nesloga. Sokolski rad je uvek otvoren, on se daje uvek kontrolisati, u njemu se ne ističu ličnosti, niti štrče individualiteti, jer od toga rada, a to zna svaki Soko, nema ni ličnih koristi ni slave. Mi slavimo ljude tek onda, kad dođu u svoj zasluženi mir, kada o njima možemo da govorimo reprospektivno, kada dodemo u položaj da izmerimo njihov rad i odmerimo im hvalu po učinjenim koristima na opštem narodnom radu. A ako se u redove Sokola uvuče po neko ko štrči, po neko ko traži lične koristi, njega brzo nestane iz sokolskih redova. To se, gospodo, događa po principu izvesne naše, da kažem čisto sokolske selekcije, koja ne dozvoljava da se naš harmonični rad prekida, bilo da to želi izvesna ličnost bilo da se za to zalaže ma ko.

A sada, gospodo narodni poslanicu, hoću da vas sa ovoga mesta upozorim na jednu posebnu granu našega Sokolstva, na njegov rad na selu, daleko od varoške buke, tamo gde je najpotrebnije, na izvoru naše snage i naših nadanja.

Rad na Sokolstvu u selu mi smo u Hercegovini počeli nekoliko godina pre svetskog rata i bili među prvim pokretačima tog rada.

Ovo seosko Sokolstvo u toku rata trpelo je zajedničku sudbinu sa sokolstvom u varošima. Po oslobođenju, taj rad je nastavljen mnogo intenzivnije, tako da sad imamo na stotine četa, koje su se osobito istakle na prošlim sletovima u Beogradu i u Pragu, gde su bile predmet osobite pažnje i divljenja. No, ja neću, gospodo narodni poslanici, da vam te čete predstavim sa njihove — da kažem — formalne strane i neću da govorim, kako one izgledaju u nepovoljnom sokolskom poretku. Moj je cilj da vam prikazem njihov unutrašnji rad, njihove napore po selima, da se, kada to čujete, zajedno sa mnom radujete novim danima, u koje ulazi naše selo, zahvaljujući radu seoskih četa.

Sokolski rad na selu nije dakle, običan i gimnastički rad, obično gombanje, želja za senzacijama. Naprotiv, ovaj rad je početak velikog zamaha od istorijskog značaja, zamaha za našu fizičku i duhovnu kulturu. Ovaj rad pravi most za izravnjavanje i spajanje jaza između sela i grada, on je budjenje učmalosti na selu, gde se danas seljak organizuje i priprema prosvetnim i privrednim radom, da što bolje odgovori zadacima, koji mu pretstoje. To što ga očekuje, to je delo narodnog preporoda, to je delo veliko i teško, to je posao, za koji smo i mi, gospodo, ovde pozvani.

Radnici na seoskom sokolstvu smatraju, da je tip varoških sokolskih organizacija nepraktičan za selo i da ne odgovara seoskim potrebama. Ritam vremena traži ubrzan rad i formiranje seoskih masa u odbranbene falange, ne samo take, koje će braniti narodnu čast i štiti otadžbinske vitalne interese, nego i takve, koje će objaviti rat mraku i neznanju, koji su do sada pašovali po našim selima. Mrak i neznanje, destrukcija i neorga-

nizacija, isti takvi i još žešći neprijatelji od onih koji stoje na našim granicama. I radi toga smo, gospodo, u sokolski rad na selu uneli nove metode rada, udarili na sokolske zastave nove zavete i pečate itd. Zato naše seoske čete osnivaju mnogobrojne rasadnike, knjižnice, čitaonice, raznovrsne zadruge na zadrugarskim osnovama, a otpočeta je i akcija za upis udela u zadrugu sokola privrednika. Ovo je novi tip zadruge, čije je sedište u Mostaru, a njezini članovi će biti seoske sokolske čete kao i pojedinci na teritoriji te župe i van nje. Tim i takvim radom, od pasivnog izgradjujemo aktivno i nastojimo, da čitavu jednu pokrajinu privredno i kulturno dignemo tako, da se možemo nadati da će u brzim vremenima nestati pasivnog kukanja.

Samo ću vam kratko izneti, šta je po uputama sokolstva za ove nekoliko godina učinjeno u higijenskom pogledu. U higijenskom pogledu učinjeno je, da je napravljeno 1187 nužnika i 5000 pljuvaonica, a kuća je okrećeno opet na našu inicijativu do sada 13989, a zatim je napravljeno 205 modernih đubrišta. Sav taj rad obavljen je po uputama i pod nadzorom sokolstva.

Isto tako veliku, ako ne najveću pažnju posvetili smo upućivanju seljaka u bolji i moderniji način obradivanja zemlje. Prilike su bile takove, da smo u neke krajeve uvodili kao novinu izvesne kulture kao i poljoprivredne sprave i umetna gnojiva. Tako smo do sada uspeli, da za članove sokolskih četa nabavimo i to: 7883 kg. čilske šalitre, 25303 komada voćaka sadnica razne vrste, 12 komada bagremova, 2500 komada kalem grančica, 58 komada plugova, 1 trijer, 1459 kg. semena deteline lucerke, 593 kg. semena kravlje repe, 48 kg. semena futoškog kupusa, 116.50 kg. semena repe sijanice i 180 kg. drugih raznih semena.

Na ovom ogromnom narodnom poslu svi su se naši radnici pokazali kao prilježni. Radnike, koje šaljem na selo i uvodimo ih u ovaj rad, bирамо селекцијом, jer moramo biti vrlo obazrivi pri tome, koga možemo da pošaljemo. U tome pogledu nama država izlazi u susret, ali moram naglasiti, ne u onoj meri u koliko je to potrebno. Ja bih ovde mogao nabrojati nekoliko primera, koji to najbolje dokazuju, ali ću vas, gospodo narodni poslanici, poštediti od toga u uverenju, da članovi Kraljevske vlade imaju na srcu interese sokolstva, i da nikada neće dozvoliti da se ti interesi krnje. Naročito pak, važnost polažemo na to, da nam se sokoli, naši stari i novi članovi, koji se nalaze u državnoj službi, ne razmeštaju, i na taj način ne onemogućuju u sokolskom radu. Nažalost, ima takvih slučajeva i naša bi želja bila da ih sasvim nestane. Kad je već država uzela sokolstvo pod svoje okrilje, onda je dužnost njezinih organa, a naročito pak Ministarstva prosvete, da o činovnicima, koji rade na sokolu, naročito pak na seoskom sokolstvu, vodi posebnu evidenciju, pa da se ti mlađi sokolski radnici, bez disciplinske i lične krivice, ne premeštaju po mestima u kojima njihove sposobnosti ostaju neiskorišćene. To je, ujedno, dužnost svih mini-

starstava, a naročito u ovo doba, kada se pokušava da se na sokolstvo baca drvlje i kamenje, kao što je učinio pre nekoliko nedelja katolički episkopat.

Akcija katoličkog episkopata nije uticala negativno na Soko i na sokolske radnike. Taj događaj je samo učvrstio sokolske redove, doneo mu nekoliko hiljada novih članova i još više ih naoštrio za borbu protiv mraka i neznanja. No, ja bih sa svoje strane učinio predlog Presvetlom gospodinu biskupu mostarskom, u čiju nadležnost spada moj izborni srez, da zajedno sa mnom, o mom ruhu i kruhu, podje po Hercegovini, u koji god hoće srez, da obidjemo seoske sokolske čete, pa da se na licu mesta uveri, ima li u njihovom radu i čega što bi bilo bezbožničko i ispod dostojanstva bogobojažljiva čoveka. Ako taj biskup primi ovaj moj poziv koji mu šaljem iz ovog visokog Doma, uveriće se, kao što su se i mnogi drugi biskupi uverili, da je poslanica kat. Episkopata bila izlišna, da je, gospodo, osnovana, i da su gospoda biskupi bili u velikoj zabludi.

Koristeći ovu debatu, slobodan sam da u interesu bržeg i daljeg razvoja podnesem Kraljevskoj vladi nekoliko predloga, od čijeg realizovanja će taj daljni rad u mnogome zavisiti.

To su ovi predlozi:

- 1) da se u svim učiteljskim školama osnuje sokolska četa kao jedinica, u kojoj će se učiteljski kandidati spremati za praktičan rad u seoskim sokolskim četama. U istima bi spremni sokolski radnici održavali tečajeve za stručno vaspitanje i vođenje sokolskih četa tako, da kandidati kao učitelji u prvom redu u početku svoje karijere mogu biti sposobni radnici u četama;
- 2) da se svima sokolskim četama dade državno zemljište za podizanje četnih rasadnika, i da se daju stručni saveti, od strane poljoprivrednih referenata.
- 3) da Ministarstvo poljoprivrede izdaje poljoprivredne alate, semena, voćne sadnice i priplodna grla, isključivo preko seoskih sokolskih četa, a to isto da čine i banovine.
- 4) da se u rudnike, fabrike đuvana i slične državne ustanove primaju prvenstveno članovi sokolskih četa, ako im je i takva zarada potrebna;
- 5) da se sve sokolske jedinice oslobode poreze na sokolske priredbe i u slučaju, ako bi se uz takve priredbe održala sokolska igranka ili kakav pozorišni komad;
- 6) da se pri Ministarstvu poljoprivrede osnuje praktična poljoprivredna škola u koju bi se godišnje primalo bar tri stotine mlađih seljaka iz seoskih sokolskih četa koji su svršili stručni sokolski tečaj, u kojima bi im se davalo stručno poljoprivredno obrazovanje, a ujedno bi se osposobljavali i za vođenje sokolskog zadrugarstva i zadrugarstva u opšte;
- 7) da se Sokolskoj župi u Mostaru, koja je prva i otpočela ovaj rad na selu, dodeli nekoliko državnih činovnika stručnjaka za ove poslove, a po njezinom izboru.

8) da se mostarskoj župi dade besplatno drvena gradnja za potrebe sleta sokolskih četa, jer se taj slet ne može prirediti bez ove pomoći, a koji će se još ove godine održati, i

9) da se sokolskim seoskim četama mostarske župe dade pomoć za podizanje domova, potrebno drvo i besplatno palenje krečana.

Govoreći o potrebama mostarske župe ja sam imao na umu i potrebe ostalih župa, naročito onih, koje su razvile intenzivan rad na selu. Te potrebe su, gospodo narodni poslanici, na selu svuda iste, pa važe kako za mostarsku tako i za sarajevsku župu u kojoj se seosko sokolstvo takodje vrlo intenzivno razvija. Kao primer navešću da baš u sarajevskoj župi onaj, koga to interesuje, može naći i takve seoske sokolske čete u kojima su članovi isključivo katoličke veroispovesti.

Ističući ove potrebe seoskih sokolskih četa, ja sam potpuno uveren da ću kod Kraljevske vlade naći za njih i volje i razumevanja. Staranje o ovim predlozima ja predajem gospodinu Ministru fizičkog vaspitanja naroda te g. g. Ministrima prosvete, poljoprivrede i šuma, koji i sa svoje strane znaju da ocene, kako vrednost seoskog sokolskog rada, tako i one ogromne koristi koje taj rad donosi.

U časovima kada se organizuju grupe i staleži, karteli i profesije, kada su već organizovani amali i kuvarice, kada već imamo kompletno moderno radničko zakonodavstvo, treba da se učini sve što je potrebno da se i naše selo organizuje, da i kroz njega prostruji novi duh i novi polet.

Baza za taj rad je naše seosko sokolstvo, i ja, bez preterivanja, mogu reći da će za naše selo biti najzaslužniji onaj, koji ga pomogne u ovome pravcu.

Ja mogu otvoreno i slobodno reći da su naše sokolske čete i u poljoprivrednom i u kulturnom i u higijenskom pogledu učinile već do sada više nego sva druga nastojanja poslednjih nekoliko desetina godina. Osnovali smo čak i četne sokolske hambare, koševе, tako da nam poznata i dugo pačena glad neće više zakucati na vrata sela u kom deluje sokolska četa.

Ovo što sam istakao to je samo kolektivni rad, rad pojedinih četa i time nije rečeno, da mi ne radimo, individualno sa pojedincima na njihovom intelektualnom podizanju. Kao što bi sokolski rad na selu bio skup luksuz, ako bi se ograničio isključivo na vežbanje, isto tako ne bi me zadovoljio samo kolektivni rad. Ličnost je, gospodo narodni poslanici, danas isto tako važna, ličnost čista, svesna, vaspitana, osposobljena za život i razvoj. Radimo dakle i na usavršavanju pojedinaca a i u tome pravcu naši naponi daju zadovoljavajuće rezultate.

Gospodo narodni poslanici, sokolstvo sa svojim blagotvornim radom kulturno vaspitava naš narod i fizički izdela tako da postane zdrav, krepak, čisto i svečan prema sebi i otadžbini. Sokolstvo je jedino kadro da dokrajči delo narodnog oslobođenja i ujedinjenja

i ono baš zato zaslužuje svaku pažnju i obzir od svih onih koji vole svoj narod i otadžbinu svoju.

Tvrdo verujem u svetliju i bolju budućnost naše mile otadžbine Kraljevine Jugoslavije, za koju je pala jedna čitava generacija i koja je stvorena od mora krvi, planina kostiju naših najboljih sinova. Verujem zato jer nikada nije izgubljena stvar za koju je pala jedna čitava generacija. Glas grobova jači je od rike topova pošto ga čuju i budući vekovi, i večno će ga čuti savest naroda. Ma ne znam šta da se dogodilo, mada se nebo na zemlju srušilo, odgovor će biti savesti: Živi će ostati verni mrtvima. I mi ćemo ostati verni dok nas jedan traje i visoko ćemo dignuti naš barjak na kome će se vijati: Narodno jedinstvo, rad i napredak Jugoslavije. (Burno pljeskanje).

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Reč ima narodni poslanik g. dr. Djuro Ostojić.

Dr. Djuro Ostojić: Gospodo narodni poslanici, priključujući se u svemu govornicima braći Sokolima, ja ću samo sa nekoliko reči da podvučem značaj sokolskog pokreta na selu. Brat Spahić izneo je pregledno i sa podacima mnogostruki rad naših sokolskih četa na selima.

Gospodo, sokolstvo u zemlji gde je ono niklo, u sredini bratskog čehoslovačkog naroda, niklo je u prvom redu kao nacionalni pokret, kao jedan prvoklasni nacionalni pokret koji je imao cilj, da osvesti narod, da ga ujedini, ojača i osposobi za sva iskušenja a naročito da ojača sokolski ideal slobode i nezavisnosti. Taj ideal sokolski u bratskom čehoslovačkom narodu toliko je usadjen u duše pojedinaca i u tolikoj meri raširen u narodu, da je postala poznata izreka „Co Čeh, to Sokol“.

Tu blagotvornu ideju preneli su i naši prosveteni sinovi u našu otadžbinu i postepeno počeli da rade na njenom razvijanju. Ali tek posle oslobodjenja sokolstvo je na putu, da postane opšti nacionalni pokret. Gospodo, poznata je dovoljno stvar da 80% našega naroda živi na selu i da se prema tome nikakav pokret ne može nazvati nacionalni dok nije obuhvatio široke seoske mase. Zbog toga ja vidim ogromnu važnost u sokolskom radu baš ovih poslednjih godina kad je sokolstvo sa razvijenim svojim barjakom krenulo na rad u selo. U seoskoj sredini sokolstvo je prva i jedina organizacija koje unosi oblike civilizacije u zapuštena sela. Prirodna stvar, da su prilike krive, da na selu vlada nepismenost. Na sokolstvu je sada da preuzme funkciju prosvetitelja i kulturnog vaspitača našeg seoskog naroda. Sokolstvo je danas košnica svega naprednog rada na selu. Ono širi pismenost, održava knjižnice i čitaonice, mora da zamenjuje i zemljoradničke zadruge, gde ovih nema, jer treba da podiže i poljoprivredu isto onako kao što mu je dužnost da vodi računa i o zdravlju seljaka i o čistoti njihovih domova itd. Sokolstvo je preuzelo na sebe pionirsku ulogu na selu i sa takvim elanom da mi možemo pouzdano očekivati da će Sokolstvo na selu oba-

viti veliku misiju, pa će se onda moći iz seoskih četa odvijati zdrave nacionalne organizacije, kada se i selo kulturno podigne i diferencira.

U cilju, da ovaj rad ojačamo, jer trebamo biti svesni da organizam pored srca ima i stomak, potrebno je, naročito u današnjoj teškoj ekonomskoj krizi, da i država svestrano pomogne sokolstvo na selu. Time se ne traži nešto naročito, nego jedino to, da država učini svoju dužnost prema Sokolu zbog toga, što seoske čete vrše upola državni program, koji bi trebalo da izvršuju njeni prosvetni i privredni sanitetski itd. organi. Seoski sokoli u ovoj privrednoj krizi traže samo rada i zaposlenja, kako bi u ovim teškim prilikama besposlice i neimaštine mogli da zaradom pomognu svoje zadruge. Oni ne traže nikakvih privilegija, nego da teškim i fizičkim radom za svoje familije zarade najpotrebnije.

Gospodo, povodom ovog amandmana za sokolstvo izašla je od strane Uprave Saveza sokola Kraljevine Jugoslavije jedna izjava. Pošto se u njoj pominje i moje ime, slobodan sam da izjavim, da je daleko od mene, bila i pomisao da, zalažući se za taj amandman tražim neke privilegije za sokole. Za sokole tražim samo pravdu i jednakost. Ali je u interesu same državne uprave da pri jednakim kvalifikacija prima u službu prvenstveno članove sokola, jer sokolski moral i organizacija pružaju najbolju garanciju za svoje članove, kako u pogledu moralnom tako u pogledu odanosti državnoj ideji, pouzdanosti u službi i savesnosti u vršenju dužnosti. To je bio smisao ovog amandmana, a ne, da se za sokole stvaraju neke privilegije, koje bi možda i razni spekulativni tipovi pokušali da iskoriste stupajući u sokolske organizacije.

Gospodo, soko treba da bude moralna radionica u našem društvu. Sokolstvo u današnjim vremenima mora da napregne sve svoje sile i da raširi svoju organizaciju, tako da prima sve članove našega naroda i da ih tamo moralno prepodi i osposobi za velike nacionalne zadaće sadašnjosti i budućnosti. Stoga se soko ne treba da boji čak ni lošijih elemenata, jer će ih u svojoj organizaciji obraditi, obrazovati i stvoriti od njih dobre sokole i dobre Jugoslovene. Ko bi bio toliko zapušten i pokvaren, da se više ne da ni popraviti, sokolstvo će ga iz svojih redova isključiti. A sve druge svoje članove, sokolstvo će u svojim redovima preporoditi i učiniti sposobnim za uzvišenu službu Kralju i Otadžbini.

Gospodo, i druge grane sporta i fizičkog vaspitanja važne su, pa mi je drago, da raspravljajući budžet Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda, mogu da istaknem da i u tim drugim granama fizičkoga vaspitanja provejava duh jedinstva, sloge i ljubavi. To je bez obzira na zatrovane naše prilike i bez obzira na to, što se veštački unosi nesloga u narodne mase, jedna vrlo lepota pojava, da sportiste rade svi zajedno, da su u zajedničkom savezu i da svakom prilikom istupaju kao jedna celina. Tu je u prvom redu fudbal najraširenija

grana sporta koja oduševljava mase gradskog stanovništva. Oni rade svi u slozi i ljubavi i viteški se nadmeću, ko će biti bolji i prvi. Ovu radosnu pojavu trebalo je ovde istaći i javno pohvaliti.

Gospodo, ja ću naravno glasati za ovaj budžet sa željom da se on iz godine u godinu povećava, kako bi ovo Ministarstvo moglo potpuno da zadovolji potrebe našega naroda u pogledu fizičkog vaspitanja.

Gospodo, dozvolite mi na kraju da učinim nekoliko konstatacija povodom jučerašnjeg govora g. Milovana Lazarevića. Dok sam ja radio u Finansijskom odboru, g. Lazarević se osvrnuo na moj govor u budžetskoj debati. Ja neću ulaziti u polemiku sa g. Lazarevićem, nego ću samo učiniti ove konstatacije:

1) Stvaralačke političare iz oslobodilačkih ratova ne samo da nisam napao ili omalovažio, nego sam ih s priznanjem pomenuo primajući citiranu misao pok. Ljube Jovanovića, da su oni trebali da povedu politiku u oslobođenoj i ujedinjenoj Otadžbini;

2) Oslobođenje je izvojevao oružani narod sa hrabrom vojskom pod mudrim vodstvom Kralja — Heroja i

3) Kao jedinka naroda i ja sam u velikom oslobodilačkom pokretu izvršio svoju dužnost. (Pljeskanje i odobravanje u dvorani.)

Pretsednik dr. Kost. Kumanudi: Reč ima Ministar fizičkog vaspitanja naroda.

Ministar za fizičko vaspitanje naroda dr. Lavošlav Hanžek: Gospodo narodni poslanici, izjava Predsednika Kraljevske vlade, data u Skupštini 16. marta o. g., obeležila je jasno stav Kraljevske vlade u pitanju pravnih i političkih odnosa naše Kraljevine prema katoličkoj crkvi. Naročito je podvučeno da Kraljevska vlada ni pre poslanice episkopata od 17. novembra 1932. god., nije vodila politiku progona, nego naprotiv najvećih povlašćenja prema katoličkoj crkvi i da Kraljevsku vladu od tog stalnog pravca državne politike nije odvrtila ni akcija katoličkog episkopata, niti delovanje jednog dela katoličkog klera. (Aplauz.)

Treba još naročito u pogledu fizičkog odgoja omladine dodati da Kraljevska vlada u smislu odredaba Ustava ove Kraljevine, zbog valjane uprave javnih poslova, zbog normalne izgradnje nacionalnog jedinstva, a i unutrašnje konsolidacije, zbog odbrane zemlje i vanjskog mira ne može i neće dozvoliti, da se fizički odgoj mladeži vrši na isključivo verskom osnovu. (Burno pljeskanje i složni usklici: Živeo!)

Neutralizovanje ovog odgoja u interesu je svih vera i crkava, kao i naroda svake veroispovesti, jer je jedini način, da se izbegnu verski sukobi i borbe.

Ipak, zato verski odgoj nije isključen, niti su stavljene bilo kakve zapreke, da se pojedinci u svrhu postignuća moralnog savršenstva u punoj meri mogu služiti i onim sredstvima, koja im u tom može dati njihova vera, i

Od ovog načela ne može biti odstupanja, niti se mogu iznuditi povlašćenja, bilo za koju veru i crkvu, ma kojim sredstvima borbe. Jednako, ali ostaje stalnom brigom Kraljevske vlade da u vršenju fizičkog odgoja ne bude povređeno ničije versko osećanje niti bilo ko prikraćen u pravima izvršivanja verskih dužnosti. (Glasovi: Tako je!)

Ako posle toga kao resorni Ministar imam čast i dužnost odgovoriti Vam na toliko primedaba i pitanja koja su mi stavljena o delovanju SKJ u pogledu verskom i čudorednom, molim Vas da pre svega uzmete na znanje, da sam i ja u izvidanju o optužbama protiv SKJ i o svim ovim spornim pitanjima radio na ustanovljenja objektivne istine, isključivo u cilju, da sve što bi u pogledu načela ili rada SKJ moglo dati, bilo kakovo pravo na žalbu i pritužbe, bude uklonjeno i ispravljeno.

Ja sam vrlo zadovoljan, što ću danas moći pred vama rezultatima mog izviđanja utvrditi: s jedne strane, kako su tužbe katoličkog episkopata stvarno bile bez dovoljno razloga, a s druge strane, kako je SKJ svojim radom pravdao u potpunosti ono poverenje, koje su mu dali celokupni narod i država za rad na području fizičkog i moralnog uzgoja jugoslovenske omladine.

Episkopska poslanica tvrdi, da je osnivač Sokola dr. Tirš bio bezverac i da je to svoje bezverstvo uneo i u sistem sokolske odgojne metode i u ideologiju sokolstva.

Budući je SKJ taj, Tiršov sokolski sustav i tu Tiršovu sokolsku ideologiju preuzeo kao osnovu svoga delovanja, Poslanica tvrdi, da je SKJ bezversko i protuversko društvo, pogibeljno za čudoredni odgoj naše omladine.

Da najpre vidimo, kako stoji s tim Tiršovim bezverstvom?

Pravilno bi bilo, kad bi se tvrdnja da je Tirš bezverac dokazivala pismenim ili usmenim izjavama njegovim, iz kojih bi to bezverstvo izlazilo, ili kad bi se ukazalo njegovo bezversko delovanje u provođenju njegovog privatnog ili javnog života.

Ustanovljujem, da biskupska poslanica nije pružila nijedno od tih mogućih dokazala.

Biskupska poslanica tvrdi, da su to „dokazali pisci iz redova njegovih vlastitih pristaša“ i to što ti pisci, istražitelji, komentatori o Tiršu iznose, smatra punim dokazom, njegove krivice.

Za svakoga, ko je navikao pravično izricati svoje sudove jasno je, da se krivnja i odgovornost meri samo po vlastitim rečima i delima, a da se ne može zasnivati na izjavama i mišljenju drugog nekog lica.

Istina je i ma čeških sokolskih pisaca, koji Tiršove nazore tumače u pomenutom smislu, tražeći iz njegovih dela upotrebljene reči, kao dokaz njegovog bezverstva. Međutim u većini slučajeva ta literatura, plod je političkih borba ili literarnih pretenzija pojedinaca, dakle vrlo malo podesan, da bude osnov ispravnog mišljenja

i pravičnog suda. Kraj toga, ali imade i mnogo pisaca koji o Tiršu tako ne sude, i njegove nazore tumače sasvim na drugi način. Primerice mogu navesti kao dokaz Reviju „20 vek“, eminentno katoličku reviju, u kojoj se nalaze članci svećenika koji Tirša uzdižu i hvala kao idealna čoveka i priznavaju mu da je zasnovao i za svoga života vodio sokolstvo, u verskom pogledu besprekorno.

Za čudo je, što nije poslanica episkopata uzela u i u ocenu ove pisce, katoličke svećenike, nego su im autoritetom postali „pisci iz vlastitih pristaša“ Tiršovih.

Za čudo je što katolički episkopat i njihov ekspert ne znadu, da su ti pisci „iz vlastitih pristaša“ u većini iz one grupe češke sokolske opozicije, koja oficijelnom češkom sokolskom voćstvu prebacuje natražnjaštvo, dapače i klerikalizam i tu literatura stvara u cilju da dokaže, kako sokolsko voćstvo nije ostalo verno Tiršovim načelima.

Za čudo je, što episkopat ne zna da katolički pisci baš tim radikalnim sokolskim elementima prebacuju, da su „počinili izdajstvo volje i načela Tirša i Fignera“, jer su si utisnuli na čelo pečat bezverstva i „u idealno zasnovani Tiršov Sokol unesli duh židovskog, slobodno-zidarskog internacionalizma“.

Ja neću slediti primer episkopata, niti se priklanjati bilo kojem delu Tiršovih posmrtnih komentatora i istražitelja, jer je to, vidi se, jedan jalov i skoro neozbijan posao. Meni je savršeno svejedno, kako će se taj papirnati boj svršiti i koje će mesto Tirš u filosofskoj sistematici silom autoriteta tih njegovih sudija morati zauzeti.

Za mene je dostatno to, da episkopska poslanica Tiršovo bezverstvo nije dokazala i da je za tu tvrdnju o bezverstvu i pruženi surogat dokaza sasvim sumnjive vrednosti.

A život i rad Tiršov, šta nam oni kazuju?

Roden kao katolik za celog je života vršio i svoje verske dužnosti kraj velikih dužnosti češkog patriote i javnog radnika.

Ništa nije učinio u životu protiv vere i crkve, ali je svojim delovanjem mnogo doprineo onom istom cilju za koji se i crkva bori. Umro je kao katolik i sama mu je crkva dala svečani pokor i svoj blagoslov za večni mir. Zar i to mogu oboriti ili drugačije protumačiti „pisci iz vlastitih pristaša“.

Na kraju, kad se radi o sokolstvu, sasvim je sporedno što je Tirš o drugim pitanjima mišlic, koji su mu privatno-verski nazori bili, a odlučno je koje su i kakve misli došle do izražaja u njegovom sokolskom sistemu telesnog vežbanja i u sokolskoj ideologiji.

U prosuđivanju ovoga pitanja merodavno je njegovo delo „Osnovi telesnog vežbanja“, koje sadrži njegov sokolski sistem načela i metodiku telovežbe.

Pozivajući se na ovo delo, mogu pozitivno da tvrdim da u tom delu nema ništa bezverskoga.

Idejni osnov sokolstva nalazi se u Tiršovom članku „Naš zadatak, smer i cilj“. Mogu pozitivno ustvrditi da i na tom delu nema ništa bezverskoga. U ovim delima Tirš naučava ljubav prema bilžnjemu, pravo na život, slobodu i napredak svakom pojedincu i narodu, potrebu usavršavanja čoveka u telesnom, moralnom i duševnom smeru u cilju istine, dobrote i lepote.

U Tiršovim dakle delima, koja se odnose na sokolski telovežbeni sistem i idejni odnos sokolstva, Tirš ne izlazi pred nas kao bezverac, nego naprotiv kao propovednik i pobornik istih onih ideala, koje je, kako poslanica sama priznaje, već od svoga početka naučavala kršćanska vera i najsajnije primere svojim sledbenicima dala.

Pošto je sokolstvo uopšte, a tako i SKJ od Tirša preuzelo jedino samo njegov telovežbeni sistem i jedino i samo njegovu sokolsku ideologiju, a u ovima Tirš nije nigde unesao bilo kakvu bezversku misao, jasno je, da sokolstvo nije osnovano na bezverskim načelima i protuverskoj nauci.

Sokolstva se ništa ne tiče, što je Tirš mislio ili pisao u ostalim svojim delima, koja se odnose na razna područja ljudskoga znanja ili umjeća, pa bi bilo upravo apsurdno sokolstvo dovoditi u bilo kakvu vezu sa tim mislima i pogledima Tiršovim.

Dr. Miroslav Tirš bio je profesor estetike i pisao je o mnogim pitanjima sa raznih područja znanja i umjeća.

Samo je po sebi jasno, da sokolstvo niti je upoznato, niti se rukovodi pomislama i pogledima iznesenim u tim Tiršovin delima, recimo o „Poliktetu“ ili o „Laokonovoj grupi“, o „gotskom stilu“ ili o „Muhamedu i njegovoj religiji“. (Glasovi: Tako jel)

Sokolstvo poznaje samo Tirša kao osnivača, organizatora i vodju Sokola, kao autora telovežbenog sokolskog sistema i autora sokolske ideologije.

U tome i takvom Tiršu Sokolstvo nikada nije gledalo niti ateistu, niti panteistu, niti naturalistu, niti materijalistu, i to sve može da zanima kakvog dokonog literarnog istoričara ili teologa, ali Sokola nije nikada zanimalo, niti je on zato pitao, niti je to vršilo na njega kakve posebne uplive. Još treba nešto napomenuti:

U verskom pogledu, istina, Tirš je naučavao slobodu veroispovedanja i strogu versku toleranciju. To je prihvatio Sokol kao svoje načelo od svoga prvog početka pa do danas. Ima ih, koji smatraju, da je ta tolerancija veliki greh za svakog katolika. Ako je to tako, mi taj greh na sebi nosimo od prvog časa postanka sokolstva do danas. Mi taj greh ne možemo ostaviti. Ja i vas, gospodo, i naše sokolstvo i celokupni naš narod pozivam, da ustrajno grešimo dalje, ljubeći se i poštivajući jedan drugom svetinje, koje u srcu vome nosimo u pnom pouzdanju, da će nam Bog

taj greh oprostiti radi Božjeg mira i ljubavi, koje tim „grehom“ našim stvaramo! (Dugotrajno i burno pljeskanje.)

Ocenjujući SKJ kao organizaciju, sasvim je prirodno, da će nam biti merodavna konkretna načela, na kojima se osniva sokolska organizacija. Ova načela sadržana su u zaključku skupštine Sokola od 29. marta 1931 god. i izdana pod naslovom „Putevi i ciljevi“ kao oficijelni program SKJ.

U § 29 rezolucije Sokola pod naslovom „Vera“ govori se ovako:

„Sokolstvo priznaje slobodu uverenja i misli svakog pojedinca. Sokolstvo poštuje svako versko uverenje i osećanje, jer smatra, da je vera najintimniji deo unutrašnjeg duševnog života. Sokolstvo usvaja načelo verske trpeljivosti.“

U poglavlju „Sokolstvo i vera“ razradjene su ove misli, te se iznosi ovo:

„Sokolstvo naročito poštuje i svako versko uverenje i osećanje, jer smatra, da je vera najsvetiji deo unutrašnjeg života svakog pojedinca. I taj bitni deo čovekovog naziranja na svet, sokolstvo ceni i poštuje. Usled toga je sokolstvo dužno da jednako poštuje i svako ispoljavanje verskog uverenja i osećanja.“

„Svaki pripadnik sokolske organizacije može slobodno da izvršuje zapovesti i propise svoje crkve i vere.“

„Ovo nije samo naša formalna izjava, već to ima svoj duboki koren u našem unutrašnjem životu, koji mora da bude prožet sokolskim vrlinama lepote, dobrote i istine, a što mora da se svuda i uvek kod svakog pojedinca ispoljava iz same njegove duše. U smislu sokolske ideje i sokolskih nauka svaki pripadnik sokolske organizacije mora da bude borac za istinu i pravdu, za sve što je dobro i lepo.“

„Svaki naš pripadnik neka nastoji, da se uvek što više približi najvišoj apsolutnoj istini i Pravdi, Dobroti i Lepoti.“

„U svrhu postignuća tog idealnog cilja svakome su na raspolaganje i srestva, koja mu pruža njegova vera i crkva.“

To je eto bezverstvo našeg Sokola i radi takove nauke, radi tih načela SKJ je zaslužio anatemu naših katoličkih episkopa!

Gospodo, ja mislim, da tome ne može biti nikakvih komentara, i da je u tome pun dokaz, da naš Sokol, bez obzira na Tirša i njegovu ideologiju, nije bezversko i protuversko društvo.

Ako je to uzeo iz Tiršove nauke, onda je jasno, da i njegova nauka nije bezverska i protuverska.

Episkopska poslanica polazeći sa nedokazane pretpostavke Tiršovog bezverstva tvrdi, da je to bezverstvo manifestirao „Češki Sokol“ i nekadašnji „Jugoslovenski Sokol“, i da se SKI potpuno identificirao sa gledanjem Češkog i Jugoslovenskog Sokola, pa je bio i on time priznao, da je protuversko društvo. Posla-

nica tvrdi da je Češki Sokol izjavio 1922, da Soko ne može biti pristaša Rima, mi jesmo i moramo biti protiv katolicizma.

Ustanovljujem, da takove oficijelne izjave Češki Sokol, kao organizacija, nikad nije dao. (Burno pleskanje.) Ova je izjava uzeta iz članka jednog privatnog lica i predstavlja samo privatno mišljenje pisca.

Ja se, gospodo, suzdržavam, da bilo kojom reči okvalificiram ovaj postupak, ali ustanovljujem, da članak privatnog lica nije oficijelna izjava češkog Sokola i da češki Sokol takove izjave nije nikada dao.

Biskupska poslanica tvrdi, da je jugoslovenski Sokol u Hrvatskoj i Slavoniji isto izjavio i da to pokazuje odrešita i jasna reč „jednog Jugosokola“ u listu „Novi Rod“ od 1 III 1920 g.

Ustanovljujem, da časopis „Novi Rod“ nije sokolski časopis, nego časopis franjevca Miloševića, koji je u Zagrebu pokrenuo narodnu crkvu za kulturu duše. Da li je pisac toga članka slučajno sokol ili jugosokol bio, nije poznato. Međutim jasno je ovo: Članak je privatnog lica oštampán u jednom časopisu religioznog pokreta i pitam, je li dopušteno to podmetnuti, kao oficijelnu izjavu jugoslovenskom sokolu u Hrvatskoj i Slavoniji?

Na tim i takve vrednosti pretpostavkama gradila je poslanica zaključak, da je i SKJ, takvoga mišljenja jer da je svečano proglašeno, da je SKJ naslednik ranijeg Jugosokola.

Nema trunke dokaza, da je Tirš bio bezverac. Naprotiv, katolička crkva ga je poslednjeg momenta njegovog života smatrala kao svog vernog sina. Dokazano je, da u sokolskom sistemu i u sokolskoj ideologiji nema ništa bezverskog.

Dokazano je, da jugoslovenski Sokol citirane izjave nije dao. Što ostaje onda od tvrdnje, da i SKJ ne može drugačije, jer je isto kao i bivši Jugosokol, da će isto onako raditi kao i bivši Jugosokol?

Eto, u ovo se rasplinula teza gospodina Srebrnića, parafrazirana u episkopskoj poslanici o bezverskom duhu i načelima SKJ i radi te, tako neobičnom metodom fundirane skolastičke šimere, naši su dobri biskupi bona fide i ad majorem dei gloriam, dali svoje časno ime da bace anatemu na vlastiti svoj narod!

U dokaz svojih tvrdnja poslanica se poziva na život i delovanje SKJ, koji ide za tim, da članstvo odvrati od vere i crkve.

Poslanica navodi da imade prepuno primera, da je doista SKJ pod takvim protuverskim načelima i u takvim protuverskim tendencijama radio i djelovao. Od ono malo primera što je navela prema rezultatima apsolutno objektivnog i pouzdanog proveravanja, mogu utvrditi da ti dokazi protuverskog djelovanja Sokola nisu tačni.

Poslanica tvrdi da je SKJ u Splitu odgovorio bi-

skupu koji ih je pozvao na sudelovanje kod Tjelovske procesije „da sokolska društva ne mogu sudelovati kod takvih svečanosti.“

Istina je samo to, da je Sokolsko društvo odgovorilo „da je društvo u nemogućnosti da u krojusu deluje sa sokolskom glazbom u svečanom ophodu.“ U kroju znači u svečanoj odori. Još dodaje, da je: „upravo primila sa zahvalnošću učtivi poziv i preporučila svome članstvu, da se cijenjenom pozivu odazove i prisustvuje svečanoj službi Božjoj i procesiji.“

Pa što ima u tome protuvjerskog i protuckvenoga?

Poslanica tvrdi, da je uprava Sokolske župe uskratila, da članovi sokolske glazbe sokolskog društva na Visu za sebe a ne kao Sokoli, sudeluju na proslavi sedamslogodišnjice Sv. Antuna, samo su zamolili, da se dozvoli upotreba glazbala.

Nije tačno, da je kod toga Sokolska župa išla uskraćivala. Tačno je, da je zahtev za posudu glazbala odbila društvena uprava Sokola u Visu g. 1930, stojeći na stanovištu, da su glazbala kao vlasništvo Sokolskog društva isključivo za upotrebu u sokolske svrhe i da članovi sokoli ne mogu kao sokolski glazbari sa sokolskim glazbalima sudelovati u bilo kakvim priredbama kao privatna glazbena grupa.

Ovo je stanovište uprave sa gledišta društvenih pravila posve korektno.

Uprava 1932 g., međutim, istoga društva stala je na gledište da se takova posudba članovima može dozvoliti, pak su oni sudelovali sa sokolskom glazbom prigodom Uskrsnuća. Ova dozvola sa gledišta pravila nije korektna, ali ona dokazuje, kako je uskrata dozvola od g. 1930 bila uopšte bez ikakvih verskih tendencija i da se radilo samo o različitosti shvaćanja društvenih pravila. Pripominjem, da uprava Sokolskog društva u Visu 1930 g. nije dozvolila niti uporabu glazbe za Đurdevdanski uranak, koji su priredili stanovnici pravoslavne veroispovesti u Visu.

Pa gdje je u tom protuvjerska tendencija Sokolskog društva?

Poslanica tvrdi, da je u jednoj župi kraj Varaždina Sokolsko društvo koje je prisustvovalo svim crkvenim svečanostima, na prigovor Sokolske župe u Varaždinu to sudjelovanje moralo napustiti. Radi se o Sokolskom društvu u Varaždinskim Toplicama. Ovo je društvo u varaždinskom tjedniku „Jugoslavija“ od 18. septembra 1931, obelodanilo dopis u kojem je opisan sokolski rad toga društva.

Sokolska župa u Varaždinu nije prigovorila t me društvu njegov rad, ni sudelovanje kod Uskrsne procesije, nego je dala uputstvo, da se u buduće sve objave za sokolsku i dnevnu štampu imadu slati putem župskog novinara i da društvo nema prava izveštaje o svome radu obelodanjivati samo. To je sokolska župa učinila sasvim ispravno i na osnovu postojećih propisa sokolske organizacije.

Dakle sokolsko društvo nije moralo napustiti svoje sudelovanje kod crkvenih svečanosti, niti je to sa bilo koje strane zabranjeno.

Biskupska poslanica iznosi, da kod velikog sokolskog sleta u Splitu nije bio niko od sokola u crkvi osim članova poljskog sokola, jer da on jedini stoji na katoličkim načelima.

Istina, prigodom sokolskog sleta prisustvovali su starešine poljskog sokola, Zamojski i Samolinski sv. Misi ali niko nije prečio ni ostale sokolske članove da udovolje svojoj verskoj dužnosti.

Ovde dozvolite da učinim dve napomene:

Ističe se da je poljski Sokol katoličko društvo, a opće je poznato, da je poljski Sokol organizovan na osnovu Tirševog telovežbenog sistema i na osnovu Tirševe sokolske ideologije. (Burno odobravanje. Aplauz).

Na tom osnovu bio je osnovan i bivši hrvatski Sokol. (Glasovi: Tako je!)

Na tom osnovu, iako se ne pominje ime Tirša, bili su osnovani i Orlovi (Glasovi: Tako je!)

Poljski sokol je dakle isto toliko katoličko društvo koliko je i češki sokol, koliko i Soko Kraljevine Jugoslavije (glasovi: Tako je:)

Što se tiče pitanja sudelovanja sokola kod crkvenih obreda začudo je što poslanica govori u takom smislu kao da bi sokolstvo imalo dužnost da svome članstvu naloži sudelovanje.

Episkopat po svoj prilici nije upoznat sa odredbama Ustava zemlje u kojoj živi i ne zna, da čl. 11. Ustava od 3. novembra 1931. godine određuje:

„Niko nije dužan da svoje versko osvedočenje javno ispoveda. Niko nije dužan da sudeluje u verozakonskim aktima, svečanostima obredima i vežbama“.

Kad bi on to bio znao, mogao bi razumeti i to, zašto Sokolstvo ne može nalagati svome članstvu prisustvovanje crkvenim obredima, nego svome članstvu to može samo preporučiti i da korporativno sudeluje samo u koliko se složi da se tako postupi. (Usklići: Tako je!)

Biskupska poslanica tvrdi, da sokolska društva od vraćaju vernike od crkve, jer drže u nedelje i blagdane svoje sletove.

Istina je da se to događa u većini slučajeva, ali ne u svrhu i radi odvratanja članstva od crkve, nego samo zato, jer su to jedini za to podesni dani.

Navedeni slučaj u Novoj Gradišci nije tačno prikazan.

Radi se o slučaju od 20. juna 1931. godine kad se održao okružni slet u Novoj Gradišci, a kojeg dana je bio nadbiskup dr. Ante Bauer u istom mestu na osvećenju kamena temeljca doma milosrdnih sestara. Taj slet bio je zaključen i određen još koncem godine 1930. a oglašen mesec dana pred tim javnim oglasima.

Svečana misa nije bila oglašena osim u crkvi i to mnogo kasnije. Od strane župnika nije stiglo nikakvo

upozorenje da će se držati toga dana crkvena svečanost, kojoj bi mogla sokolska priredba smetati. Župni ured čak je iznajmio Sokolskom društvu vežbalište za 200 dinara i prodao 10 odora bivšeg Hrvatskog Sokola SKJ za svotu od dinara 2.000 (pljeskanje i smeh) da sokolska glazba bude tom prilikom u kroju. Povorka je prolazila običajnim pravcem kroz glavne ulice. Glazba nije uoče svirala prolazeći kraj crkve. Pojedini članovi bili su u crkvi kod službe božije, naročito je jedan član sokola svirao na orguljama prilikom mise.

Niko, pa ni župnik iz Nove Gradiške u tome nije našao ništa neobično. najmanje kakvim izazovom ili smetnjom za crkvu.

Slučaj naveden u poslanici u Voštanju na Savi, nije tačno opisan.

14. maja 1931. godine misija je odredila po podne propoved za matere. Tome izlet omladine nije ništa naškodilo, jer omladina nije smela kod te propovedi prisustvovati (glasovi: tako je!) Izlet se nije mogao odgoditi, jer je to bio jedini dan koji je još bio slobodan pre okružnog sleta da se vežbe sprovedu.

Na stoji da su deca vežbala u dvorištu gostione niti da su sudelovala na plesu. Deca su vežbala u jednom vrtu za to određenom i nisu dolazila u gostionu.

Interesantno je da su na prvi dan misije 10. maja tamošnji vatrogasci držali svoju veselicu, ali to nije nikoga smetalo. (pljeskanje)

Slučaj u Krapini sasvim je netačno prikazan. Skupština održana na glavnom trgu nije ni primetila običnu povorku hod časnlka koja nema nikakav oficijelni karakter.

Govornici na trgu govorili su o sokolstvu i o Ljudevitu Gaju, ne pomenuvši nijednom reči ni veru ni crkvu. Nijedan poklik nije pao protiv vere i crkve. Posle vežbi govorio je jedan govornik u dvorištu Sokolskog doma o značenju Sokolstva i radu na vjerskom zbliženju. On je spomenuo slučaj netrpljivosti verske jednog župnika. Prigodom tog govora jedan je čovjek iz publike viknuo: Dole crna internacionala! Ne stoji, da je govornik upotrebio proste riječi, bilo koga grdio kao što nije istina da je uporedio Tirša sa Hristom i ovoga stavio pred Hrista.

Kako se vidi svi ti navedeni slučajevi sasvim su netačno prikazani; svima je podmetnuta neka naročita tendencija, svi su osetljivo uveličeni i prikazani tako da su vrlo daleko od prave istine i nikako ne pružaju dokaz da bi Sokolstvo u svojem delovanju vršilo bilo kakve protuverske akcije. Još je gore sa tvrdnjom da sokolski sastanci redovito svršavaju sa plesom i pijankom da se daju pretstave sa nemoralnom sadržinom, da se širi golotinja u vežbi jer su to u poslanici samo tvrdje bez ikakvih dokazu. Tu se dapače ni konkretni slučajevi iz onog mnoštva ne mogu navesti.

Ipak sam ja i ovu općenitu tužbu proverio, i mogu kazati da nisam mogao naći ma baš nijednog slučaja koji bi bio i nalik na iznesene tužbe.

Gospodo narodni poslanici,

Ja sam morao sve to da izašnem pred vas, da bi vas kao nadzorni organ SKJ zvanično obavestio o stvarnoj neopravdanosti tužbe biskupske poslanice.

Kako vidite od svega toga je ostalo vrlo malo ili skoro ništa što bi moglo da opravda ovakav stav katoličkog episkopata, i što bi moglo objasniti neobičan način za kojim je episkopat u ovo teško vreme posegnuo protiv SKJ, a time i protiv prestiža državne vlasti.

Mogu da ustanovim ponovo: SKJ ne osniva se na protuverskom i protucrkvnom duhu, on nije ništa učinio ni proti crkvi, on nije pogibelj ni za veru ni crkvu, ni za moralni i verski odgoj naše omladine. (Aplauz).

Istina moglo se dogoditi, da bude pojava koje bi se tako tumačiti mogle, ako se uzme u obzir kakvim su izazovima, poniženjima i pogrđama sokoli izvrgnuti bili što je malo prije nabrojio nar. poslanik g. Dobrovoljac.

Ipak i toga nije bilo ni prije ni poslije poslanice.

SKJ zadržao je svoj mir i dostojanstvo, svestan velike zadaće koja mu je poverena, zahvaljujući visokoj disciplini koja u njemu vlada. (Aplauz).

To se u mnogom ima pripisati u zasluge i vodstvu i članstvu.

Ja to konstatujem i držim da je to najveća hvala Sokolu, koji radeći pod geslom „Bez koristi i slave“ — i ne traži da se javno pohvali, da je izvršio svoju dužnost. (Burno i dugotrajno odobravanje).

Uveliko mi je dokazom da je Sokolstvo naše na pravom putu i izjava solidarnosti Sokolskih saveza češkog i poljskog, koju je nedavno dao našem Sokolskom savezu baš povodom napred pomenute poslanice. Solidaran je i poljski savez koji nosi blagoslov Sv. Oca Pape i koji je po poslanici besprikorno katoličko društvo.

Mi, gospodo, možemo biti zadovoljni s našim SKJ jer je u ovoj buri, zadržavši na svojim grudima napad na sve nas, dao dokaza da je sposoban da na sebi nosi veliku brigu države za fizički odgoj naše omladine (Složni usklici: Tako je!).

Zato ne mogu primiti ni traženje ni sugestije da se SKJ po nečijoj volji preudesi, bilo u pogledu načela, bilo u pogledu organizacije. Onima, koji to traže, mogu odgovoriti onako kako je na slično zahtevanje jezuitski general odgovorio papi Klementu XIII:

Sint ut sunt aut non sint! (Dugotrajan aplauz sa složnim usklicima: Živeo!)

Sokol Kraljevine Jugoslavije treba da bude kakav jest, ili da ne bude! (Buran aplauz).

Gospodo narodni poslanici, ma da je udar protiv sokola došao neočekivano uperen na najosetljivije područje unutrašnjeg života jednog dela našeg naroda, ostao je na sreću gotovo bez učinka. I hvala Bogu i njegovoj providnosti koja i zlu ne dopušta da uvek rodi zlo, mi smo u toj opasnosti dobili divan primer naše narodne vrednosti i nepobitne dokaze naše narodne kohezije i snage!

Veliki naš plemeniti narod, i ako razdeljen po vera i rama toliko je po zdravoj svojoj prirodi prožet poštivanjem svoje i svačije svetinje, da ga nitko ne može nagnati na borbu proti ma čijeg Boga, pa dolazio taj poziv i u ime Božje! Zato on odklanja i ne prima versku borbu!

Divni naš mukotrpní narod, stekavši svoju slobodu i svoje ujedinjenje nakon toliko teških i stoletnih muka i patnji toliko je svestan da je ova Kraljevina jedini mogući osnov života, jedini sigurni štit narodnih tekovina, a unutaruji mir, ljubav i bratstvo svih delova naroda, jedini uslov državne i nacionalne samosvojnosti, da ga niko ma pod kojom parolom ne može zavesti na bratoubilački rat.

Zato on odklanja i ne prima versku borbu!

I ova Kraljevska vlada koja svoju narodnu i državnu službu vrši poverenjem vrhovnog čuvara verske slobode Njegovog Veličanstva Kralja, poverenjem celokupnog, našeg jugoslovenskog naroda crpe svoju snagu i svoje misli iz tih dubokih i nepresušnih narodnih izvora, višeci koliko opasnosti nosi u sebi nepromišljeni čin preteranih verskih osetljivosti procenjajući kako bi teškim i štetnim posledicama mogla uroditi svaka verska borba, odklanja ne prima borbu u interesu celokupnog našeg naroda. (Uzvici: Živeo! — Aplauz).

Ja vas, gospodo narodni poslanici, molim da i vi budete solidarni sa ovom Kraljevskom vladom i da njezin stav i u ovom pitanju svojim glasanjem za budžet odobrite. (Dugotrajno odobravanje i usklici: Živeo! Poslanici su ustali sa svojih sedišta sa usklicima: aklamacijom — aklamacijom!).

Pretsednik dr. Kosta Kumanudi: Budžet Ministarstva fizičkog vaspitanja naroda primljen je aklamacijom.

Prelazimo na budžet Ministarstva inostranih poslova. Reč ima zastupnik Ministra inostranih poslova, Ministar bez portfelja gospodin dr. Albert Kramer.

Zastupnik Ministra inostranih poslova dr. Albert Kramer: Gospodo narodni poslanici, u okviru ovogodišnje redukcije budžeta i Ministarstvo inostranih poslova moralo je, — i ako sa krajnjim teškoćama — da pristupi ponovnom najozbiljnijem i najstrožem revidiranju svih svojih izdataka, i da u predlogu ovoga budžeta za 1933/34 godinu dođe do krajnjih granica, zadržavajući samo one izdatke koji su neophodno najstriktnije potrebni za normalno funkcionisanje naše diplomatske službe u sadanjim prilikama.

Kao što je gospodi narodnim poslanicima poznato, već u budžetu ovog Ministarstva za 1932/33 godinu, koji je iznosio svega 137,731.442 dinara, u poređenju prema budžetu ovog Ministarstva prethodne godine, bilo je izvršeno smanjenje u iznosu od 18,284.178 dinara, dok se predlogom budžeta ovog Ministarstva za nastupajuću 1933/34 godinu, čini još jedno novo smanjenje u iznosu od 16,757.725 dinara, — dakle novih 12.17%. Koliko se daleko išlo u tome, i sa koliko

se ozbiljnost vodilo računa da se ukloni svaki ne preko potrebni izdatak, pokazaće najbolje cifre budžeta ovog Ministarstva od pre sedam godina, t. j. za 1924/25 godinu i predloga budžeta ovog Ministarstva za budžetsku 1933/34 godinu. Dok je budžet Ministarstva inostranih poslova za 1924/25 godinu iznosio 225,191.042 dinara, — po predlogu budžeta za 1933/34 godinu rashodi ovog Ministarstva treba da iznesu samo 120,973.717 dinara. To znači, da su izdatci ovog Ministarstva u toku poslednjih sedam godina smanjeni i svedeni skoro na polovinu, i da izdatci Ministarstva inostranih poslova po budžetskom predlogu za 1933/34 godinu iznose svega 53% od budžetskih izdataka koje je Narodna skupština bila odobrila ovom Ministarstvu u budžetskoj 1924/25 godini.

Da bi se ovako znatne, da ne kažem krajnje uštede mogle učiniti, moralo se je, teškim srcem, pristupiti zatvaranju nekih naših predstavništava u inostranstvu, i sprovesti redukcija službenika ovog resora. Zatvoreno je pet Kraljevskih predstavništava u inostranstvu, i to: Kr. Poslanstva u Madridu, Hagu i Bernu; Otvorništvo poslova u Rigi i Kr. generalni konzulat u Hamburgu, što je, razume se, izazvalo redukciju personala ovog resora, među višim i nižim činovnicima u ukupnom broju od 31 službenika.

Dozvolite, gospodo, da sada predem na neka politička pitanja. Titular Ministarstva g. Jevtić vrlo žali da mu neodloživi državni poslovi ne dozvoljavaju, da vam lično prikaže naš rad na polju međunarodne politike. Molim vas da se zadovoljite sa ovo nekoliko njihovih reči.

Nema sumnje, gospodo narodni poslanici, da je danas teže nego ikada objektivno oceniti međunarodnu situaciju. Sa zebnjom beleže narodi Evrope svakodnevne glasine o zaoštavanju odnosa i o pojačavanju komplikacija u međunarodnoj politici. Događaji koji se odigravaju pred našim očima pokazuju tendencije, koje se mogu tumačiti kao pokušaj povratka na stare opasne političke teze i ambicije.

Revizionička ofanziva koja bi htela da uzdrma osnove današnjega tolikim žrtvama stvorenog međunarodnog poretka i teška kriza, konferencija o razoružanju stvaraju atmosferu u kojoj može se da uistini razvija duboki pesimizam. Sigurno je, gospodo, da bi neuspeh ženevskih pregovora bacio Evropu u stanje pune neizvesnosti i ozbiljno zaoštrio postojeće konflikte. Mi svim srcem stojimo u redu onih, koji žele mir i prijateljstvo među narodima i koji, po svojoj snazi, tome cilju i doprinose sve žrtve. U tome ne vidimo neku slabost, tim manje, jer je sav naš narod jednodušan u nesalomljivoj volji očuvati po svaku cenu integritet svoje tolikim žrtvama ujedinjenje domovine i neprikosnovenost svoje slobode i nezavisnosti. Svi naši naponi usredsređeni su na to, da naše ujedinjene posluži srećnoj privrednoj, kulturnoj i socijalnoj konsolidaciji našega naroda i plemenitijeg cilja nemamo, nego da kao nacija i država doprinesemo svoj deo opštem ljudskom

napretku i mirnom prijateljskom sožitiju među narodima.

Revizionistička ofanziva ima svoj najjači oslon u teškoćama konferencije za razoružanje. Ona je uperena protiv postojećeg stanja u Evropi, koje se da u zamišljenom obimu promeniti samo putem jedne nove opšte konflagracije, a uzela je naročito za cilj i našu zemlju. Tu se revizionizam nalazi u jednoj teškoj zabludi. On računa sa poteškoćama naše unutrašnje konsolidacije, koje nisu manje, pa ni veće, od poteškoća sa kojima su se borili drugi narodi posle svog ujedinjenja, a sa kojima se bore danas i veće nacije, nego što je naša. Neprijateljska propaganda vodi se u izvesnoj evropskoj štampi sa jednim aparatom izmišljenih vesti, iskrivljenih činjenica i preteranih događaja, koji je po svojim metodama i po svome obimu daleko nadmašio sve što smo do sada poznavali. Štampi su se pridružile čak i neke Radio stanice, koje zloupotrebljavaju svoju visoku kulturnu misiju, sistematski bacajući u svet najneverovatnije i najsmešnije glasove o događajima u Jugoslaviji. Mi duboko žalimo te metode i nećemo da vraćamo milo za drago. One su najopasnije baš za one, koji se njima poslužuju, jer ih bacaju u jednu samoobmanu, stvaraju kod njih autosogestiju, da bi moglo zbilja kod nač tako da bude, kako to oni žele. Mi možemo tu da mirno, ali u punom samopouzdanju kažemo prijateljima i neprijateljima: Jeste, prilike u svetu kao i u našoj zemlji nisu lake! Teška privredna kriza koči proces konsolidovanja. Sve je to tako kod nas, kao i kod mnogih drugih naroda, ali nikakvi tudi planovi, nikakve izvana nameštane konspiracije i prošvercovane paklene mašine, nikakva tumačenja neobuzdanih ambicija izvesnih naših domaćih političara, ne mogu izbrišati fakat da je unutrašnja kohezija našeg naroda tako solidna, njegova nacionalna svest tako jaka i njegova odlučnost po svaku cenu braniti najveću tekovinu i jedinu garanciju vlastitog života i vlastite budućnosti — jedinstvenu državu Jugoslaviju, da će se na njima razbiti sve akcije, svi planovi sagrađeni na zabludi i lažnoj pretpostavci o slabosti naše nacionalne snage. (Burno odobravanje i pljeskanje).

Rad Konferencije za razoružanje, koja zasedava u Ženevi, stupio je u odlučnu fazu. Pojedine komisije, kao i tehnički komiteti, rade na osnovu francuskog plana, koji će sada uzeti u obzir i najnoviju englesku inicijativu.

Naša delegacija savesno učestvuje u svima radovima konferencije, Cilj joj je uvek isti: Provesti jednu organizaciju mira i političkog reda u Evropi, koja bi svima državama davala garancije za njihovu bezbednost.

Naša delegacija zastupa u punoj solidarnosti sa saveznicima gledište da se ovo da najbolje postići zaključenjem paktova o uzajamnoj pomoći, koji bi obezbedili napadnutoj zemlji hitnu i efikasnu pomoć protiv napadača. Ti paktovi imali bi jak politički moral i efekat, tako da bi već samom svojom egzistencijom predstavljali u dobroj meri branu od eventualnih napada.

Samo sa ostvarenjem ovakve organizacije mira mi smatramo da se može pristupiti smanjenju nacionalnog naoružanja u kome, u današnjem postojećem političkom redu, nalazimo garantiju naše bezbednosti. Razume se, da bi i međunarodne garancije o kojima je reč, kao i razoružanje koje bi išlo s njima uporedo, imali da budu praćeni efikasnom kontrolom.

U petak uveče predsednik britanske vlade g. Makdonald sa ministrom g. Sijmonom otputovao je za Rim, da se tamo sastane sa g. Musolinijem. Mi sa velikim interesovanjem i poverenjem pratimo taj put g. Makdonalda i nadamo se, da će rimski sastanak dovesti do smirenja opšte evropske situacije. Svima su nam poznati veliki i neprekidni naponi, koje su britanske vlade posle rata činile za održavanje i poboljšanje političkih i ekonomskih pitanja u svetu, a u gospodinu Makdonaldu poštujemo jednog od najzaslužnijih pobornika ideje mira i napretka u Evropi.

Mi smo, gospodo, nedavno ponovno dokazali sa kolikom predanošću služimo ideji mira evropskog porotka te sporazumevanja i prijateljstva među narodima. Potpisali smo 16 februara novi Pakt Male Antante, koji na jednoj strani ima da omogući, da u nerazdružnoj zajednici sa našim saveznicima, svim svojim snagama branimo u skladnosti sa duhom nove međunarodne politike interese svojih zemalja, a na drugoj strani, da svoje udružene snage osposobimo za što plodniju saradnju sa velikim silama i što korisnije zbližavanje sa našim susedima. Kako je naš Pakt otvoren i pristupačan i drugim državama, time se omogućuje i eventualno proširenje njegovog okvira pa prema tome i proširenje opšte bezbednosti u našem delu Evrope. O novom Paktu Male Antante, o njegovom značaju govorio je opširno titular ovog Ministarstva — gospodin Jevtić nedavno u ovom visokom Domu. Sigurno je, da je reorganizovana Mala Antanta najzad i ozbiljna opomena svima onima koji misle, da se može mir u ovom delu Evrope nekažnjeno narušavati (Uzvići: tako je). Sigurno je i to da je naša nova zajednička formacija najsigurnija odbrana protiv želja da se Evropa podeli u interesne sfere i da se mali narodi smatraju kao objekti neke velike politike. Tom prilikom sam srećan da vam mogu saopštiti, da je pakt od strane Rumunskog parlamenta primljen sa jednodušnim odobravanjem i da će biti skoro podnesen Njegovom Veličanstvu Rumunskom Kralju na ratifikaciju. Čuli ste, gospodo i to, sa kolikim uduševljenjem je bio Pakt pozdravljen od strane narodnog predstavnictva bratske Čehoslovačke Republike. (Burno odobravanje i pljeskanje).

U toku godine mi smo produžili svoj intenzivni rad na sređivanju naših pravnih, privrednih, socijalnih i kulturnih odnosa sa drugim državama i u tom pogledu zaključili veliki niz konvencija, od kojih su mnoge bile već pred vama ili će još pred vas doći. Sa osobitim zadovoljstvom mogu tu da konstatujem, da smo posle sastanka g. g. Ministara inostranih poslova Kra-

ljevine Rumunije i Jugoslavije krajem decembra 1932., koji se je ponovio povodom nedavne posete Njihovih Veličanstava Rumunskoj Kraljevskoj porodici u Bukureštu, u najintimnoj prijateljskoj saradnji likvidirali i sva među Rumunijom i Jugoslavijom još pendetna pitanja. Pregovori su završeni početkom ovog meseca i rezultati su konkretizirani u 27 konvencija, sporazuma i protokola.

Od najvažnijih pitanja, koja su regulisana, moram na prvom mestu naglasiti definitivno razgraničenje između nas i Kraljevine Rumunije, koje do sada nije bilo završeno. Dalje je potpisana konvencija odnosno naših manjinskih škola u Rumunskom Banatu i Rumunskih u našem Banatu. Definitivno je regulisano vršenje policije plovidbe na Dunavu. Zaključena je sanitarno-veterinarna konvencija. Jedan od najznačajnijih rezultata naših prijateljskih pregovora je i taj, da će se sada definitivno pristupiti izgradnji velikog mosta preko Dunava, koji će spojiti saobraćajnu mrežu obeju država i biti od najveće važnosti za razvitak ekonomskih odnosa među Rumunijom i Jugoslavijom.

Naš kontakt sa bratskom Čehoslovačkom Republikom ne može biti intimniji i sa zadovoljstvom mogu da konstatujem da kulturne i privredne veze među oba naroda dobijaju sve veći intimitet.

Prirodno da su ostali naši odnošaji sa našim velikim prijateljem Francuskom u duhu stare srdačnosti i solidarnosti, koja se ispoljava na jedan za oba naroda srećan način.

Odnosi naše zemlje sa drugim državama korektni su i normalni: sa mnogima od njih ti odnosi su prijateljski. Sa susednim zemljama nastojavali smo da na prvom mestu otklanjamo sve teškoće, koje bi mogle sprečiti uzajamno poverenje, a za tim smo činili stalne napore da u interesu dobro shvaćenih zajedničkih interesa, ove odnose stavimo i na prijateljsku osnovu. Mi ćemo tu tim više uspevati, čim više budemo naišli na razumevanje i potporu i sa druge strane.

Izvesni događaji u poslednje vreme kao da su bili kadri, da unesu u korektno odnose među Svetom Stolicom i Jugoslavijom jednu neželjenu atmosferu. Kraljevska vlada i s njom čitav naš narod, puni poštovanja prema svima verama pa i katoličkoj crkvi, iskreno žele sa Svetom Stolicom dobre i sredene odnose. Sa zadovoljstvom bi pozdravili, ako možemo te odnose postaviti na zdravu i trajnu osnovu Konkordata. Kraljevska vlada na tome radi i učiniće sa svoje strane sve, da do zaključenja Konkordata dođe što pre.

Mi Jugosloveni po geografskom položaju svoje zemlje, sastavni smo deo srednje Evrope, ali istovremeno i prirodni njezin spoj sa jednim od najvažnijih terena svetske politike, sa Balkanom, u čijoj sudbini igramo istorijsku ulogu. Mi smo daleko od svake pomisli da tražimo ma kakvu prevlast na Balkanskom poluostrvu, — naprotiv ostali smo dosledne i iskrene pristasa načela „Balkan balkanskim narodima“ i pobornici

ci ideje slobode za sve balkanske narode i njihove potpune nezavisnosti. (Burno odobravanje i pljeskanje). Uvereni da je ovo načelo podjednako drago svima balkanskim zemljama, mi ćemo u zdravo shvaćenom sopstvenom interesu pridružiti svoje napore za sređivanje međusobnih odnosa među balkanskim narodima i za uspeh politike prijateljskog sporazumevanja.

Pored pitanja razoružanja, na međunarodnom dnevnom redu još uvek je pitanje reparacija. Reparaciona plaćanja dužničkih država potpadaju sada pod odredbe Lozanskih deklaracija o odlaganju plaćanja među evropskim državama od 9 jula 1932. Prema tim sporazumima se nemačka dosadašnja reparaciona obaveza briše za oko 90%, a ostatak duga, 3 milijarde zlatnih maraka, isplatiće se u vidu forfe-a posle trogodišnjeg moratorijuma. Lozanski sporazumi uslovnog su karaktera i njihova ratifikacija zavisitiće od eventualne revizije postojećih sporazuma po ratnim dugovima sa Vašingtonskom vladom na bazi preporuka Savetodavnog odbora stručnjaka.

Neprimanjem daljih reparacionih anuiteta ili eventualnim primanjem iz forfe-a od 3 milijarde zlatnih maraka pogodena je najviše naša država. Sa ovoga razloga Kraljevska vlada, kao u ostalom ni vlade rumunjska, čehoslovačka, grčka i portugalska, nisu parafirale Lozanske sporazume. Kraljevska vlada pitanje ovog našeg položaja i stava prema Lozanskim sporazumima moraće ponovo da pokrene, ako ne ranije a ono bar prilikom ratifikacije tih sporazuma.

Lozanska konferencija preporučila je da se i pitanja prava i obaveza po istočnim reparacijama, kao i pitanja u vezi sa ovim, revidiraju u smislu preporuka Savetodavnog odbora stručnjaka Banke za međunarodne obračune. Kraljevska vlada pristala je na saradnju i na ovoj konferenciji koja će se verovatno održati u toku leta ove godine.

Naša Kraljevina do sada isplaćivala je dužne anuitete po ratnim dugovima iz anuiteta, koje je ona primala iz reparacionih plaćanja. Kao i sve ostale države koje imaju ratne dugove, i mi smatramo da posle donošenja Lozanskih sporazuma pitanje ratnih dugova ima da bude rešeno na potpuno novoj bazi, vodeći pritom računa da je prestankom reparacionih plaćanja kapacitet našeg plaćanja, specijalno u stranim valutama potpuno izmenjen i da mi niukom slučaju ne možemo održati obaveze koje smo primili aranžmanima o ratnim dugovima sa Sjedinjenim Američkim Državama, Francuskom i Engleskom. Tu nije u pitanju samo načelo prava nego su isto tako važni i psihološki i moralni faktori. Nama je nemoguće izmiriti se sa mišljenjem da ništenje reparacija ne mora da ima za rezultat i brisanje ratnih dugova. (Glasovi: Vrlo dobro, tako jel) U toku ove godine i mi ćemo o tome da razgovaramo sa vladom Sjedinjenih Država.

U odnosu našeg ratnog duga prema Francuskoj i Engleskoj potrebno je potsetiti da su predstavnici tih zemalja izjavili na Lozanskoj konferenciji da njihove

vlade neće pokretati pitanje ratnih dugova, dok se god ne bude definitivno rešila sudbina Lozanskih sporazuma.

Sa najvećim interesovanjem očekujemo rezultate svetske privredne konferencije, koja ima da se sastane letos pod predsedništvom gospodina Makdonalda u Londonu. Posebna dva komiteta po odluci Društva naroda sastavili su program i pripremili organizaciju. Problemi kojima će se konferencija baviti jesu: problem monetarne i kreditne politike kod kojega se radi o uspostavljanju međunarodne valute putem vraćanja na zlatno važenje. Zatim dolazi problem povećanja nivoa cena i uspostavljanje na taj način harmonije između bilansa prodaje i proizvodnje, za njim problemi cirkulacije kapitala, ograničenja u međunarodnoj trgovini, carinske i ugovorne politike, i najzad problem organizacije proizvodnje i razmene kod kojeg se radi o iznalaženju ravnoteže između proizvodnje i distribucije i u tom redu ideja dodiruju važna pitanja žita i drveta. Formalni pozivi su upućeni svim državama članicama Društva naroda i velikom broju ostalih država među kojima Sjedinjenim Američkim Državama i Rusiji, i mi ćemo na konferenciji saradjivati.

Dobra i uspešna spoljna politika, gospodo, moguća je samo ako se može oslanjati na solidarnost čitavog naroda. Ja sam svestan da u našoj zemlji nema trezvenog čoveka koji ne bi odobravao načela i smer-nice, po kojima uređujemo svoje odnošaje sa ostalim narodima. Razne senzacionalne glasine, koje se pronose sad iz ovoga sad iz onoga kuta, ne treba da nas uznemiruju. Mi poštujemo svačija prava, od nikoga ništa nepravedno ne tražimo, sa svima želimo živeti u miru i prijateljstvu. Ne možemo da verujemo, da postoji mir kod jednog naroda u Evropi ozbiljna namera narušiti mir i znamo, da su svi odgovorni faktori koji vode politiku naroda svesni posledica nove ratne katastrofe za civilizaciju čitavog čovečanstva. Imamo duboko poverenje u Društvo naroda, kojemu smo savesni članovi i saradnici, a istovremeno puni smo samopouzdanja u nacionalnu snagu našeg naroda. (Burno odobravanje i pljeskanje). Kraj sviju kriza i teškoća, koje zadaju narodima, pa i našem, mnogo brige, ostajemo optimisti, duboko verujući u kulturne i civilizatorske snage čovečanstva.

Molim Narodnu skupštinu da odobri predloženi joj budžet Ministarstva inostranih poslova. (Opšte burno odobravanje i pljeskanje).

Predsednik Dr. Kosta Kumanudi: Ima reč narodni poslanik g. Dr. Grga Andelinović:

Dr. Grga Andjelinović: Gospodo narodni poslanici, Evropa, a s njom i celi svet, nalazi se u jednom grozničavom raspoloženju sličnom onome u godini 1914. Zar se nalazimo i u predvečerju teških sudbonosnih događaja, kao ono u avgustu pre 18 godina? Nema razloga upadati u crni pesimizam, ali je dobro pogledati činjenicama ozbiljno u oči, da izbegnemo teškim posledicama, koje bi mogle biti fatalne za civilizaciju Evrope i celog čovečanstva uopće.

Gospodo narodni poslanici, kad je mirovnim ugovorima definitivno završen rat među narodima, svi smo bili duboko uvereni, da su sa mirovnim ugovorima stvorene i osnove za novi i bolji život u Evropi. Mirovni ugovori u istini predstavljaju i pobjedu i oličenje najuzvišenijih principa čovečanstva. Nikada u ime većih principa nije vođen jedan rat, i nikad nije jedan rat ostvario plemenitiji cilj, nego zadnji svetski rat.

Mirovni ugovori sankcionisali su dve činjenice: Prvo, samoodređenje naroda. Tom principu imamo da zahvalimo ujedinjenje i uspostavu Poljske, oslobođenje i ostvarenje Čehoslovačke, ujedinjenje jugoslovenskog i rumunskog naroda, oslobođenje malih baltičkih naroda itd.

Drugo, ekvilibar snaga u Centralnoj Evropi, u vezi s tim i ekvilibar snaga u čitavoj Evropi, a donekle i u čitavom svetu. — Mesto hegemonije jednog naroda, bolje reći jedne klase, koja je preuzela vođstvo velikog i kulturnog naroda, a koji je svoju hegemoniju lokalno delio s mađarskom i turskom oligarhijom, nikao je niz malih nacionalnih država, sposobnih za život, koje su predstavljale stalnu važnost na teulji Evrope i uspostavile nacionalni ekvilibar od Baltičkog do Jegejskog Mora. Da mirovni ugovori ništa nisu drugo doneli, nego slobodu novih nacionalnih država, osnovanu na velikom demokratskom principu samoodređenja naroda i time ustanovili ekvilibar, a onemogućili hegemoniju Nemaca, Mađara i Turaka u Centralnoj Evropi i na Balkanu, bili bi potpuno opravdani veliki rat i sve žrtve, koje je čovečanstvo u tu svrhu doprinelo.

Gospodo narodni poslanici, da se zašтите mirovni ugovori, koji su predstavljali osnovicu mira u budućnosti i temelje nove Evrope, bilo je nužno povući iz svetskog rata stalne konsekvence i sankcije. Čovečanstvo je moralo biti zaštićeno od jednoga novog Atile i moralo je bar za stalni niz godina osigurati sebi miran razvoj u budućnosti. U tu svrhu:

1) Utvrđena je ratna odgovornost. Svakome je sada, bližu dve decenije od kobne godine 1914, jasno i vidljivo, da rat nije prouzrokovao hitac jednog mladog fanatika-mučenika, nego da je pozadina ratu mnogo dublja. Treba je tražiti u hegemoniji carske Nemačke i agresivnim namerama austro-ugarske oligarhije. (Odobranje).

Što se tiče namera, kojima su bile zadvojene centralne vlasti, dovoljno je istaknuti dva primera. Nemačka od godine 1914 nije, naprimer, mogla da shvati da jedan veliki narod od 25 miliona, kao što su Poljaci, ima pravo na svoje ujedinjenje i slobodu. Ne samo to, nego su smatrali, da nema prava ni na život. „Hakatiški postupci u Poznanju, ostaće strašan primer izbezumljenosti jedne čitave generacije. Mogli bi jedino primera da nademo u postupku Mađara sa Slovacima! Drugi je još eklatantniji primer Brest-litovski ugovor. Nemci, koji Versaljski ugovor smatraju kao jednu u nebo vapajuću nepravdu, pokazali su u jednom momentu

svoje snage, svu svoju golotinju sa Brest-litovskim ugovorom. Šta bi bilo sa Evropom da su Centralne vlasti pobedile!

Bez obzira na materijalnu i logičnu odgovornost, mentalitet vladajućih naroda i država Centralne Evrope morao je da dovede do rata, ako se nije htelo pretpostaviti da su drugi interesirani ili podjarmljeni narodi bili a priori spremni da izgube svako ljudsko dostojanstvo;

2) Pojedinim narodima nametnute su reparacije za štete nanese i prouzrokovane krivnjom pobedenih država. Taj princip, kad ne bi imao drugog opravdanja, našao bi ga u činjenici, da su ratovi vođeni isključivo na teritoriji napadnutih i pobedilačkih država: Belgije, Francuske, Poljske i Srbije. Našao bi također i u činjenici, da su pobedonosne države morale sklapati ogromne dugove, da bi se odbranile od napadaja centralnih vlasti. Direktni uzročnik tog prezaduženja jesu Nemačka i njezini saveznici. — Ne može se pitanje reparacija rešavati nezavisno od pitanja ratnih dugova. Ko to traži, radi ili lakoumno ili sa potajnim egoističkim motivima;

3) Mirovni ugovori u svrhu obezbeđenja mira nametnuli su pobedenim državama razoružanje. Najrazumljivija i najpravednija mera, koju opravdava i sadašnji provokatorski stav stalnih vladajućih krugova u državama, koje su se u svetskom ratu kupile oko Hohencolerna, Habsburga i Koburga. Kojim se pravom traži od Francuske i njezinih prijatelja, da ograniči svoje naoružanje, a da im se u isti mah ne pruža sigurnost, da neće opet biti napadnute kao godine 1914? Tim više, što vladajući krugovi Nemačke i Mađarske otvoreno ustaju protiv mirovnih ugovora i postavljaju dapače takve teritorijalne zahteve, za koje znaju da ih mogu samo ratom ostvariti. Pozdraviti je stoga najoduševljenije akciju Velike Britanije, da ograničenjem oružanja ublaži napetost među državama. Verujemo u mudrost njenih državnika i tvrdo se nadamo, da će ova akcija imati uspeha i doprineti velikoj ideji mira među narodima.

Gospodo narodni poslanici, ugovori o miru osnovani su na pravu i moralu. Oni jedini garantuju mir u Evropi; oni mogu da budu podloga jedne Nove Evrope. Samo se sa njima garantuje sloboda malim narodima i državama u Centralnoj Evropi i na Balkanu. Oni su uslov za ekvilibar snaga u Evropi i brana protiv bilo čije prevlasti i hegemonije. To ne znači da su ugovori većiti! Ali se mogu menjati samo sporazumom svih interesanata i ne samo na uštrb jedne strane, pobednika, koji su pretrpeli krivnjom centralnih vlasti sve strahote rata. (Uzvici: Tako je!) Protivnici mirovnih ugovora kažu da su oni zli a priori i za to jer su nametnuti. Zar su u ostalom napadnuti pobednici imali čekati da im centralne vlasti nametnu svoje mirovne ugovore po primeru ugovora u Brest-Litovsku? Medutim bi oni sa svoje strane hteli

nametnuti reviziju ugovora pobjednicima i ne obazirući se na njihova prava, interese i privolu.

Veliko poštovanje koje gajimo prema nemačkom narodu ne može da nas skrene sa puta, koji je jedini pravi i koji jedini osigurava častan i trajan mir među narodima.

Rušiti ugovore, znači rušiti osnovu na kojoj počiva Evropa XX stoleća; znači novi svetski rat, koji bi mogao da sruši celu civilizaciju i poredak u Evropi.

Gospodo narodni poslanici, ali što je pri tome najžalosnije, jest činjenica, da se je Italija, naš dojučerašnji saveznik, zemlja Viktora Emanuela, Kavura, Macinija i Garibaldija, zemlja koja je ujedinjena na osnovi narodnog samoopredeljenja, iz sitnih egostičkih razloga, stavila na čelo krstaške vojne protiv mirovnih ugovora.

Mi već jasno vidimo konture novog Trojnog saveza: Italija, Nemačka i Mađarska.

Pitanje je samo da li bi Austrija imala biti sastavni dio Nemačke putem „anšlusa“ ili kao treći faktor u tom savezu imala da bude novo obnovljena Habsburška monarhija u malom.

Program koji sebi taj novi Trojni savez postavlja jest: izmena mirovnih ugovora, izmena i obzirom na teritorije — dakle rat

i Celi teritorijalni program Mađarske oligarhije znači — novi rat.

Nemačka otvoreno postavlja pitanje „koridora“ koji Poljska ne da bez krvi — dakle rat!

Italija — kako nas uverava političar kalibra jednog Erioa — postavlja na tapet pitanje Dalmacije. G. Erio kaže: „Druga od tih razoružavajućih sila jeste Italija. Danas je ona ta koja stoji na čelu mržnje prema nama, Italija snabdeva oružjem Mađarsku... Italija je stala na čelo revizionističkog pokreta... Ono što želi to je Dalmacija, koja je ugovorima ustupljena Jugoslaviji. Ona bi da vlada na obema obalama Jadrana“. Pak dalje: „Rim nastavlja svoju akciju dezagregacije na Balkanu. On bi hteo da dočeka, da se Hrvatska odvoji od Srbije. On pokušava manevrisati Albanijom. On živi u punom sporazumu sa Mađarskom. On deluje u Bugarskoj“.

G. Erio tvrdeći da Italija želi Dalmaciju pita: „A ja pitam revizioniste, da li oni misle, da će se Jugoslavija odreći jedne od svojih oblasti, ne braneći je, u danom slučaju, oružjem?“ (Burno odobravanje i pljeskanje).

I ja pitam Vas, gospodo poslanici, šta znače ove revizionističke težnje Italije i njezinih saveznika? Ako znače ono što g. Erio tvrdi, da „Italija želi da zauzme Dalmaciju“, da „vlada na obema obalama Jadrana“, da se „Hrvatska otcepi od Srbije“, onda to znači da želi rat!

Ja bih bio sretan, kad bi te reči dojučerašnjeg predsednika francuske vlade bile demantovane autoritativnom izjavom g. Musolinija. Bio bih sretan, kao i Vi svi, kao i čitav naš narod, jer mi želimo samo mir i opet mir i po treći put mir, te odnose najboljeg

i najiskrenijeg prijateljstva sa velikim italijanskim narodom.

Ali ako ne odgovaraju stvarnosti — što ne mogu i neću da pretpostavim — onda neka bude uveren i g. Erio i celi svet, da mi svoje ne damo bez rana i bez mrtvih glava. (Burno i dugotrajno pljeskanje sa uzvicima: Tako jel)

Gospodo narodni poslanici, prema svemu izloženom proizlazi, da mi sada imamo u Evropi dva jasno obeležena tabora: jedan koji hoće mir i koji je za održanje mirovnih ugovora, i drugi koji traži reviziju mirovnih ugovora, usprkos saznanja, da time eventualno izaziva i novi svetski rat.

Trojnomo savezu revizionista suprotstavljamo mi čelični Blok Mira, kojem je na čelu Francuska. Francuska, koja je prva proglasila prava čoveka i prava naroda, Francuska, čiji je genije prvi stvorio i prvu Kraljevinu Italiju i Kraljevinu Iliriju. (Aplauz i oduševljeni uzvici: „Živela Francuska!“)

Mala Antanta, u najjužoj vezi sa Poljskom, dokazala je zadnjim svojim paktom, da uvek ima pred očima velike ciljeve, koje je sebi postavila pri svome osnutku: Mir na bazi Ugovora o Miru.

Nemamo razloga biti pesimiste i možemo mirno i sa svom sigurnošću gledati u budućnost, svesni da smo u pravu i da svoje pravo možemo braniti snagom vlastitog naroda i pomoću svojih prijatelja.

Gospodo narodni poslanici, Vanjska politika Jugoslavije ide utrtim stazama vanjske politike, koju je Srbija u svetskom ratu inaugurisala i kojoj je, i u najtežim momentima, ostala verna.

Ugaoni kamen naše vanjske politike jest: Prijateljstvo sa Francuskom; jedinstvo interesa sa Čehoslovačkom i Rumunjskom, najuža bratska saradnja sa Poljskom i nad svim tim vernost i poštovanje dane reči i ugovora, na koje smo stavili svoj potpis. (Aplauz i uzvici: Tako jel)

Nadamo se, da ćemo time najviše koristiti velikoj ideji mira, koji nam je toliko potreban da vidamo teške rane, koje su nam svetski rat i njegove posledice zadale. Mir, kojemu smo služili, služimo i služićemo predano, ali i dostojno jednog kulturnog i slobodnog naroda. (Burno pljeskanje.)

Gospodo poslanici, da izvidimo vanjsku politiku dostojnu našeg naroda i da uzmogremo odgovoriti obavezama, koje smo na sebe preuzeli, treba da i naša unutarnja politika bude dovedena u sklad sa pravim i realnim potrebama naroda kao celine. Poslednji govor g. Predsednika Vlade, lojalno moram priznati, uliva mi u tom pogledu opravdane nade. Želeo bih da misli, izražene u tom govoru, nadju čim pre svoju primenu u životu. Pri tom moram specijalno istaknuti i jednu misao gosp. zastupnika Ministra inostranih poslova, želju da se čim pre pristupi konkordatu sa Svetom Stolicom. Pozdravljam dobru volju g. Ministra inostranih poslova i nadam se, da će naša Vlada uložiti sve

svoje sile, da čim pre dodje do ostvarenja ove zamisli, kojom bi definitivno bio regulisan odnos naše države prema rimokatoličkoj crkvi.

Gospodo, ne ulazeći u detalje kao ni u pitanje vladine politike uopšte, smatram svojom dužnošću da naglasim, da je u ovim danima nužno pokazati nužnu solidarnost ove visoke kuće u pitanju naše vanjske politike. Izjavljujem stoga, da mirne savesti glasam za budžet Ministarstva inostranih poslova. (Burno odobravanje i pljeskanje.)

Potpredsednik Karlo Kovačević: Reč ima poslanik g. Šega.

Ferdo Šega: Gospodo narodni poslanici! U vanjskoj politici mogu kazati otvoreno i u smislu želja našega jugoslovenskoga naroda, da tražimo i želimo da se održi stanje mira i mirne saradnje sa svim susednim državama i narodima, a u prvom redu osobito iskreno prijateljstvo sa našim saveznicima u Maloj Antanti, koji smo pakt tako jednodušno, iskreno i spontano 1. ožujka ovde prihvatili i proslavili.

Naš savez sa bratskim narodom Čehoslovacima i našom susednom Kraljevinom Rumunskom najveći je zalog mira, osobito ovde na ovom burnom Balkanu.

I sa bratskim slovenskim narodom Poljacima naši su odnosi nepromenjeno najsrdačniji, upravo i uzorni. Prema susednom jugoslovenskom bugarskom narodu želimo takodje iskreno zblizenje da bar u skorijoj budućnosti izgradimo bolje svoj jugoslovenski horizont.

Gospodo, mi moramo po uzoru naših velikih prijatelja Francuza i Čehoslovaka naći način i put do normalnih odnosa sa majkom Slovenstva Velikom Rusijom, a kada to postignemo onda će i veliko Slovenstvo moći nastaviti zajednički rad, koji je bio prekinut velikim ratom. Gospodo, nama Hrvatima bile su Francuska i Engleska uvijek uzor slobode i nezavisnosti i kada su god Hrvati u svojoj prošlosti kušali da dodju do svoje slobode obraćali su se uvek prema Francuskoj i Engleskoj. Naročito moram osobito istaknuti da je ilirski pokret, taj preteča našega Jugoslovenstva, kojega su vodili ponajbolji sinovi Hrvatske, dobivao svoju snagu, svoj polet i svoju slobodoumnu misao iz nepresušnog vrela francuskog i engleskog slobodnjačkog duha.

Gospodo, Hrvati se ponose i time, da su svoje znanje i svoju radinost obogatili kod Nemaca u njihovoj školi znanja i ispunjavanja dužnosti. Mi se klanjamo najvećem geniju nemačkog naroda i prvaku svet-ske kulture Geteu, koji je kongenijalno shvatio moral i lepotu duše našeg jugoslovenskog naroda iz naše umotvorine „Hasanaginice“. Mi se ne ustručavamo da ovo izjavimo i priznamo baš niti sada kada se u celoj Nemačkoj odigravaju teški i opasni sudbonosni događaji kojima ne znamo kakove će posledice imati.

Gospodo, i prema čestitom i radinom demokrat-skom nemačkom narodu Austrije sa liepim Bečom, tim gotovo tisuć-godišnjim čuvarom i širiteljem znanosti i liepe umelnosti, kao i prema demokratiji Madjarske že-

limo gajiti iskrene i dobre susedske odnose na korist izgradnje medjusobne naše privrede. Ujedno ali poručujemo tim demokracijama da budno paze i čuvaju, da se njihovi narodi ni od kakovih političkih pustolova, magnata i džentrija ne dadu zavesti na nepromišljene i zlokobne činove, koji bi dirali u nepovredivost mirovnih ugovora iz kojih je proisteklo oslobodjenje, ujedinjenje, život i budućnost našega celokupnoga jugoslovenskog naroda.

Gospodo, stvaraoci ujedinjene nove Italije, koji su se okupili oko Savojske kuće i velikog Kralja Viktora Emanuela II, lebdili su pred očima i stvaraocima našeg ujedinjenja i naše Jugoslavije.

Velikom narodnom geniju italijanskog naroda odaje naš narod odano poštovanje i iskrena je njegova želja da one velike kulturne veze ne budu pomućene nikakvim časovitim avanturama jedne politike, koja misli da sme i kulturne veze pretvoriti u veze kakove ovisnosti.

Tu nema kompromisa i sav naš narod, svi Jugosloveni imaju tu samo jedan odgovor: Hands off (Ruke sebi) kako je to svojedobno zagrmio veliki engleski državnik Gledston, kada je imperijalistička hohencolerska ruka htela zahvatiti u bliži Istok.

Nikada se neće naša miroljubivost odreći sjajnih tradicija junaštva celokupnog jugoslovenskog naroda kada treba odbraniti rođenu grudu.

Razumije se, da je naša težnja i iskreno nastojanje da sa prijateljskom Grčkom još više izgradimo naše zajedničke veze i na političkom a naročito na privrednom polju. To ćemo moći i prema Albaniji čim bude ona više štitila i branila svoju vlastitu neovisnost. Ujedno moramo tražiti čim skorije prijateljsko zblizenje sa Kemalovom novom demokratskom Turskom. To zblizenje potrebno je radi medjusobnog izmenjivanja privrednih proizvoda.

Gospodo, želim se na koncu osvrnuti još na tzv. pitanje manjina. Toga pitanja ne smije i ne može biti kod nas u našoj državi, jer mi svoju braću neslovenskog jezika smatramo na svakom mestu i u svakom poslu sebi potpuno ravnima sa istim pravima i sa istim dužnostima. Mislim tu ponajviše na naše sugradjane Nemce i Madjare. Oni ne smiju u našoj državi nikada i nigde osetiti da su ma čime zapostavljeni. Ja tu posvemašnju jednakopravnost tražim napose kao Hrvat, jer smo mi Hrvati u svojoj prošlosti iskušali tudjinskoga gospodstva, potlačivanja i uvreda pak ne bi želio da budemo i mi sukrivci ako se nanese ma kakova nepravda našim sugradjanima neslovenskog jezika. Neka sav svet to čuje i znade a napose naši susedi neka se ugledaju u nas kod postupaka sa našim sunarodnicima, kojih je kruta sudba odelila od nas. Mi se nećemo nikada ugledati u njih. Mi poručujemo svojoj braći tamo na Zapadu neka snose strpljivo svoju tešku sudbinu kao što je snašao kroz stoleća cijeli naš narod, neka ne gube nadu, neka nikada ne zaborave da sunce uvijek izlazi sa Istoka. I oblaci i magla a i jata gladnih ska-

kavaca mogu samo privremeno zaštriti sjaj sunca. Istočno će sunce jednom i našoj braći otopiti njihove ledene okove.

Gospodo, kao Hrvat i Zagrepčanin ne mogu mi-moići a da se ovde ne setim na našu brojem malenu ali zato tim više dragu i ljubljenu braću, naše Gradišćanske Hrvate. Taj je naš maleni ali dragi otočić u tuđem Velikom Oceanu on je najsjajni primjer svesti, izdržljivosti i otpora naše rase. Neka budu i oni uvereni da mogu svada računati na nas Hrvate i našu majku Jugoslaviju ako će ikada trebati majčine zaštite.

Gospodo, izjavljujem da ću glasati za proračun Ministarstva vanjskih poslova kome je na čelu sada g. Ministar Jevtić a kojemu želim daljnje uspehe u njegovom radu. (Pljeskanje).

Пошреседник Карло Ковачевић: Реч има г. Јефтимије Поповић.

Јефтимије Поповић: Господо народни посланици, као посланик Јужне Србије и као домородац не могу да пропустим ову прилику, а да се не осврнем на разорну акцију бугарског македонског комитета и његових кредитора, која је директно уперена противу Јужне Србије, мога ужег завичаја јер тај разорни рад наших непријатеља није ни до данас престао, већ напротив продужава се и даље све безобзирније.

Јужна Србија сматра да је још 1912. и 1913. године завршила своју борбу за народно ослобођење и уједињење, са својом браћом Србијанцима. Од тада за нас Јужносрбијанце не постоји више предмет ослобођења, како би хтели да претставе непријатељи наше земље, већ постоји само жеља да будемо остављени на миру, како би могли да развијемо своју делатност, на културном, економском и привредном пољу, јер нажалост наши су крајеви, не својом кривицом, већ тиме што су у тешком турском ропству најдуже од осталих наших покрајина били, — далеко иза њих у сваком погледу изостали и потребно је огромно и времена и труда и рада, а и материјалних сретстава, да бисмо могли да постигнемо оне благодети које су потребне за живот једног културног народа. (Узвици: Тако је).

Али нашим непријатељима то никако није ишло у рачун, и они су уложили све своје напоре да то спрече не бирајући сретства за то.

У почетку свога говора ја сам напоменуо да је наш највећи непријатељ једна терористичка организација са седиштем у Бугарској, која је себи дала име — фирму „Македонска револуционарна организација“, и ако са Македонијом ништа више заједничког нема сем те фирме.

Ова терористичка организација још одмах по завршетку Светског рата, обновљена је у Бугарској, и ставила је себи у задатак да ради свим илегалним сретствима противу наше државе, ради отцепљења

Јужне Србије и њеног припојења Бугарској. Огада па све до данас она постоји на територији Бугарске државе, одакле свим сретствима и силама ради противу наше државе, не само ни у чему не сметана од стране бугарских власти, већ често и потпомагана, и тако смо ми са Бугарском државом у редовним дипломатским односима. Првих година по завршетку Светског рата они су почели из Бугарске да пребацују на нашу територију разне комитеске чете са задатком да народ Јужне Србије увуку у ту своју организацију, како би што лакше постигли свој циљ, али су код народа у Јужној Србији наишли на такав отпор, да је сам народ мимо државних органа са оружјем у руци устао и на крају крајева многе од тих чета уништио, а оно што је се спасло, најурено преко границе у Бугарску.

Када је овај комитет видео да је овакав систем његовог рада енергичним отпором народа Јужне Србије потпуно пропао, онда је он прибегао другом сретству, а то је убацивањем тројки и четворки ради вршења атентата на разне личности, на жељезнице, мостове, кафане и друге јавне објекте.

Паклене машине њихове, господо, допрле су и до наше престонице. Починени су грдни злочини на нашој територији, од којих се гнуша цео цивилизовани свет. Убијени су мучки наши најбољи људи на Југу, као Спасоје Хаџи Поповић, учитељ из Битоља, генерал Ковачевић из Штипа, Велимир Прелић, правни референт Скопске жупаније и многи други. Убијане су жене и деца и уопште сатиран је наш народ на Југу без милости и без обзира на пол и узраст. Ова је крвожедност, господо, њима била потребна само због тога, да би код светског јавног мњења створили утисак, да народ на Југу није задовољан нашом управом и да тиме манифестује своје незадовољство противу наше државе, и и да она није способна да заведе правни поредак у својој земљи.

Ја мислим да су они овим својим поступцима сасвим супротно дејство постигли, јер данас и деца у целом свету знају, одакле долазе ти атентатори, ко су они и кога они убијају. Па, господо, ја мислим да нема тога паметног човека, који би убијао своје људе (како они претендују на јужносрбијанце да су њихови) да би постигао некакав безначајни ефекат, јер би га то болело, јер је то његово. Напротив логички је закључак, да су тиме они сами признали, да то што они убијају, није њихово и да им оно служи само као средство за постигнуће неког другог циља, а који је тај циљ, ми га сви знамо: Треба да се оправдају пре њиховог кредитора. (Пљескање).

Своју акцију овај је Комитет удружио и са другим нашим непријатељима који се налазе у Пешти и Риму, те је тако сад њихова заједничка ак-

ција са свију страна наше државе појачана. У ово њихово коло уплели су се и неки наши ренегати, који су се за новац продали нашим непријатељима, да срамно раде противу своје домовине. Али ја мислим, господо, да су сви ти наши непријатељи свесни, да пред собом имају једну здраву и жилаву нацију, која хоће да живи слободно и која је за слободу своју и уједињење дала више од 1,000.000 најбољих синова (Аплауз) и која је својим јунаштвом задивила цео свет, која ће, ако би дошао један такав моменат да брани своју слободу и независност, умети достојно свим тим непријатељима да покаже како се своја слобода брани и како се за њу гине (Бурно пљескање).

Господо, није више никаква тајна, да ову разорну акцију бугарског комитета помажу јавно и званичне бугарске власти уз припомоћ нашег северног и западног суседа. Као доказ за ово треба да нам послуже многе утврђене чињенице, које су познате целом свету. Како ми врло добро знамо, да је бугарска влада ранијих година званично одрицала да бугарски македонски терористички комитет постоји на бугарској територији, и да одатле своју акцију спроводи на нашој територији, наводећи да тај комитет постоји код нас и да су то само јужно-србијанци који тај терор врше. Али кад је у Софији и у целој Бугарској у последње време почело међусобно разрачунавање између два крила тога комитета и то протогеровиста и михаиловиста, онда више није могла бугарска влада да то сакрије, већ је почела да се изговара, да је Бугарска по уговору разоружана и да нема снаге да Комитет разјури.

Ја мислим, господо, да овоме није потребан никакав коментар. Овде се јасно види да бугарска влада помаже комитет свесрдно и да се он налази тамо.

Поред овога у прилог ове тезе могу да послуже и многа друга факта. Тако ми сви знамо, да се не пропушта ни један међународни сасанак, да званични бугарски представници не потргну питање некаких њихових мањина у Јужној Србији. Та њихова насртљивост је отишла толико далеко да је прошле године један члан бугарске делегације у лице добацио нашем званичном представнику г. Др. Шаховићу, професору медицинског факултета у Београду „па и ти си Бугарин“, само због тога што је г. Шаховић родом из Охрида.

Господо, ја сматрам да је овакав поступак крајњи цинизам, да не употребим неку оштрију реч. Та господо треба да буду једном начисто, да Јужно-србијанци не допуштају ничије туторство (Бурни аплауз), а најмање Македонствујушцима и бугарској влади (Бурни пљесак), јер Јужно-србијанци нису никаква мањина у овој држави, већ национална већина која има сва права југословенских грађана, и нису никога овластили да у име њихово ван ове др-

жаве говори и сви они који по иностранству парадирју као неки изасланици овог народа могу да престављају само оне, који су их платили зато.

Они имају своје представнике у свом Дому и само они могу у име њихово да говоре и нико више (Бурни аплауз).

И Бугарска и Македонски комитет преплавили су цео свет брошурама тврдећи да су Јужно-србијанци Бугари и да се они налазе у српском ропству.

Господо, за цео паметан свет јасно је да је Јужна Србија српска. То говоре њени споменици, то говоре њени обичаји, то говори језик, а то говори и душа тога народа, то говоре и многи гробови, који су узидани у темеље данашње Југославије. Јужна Србија не може да се одрекне свога Краљевина Марка и свога Цара Душана (Гласови: Тако је). Била српска, јесте српска и биће увек таква.

Та браћа која сада лију крокодилске сузе за тај народ, за време њихове окупације поклали су у Јужној Србији неколико хиљада људи, жена и деце. Ја ћу да наведем, господо, само убиства извршена у два среза и то у срезу Поречком одакле сам ја и у срезу Прилепском. У срезу Поречком бугарски начелник срески у Јужном Броду са својим органима поклао је 140 првака и као стрвине затрпао у једну рупу не дозволивши њиховим породицама да их сахране (Гласови: Срамота) Ја ћу бити слободан указати на један зверски случај, који се догодио једноме старцу од 70 година. Господо, тај је старац био свезан коњским уларом за који га је водио један жандарм кроз село и начелник је тога старца узјахао и тако су га водили из једнога краја у други крај села. Дали су му у руке две свеће и те су свеће биле упаљене. Кад су свеће догореле до меса, онда је почело и месо да гори (Гласови: Срашно).

И тако је он био мучен 24 часа док није у тешким мукама издахнуо. Па господо, дали то сме да чини један културан човек, да ли то сме да уради један културан народ? Не, господо, то могу да учине само дивљаци.

У срезу Прилепском, само у три села, и то у селу Долгавцу, Маргару и Стровији, искасапљено је 400 душа људи, жена и деце, и они су сви затрпани у једној рупи која и дандана постоји. Приликом овог покоља, господо, та „браћа“ таква су зверства починила да ни афрички дивљаци не би тако што могли да учине. Много је трудних жена распорено и из њихове употребе извађена жива деца. Био је, господо, један још страшнији случај. Муж је заклан, па су његове цигерице извађене и стављене на ватру, и када су биле испечене, његова је жена била натерана да једе. Та је жена после тога натерана да пред лешем свога мужа игра коло. Зато постоје факта и документа у битолском суду, а на срамоту цивилизације. Па зар овако браћа раде? Па зар имају образа да сад лију крокодилске сузе за њиховом

судбином! Не, не, они су својим неделима показали целом културном свету да је Јужна Србија српска и да су све њихове приче само приче, и да Јужно-Србијанце сачува Бог да још једанпут не осете на својој кожи то братство и ту љубав.

Господо, ја сам напред навео да је ова акција потпомагана из Пеште и Рима. Као доказ за то ја ћу се позвати на еминентног француског новинара и писца Жана Перигоа, који у својој књиви "Ле банди д'Оријен" тврди да Бугарски комитет добија из Рима годишњу субвенцију од 6 милиона лира. Поред овога у последње време цео је свет јасно увидео да је све напред наведено тачно, пошто су почели упади наоружаоих банди са њихових територија на нашу као и убацивање разних паклених машина. Тај француски новинар био је у могућности да завири у све кутове овога Комитета и ове чињенице које је он изнео потпуно су тачне.

Господо, ја сам у кратким потезима изложио, шта су ови наши непријатељи учинили за ових неколико година. Али, сад да видимо шта је наша Влада, шта је наш Министар спољних послова предузео да се наш суверенитет и мир наших грађања осигура? Нажалост, господо, ја морам да констатујем да је наша спољна политика била и сувише слаба, и сувише савијених леђа, јер још ни у једном случају није иступила одлучно, већ се увек свршавало са једном обичном дипломатском нотом и са једним обичним дипломатским извињењем од стране Бугарске владе, а покаткад и циничким одговором.

Ја знам, да су наши министри спољних послова овако поступали, да би доказали колико им на срцу лежи очување мира, али, господо, ми сви желимо мир, али не можемо никоме да дозволимо да нас као државу и народ понижава, а ја сматрам да је више пута наш национални понос повређен; а кад је у питању то, онда мора да престане сваки обзир. Навешћу као пример напад на наше Посланство у Софији — скидање и цепање наше заставе и лупање свих прозора и врата, које се догодило, ако се не варам, пре две године. То се завршило једним обичним извињењем Бугарске владе.

Пре три четири године, кад је један чиновник италијанског Посланства у Београду у једној кафани, при чаши вина, добио један шамар у међусобној расправи са једним нашим грађанином, од тога је направљено читаво једно дипломатско питање. Још мало требало је да дође и до прекида дипломатских односа. Видите, господо, да сам потпуно у праву, кад тврдим да је наша спољна политика била одвећ слаба и за нас посве унижавајућа, а то достојанство и понос нашега народа не дозвољава, јер свему, па и жељи за миром има граница, а та потреба за миром треба да буде обострана, а не да ми будемо стално изазивани и унижавани.

Завршавајући свој говор, ја са задовољством

констатујем, да је садашњи Министар спољних послова господин Богољуб Јевтић, за ово кратко време, од како је на томе положају, показао много више енергије и одлучности у одбрани наших националних интереса, — и ја се надам да неће и он пасти у ону исту грешку, у коју су упали сви његови претходници и да ће увек и у свакој прилици умети достојно да одговори на све нападе наших спољних непријатеља.

Стога изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање и плесак).

Поштрејседник Карло Ковачевић: Има реч г. Михаило Живанчевић.

Михаило Живанчевић: Господо народни посланици! Предратна међународна ситуација била је карактерисана тиме што се човечанство налазило у међународном погледу у ери међународне анархије и међународног дивљаштва. Није постојао међународно-правни поредак између држава, њихови односи нису били регулисани никаквим прописима и нису почивали ни на каквом правном поретку. Све се сводило на силу. Она држава која је била јача, она је у толико била утицајнија, у толико је била сигурнија и да ће обезбедити своја и лакше газити туђа права.

Последица таквих односа био је светски рат, једна катаклизма какву историја није забележила, једна катастрофа која је уништила неколико милиона људских живота, и која је прогутала огромне милијарде људских уштеђевина и економских добара.

Свршетком светскога рата напори свих великих умова и свих водећих државника били су управљени на то, јер су то биле тежње целог човечанства, да се више таква катастрофа не понови. Изгледало је много споредније каква ће бити карта Европе него како ће се створити потребне гаранције да човечанство не дође поново у ситуацију међусобног клања и истребљења.

Друштво народа требало је да буде та установа која ће увести међународно-правни поредак, установа која ће обезбедити владу права над силом међу државама и народима. Ако је француска револуција значила ослобођење човека од човека и пробудила идеју народности, светски рат је у пуној мери значио и имао да значи ослобођење народа од народа, стварање једне ситуације, у којој ће се сви народи појавити као слободне јединке у међународном животу, моћи самостално да одлучују о својој судбини и заједно са осталим народима о судбини целога човечанства.

Тај велики напор крунисан је успехом, али само делимично. Друштво народа значи један огроман корак унапред, али је још далеко од онога што је неопходно за обезбеђење мира, што је потребно за истински међународни правни поредак. Да би обезбеђење мира било потпуно, а међународни правни поредак осигуран, потребно је да се испуне ови

услови: сви међународни спорови морали би да буду расправљени путем једног међународног суда, у свим међународним споровима морало би да важи начело арбитраже. То је додуше предвиђено, али да то не би било мртво слово на хартији, потребно је још нешто да се испуни. Није довољно што се предвиђа међународни суд правде у Хагу и теоријски обавезна арбитража, него је потребно да постоји још и једна међународна власт, која ће стајати изнад свих држава и која ће бити не само јача од сваке државе појединачно него и од сваког блока држава и која ће бити у стању да натера било сваку поједину државу, било сваки блок држава, да свој спор са државом или блоком држава расправи код таквог једног међународног суда. Док такве једне власти нема, док не постоји таква једна међународна снага, која ће спровести ту принуду, све дотле ови прописи о принудној арбитражи и међународном суду правде, имају више морални него правни карактер, И све дотле сигурност појединих држава зависи једино од моралних обзира или страха других држава, све дотле се не може рећи да су поједине државе доиста правно обезбеђене од изненађења и опасних ризика.

Господо, поред овога, једна од најважнијих мера која је имала да допринесе да се осигура и учврсти међународни правни поредак, јесте разоружање. На конференцији мира много је дискутовано о том питању. Резултат је био да се стало на гледиште, да се у интересу обезбеђења мира мора спровести разоружање, односно ограничење наоружања. Али спровођење разоружања претпоставља испуњење извесних других услова. Не може се претпоставити, да се поједини народи наоружавају ради простог наоружања. Има народа који се наоружавају ради тога, да би погазили туђе право, да би насрнули на туђу територију, да би подвластили неки други народ, да би уништили неку другу државу. Али има народа који се наоружавају једино у том циљу, да би обезбедили своју егзистенцију, да би огарантовали своју слободу, да би заштитили своју државу, своју политичку независност и слободу. Поред тога, положај неких држава је више а неких мање угрожен, неке су аграрне а неке индустријске, те могу своју мирнодопску индустрију лако да претворе у ратну и изграју ограничење наоружања.

Према томе, господо, да би се могло спровести разоружање или тачније ограничење наоружања, неопходна је претпоставка стварање једне такве ситуације у свету, да народи смеју смањивати своје наоружање, а да при томе не буду изложени никаквим ризицима и да не дођу у опасност, да изгубе своју националну и државну независност или један део државне територије. Отуда дакле питање сигурности које је нераздељиво везано од питања разоружања, као претпоставка за извођење разору-

жања, нешто што разоружању има да претходи. Отуда, господо народни посланици, и цео овај спор у погледу разоружања свео се био дуго времена на питање безбедности. У томе погледу, државе су биле подељене у два табора: једне су тврдиле да сам факат разоружања претставља стварање ситуације у којој неће моћи да се долази до међународних оружаних сукоба; друга група је тврдила и сматрала да се претходно морају створити услови безбедности и међународне сигурности, па тек кад настане таква ситуација, онда више ни једна држава неће бацати милијарде на своје оружање, ако за то наоружање не буде имала никакве стварне потребе и ако не буде морала да се путем наоружања обезбеђује од напада неке треће државе. Покушаји са уговором о узајамној помоћи и Женевским протоколом, којима се ишло на то да све државе солидарно иступе у корист неоправдано нападнуте државе а против нападача, остали су без резултата. Локарнски споразуми су делимично решење. Бријан—Келогов пакт је здраво решење али нема санкција, те више има морални карактер.

Господо, европска ситуација после рата карактерисана је још и поделом држава у два табора: један је табор држава, које су победиле, а други је табор група, које су биле побеђене. Прве су одлучно настојале на томе да се организује мир на бази уговора и стања, које је створено уговорима о миру. Државе друге групе су се у прво време биле притајиле, затим су једна по једна, прво тихо, а потом и гласније, почеле да истичу захтеве о ревизији уговора о миру и о враћању на оно стање, које је у Европи постојало пре светске катаклизме. У томе знаку развија се данас та борба са том карактеристиком, да победилачке државе нису све једнодушне и нису све у истој мери одлучне у одбрани садашњег стања ствари, као што ни побеђене државе нису у истој мери одлучне у тражењу ревизије уговора о миру. У ствари, све побеђене државе једнодушне су у томе, да желе ревизију уговора о миру, с том разликом што извесне државе имају једну специјалну међународну ситуацију, специјални политички и ривредни положај, који им не допуштају да се јасно и одређено изразе у томе, докле су друге државе у једном другом положају и имају могућности да у томе питању буду јасне, одређеније и одлучније. Тако, на пример, држава, која без икаквог увијања тражи ревизију уговора, јесте Мађарска. Њој се после дугог оклевања придружила и Немачка. Што се тиче Бугарске, њено је расположење у том правцу несумњиво, али њено изјашњавање није тако јасно и одлучно због њеног специфичног међународног положаја.

Али оно што је најчудније, у реду победилачких држава нашла се такође једна, која се изјаснила за ревизију уговора о миру. То је Краљевина Ита-

дија. Намеће се сада свакоме питање, како је то могуће да једна држава, која се раме уз раме са савезницима борила и водила с њима заједно велики Светски рат, с њима заједно заседавала на Конференцији мира и стварала садашњи међународни ред ствари, која је све то санкционисала и која за све то сноси солидарно одговорност, како је могуће, кажем, да та држава данас иступи не само као ревизионистичка држава него да иступи и као вођа ревизионистичког покрета.

Господо, како се свршио Европски рат за Краљевину Италију? Она је добила све оно нашта је имала право, све оно што је на основу начела самоопредељења народа могла добити. (Један глас: И више је добила). Она је добила и нешто више. Она је добила неколико стотина хиљада наших најсветнијих сународника, (Узвици: Тако јел!) браће Хрвата и Словенаца. Она је добила у оквир своје државе неколико стотина хиљада Немаца из Аустрије. Међутим нема ни неколико хиљада Италијана који се налазе ван оквира данашње италијанске државе.

Па ипак Италија односно њени државници траже ревизију уговора о миру. Господо, да ли је могуће веровати да је тај ревизионизам потпуно искрен. То је готово невероватно. Јер ревизионизам, како га схватају државе са којима флертује Италија, несумњиво не одговара и не може одговорити правом расположењу и тежњама италијанског народа, који се борио за слободу, који уме да цени своју а свакако уме да цени и слободу других народа. Но ревизионизам не може одговарати ни интересима Италије јер у првом реду тангира њен интегритет.

Кад је реч о ревизији уговора о миру, о којој су у више махова говорили италијански државници, ту ревизију не могу спровести ти државници нити њихов шеф владе једнострано. (Узвици: Тако јел!) Да би било ревизије уговора о миру, мора бити општег споразума међу народима. А ревизија путем споразума је нешто друго јер *полити нон фиш инјуриа*.

Али има једна ревизија уговора о миру, која не би зависила од неког општег споразума, која зависи готово само од италијанских државника, то је ревизија италијанских граница у корист Немачке, Аустрије и оних држава, чијих се више стотина хиљада сународника налазе, и поред начела самоопредељења народа, у оквиру Италије.

То је ревизија, господо, коју готово једнострано могу да спроведу они, (Узвици: Тако јел!), то је ревизија која има свога пуног основа, ако се стане строго на гледиште да ни у једној држави не може бити елемената који нису етничког састава од којег је њена национална већина.

Што се тиче нас, ми то питање, како уговори нису смогућили да цео наш елемент уђе у састав

наше државе, нисмо постављали и не постављамо, јер водимо рачуна о факту да су народи данас тако измешани, факту који је најмање играо улогу при повлачењу граница Италије, да је апсолутно немогуће тако повући границе међу државама да свака држава буде потпуно национално хомогена, без других етничких елемената. Али овима који то питање постављају, можемо да одговоримо да би они могли и имали право вршити ревизију уговора о миру у своју корист, да такву ревизију не могу једноставно вршити, а још мање пацифистичким средствима. То се може радити само по пристанку друге стране. Каква је спољна политика наше државе, као државе која је учествовала на страни савезника, као народа који је и допринео највише што се могло за стварање данашњег реда ствари, несравњено праведнијег и човечнијег, од онога реда ствари, на чијим рушевинама садашњи ред ствари постоји? Несумњиво, политика сарадње са свима снагама прогреса, са свима снагама које су допринеле рушењу међународног феудализма и стварању овога реда ствари, на делу трајног и организованог мира.

Сви напори наше спољне политике служе као јасан доказ о томе. Сва наша досадашња настојања била су срачуната на то да се створе услови, који ће омогућити што дужи и што трајнији мир. (Чује се: Тако јел!) Ми смо одмах после рата приступили стварању Мале Антанте, која није била уперена ни противу кога, ни противу чијих права, већ чији је једини и искључиви циљ био да чува садашњи ред ствари и интегритет респективних држава. Она се није задовољила само тим негативним циљем, како се тај став тенденциозно и сасвим погрешно назива. Јер, зар је то срамота бити чувар мира и правног реда ствари? Зар има чега узвишенијег него радити за ствар мира, који је први услов за напредак човечанства, основни услов цивилизације и прогреса!

Последњим пактом Мала Антанта је у томе погледу отишла и даље. Од једног споразуми међу државама она се претворила у једну дипломатску унију, у међународни индивидуалитет, са искључивим циљем да одржава мир и ради на унапређењу ствари мира. Али се она као таква ипак није затворила у себе, већ је отворила врата свима државама које желе да сарађују на ствари мира, дакле државама које су из Светског рата изишле као побеђене. Господо, ако Мађарска држава жели сарадњу на бази мира, ето јој прилике за то. Та јој је прилика указана толико пута и од појединих чланова Мале Антанте, па је указана и овога пута кад је Мала Антанта формирана као међународни индивидуалитет.

Ревизионистички захтеви Мађарске не значе ништа друго него тежњу за враћање на старо, враћање на оно ради чега су изгубљени милиони најбољих синова човечанства. Ако има неколико

стотина хиљада па и милион Мађара ван границе данашње Мађарске државе, не смемо заборавити ни тај факт да се и од других народа знатни делови не налазе у својој националној држави, него у другој држави, јер друкчије није могло бити. Али ако овако решење није могло до потпуности да задовољи принцип самоопредељења народа, јер то није ни могуће учинити због помешаности нација и због раније колонизације Мађара међу друге етничке групе, овако стање је ипак праведније од онога што је постојало пре рата, када је у Мађарској држави 9 милиона Мађара господарило над 15 милиона других народности, које су биле потпуно обесправљене. Господо, ја разумем тражење да се створи једно праведније стање, али ревизија уговора, која би значила враћање на старо, била би презирање свих жртава које су пале за нови ред ствари и праведнији поредак у свету, што се никада не сме и не може допустити.

Господо, у последње време се много говори о хитлерзму и фашизму у њиховом међусобном симпатисању. Наша јавност, сасвим природно, поклања велику пажњу тим односима. Како на њих, дакле, треба гледати?

Господо, несумњиво је то, да је у Италији победа г. Хитлера поздрављена. Многи су се питали: откуда то долази и објашњавали, да та два режима треба да имају неких карактерних обележја сличних. Други су објашњивали тиме, што фашизам, појачава свој положај у свету победом хитлеризма а хитлеризам показује симпатије према фашизму због његових сличних унутрашњих политичких тежњи и ревизионистичких настојања.

Могу да кажем само једно, да фашистички прваци нису од узек гледали тако на ову ствар, да се нису од увек одушевљавали хитлеризмом и ревизионизмом. Колико октобра прошле године у „Кориере Падано“ листу данашњег талијанског Министра ваздухопловства г. Итала Балба, изашао је један чланак у време кад се на јако говорило о доласку на власт г. Хитлера, повратку монархије у Немачкој и о ревизији уговора о миру. У томе чланку између осталог вели се ово:

„На тај начин, вели овај лист, би читава светска трагедија, која се одиграла, била само једна игра; значило би, да су они милиони, који су погинули у рату, пали узалуд те би читава послератна историја корачала уназад“.

Даље, исти лист сасвим уместо вели:

„О Версаљском Уговору и политици, коју су победници спроводили према Немачкој, може се судити више или мање строго. Али нико од оних, који су се борили и победили не може пристати на један тако неморалан обрт и аплаудирати политици, која олакшава повратак на власт једној класи, једном режиму, једном менталитету, који је, ако ништа

друго, нераздвајно везао своје име за највећу несрећу, која је погодила човечанство“.

Господо, Италија нема интереса да дође до ревизије уговора о миру, нарочито не у ономе смислу, у коме то жели Немачка, јер, као што рекох, ревизија уговора у смислу немачком дирнула би интегритет Италије. Она нема интереса, да дође до ревизије уговора у немачком смислу, јер Немачка жели аншлус, који значи ревизију уговора, а коју ће пре све друге државе моћи одобрити него Италија (Пљескање). Јер, господо, аншлус Аустрије и Немачке, то је спуштање великог германског империјума на Јадран, на Трст, то је повратак онога притиска на Италију, под којим се она деценијама налазила и од кога се желела да ослободи баш у Европском рату, што јој је био главни и искључиви разлог, да не истраје у оквиру тројног савеза, него да приступи Антанти. Може ли се претпоставити, господо, да једна нација и једна држава, која се, у једном одсудном моменту у оно време, одлучила да, можда морално ако не правно, погази свој уговор у Тројном савезу и да приђе другој групи, да данас има озбиљних разлога и интереса, да води некакву сасвим другу политику! Не, господо. Италија овзвук ревизионичку политику тешко може искрено да прихвати и подржава. Ово пре може бити тактизирање и маневрисање са побеђенима, да би се појачао престиж, да би се вршио притисак на друге, да би један недемократски режим, какав је фашистички, могао бити на челу неке међународне групе и показати неки успех. Али нека је тактизирање, то је једна опасна игра миром и највишим тековинама човечанства: његовом цивилизацијом.

Господо, народ, као и река, креће се у ономе правцу, где је његов интерес, где је најмањи напор и где је најмањи отпор. Спољна политика се не импровизује. Ова је детерминисана историјом, географијом, свима оним вечним моментима, који не зависе ни од једне генерације а још мање од појединих влада или појединих државника. Спољна политика народа у том погледу, т. ј. њихова историја, она има један правац диктован тим непроменљивим моментима. Кад је Италија напустила Тројни Савез и окренуласе противу Немачке и Аустрије, она то није радила ни из голе мржње према овима, ни из неке изузетне љубави према савезницима, већ што је дубоко осетила да је историјска судбина и животни интерес упућује на другу страну а не на сарадњу са Немачком. Та истина важи данас, не мање него раније. Немачка има интереса за аншлус, а Италија тога интереса нема. Сасвим напротив. Немачка има интереса, да се Мађарска не јача, Италија има интереса да се положај Мађарске побољша. Италија је у последње време, бар према ономе што се писало, покушавала да ради на некој комбинацији око Беча, која би обухватила Аустрију и Мађарску, па, невероватно

је рећи чак и један део наше територије. Као што никада ми нећемо и не можемо дозволити, да се наш живи организам сече, тако исто ни Немачка неће дозволити, у колико то од ње зависи, да се направи каква комбинација, која ће питање аншлуса за увек да затвори.

Тачно је примећено, да ревизионизам значи рат и да ни на какав други начин не може карта Европе бити измењена него само ратом. Ревизија уговора о миру тражи промену територијалног статуса, која није могућа ни по самом чл. 19 Пакта Друштва народа без пристанка свих држава које су тај Пакт потписале односно које би ревизија тангирала. Дакле, ревизија је могућа само по слободном споразуму. Па пошто је искључено, да ће која држава после толиких жртава, које је рат изискивао, пристати на то да буде антипутирана, то је сасвим искључена ревизија уговора без рата. Другим речима, онај који тражи ревизију уговора у миру, тај тражи рат. Према томе, тај не може да се размеће пацифизмом и од њега се не може очекивати, да ће искрено сарађивати на стабилизовању данашњег стања у Европи. (Бурни аплауз).

Господо, спољна политика једне државе у нераздруживој је вези са њезином унутрашњом политиком. Ма какав био Министар спољних послова једне државе, он је у врло тешком положају, ако иза себе нема једне компактне нације, ако нема сређене унутрашње прилике, ако иза себе нема збијене редове својих суграђана и ако иза њега нема једне решености да се једна здрава национална политика, без икаквог колебања и презања од жртава, изводи до краја.

Господо, сасвим природно, и наша је спољна политика у вези са нашом унутрашњом ситуацијом. Вама је познато да извесни наши противници јако полажу на извесне незгоде нашег унутарњег живота. Али то је једна крупна заблуда од стране наших противника. Они с једне стране не познају нас, а с друге стране не познају ни наших прилика. Прво и прво, ми смо јужњаци. Када дискутујемо изгледа као да се свађамо; кад се свађамо изгледа као да се гушамо, а кад би смо се погушали, то би личило на грзјански рат. То није никаква специјалност наше данашњице. Ми смо тога толико пута имали и у предратној Краљевини Србији која је била и племенски и верски хомогена. Ми смо имали ситуација, када су многи тврдили да се земља налази на рубу пропасти. Имали смо ситуацију да се наше унутрашње борбе распламте до те мере, да се, на пример, изгласавање једнога зајма за наоружање квалификује као продаја земље странцу. Не мислим да оптужујем ни једну страну. Такве су биле све наше групе. Једне су на власти, друге у опозицији. Не мислим да је то добро, али тако је. Али се зато ипак грдно варају они који рачунају на неки

наш унутрашњи раздор. То су наша породична објашњења. Ми имамо суверено право да регулишемо унутрашње односе. Ми ћемо то радити разговори-ма и препиркама; ми њих можемо регулисати свађом. Али онога момента кад би неко покушао да насрне на нашу државу и на њен интегритет, кад би покушао да насрне на нашу националну независност, на нашу националну политичку слободу, тај ће наћи пред собом једну фалангу, једну чврсто збијену нацију, без обзира на веру и племе, готову да поднесе све жртве за своју слободу и за своју независност (Аплауз) Нисмо ли о томе дали сјајна доказа у својој прошлости?

Пошпретседник Карло Њовачевић: Господине говорнице, ваше је време по Пословнику већ протекло (Гласови: Нека говори, хоћемо да га слушамо).

Михајло Живанчевић (наставља): Задачи спољне политике у данашњем времену су изванредно велики. Некада је спољна политика имала више репрезентативни карактер. Данас је спољна политика обухватила трговинску политику једне земље; она је у вези са финансијском политиком и пропагандом. У погледу дипломатске акције, ја нећу да говорим, јер је то познато. Али, као што знате, успешна трговинска политика може се заснивати само на разумној и паметној спољној политици. Исто тако закључење зајмова, регулисање финансијских питања такође је условљено једино разумном спољном политиком. Тако исто, господо, у оквиру спољне политике је и пропаганда, пропаганда не у смислу рекламирања, него једна акција која треба да постави ствари на своје место и која треба да прикаже земљу у оној светлости у којој постоји, и ситуацију онакву, каква јесте.

То су несумњиво врло велики и крупни задаци који захтевају огромне напоре, тако да се данас од дипломатског чиновника тражи далеко више него некада. Некада је дипломатски чиновник требао да буде монден, човек који само зна француски језик, који уме да се лепо дотера, који уме да се лепо понаша и који има салонска својства. Данас дипломатски чиновник има да буде у првом смислу један ерудит и стручњак. Он има да буде способан и спреман, човек који познаје све проблеме не само политичке, него и природне и финансијске, који познаје прилике у страном свету, а тако исто и прилике у својој земљи. Отуда је квалитет чиновништва Министарства спољних послова од огромног значаја за успешну спољну политику.

Господо, ја не желим давати оцене нашем садашњем чиновништву из ресора Министарства иностраних послова. Мислим да то није потребно. Али бих само желео да истакнем огроман значај тога дипломатског апарата и значај функција које чиновништво Министарства иностраних послова врши.

Не треба, господо, ни за тренутак, приликом постављања наших дипломатских функционера, заборавити да то нису обични чиновници, као што је случај са другим чиновницима. То су у првом реду претставници нације и државе. Претставник земље на страни није само опуномоћени министар већ и сваки други чиновник, па и најмањи. Грађани других држава немају могућности да проучавају на лицу места нашу земљу, наше прилике и наш народ. Они о нашој земљи и нашем народу изводе закључке из односа које имају са чиновницима по нашим посланствима на страни. С тога је од огромног значаја, да се обрати највећа пажња приликом стварања чиновничког кадра у ресору Министарства иностраних послова. Тај кадар треба формирати тако, да он успешно спроводи нашу спољну акцију и достојно презентује нашу нацију и нашу државу.

Господо посланици, у другом свету спољна политика готово никад није предмет партијске борбе. Зашто? Јер она није ствар партија и група већ целе државе и нације. Спољна политика се не води с обзиром на интересе ове или оне групе или једног момента, већ с обзиром на трајне интересе, целе нације. Тако се она води и код нас. Као ствар целе нације она је третирана и од свих ранијих Скупштина. Добро је што је и овога пута сјајно показано да иза наше спољне политике стоји цела и недељива нација, без обзира на њену диференцираност у другим стварима. Одајући са овог места пуно признање на резултатима наше досадашње спољне акције, изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства спољних послова. (Бурно и дуготрајно одобравање са поклицима: Живео!)

Поштређседник Карло Њовачевић: Има реч народни посланик г. Мита Димитријевић.

Мита Димитријевић: У склопу међународних питања централно је питање за нашу земљу као и за све друге — питање о разоружању и миру. У схватању тога питања наша јавност као и наша спољна политика не опредељује се никаквим маневрима. Идеја о миру, и тим самим реална и конструктивна идеја о разоружању, није за нас никакав маневар, већ је то наше убеђење, наша свест. Нико, можемо слободно рећи, није за последње време толико дао жртава у рату, који је с Балканским ратом за нас трајао још и две године више, нико, код толиких жртава и страдања, не жели мир више од нас. И зато, с политичке и с хумане стране, наша мирољубива политика наше је убеђење, убеђење целог народа, свих наших широких маса.

Насупрот бучних ратоборних манифестација на северу, ближе и даље од нас, ми на југу Европе, ми Југославија, верни смо, поуздани и непоколебљиви поборници мира. Тежња за миром потиче из нашег убеђења, и том тежињом манифестујемо и

нашу оданост, нашу снагу и наше поуздање у борби за одбрану мира.

Ми смо уверени да Европа може да живи и претставља своју високу цивилизацију у свету само као једна заједница, као заједница културне и економске међународне сарадње, али сарадње кроз непомућени мир.

Какав ће обрт узети питање о разоружању на мучној конференцији у Женеви — видеће се. У сваком случају ми остајемо верни у питању разоружања оном реалном схватању наше велике савезнице Француске. Политичка и хумана вредност овога схватања у томе је што оно чини синтезу свих досад изражених гледишта.

Француска у питању разоружања знаће се одупрети свима маневрима са које било стране да долазе, и којима је циљ да организују рат а не мир.

Идеја о Европској унији, иако је такође маневрима отстрањена за моменат, то је француска идеја. Она живи у духовима француским 18. столећа, кроз филозофију Волтера и Жан Жак Русоа, она је добила свој универсални израз кроз француску револуцију, кроз историјску „декларацију права човека и грађанина“, она је, пре него што је прешла на савремену Француску, на Виктор Игоа, и најзад на Бријана и Пол Бонкура, та идеја о Европској унији, била је као завршно искуство живота, идеја и самог Наполеона.

У своје Меморијалу, који је писао Наполеон пред крај свога живота, он сам, после свих ратних искустава, вели: „Ја сам од свакога народа хтео да створим једно национално тело“ — Јесте, господо, Наполеон је разбудило пре 123 године наш илирски, наш југословенски национализам — и даље вели Наполеон: „То је био почетак, разбудити национализам у сваком народу, а крај је био: уједињење националних тела у једно универсално тело, у Европску унију — у светски савез народа. Тек онда, после таквог универсалног уједињења, народи ће моћи предати се лепим сновима цивилизације; свуда јединство закона, свуда јединство морала, мишљења, осећања и материјалних користи. Свуда — општи европски закон, општи међународни суд, један новац, један закон. Све реке пловне за све народе, сва мора слободна!“

Овај идеал о универсалном уједињењу народа, како су говорили француски филозофи 18. века, како је у предвечерју свога живота писао Наполеон, како је приповедао Бријан и сад Пол-Бонкур — тај идеал припада Француској и кроз Француску доћи ће на крају крајева до остварења.

Господо, Југославија, која је политички нераздвајно љубављу и оданошћу везана за Француску, везује се са Француском и морално кроз овај идеал о миру, о универсалном уједињењу народа, о Ев-

ропској унији, чијем савременом проповеднику, Аристиду Бријану, нека је слава. (Слава му!)

Кад је реч о Француској, дужни смо истаћи ону чврстину с којом наша велика савезница, на супрот свих искушења из Рима, манифестује своје пријатељство и заштиту према Југославији.

Велики француски лист „Ле Тан“ од 5 јануара о. г. пише поводом тога:

„Изгледа да је Рим решен да већ на почетку преговора утврди да пријатељство Италије вреди да Француска учини извесне уступке. Другим речима у Риму се саопштава да Француска мора да учини извесне жртве у својим односима према Италији. Италијански политичари чак циљају и даље. Према италијанском гледишту њено пријатељство требало би да има као контрапартију извесно дезинтересовање Француске према Југославији, и у погледу Мале Антанте“.

Ми знамо каквим је језиком одговорила Француска на таква искушења из Рима. Не напуштају се савезници који су у огњу и крви осведочили своју верност; не остављају се савезници који су се у најтежим искушењима рата знали да се диве јунаштву и поштењу једни другима.

У склопу питања наше спољне политике, на прво место од важности долазе наши односи с Италијом: Они су такве природе да смо ми две земље, које смо упућене једна на другу, које везује прошлост, а које још треба да веже будућност, кроз заједничку културу и економску сарадњу.

Ми поседујемо данас готово целу источну Јадранску обалу, готово читаво сиње море, које је сад у истини српско и хрватско, а преко нас и словеначко, а тим самим југословенско. Упркос томе што је Венеција на тој обали трговином својом и влашћу доминирала, расна биланса је тамо свршена у нашу југословенску националну корист. Нас је у Далмацији сто на сто, а Италијана, док је Задар био наш бејаше само 1%. Г. Сфорца и други италијански политичари то признају. Ми тврдо верујемо, да ће будућност, која доноси увек логику и демантује све заблуде, отворити испред нас и Италије бољу перспективу доброг, пријатељског и срдечног сусетства, на чему треба искрено да радимо.

Остаје ми да говорим о Бугарској, о нашем братском народу бугарском, и да се с мало речи осврнем на последње моменте после закључења и ратификације Мале Антанте. Поменућу само оне речи, које је г. Бенеш, увек разуман, политичар сталне иницијативе и интегрални Европљанин, објавио по повратку из Београда, у листу „Ческо Слово“.

„Конференција Мале Антанте у Београду поново је подвукла споразум свих њених чланова према напорима које чини Друштво Народа и према оним великим тежњама, које показује Конференција

за раноружање, а исто тако и према субверсивним дејствима, која се чине за ревизију уговора. Мала Антанта показала је одлуку своју да остане у Централној Европи чврст бедем против свих субверсивних тенденција и против политике међународног негативизма. Мала Антанта свесна је своје снаге, која је велика: ту су здружене три државе, које располажу са 50,000,000 становника и са 650,000 кв. км. своје територије богате, способне да се развију и јачају упоредно са двојним повећањем становништва које све више расте. Таква групација држава, које су међу собом уједињене и које имају пред собом одређени циљ политички као и утврђени план, неће допустити да јој се импозира ма какав ревизионистички пројекат, па ма каквог карактера био, па ма са какве стране долазио. Политика Мале Антанте довољно је јака да манифестује своју снагу и своју сопствену политику, која је у свему политика мира, спокојства и обнове.“

Ја спадам у оне људе, који желећи интегрално југословенство, не затварају очи на све што се стварно дешава око нас. Тако посматрајући, морамо рећи да остварење овог идеала не иде тако лако.

Интегрална Југославија има данас своју кризу и као идеја и као акција, она има кризу и на северу и на истоку. Са решењем те кризе, може се говорити о реалном остварењу интегралне Југославије. Ја ћу овде истаћи да се са бугарске стране једнако понављају исте званичне речи о потреби споразума. Али оно што није добило званичан карактер, што је најстрашније, то су акције које се врше против наше земље од незваничне македонске револуционарне организације. Један наш друг и пријатељ тако је лепо, јако и сликовито, али и страшно приказао шта се све чинило против нашег народа од такозване македонске револуционарне организације.

Господо, ми речи увек схватамо као речи, али исто тако карактеришемо и реалност као реалност. У питању речи ми слабо дајемо важности, а у питању реалности, оно што се види, ми то озбиљно узимамо у обзир.

Морамо одмах рећи, да су наши односи са Бугарском далеко од тога да буду онакви, какви би требали да буду између два братска народа. Садашњи бугарски посланик у Београду у првом интервју, који је дао нашој штампи, истиче лепо: „да је дошао да ради на стварању већег поверења у односима између наших двеју држава“, и даље вели: „јер само то неопходно поверење биће у стању да нам омогући да изгладимо и уклонимо све неспоразуме“.

Г. Посланик Краљевине Бугарске правилно то каже, али на овом месту треба нарочито истаћи, да у Бугарској, као и раније у недавној прошлости Светског рата, тако и сад, нема се довољно отпора

да се одупру, не народ, него поједине владе бугарске, спрема свима искушењима и подбадањима од стране непријатеља наших. У томе и јесте слабост бугарске званичне политике, у томе је била, како су тврдили и тврде бугарски патриоти, и катастрофа Бугарске. Али при свем том не треба очајавати. Ја сам припадао оној српској генерацији, која је била некад окупљена око „Словенског Југа“, који сам лист једно време уређивао заједно са г. Божом Марковићем, оној генерацији која ни у крајње мутним данима није престајала да верује у победу српско-бугарског братства. И сада треба да верујемо да расна, унутрашња уједињујућа сила, наше братство, победиће на крају све заблуде, све грешке, све неспоразуме.

Као и код нас, тако и у бугарској јавности има и тежња и покрет за стварањем једне интегралне Југославије са Бугарском, једне велике југословенске расне државе од Јадранског до Црног мора. (Буран аплауз).

Недавно је била отворена међу бугарском интелигенцијом жива дискусија о томе. Истичем, поред многих других, две личности иницијативне акције у тој дискусији, г. Николу Антонова и професора Универзитета г. Михаљчева. Г. Антонов у „Филозофском прегледу“ отварајући ту дискусију, вели на једном месту: „Под ужасом рата, огња и крви, широке народне масе виделе су сву трагедију и сву лудост своје кржаве борбе и научили су да се цене“.

Тако вели г. Антонов. Затим он каже: „Широки народни слојеви у Југославији подржавају идеју братског споразума. Ново покољење у Југославији види нешто шире, а то је идеја о расној целини Југославије. Та идеја све више преобраћа се у једну националну идеологију“. И најзад г. Антонов вели: „За Бугарску нема другог пута него споразум са Југославијом. То је једини, најразумнији, најцелисходнији и најприроднији пут“.

Ми, с наше стране, исто тврдимо као и наша браћа Бугари, ми исто желимо и на истом треба да радимо.

Ја сам имао част и срећу да одмах после рата будем наш први дипломатски претставник у Софији у оном историјском прелазном времену Бугарске, између једне катастрофе, с једне стране катастрофе која је наступила политиком „безумља Бугарске“, како то назва г. Гешов, познати бугарски политичар, и с друге стране, озарење изразите народне свести у духу југословенства, на челу са Александром Стамболијским, највећим Југословеном. Из једне катастрофе отварао се, после једне политичке заблуде, нов пут југословенског споразума и такције. Морам признати да се на том путу и поред свеопштег народног осећања није ипак далеко отишло.

Као некад тако и сада, Бугарска је на прекретници. Ми и сад видимо у Бугарској две јасне тен-

деције: једна прилазак ка ревизионистичкој оријентацији која је отворено непријатељска спрема нашој земљи, а друга ка братском споразуму с нама. У последње време поничу у Бугарској чак и организације, које се називају националним легионима, у духу јамачно Хитлеровских јуришних штурм-батаљона. Друга тенденција за споразум, широко народна, захвата и интелигенцију поред земљоделских маса које осташе верне аманету Стамболијског интегралној Југославији. Ова тенденција све више и све отворније захвата и бугарску интелигенцију што појачава победу једне здраве политике.

Недавни повратак бугарских емиграната у њихову земљу после десетогодишњег изгнанства дао је разлог тим националистичким бугарским легионима да пројаве своју живљу акцију и своју агитацију како против емиграната тако и против наше земље.

Наше симпатије спрема бугарским емигрантима који су пре живели у нашој средини, треба нарочито да нагласимо, потичу из братског гостопримства и из нашег уверења, што смо у њима видели добре бугарске патриоте који желе установити с нашим народом такве пријатељске односе какви су заиста и потребни међу добрим суседима. Ове симпатије које су се показале приликом њиховог повратка у њихову отаџбину биле су само израз широких симпатија народа југословенског спрема народу бугарском.

Стање у Русији, господо народни посланици, не интересује нас са гледишта њихове унутрашње политике. Оно је сада више интересантно са гледишта њених спољних односа. Треба одмах рећи да преокрет у Русији није пошао путем схватања Троцкога и Комитерна, који су спремили и узалуд очекивали светску револуцију.

Садашњи преокрет у Немачкој, с победом Хитлера, то је најјачи деманти. Хитлеровштина упућује Русију на тражење додира са Европом. Не можемо прећи ћутке садашњи однос, који је створен између Русије и Француске, када се после закључења пакта ненападања десило први пут за петнаест година да се између Француске и Совјетске Русије извршила размена војних изасланика. Пакт ненападања закључен између Русије и Француске пада у исто време када и закључење пакта ненападања између Русије и Пољске. Силом прилика Русија засад показује се и мирољубива. Шта ће даље бити, видећемо. У садашњој ситуацији почињу да дејствују приближно исти моменти, који су раније били у основи закључења савеза између републиканске Француске са самодржном Русијом. Географија и стратегија почињу да дејствују поново. За некадашњи, прератни Савез самодржне Русије и републиканске Француске говорило се да је парадокс, па је ипак тај савез држао Европу у миру, а сада се дешава још једна већа парадоксалност, да буржоаска Република Француска закључује пакт ненападања са Совјетском Русијом.

Ми смо имали недавно прилике да чујемо мишљење нашег великог пријатеља г. Еударда Ерио-а о томе. За нас мишљење г. Ерио-а важно је, што у идејама и акцији г. Ериоа лежи у првом реду пријатељство и брига о Југославији. У његово мишљење и схватање о Русији, у његов политички систем улази поред озбиљне бригае за мир у Европи, исто тако и брига о безбедности наше земље. Систем схватања и мишљења г. Ерио-а обухвата и перспективу безбедности и наше земље, и то нас нагони да озбиљно размишљамо о његовим концепцијама о Русији.

Г. Ерио поводом тога вели: „Питање Русије врло је деликатно. Ја се придржавам традиција Франсоа I, Ришељеа и Луја XIV, који су улазили у савез с државама, независно од постојећих у њих унутрашњих уређења. Русија броји 164.000.000 људи. Стални кадар руске војске има 1.200.000 војника (као некад и царска војска). Може ли Француска не мислити о том?

Пакт ненападања између Француске и Русије наметао се сам од себе после потписа таквог истог пакта од Пољака и после жеље и тражења Румуније да тај пакт потпишемо. Настојао сам да напад не може бити ни из ваздуха, јер је развој војне ваздушне флоте у Русији дошао до огромних размера“. Ако уђемо у дубоки смисао речи г. Ериоа, долазимо до закључка да ни Француска ни Русија немају између себе ни намере ни географских близина за међусобно нападање. Овде је по среди осигурање Пољске и Русије одјузајамних нападања, а тако исто и осигурање Француске од евентуалног заједничког дејства Немачке и Совјета против Француске. То је главна мисао Ериовог схватања.

Ми не можемо ништа унапред тврдити али се морамо радовати да Русија као наша велика славенска земља улази у оне здраве оријентације за мир у Европи. Те и такве оријентације несумњиво ће дејствовати на постепено преоријентирање Русије и на путеве евентуално племенске и расне, што желе сви Руси и они у Русији, као и они други далеко од своје отаџбине. Ја сам уверен да ће Француска у овоме пакту ненападања са Русијом наћи животне снаге да одржи мир.

Што се тиче нас, не улазећи у унутрашње уређење у Русији, ми ипак хоћемо да верујемо да изнад црвених руских совјетских зидова прострујаће и расна снага наше словенске широке братске масе. У историји, ако ико побеђује, то побеђује расни менталитет и расно осећање народа. Говорећи овога тренутка о Русији на овај начин, ми потпуно делимо мишљење нашег великог пријатеља Ерио-а који пактом ненападања везујући Француску за Русију, руководио се идејом мира, а ни за тренутак није губио из вида и Југославију која улази у његов политички систем, као савезница

Француске и за коју наш велики пријатељ г. Ерио показује пуну љубазност, пријатељство и бригу за њену безбедност и заштиту (Бурно одобравање).

Према томе, ја сматрам, да овако тумачење Русије, не треба да носи никакав други карактер, него само веру нашу да ће, понављам, преко црвених руских зидова, ипак доминирати оно што је суштаствено, а то је осећај словенског афинитета и оне велике идеје о чувању мира у Европи. (Пљескање).

Поштинеседник Карло Ковачевић: Реч има г. Омер Кајмаковић.

Омер Кајмаковић: Господо народни посланици, ја ћу у својим излагањима, бити врло кратак, да бих вас окуражио да ме саслушате.

У току начелне буџетске дебате, било је много говора о нашој спољној политици, и о њеној активности у правцу одбране наших интереса и у правцу организације пријатељских савеза и пактова. Ја сам, господо народни посланици, имао част да то у своме говору истакнем, и подвучем ту чињеницу. После говора г. Михајла Живанчевића, у специјалној дебати, ја сматрам, да је непотребно да се овде дуже задржавам на спољној политици, јер је он дао једну одличну анализу наше спољне политике и у опште догађаја у свету.

Ја ћу, господо народни посланици, са вашим допуштењем да једну ствар истакнем о ревизији. Уколико је реч о ревизији, ја мислим, господо, да се ми не би имали разлога да бојимо много од ревизије, јер та ревизија, постављена још на једну моралнију основу, ишла би само у наш прилог. Јер, господо, у колико се тиче мањина у нашој држави, то су оазе. Те мањине, господо, дошле су различним инвазијама у историји и оне се налазе у нашој држави ван оквира својих етничких граница (Гласови: Тако јел), док наше мањине у другим државама налазе се у оквиру својих етничких граница и оне претстављају узурпацију. (Аплауз).

Господо, то сам сматрао за потребно да кажем. И још једну чињеницу да истакнем. Од доласка г. Богољуба Јевтића за шефа наше спољне политике запажена је једна активност и тај његов долазак обележен је сналажењем и разумевањем догађаја који се у свету одигравају. (Пљескање)

Сада, господо народни посланици, ја ћу се дотакнути и једног другог питања, једнога питања, које нема никакве везе са спољном политиком, једнога питања за које, право да вам кажем, није ни одговоран господин Министар спољних послова, нити може бити одговоран. То је питање један наслеђени баласт, једно, ако ми дозволите да кажем, наслеђено зло у ресору Министарства спољних послова. То је питање, господо, које се односи на чиновништво Министарства спољних послова, и које је го-

сподин Живанчевић већ дотакао, а ја ћу бити слободан да уђем у то питање мало дубље.

Чиновништво Министарства спољних послова претставља један затворени круг, претставља, господо, једно извесно привилегисање, а свако привилегисање, сваки затворени круг значи искључивост, а искључивост повлачи за собом негативне последице, негативне последице и са обзиром на вршење посла који има да се врши у том ресору, и с обзиром, господо, на квалитет људи у Министарству спољних послова.

Чиновништво Министарства спољних послова постављано је, ако могу да употребим реч, помоћу извесних протекција. Господо, ресор Министарства спољних послова је тим чиновништвом пренатрпан. Тако ће вам се десити, ако зађете у тај ресор да видите да тамо пет до шест па чак и до седам чиновника беспослених седи у једној соби. Систем поделе рада у Министарству спољних послова је испод сваке критике, а што је најжалосније, млади људи који долазе у тај ресор, лишени су сваке могућности да у најбољим годинама стварају и приме какву дужност озбиљну, па према томе и одговорност.

Господо народни посланици, ја вас молим, кад говорим о овом питању, да ми верујете, да говорим принципиелно и сматрам за потребно да учиним једну оgradu. Природно је, господо, да има врло способних чиновника и у Министарству спољних послова. Али је трагика у том што ти чиновници нису у функцијама да би могли да послуже својим способностима оној мисији којој су се посветили.

Господо народни посланици, услед тога затворенога круга, о коме сам мало пре говорио, услед тих привилегија с којима ти чиновници долазе, створила се једна нарочита каста људи у нашој државној администрацији и ја мислим, да је то један врло рђав пут. Још горе стоји на страни, кад ти чиновници оду, као што је мало час рекао г. Живанчевић као претставници своје државе у иностранству.

У начелној дебати рекао је г. Др. Велизар Јанковић једну врло добру ствар. Он је рекао: извршили смо у овогодишњем буџету компресију расхода код стручних министарстава, где се инвестиције увек рационално пласирају. Међутим, ако би вршили редукацију у личним расходима овога Министарства ми би постигли један приличан ефекат финансијски, релативан наравно. При нашим посланствима и мисијама на страни без разлике какве су врсте те мисије, могло би се редукovati просечно по два чиновника из каријере; тако се, на име, зове та привилегисана класа у државној администрацији: „чиновници из каријере“, да би се направила разлика између њих и оних других обичних смртника, који служе по другим министарствима.

При једном посланству на страни има три секретара излишна. Ако кажем при једном посланству,

верујте ми, господо, да је то редован случај и код других посланстава на страни. Ја говорим о једном посланству, при којем сам имао могућности да се лично о томе уверим. А ако хоћете да се уверите и о другим посланствима, најлакше се можете уверити, ако погледате у спискове у којима се налазе имена тих чиновника из каријере. Имао сам господо, случај овакав: Секретар дође у 12 сати у Посланство, не стога што је био нечим спречен, него зато што нема посла за њега. Административни посао код посланства врше помоћни чиновници. Чиновници из каријере потписују. Има и овакав један интересантан пример.

Један секретар из једног посланства постављен је пре 8 месеци. Он је писао једном свом пријатељу у Београд, вероватно да му се похвали, пошто тај пријатељ није из каријере а да би нагласио ту издвојеност, како је за 8 месеци решио само 2 акта. Ја вас питам: да ли је један такав паразит луксуз за нашу сиромашну земљорадничку земљу, или није?

Знам и овај случај, господо, секретар из једног посланства шифрује 5 а дешифрује 6 депеша у року од 2 месеца дана. Ти подаци су аутентични и они се могу наћи у званичном протоколу. Шта то значи? За један механични посао плаћен је дакле тај секретар са сумом од 30—40.000 динара, јер треба да знате, да један такав чиновник кошта земљу 12—15.000 динара месечно. Ако бисмо приступили бар редукацији тога особља из каријере у нашим мисијама на страни и довели у централу на београдску плату, ми бисмо могли са платом таква 3 чиновника на страни, са платом тројице чиновника из каријере, да решимо питање јавних радова у три наша сиромашна среза. Ја вас питам, господо: је ли то корисно у данашњем тешком времену привредне депресије. Боље би било да ми у 3 среза за свака 3 чиновника на страни решимо то питање јавних радова и да дамо сиромашном свету могућност зараде у овом тешком времену!

Господо, као свугде где се не ради у ладовини, стварају се групе и атмосфера интрига, и кад ви данас погледате наш ресор Министарства спољних послова, видећете да има у Министарству 3—4 клике које се међусобом потиру.

Има још друга ствар. Кад један млад човек проведе у том ресору 15—20 година и за то време нема могућности да мисли и да ради, можемо ли ми од тога човека тражити и захтевати да после 20 година врши ма какву дужност и да за ту дужност сноси и одговорност, од човека који је ментално неупотребив. Људи на тај начин лако губе и моралан еквилибр. Ја ћу вам изнети један пример. При једном посланству на страни налазио се један човек ван каријере, који је сматрао за своју дужност да колдико толико послужи својој земљи. Можда је био

у том свом вршењу дужности сувише ревносан. Кад вас не бих замарао, ја бих вам показао једн досије који сведочи каквим су се све средствима људи из каријере борили против њега само да га омету у његовом послу. Систем је крив, господо, и ја сам овде нагласио да Министар спољних послова не може бити одговоран, јер је он тај систем наследио. Ја сматрам да ту нашу спољну службу треба из основа реформисати и поставити је на другу основу.

Јер видите, господо, многе владе држе на страни у својим мисијама људе стручњаке. Ви можете видети, поред шефова мисија, који воде политику, по инструкцијама својих шефова спољне политике, — да постоје и стручњаци за пољопривреду, за трговину, за војску итд. Показало се у пракси, да мисије тако организоване врше боље свој задатак и показују бољи успех.

Господо, свугде тамо где има људи нерадника и где има људи испод просечне интелектуалне вредности, свуд се тамо јављају и разне злоупотребе. Сетите се на пример оних скандала по нашим мисијама на страни, скандала, који су се десили у Трсту и Риму, који бацају рђаву светлост на ауторитет наше земље и којима се нанела и морална и материјална штета нашој спољној служби.

Ја имам озде при себи документе која бацају врло рђаву светлост на неке наше мисије на страни. У спроводном писму, један господин из иностранства, пријатељ наше земље, пише да се против једнога таквог шефа наше мисије спрема у Парламенту земље код чије је владе он акредитован, једна интерпелација са компромитујућом садржином. Да ми се не би рекло да сам злонамеран, ја о тим документима нећу овде говорити, него ћу их ставити на расположење и на употребу г. Министру иностраних послова, односно његовом заменику г. Др. Крамеру.

Господо народни посланици, кад би се посматрале наше мисије на страни, по њиховом саставу, ви не би сте рекли да се ту ради о мисијама једне земљорадничке земље, која има много разлога да своје пољопривредне продукте пласира на страни. У место једне мисије која би морала да има у своме оквиру стручњаке, ви видите једну мисију која по своме изгледу даје маха закључку да се ту ради о мисији једне предратне феудалне државе. Кад су све државе приступиле, у томе погледу, реформама, ја мислим, да и ми треба да реформишемо своју спољну службу, јер ми данас више немамо оног и онаквог дипломатског кадра, каквог је имала предратна Србија. Друге државе прибегавају другим сретствима. Овде у Београду, ви можете видети да друге државе узимају за шефове дипломатских мисија стручњаке и јавне раднике, јер се показало да се спољна служба услед оскудице квалификација

и способности персовала дипломатског, мора из основа реформисати. Најзад, за реформу говоре и други разлози. Више се крупна питања међународне политике не решавају дипломатским путем, иза затворених врата, свако питање износи се пред међународни форум, сва се питања решавају на разним конференцијама, — и о свим се тим питањима данас третира у штампи. Господо, у данашње време, дипломатска мисија као таква, оно што смо ми научили да гледамо у дипломатском реду, то је данас под промењеним приликама, изгубило свој резон д'етр.

Чинећи ове напомене, господо, верујте ми да сам их учинио у најбољој намери, јер знам да у питању ове критике коју сам дао добронамерно сам усамљен, чак и кад би питали људе који се данас налазе у ресору Министарства спољних послова.

Господо, видећи да је та наша спољна служба подбацила, наша се Влада од 6 јануара досетила и дошла на једну сретну идеју да се преко Централног пресбиороа организује такође и једна друга врста спољне службе. Ја се овде слажем са господивом Кешељевићем који је говорио о Централном пресбиору и с правом критиковао га. Овај Централни пресбиоро, господо, мора да буде инструмент политике коју спроводи један режим. Ми смо скоро имали један манифестациони збор у Фочи на који је дошло преко 8.000 људи и, господо, тај Централни пресбиоро није осетио шта значи тај збор и шта треба он у данашње време да претставља нарочито кад је тај збор био сазван са задатком да народ протествује противу свих оних пунктација које су се у последње време појавиле. Ја сам проверио ту ствар, и нашао сам, да је за ту ствар одговоран један неспособан чиновник који заузима важан положај, јер је, кад је упозорен на тај збор, одговорио: да то није важно. Овде је, господо, тешко, не писати сатиру. Ја се бојим да и неспособно и излишно чиновништво из Министарства спољних послова не нађе једнога дана азил и ухлебије у Централном пресбиору.

Чинећи ове напомене, господо, ја верујем да ће их господин Министар разумети и узети у оцелу и због тога ћу, господо народни посланици, са одушевљењем гласати за овај буџет. (Одобравање).

Пошпирешедник Карло Ковачевић: Има реч г. др. Никола Кешељевић.

Др. Никола Кешељевић: Господо, од 1914 године до данас никада дискусија о буџету Министарства спољних послова није вршена под тако тешким условима, под тако тешким приликама и околностима међу појединим државама и народима као данас. У таквим моментима у нашој земљи не може бити никаквог подвајања, никаквог делења. Сви људи, сви поданици и сви грађани ове земље у погледу наше спољне политика имају једно апсолутно исто гледиште.

Наша спољна политика, у последње време, кренула је оним путем, којим мора да иде т. ј. путем појачања наших ранијих споразума и пактова са пријатељским нам државама. У том погледу нарочито треба нагласити закључење пакта Мале Антанте, који је несумњиво једини здрав пут и желети је да се у томе правцу иде до краја, тако, да осим братске нам Чехословачке Републике и Краљевине Румуније, ускоро видимо у њему и братску Пољску, те ће тако тај пакт престављати једну моћну силу са којом морају рачунати не само појединци, него и све државе у Европи.

У Немачкој је надвладао хитлеризам, у Италији већ 10 година постоји фашизам. Конзеквентна последица тих догађаја дотерала је дотле, да се Французи, који се сматрају у дипломатији као најспособнији и најокретнији, враћају на старе политичке погледе у односима према некадашњој царистичкој а сада Совјетској Русији и да закључују са том Совјетском Русијом споразум, који поред економског, изгледа да има и чисто војнички карактер. Ту чињеницу треба узети и код нас у обзир и водити рачуна о том.

Ми на Истоку имамо суседа, једне крви са нама, братску Бугарску, коју ће као и нашу земљу у будућем конфликту постићи исте судбине. Будемо ли у евентуалном будућем сукобу заједно, уверен сам да нам не прети никаква опасност, будемо ли у разним логорима пропаст је неизбежна једним и другим. Никакве жртве, које бисмо допринели ми и они, да у Малу Антанту уђе и Бугарска, не би биле велике, јер је једини прави излаз у погледу наших међусобних односа пуно јединство Бугарске и наше земље у великој Југославији од мора до мора. (*Сиахи*: Није ствар још зрела.) Ми морамо с тиме рачунати, да на врућем политичком сувцу које данас пече много пре сазревају ствари и да треба заборавити све што је између нас било, нарочито оно што су овде неки говорници истицали, јер то све није ништа према оном што би могли изгубити, ако не појемо путем слоге и јединства.

Господо, ја мислим да је нови правац нашег Министарства спољних послова и здрав и паметан, те да треба да идемо новим правцем којим су пошли и Французи, а којим смо ми ишли некада, па да онда можемо очекивати, да ће нас тај правац довести до зближења са највећим словенским братом на истоку и да ће на тај начин доћи до сошњивих односа између нас и Совјетске Русије.

Ја морам изјавити, као што сам казао и приликом начелне дебате, да од свих Министарстава, признајем да је у овој прошлој години само Министарство спољних послова имало успеха и то не малог.

Ја му зато одајем част и хвалу, те у име Југословенског народног клуба, изјављујем, да ћемо ми за овај буџет гласати као и за буџет Министар-

ствв војске и морнарице. Ја предлагем да се овај буџет усвоји акламацијом.

Пошћирешедник Карло Ковачевић: Реч има г. Др. Стојадиновић:

Др. Милослав Стојадиновић: Господо посланици, ја ћу с обзиром на протекло време бити веома кратк, иако питања спољне политике засецају дубоко у интересе нашег народа, која питања и по својој многострукости и сложености тих проблема заслужују, да се о њима говори опширније. Ја сам у начелној дебати већ поменуо најважнија питања о међународним односима, те ми је самим тим олакшан положај, да се не бих и овог пута понављао.

Господо, битка која се у свету бије с обзиром на међународне односе, којима је и г. заступник Министра спољних послова дао нарочити значај са напоменом да је ситуација у свету мутна и неодређена, креће се у два правца и добива два типична обележја, с обзиром на промене прилике света, како у социјалном тако исто и пропагандистичком погледу.

Ми смо видели да је демократија запада наглоњена малим народима и да се ставља у положај браниоца њихових интереса и права. То је показао последњи рат. Тој особини демократије мали народи дугују своју слободу. Био би грех ако са овога места, истичући преимућства демократије у погледу права малих народа, ако дакле, не бисмо имали нарочито у виду и радничку демократију. Мислим овога пута на племениту акцију радништва Аустрије, коме имамо да захвалимо, што је откризена Хиртенбершка афера, која се састоји у криминалном шверцу оружја у Мађарску и припремање, да се нанесе смртни ударац нашој држави. Да ли су у питању аустријски радници или војна радничких синдиката Кениг, који је одбио да прими мито од високог функционера аустријске државе у суми од 150.000 шилинга за поновни шверц оружја, увек је та акција похвална. У сваком случају по среди је једна акција, која заслужује свако наше признање, и ми јој овом приликом одајемо дужну хвалу.

На супрот томе видимо да су назадни елементи Европе мање наклоњени нашој држави и малим народима, у колико се њихове тежње на једној страни сливају у једну политичку реорганизацију назадног карактера а на другој у ревизионистичку тежњу за измену већих размера или за ревизијом мировних уговора.

Господо, баш тај моменат који се наглашава у свима западним државама с обзиром на идејно формулисање права малих народа као и оних држава, који теже да по сваку цену поремете односе у свету и на нашу штету, открива нам копрену са тајне која је у томе да се прво духови припреме за измену садашњих односа да би из тога резултирала и психолошка могућност и нужност тих ревизија. А у толико је и наша дужност већа да ми

на ове појаве психолошког карактера, где се претходно припремају духови на нашу штету, обратимо нарочиту пажњу. Прво се дакле, код ревизиониста духовно припрема терен, прво се један народ треба да дисквалификује као културно нижи, па се тек онда, по једном пакленом систему ствари, створеном за ту ђаволску мајсторију, изводи све и остало а мали народи треба да се лише својих основних права. То се нарочито ради кад су у питању балкански народи, а нарочито кад је у питању наш народ. Из тога се намеће сам од себе закључак о потреби једне боље организационе службе од стране Министарства, у колико се тиче наше пропаганде у земљи и на страни, пропаганде културне и смишљене, која ће бити дорасла да сузбије све махинације оних који теже да нас прво компромитују и да нас после тога лише наших легитимних права.

Господо, господа предговорници нарочито су наглашавали да дипломатска служба није више онаква каква је некада била. Прилике у свету много су се измениле на штету дипломатије старе школе. Ја сам још у првим данима после ослобођења, као уредник „Трговинског Гласника“, водио борбу да се инаугурише нови правац у организацији службе спољне политике, пледирајући живо за реорганизацију дипломатске службе која би имала да се саобрази економским и социјалним потребама са дубоким познавањем не само психологије народа, него и економске и социјалне структуре њихове. Јер, господа, претставник на страни који не пружа довољно овог познавања, не би могао да одговори ни своме задатку. У смислу ширих потреба државе назадност и несавршеност у познавању социјалних и економских чињеница слаби нашу моћ и одузима јако оружје нашим претставницима на страни. У своје време пледирали смо у томе правцу и плод је тога био тај да су тада биле сазване конференције у циљу да се установе нека начела за извршење реформе наше конзуларне службе.

Ја сам, господа, много путовао по иностранству, па сам имао прилике да на лицу места поближе посматрам рад наших претставништва и он ме, искрено гозорећи, није задовољио. Не велим да се служба не врши савесно и марљиво, али не достаје ерудиција ширих размера, спретност и дубље познавање економских и социјалних проблема. То је велика штета и то нас слаби не морално, него нас слаби тиме што онемогућава нашу државу да дође до јачег изражаја своје снаге. Једна шира реформа ове врсте измеће се сама од себе, и њу треба да прихвати једанпут и наша Жута кућа. Ја то чиним без каквих даљих претензија, већ то говорим зато, јер ми је, као и свима вама, стало до тога да се успешно сузбија пропаганда културних фалсификата, која је против нас уперена.

Стога и кажем да је потребно имати не само

способне дипломатске чиновнике, него ја налазим, да је потребно имати такво чиновништво а поред њега и остале способне сараднике у нашим преставништвима на страни, који би били способни да приме и културну борбу. Јер, видите, да сви захтеви ревизионизма имају за циљ да се народи претходно морално и културно дисквалификују и да се кроз смело циподаштавање лише после својих права. Тих покушаја, нажалост, има и код напредних демократија, само што ове то чине више у доброј намери и инспирисане теориским схватањем ствари. Тако је и покојни Едуард Бернштајн створио теорију о праву народа који је културно јачи да подчини народ који је културно слабији. Он је тиме правдао у своје време изведену окупацију Египта од стране Енглеза. Целокупна теорија о потреби и праву јачега и културнијег народа да потчини народе слабије културе у основи је лажна и слаба. И 14 Вилсонових тачака, и победа савезника у рату са режимом који је из тога поникао, и цео ред ствари који је створен у Европи, негација је ових погрешних схватања. И хвала Богу да је то тако, да су мишљења те врсте оповргнута и да више нико не покушава да том назови супериорношћу правда ропство других.

Али, господа, не заборавите, да се пропаганда ове врсте наставља систематски, пропаганда веома вешта, пуна перфидности, јер вештачки конструише односе којима даје чак „научну“ базу да би лакше прешла у напад. Тако се припрема и ратна одговорност. Ми видимо да, нарочито побеђене државе Централне Европе, раде врло много на томе, да су многи професори, да је наука, да је универзитет стављен у службу једне политичке тесногрудне идеје. Еминентни духови Европе, који су у служби идеје ревизионизма то врше под маском одбране пацифистичких идеја.

Уважени колега г. Омер Кајмаковић говорио је у начелној дебати о читавом низу немачких писаца, утврђујући не љубав њихову и поштовање према слободи нашег народа, него њихову директну мржњу. Ја бих у својој торби имао много материјала у прилог гледишта о намерном запостављању балканских народа.

Један од тих еминентних претставника немачког духа је несумњиво и Херман Кајзерлинг. То је једно значајно име у свету, то је човек који се много преводи, о коме се говори и са признањем заслуга. Он је створио читав низ спретних система и тежи да кроз доминацију духа и пропаганду која се иначе приказује као чисто научна и лишена свих тенденција међу културним народима развије пропаганду приказујући нас специјално као инфериоран народ, који и нема права на самосталан живот и који се самим тим држи силом а не по праву културе и надмоћности духа. Ја апстрахујем његове си-

стеме и нећу о њима овде да говорим, али што се тиче његовог политичког система, он је веома бедан, јер се заснива на ниподаштавању нашега народа. Кајзерлинг је тиме изневерио своје велике претке који су о нама лепше мислили. Славни немачки писци, браћа Грим, затим велики Гете, највећи Немац, најлепше су говорили и писали о нама, па ишли толико далеко, да су говорили и нашим народним језиком и Грим и Гете учили су наш језик, српско-хрватски, знали га и преводили наше народне песме.

Ми ћемо мало наћи међу Немцима новијег доба, нарочито међу политичким људима, оне који знају ове ствари, да су наиме њихови велики претци били наклоњени нама, да су нас волели и ценили. Ми се надамо међутим да ће у Немачкој ипак све више да преозлађује мишљење о способности и вредности нашега народа, нарочито на културном пољу, и да ће из тога обостраног разумевања и поштовања нићи и нови услови за снажење наших односа на свима пољима.

Господо, Херман Кајзерлинг у читавом низу својих теорија доказује, да смо ми као народ културно нижега ранга, и пошто нас је омаловажио у садашњости опсзивајући нам будућност, он се виуо у прошлост, даљну и запетљану чепркајући по њој „доказе“ да смо, долазећи на Балканско полуострво уништили једну високу цивилизацију, византиску, и тиме доказали наше варварство.

Господо, колико слабости у излагању једног иначе паметног човека! Овом приликом и нехотично нам се намеће упоређење. Нису ли били баш стари Германи, који су нападали и рушили стару римску цивилизацију, и нису ли они били у то време много већи варвари од радних Словена! Но ти германски варвари и у међедским кожусима и са роговима на глави, ти снажни номади, исто као и Словени, носили су демократију на својим снажним плећима, господо, а велика хришћанска цивилизација која је заменила стару, латинску, дугује њима за све своје успехе. Нисмо ли и ми били носиоци једне здраве хришћанске цивилизације, која је заменила једну другу која је већ постепено умирала гушећи се у своје хаосу и нераду! Цивилизације које су биле осуђене на проласт нису се ничим више могле спасти.

Напоследку нису ли се Срби одликовали већ у средњем веку високим ступњем културе, државне организације и своје свести, а то исто важи и за нашу браћу Хрвате и Словенце? (Одобравање) И по чему ми онда да смо као народ инфериорнији? Ваљда само за то што то треба пристрасној оцени г. Х. Кајзерлинга да би конструисао своју слабу тезу о Балкану.

Господо, ја бих нарочито упозорио г. заступника Министра спољних послова на то да се у Ев-

ропи систематски и са смишљеном пропагандом шири једна опасна идеја, која се заснива на тобожњој инфериорности нашега духа, и ако та пропаганда успе, да наш народ представи као инфериоран, онда из тога резултира могућност даљег дисквалификавања нашег народа и омаловажавање свих наших националних државних и политичких захтева. Да је то једна велика опасност, која се води са стране наших непријатеља и да због тога ми морамо наћи начина да организујемо противпропаганду, ствар је коју не треба даље доказивати.

Да ли ћемо ми то моћи да остваримо? Нажалост, господо, наша дипломатија се показала у највећем делу њене активности, поред ових признања које иначе имам за њу, у погледу њеног чисто административног рада, њене савесности и поштења, да није дорасла да би нам обезбедила и пун престиж на овој страни. У осталом и тешко је да би један службеник у својству дипломатских функционера, који врши многоструке административне послове, могао то и да обави. Потребни су нам за те специјалне послове пропаганде и одбране националних права пред иностранством други и јачи људи. Отуда је наша света дужност да не запостављамо наше велике духове, него да их узимамо у заштиту, да их респектујемо, што је најмање у свему, да им омогућимо да их бар чује иностранство. На место тога ми се оглушујемо о те методе рада.

Ту скоро одржано је једно врло важно предавање које ми, нажалост, нисмо довољно учили, нити га искористили. То предавање било је у Радничкој комори, а држао га је наш најбољи живи књижевник и публициста г. Душан Николајевић са њему својственом ерудицијом и доследношћу. Г. Д. Николајевић сам из властитих побуда, као добар патриота и одличан познавалац ових питања упустио се да овим својим предавањем води једну значајну битку са Херманом Кајзерлингом, као и са свима осталим противницима наше земље, и то успешну битку против њега, где је доказивао тачност наше националне тезе, и ми дугујемо сву хвалу г. Николајевићу за овакав његов плодан и националан рад, као и свима онима који и неплаћени, али позвани дужношћу према своме народу, поред тога што нису званични претставници, врше своју патриотску и националну дужност.

Ето такав рад нарочито не сме остати неопажен и неоцењен — када већ остаје ненаграђен и када таквим борцима духа не указујемо иначе дужну пажњу.

Али мени је жао, Господине заступниче Министра иностраних послова, да се тај говор, да се тако успела предавања Душана Николајевића о Херману Кајзерлингу, који је вршио историски фалсификат о инфериорности нашега народа не објављају и да Пресбиро ни једну једину реч о томе не гово-

ри нити је и помислио да од овог духовног оруђа нашег еминентног писца чини широку употребу. Не своди се пропаганда у служби народа на писање простих аката и визирње пасоша, него треба показивати и све оне лепе особине нашега духа и у томе правцу бити борбен и агилан потпуно према онима који хоће да нас понизе, који хоће да ослабе углед наше државе и нације. Господе, одвело би ме много далеко ако бих о томе говорио опширно, о недостацима наше културне пропаганде, читаве сате дало би се о овоме говорити, и то би било потребно. Мени је јако жао да ми на пољу културне пропаганде овако велику неспособност показујемо за изражавање велике снаге и вредности нашега народа које су несумњиве. Мени је жао такође да се и велики апарат државни не ставља у службу једне велике и племените идеје. У томе правцу и због тога је неопходно потребно да се изврше реформе у дипломатској служби, које су неминовне због свих промена у свету које су наступиле у последње време и које и њима намећу гвозденим нужношћу рад у томе савременом правцу, а пре свега на основу давања преимућства онима који су јачи духом.

Господин заступник Министра иностраних послова је говорио с правом о великом значају светске привредне конференције. Читав низ изразито привредних и социјалних проблема ставља се данас на дневни ред и апсолутно је потребна организована борба за заштиту нашега народа у колико се тиче и тих проблема. Ја мислим да ћемо ми ту бити добро и обилно заступљени и да ћемо умети да заштитимо наша права.

Дозволите ми само, господе, да се вратим на прву напомену, а то је да се данас све више и више потискују у дубоку позадину проблеми тако зване чисте дипломатије, и оне суптилно салонске, која је сва у фразама и да је настало време да се тражи од функционера ове врсте дубоко познавање социјалних и економских политика у свету, ако хоћемо да и ми одржимо свој престиж у томе правцу, да покажемо да у том погледу нисмо инфериорни ни слаби. Тај духовни престиж диктује потреба нашега народа.

Господин заступник Министра иностраних послова се врло лепо и zgodно дотакао питања репарација. Тиме би, господе, и ја завршио, само ми дозволите да учиним неке кратке напомене. Мени је, господе, још у свежој усвојени како је Немачка у своје време мотивисала одлуку своје Врховне команде да један део Северне Француске евакуише, са т. зв. Сигфрид линије на Хинденбургову линију. То је једна страшна песма. У своје званичној комуникацији ратничких Немаца вели се „нека се не плаши немачки народ, јер ми Немци, остављајући тај део територије Французима ишчупали смо и жиле из корена, ни једно дрво није остављено. Ми смо свуда посејали царство смрти“.

И, господе, читајући за време рата, ја сам се питао и рекао: да ли ће онај који сеје царство смрти бити икад одговоран и ко ће да плаћа све те грехове! Сасвим је логична ствар да онај, који је, повлачећи се из Француске и из земље сејао без икакве потребе царство смрти, не може ни у колико и ни на који начин да се ослободи репарација, најмање пак може захтевати ове врсте да прави с неком вишом етиком човечанства и мирољубивошћу.

И ми, који смо потпуно упролаштени за време рата, сасвим праведно и правилно морамо тражити да нам се репарације плаћају, као што је врло мудро у томе правцу учињена и резерва приликом Лозанског споразума. Немачка је, господе, за време немачко-француског рата 1871. године одбила да напусти Париз све док Француска не исплати 5 милијарди француских франка, које су, господе, за оно доба, значиле врло много. Питање репарација није просто као што појединцима изгледа. Накнада је акт правичности. Чак и социјална демократија, која се иначе експонира у тежњи да се много штошта преда заборава, заузимала је став о потреби плаћања репарација. И ми можемо само поздравити акт наше Владе, у колико се тиче њеног држања у погледу Лозанског споразума и њене наше тежње, да се по сваку цену има остати при томе да се репарације имају платити.

Господе, и ово питање репарација, које се с правом везује за питање ратних дугова и сва друга питања у читавом сплету њиховом, видимо при непристрасној анализи, да се правилно решење истих увек своди на једну умешну, једну спретну пропаганду, а пре свега културну. Ја бих молио Народну скупштину и г. Министра да се питању пропаганде посвети мало већа пажња, и да се једанпут, господе, то је диктовано највишим националним и државним потребама, изведу корените реформе у нашој дипломатској и конзуларној служби, као и служби ове врсте уопште, ради престижа нашег националног и државног и радног дела мира комеслужимо. (Пљескање).

Пошпредседник Карло Ковачевић: Пошто су се сва г. г. говорници код прорачуна Министарства вањских послова већ изређали, приступићемо гласању. Глас се седењем и устајањем. Господа, која су против, изволиће устати (Гласови: Примамо буџет Министарства спољних послова акламацијом!)

Молим господина секретара да чита партију по партију.

Секретар др. Драгољуб Јевремовић: Чита: VI Раздео: Министарство иностраних послова. Расходи опште државне администрације (управе). Партија 305 по предлогу Финансијског одбора.

Пошпредседник Карло Ковачевић: Прима ли Народна скупштина партију 305 по извештају Финансијског одбора? (Прима!) Господа, која су против, нека изволе устати. (Сви седе). Објав-

љујем да је прочитана партија усвојена према извештају Финансијског одбора. Изволите чути даље,

За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини усвојила цео буџет расхода Министарства иностраних послова VI Раздео и то од 305 до закључно партије 325, према извештају Финансијског одбора.

Пошпрејседник Карло Новачевић: Објављујем да је Народна скупштина усвојила предлог буџета расхода Министарства иностраних послова, Раздео VI.

Господо, пошто је Народној скупштини стигао један акт из Верификационог одбора, молим да га изволите саслушати.

Секретар др. Драгољуб Јевремовић: Прочита акт Верификационог одбора који гласи:

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Београд

Верификациони одбор примио је преко г. Претседника Народне скупштине оставку Јована Војиновића, народног посланика на мандат народног посланика за изборни срез Добрички, Моравске бановине.

По размотрењу изборних аката и кандидатске листе за срез Добрички, Верификациони одбор утврдио је, да је на кандидатској листи за овај срез чији је кандидат Јован Војиновић, свештеник из Орљана, његов заменик г. Љубомир М. Мигровић, књиговођа Топличке задруге из Прокупља.

На основу предњег и § 66 Закона о избору народних посланика за Народну скупштину, Верификационом одбору част је предложити Народној скупштини да изволи огласити и позвати за народног посланика г. Љубомира М. Мигровића, књиговођу Топличке задруге из Прокупља.

Претседник

За секретара, Верификационог одбора,
Др. Никола Никић, с.р. Др. Миленко Марковић, с.р.

Чланови: Др. М. Лисавац, Никола Соколовић,
Др. Богдан Видовић, Жив. А. Стевановић, М. В. Поповић, сви с.р.

Пошпрејседник Карло Новачевић: Прима ли Скупштина овај извештај? (Прима). Објављујем да је примљен.

Пошто је прорачун Министарства иностраних послова примљен и изгласан, прекидам седницу и заказујем наставак у четири сата после подне. На реду је буџет расхода Министарства финансија.

Седница је прекинута у 14,30 часова.

— Наставак седнице у 16,30 час. —

Претседник др. Коста Кумануди: Настављамо седницу. Има реч г. Министар финансија.

Министар финансија др. Милорад Ђорђевић: Господо народни посланици, и буџет Министарства финансија долази у ред оних буџетских раздела, који се јављају и у једном и у другом делу нашега државнога буџета, и у буџету опште администрације и у буџету државних привредних предузећа.

У овом првом делу нашега државнога буџета Министарство финансија је заступљено са укупном цифром од 303,207.958 динара, а у свом другом делу буџета са 539,267.212 динара.

Овај први део буџета садржи расходе опште финансијске администрације Министарства, као целине: целокупну пореску службу, целокупну царинску службу, целокупну рачуноводну благајничку службу, катастарску службу, службу државних дугова и државних кредита, буџете државних привредних предузећа која потпадају под надлежност Министарства финансија, а то су управа државних монопола, државна добра Беље и Тополивац и фабрика шећера на Чукарици.

Господо, ја мислим да сте из излагања све господе министара, па и из мога општег експозеа, којим сам вам у почетку начелне дебате приказао буџет за 1933/34 годину у целини, добили прилично јасан утисак о томе колико је настојавања било да се расходи сведу на крајњи минимум. Ако већ то верујете, ја вас молим да још више верујете да је предлог буџета Министарства финансија рађен са још јачом тежњом, да се та крајња, ригорозна штедња спроведе до крајњих копсеквенца.

Укупна цифра расхода наше финансијске управе, расхода садржаних како у првом тако и у другом делу нашега буџета, износи за 1933/34 годину 842,475.170 дин. То је збир оне две цифре, које сам вам малопре прочитао. Та цифра је, господо, за 110 милиона мања од буџета за 1932/33 годину, који је сад на снази, за 330 милиона од претходног буџета за 1931/32 годину, за 360 милиона од буџета за 1930/31 годину, за 330 милиона од буџета 1929/30 годину, за 220 милиона од буџета 1928/29 годину, за 110 милиона од буџета за 1927/28 годину, за 231 милион од буџета за 1926/27 годину, за 767 милиона од буџета за 1925/26 годину, најзад за 368 милиона од буџета за 1924/25 годину.

Карактеристика буџета Министарства финансија за 1933/34 годину, као и уопште буџета Министарства финансија, у томе је, што у буџету финансијске администрације преовлађују великим делом лични расходи. Тако од укупне цифре од 303,207.958 динара на личне расходе долази 82,26% а на материјалне расходе 17,74%. Код буџета привредних предузећа у надлежности Министарства финансија однос је обрнут. Тамо преовлађују материјални расходи: лични расходи престављају само 5,08% а матери-

јални 94,92. Тај однос сасвим је разумљив и природан код привредних предузећа као што су Монопол и фабрика шећера из Чукарици. Материјални расходи претстављају гро суме у буџету привредних предузећа јер је у њима садржана и сума на откуп сировина које служе за прераду у тим предузећима.

Укупна цифра личних расхода од 249 милиона динара, која треба да послужи за обављање свих ових многобројних и многоструких функција, које су у надлежности Министарства финансија, упоређена са укупном сумом које Министарство прибира напосе фискалних прихода, у које се сврставају непосредни порези, таксе, трошарине и царине, показује колико је код нас у нашој земљи повољнији однос те такозване фискалне режије према укупној суми прихода које финансијска администрација убира. Тај однос изражава се приближио са 5%. Могу вас уверити, господо, да такав однос не постоји ни у једној другој земљи у Европи. Ни у једној другој земљи у Европи 100 новчаних јединица свих прихода убраних и унетих у државну касу не коштају државу мање него што је случај код нас. Али би можда сувише претенциозно било ако бисмо такав резултат приписивали било нашој генијалности, било уредности, експедитивности или рационалном обављању послова. Далеко од тога. У томе погледу има још много што шта код нас да се уради да би наша финансијска администрација дошла у ред финансијских администрација у културно и привредно развијенијим земљама него што је наша. Разлог томе побољшаном односу између фискалне режије и укупних фискалних прихода јесте у томе, што је највећи део нашег особља у финансијској администрацији још на почетним степенима каријере, у најнижој чиновничкој групи, те су отуда за то особље и припадности релативно мале и ниске и следствено, није претерано висока ни укупна цифра расхода који се за ту администрацију врши.

То би био, господо, цифарни приказ и илустрован предлог буџета Министарства финансија за 1933/34 годину.

У моме општем експозеу, којим је отворена начелна дебата о предлогу буџета, ја сам имао прилике да пред Народном скупштином изнесем основне линије и главне смернице владине финансијске политике. Не мислим да би било потребно да се на исти ток и овога пута враћам, међутим има ипак извесних значајних момената на које би желео да свратим вашу пажњу. Желео бих да кажем неку реч о ново закљученом аранжману са француским портерима, са француским имаоцима наших државних обвезница.

Као што је у јучерањем званичном комуникеу наглашено, тешкоће око прикупљања довољних платежних средстава у иностранству за вршење интересне и амортизационе службе по спољним дуго-

вима наше државе датирају већ од дужег времена. Сама обустава немачких репарационих плаћања која је дошла још од јула месеца 1931 године лишила нас је једног годишњег примања од око 450,000,000 динара у страним девизама. Једновремено са овим све јаче поштрвање привредне кризе и опадање вредности нашег извоза у иностранство нанели су, исто тако, осетан удар равнотежи нашег платежног биланса, који је из дотадашњег стања потпуне сређености прешао у стање отвореног дефицита.

При овако неповољном развоју прилика, Краљевска влада морала је неминовно да предузме све оне мере, које би јој омогућиле повраћај равнотеже платежног биланса, а преко ове и повраћај здраве монетарне ситуације неопходно потребне за оживљавање и нормализовање привредних односа у земљи.

Логично је, да је у ову сврху морало у првом реду бити узето у обзир повремено смањивање плаћања државних дугова у иностранству, која плаћања, као што је познато, претстављају главну и најјачу ставку платежног биланса на страни његове пасиве.

Само, док је са извесних страна ово смањивање или чак и потпуно обустављање плаћања, препоручиво као једнострано и брутално мера од стране дужника, Краљевска влада стала је на друго и једино исправно гледиште, да тренутне тешкоће у које је запала и са којима се уосталом бори цео цивилизовани свет, нису последица њених нових аката и да их, као такве, може поштено и отворено приказати свима својим спољним повериоцима, тражећи од њих све оне олакшице, које би јој омогућиле што скорије враћање нормалних прилика.

Постигнути аранжман са претставницима француских портера најбољи је доказ о исправности оваквог становишта Краљевске владе.

Да бих вам приказао што боље практични значај овог аранжмана послужићу се следећим цифарским упоређењима:

Укупан годишњи износ потребан за интересну службу по нашим предратним и послератним консолидованим зајмовима у иностранству достиже цифру од око 301,500.000 фр. франака. Закључени пак аранжман обухвата суму од 155,000.000 фр. франака т. ј. нешто више од половине целе интересне службе у иностранству.

За службу по новим „фундинг“ обвезницама држава ће у току прве године имати да положи износ од 17,633.000 фр. франака, у место горњег износа од 155,500.000 фр. франака. У тој другој године служба по овим обвезницама захтеваће 24,500.000 фр. франака а у току треће године 31,460.000 фр. франака.

Укупно дакле, држава ће у току трогодишњег периода који се обухвата аранжманом, т. ј. за време од 14 октобра 1932 до 14 октобра 1935 године

имати да положи износ од 73,643.000 фр. франака уместо износа од 466,500.000 фр. франака, што значи да ће у својим спољним плаћањима имати само по овом основу уштеду у девизама од 392,857.000 фр. франака.

Узимајући пак у обзир чињеницу да се према тексту постигнутог аранжмана осталим иностраним портерима наших државних зајмова не могу признати повољнији услови плаћања од оних које уживају француски портери, може се већ данас закључити, да ће потребан споразум са овима бити постигнут на истој бази на којој и грађман са француским портерима. Под том претпоставком, укупна цифра плаћања интереса по државним зајмовима у иностранству изнеће за време од три године око 138,900.000 фр. франака уместо 903,500.000 фр. франака, што ће престављати смањење излаза девиза из земље за излаз од 764,600.000 фр. франака.

Како се с друге стране уз дате олакшице у погледу вршења интересне службе предвиђа и обушта сваке амортизације спољних зајмова за време од три године, то ће се и по овоме основу створити једна уштеда у изношењу девиза за вредност од око 165,000.000 фр. франака.

Укупно сабране цифре од 764,600.000 и 165,000.000 фр. франака дају глобалну уштеду од 930,000.000 фр. франака за колико се дакле смањује целокупна интересна и амортизациона служба у страниј валути по државним спољним зајмовима у току уговореног трогодишњег периода.

Ова и оваква уштеда у страним девизама биће на сваки начин од првокласне важности по успостављање нормалне монетарне и финансијске ситуације у земљи, и у томе и лежи прави значај постигнутог аранжмана са француским портерима.

Ослобођена терета трансфера оводике количине страних платежних средстава, Народна банка ће слободне вишкове девиза употребљавати за време трајања целог трогодишњег периода, на појачавање и подржавање курса националног новца а доћи једно-времено и у могућности да народној привреди ставља на расположење много веће износе у страниј валути него што је то у последње време био случај.

С друге стране емитовањем „фундинг“ обвезница и ослобођењем одговарајућих количина депонованих динара код Народне банке за службу по спољним зајмовима, државној благајни биће омогућено да оживи свој до сада замрзнути рачун привремених аванса код банке и да појачањем ликвидних средстава свога обртног капитала стекне онај потребан еластичитет у вршењу буџетских расхода који до сада није имала а који свакако може корисно да послужи интересима свих привредних кругова у земљи.

Толико, господо, о монетарном значају овога аранжмана.

Има он и своје друго значење. Самим тим, што ће наша Народна банка, благодарни уштедама, у страним девизама, за које јој се овим аранжманом ствара могућност, моћи да поправи своју ситуацију, да поправи однос између подлоге и новчаничног оптицаја, односно укупних обавеза по виђењу наше Народне банке Самим тим Народна банка се ставља у могућност да лакше, еластичније и више у складу са интересима народне привреде, обавља своју функцију као орган, као новчани завод, који у својим задатцима има и тај, да Народну привреду снабдева повољним и јефтиним кредитом. И у чисто финансијском погледу и са гледишта државних финансија овај аранжман неће остати без повољних резултата. Оне суме динара, које се на имануитетске службе буду полагаале, које се имају полагати кроз мораторни период од три године код Народне банке, биће искоришћене за оживљавање, у неку руку, онога замрзнутог обртног капитала државног од 600.000.000 динара. Делимичном амортизацијом тога обртног капитала ствара се могућност Министру финансија да лакше, у току буџетске године, нарочито у току пасивних месеца, у којима је прилив прихода недовољан, да покрије све државне расходе и да у тим месецима финансира нормално и уредно.

Такво финансирање, међутим, као што је познато, увек је од највећег значаја и најповољнијег ефекта и за кредит земље и за добар ред у државним финансијама. Господо, ја вас нећу дуже змарати овим питањем, али ми је стало до тога да још једном нагласим, да можемо бити потпуно задовољни постигнутим резултатима у овом крупном питању, које је нашу финансијску управу већ неколико месеци тешко притискивало. Добро је увек за дужника да има уређен, регулисан однос са повериоцем; добро је то господо, и за садашњост, а још боље за будућност, - за будућност, - на коју се, кад се разумно и опрезно води финансијска политика једне земље, мора увек рачунати у земљи као што је наша, која је још далеко од тога да је изградила свој инструмент, своје оруђе за своје економско подизање и унапређење. О томе се још у толико више мора водити рачуна, што морамо бити начисто да без страног капитала у будућности ми тај циљ подизања и стварања оруђа за економско подизање и унапређење у нашој земљи не можемо постићи.

Господо, ја мислим да бих овде могао стати, међутим, слушајући пажљиво сву господу говорника за време начелне дебате о претресу буџета, ја сам добио инспирацију да кажем неку реч још о неким питањима, која су за време те начелне дебате била предмет нарочите пажње од стране већине госпде говорника, и која ће - јато свакако претпостављам - бити предмет нарочите пажње госпде говорника, која буду после мене дошла на говорницу.

На првом месту је питање земљарине. То питање је у току начелне дебате добило прилично широк публицитет. Више се господе говорника задржало на том питању. Ја бих желео да овога пута само прецизирам неке ствари, да код неке господе говорника не би остале извесне заблуде о томе у ком се виду то питање законски приказује.

Господо, не ради се сад ни о никаквом новом намету за који би у Финансијском закону за 1933/34 годину била предвиђена некаква нарочита одредба. Не, такве одредбе нема.

У Финансијском закону за 1933/34 годину предложена је само одредба, којом се висина стопе основног пореза на приход од земљишта утврђује на 10%. То је иста она стопа, која је важила и прошле године. У том погледу нема никаквог новачења. Шта је онда ново, што је дало повода и дугим, па мало и мучним, па чак и непријатним дискусијама о томе питању, које је тако жучно овде додиривано? Прошле године, не у Финансијском закону, него у Закону о изменама и допунама Закона о непосредним порезима, који је дошао после буџета, у једном специјалном закону била је дата сна олакшица дужницима пореза на земљиште у виду смањења за 20% текућег задужења, задужења за 1931 годину, по коме се наплата имала вршити у 1932 години. Та законска одредба важила је за 1932 годину и она је истекла 31 децембра 1932 године, тада, дакле, истеком године она се аутоматски угасила. Према томе не данас, него од 1 јануара 1933 године ми се налазимо у једном законском стању, које Краљевска влада не би желела да промени; не би желела да га промени, јер јој, нажалост, — ја морам нагласити ову реч и молим вас, да верујете, да то чиним са пуном искреношћу — јер јој то није могуће.

Господо, ми смо доста разговарали у овоме дому о буџетској равнотежи, разговарали смо и подвлачили с једне и с друге стране, колико је тешко у данашњим приликама успоставити ту равнотежу, да она стопроцентно као таква важи. То је скоро немогуће. Има један велики део нашег државног буџета, нашег буџета прихода напосе, који је у директној зависности од конјуктуре, од платежне моћи становништва; Министар финансија при опрезном предвиђању мора увек очекивати изменајења на тој страни. Опасност је скоро једино извесна у томе питању. Друга је ситуација код непосредних пореза, али је нарочито друга ситуација на оној другој страни књиге, коју има да чита Министар финансија, као што сам се једанпут изразио. То је на страни расхода.

Господо, са последњим редуцијама, које су спроведене у нашем буџету и са обзиром на све тешкоће, са којима се при редуцији расхода сусрећемо, можемо рећи, да смо са нашим садашњим

буџетом дошли прилично близу оне крајње границе, до које можемо доћи.

У таквој ситуацији, господе, пред таквим перспективама, ви морате разумети настојавање Владе и Министра финансија напосе, да се не одваја од прихода, који се при данашњем стању ствари ипак може да сматра као сигуран приход, са којим је рачунала при изради буџета за 1933/34 годину. Господо, у томе питању није био по среди никакав обзир престижа, још мање — чисто ми је женантно да говорим — питање каквог каприса или ината. Ради се о једној великој државној нужди, о нужди која диктује већ сада, да се у току извршења буџета 1933/34 године обезбеди до крајњих граница, у колико је год могуће, од немилых или неугодних евентуалности. Толико, господе, по томе питању земљарине.

Још нешто сматрам као своју дужност, да пре прегреса у појединостима буџета Министарства финансија прецизирам и објасним. То је питање дуванске политике, која је, као што је познато, у компетенцији Министарства финансија. Који су елементи, који доминирају данас данашњом нашем дуванском политиком, који морају да доминирају том политиком? На првом месту пад потрошње у земљи, затим пад извоза у иностранство. У току последње године дана наша потрошња дувана и дуванских прерађевина у земљи, пала је за округло 2,000.000 кгг. Наш извоз, хвала Богу, у 1932 години, није био мањи, — он је чак и већи него и једне од претходних година, али то не значи, да ће и у овој години и наредних година моћи се извести и приближно толико. Смањење потрошње по најобичнијем диктату здравог разума, диктује смањење производње. Нашим привредним предузећима се често пута, у много случајева сасвим оправдано, чини приговор, да свој продуктивитет и свој рентабилитет не подижу на онај ниво, на коме би иначе била могућност да се она подигне, само зато, што се у својем пословању не руководе методама и принципима приватног газдинства. Видите, господе, у питању производње дувана, кад би се Управа монопола руководила данас принципима приватног газдинства, она у овој години уопште не би требала да дозволи садњу. Из ових неколико цифара видећете, господе, колика је наша дуванска готовина била пре почетка последње кампање 1933 године, и ви ћете видети одмах из тих цифара, да ће се — ако берба 1933 године буде иоле повољнија и боља — за Управу монопола поставити питање смештаја производње дувана.

Господо, ми смо у почетку кампање у октобру и новембру имали дуванске готовине у количини од 45,234.598 Кг. Наша потреба у дуванском износу за домању фабрикацију за две године, разуме се док берба од 1933 године не дође за употребу и за

фабрикацију, износи 16,086.000 Кг. Господо, за извоз међутим можемо још рачунати до 1934 године да ћемо извести у Чехословачку 7 милиона кг, за Пољску 4,400.000 кг. ма да та сума није сигурна, и за остали извоз до 2,000.000 Кг, што би укупно износило 13,400.000 кг. Свега дакле за извоз и за домаћу потребу и фабрикацију код нас нема ће требати 29,468.000 кг. Нама без бербе у 1933 години остаје 16,000.000 кг, онолико колико нам је потребно за 2-годишњу производњу. Према овакво бедној перспективи у нашој дуванској политици није било другог излаза него у смањењу границе производње да се иначе не би дошло у такав хорсокак, да се незна шта ће се са дуваном, и да држава претрпи голему штету. Истина је, господо, да је упоредно са тим морало доћи и до смањења цене. До смањења цена морало је доћи нарочито због тога што се и код нас све више тражи и све троши ниже тарифирани дувански производи - јевтини дувани, што је у осталом исто и у земљама у које ми извозимо. Довољно је господо, да вас само упозорим на Чехословачку која је сталан увозник нашег дувана и која после рата није производила ни једну килу дувана. Она је данас успела да у 1931 години произведе 15,000.000 кг. и тиме подмирује 60% своје домаће производње и изгледи на даље повећање производње су врло неповољни, јер се таквом политиком жели еманципација од иностранства и није искључено да у 1934 године кад истекне компезациона конвенција коју имамо са Чехословачком, да јој не продамо ни један килограм дувана. То су, господо, у главном разлози који су одредили онај став који вам је познат у политици производње државних монопола. Има још једно друго питање, о коме ја очекујем пуно приговора од стране господер посланика који су се јавили за реч. То је питање последњег откупа дувана. Господо, већ у току тога откупа до мене су долазили приговори и жалбе на рэд појединих откупних комисија. Господо, ја се бојим да у тим жалбама и приговорима нема ипак мало више, не спорим да има оправданих приговора и жалби, али се бојим и то вам морам отворено рећи, да у тим приговори-ма има, може бити, мало олаког генерализања, уопштавања, што јединаче код нас врло често ствар тако често да се о њој скоро може говорити као о нашој расној одлици. Господо, мени је стало да Народну скупштину уверим само у једну ствар, а то је да се декласирање дувана и декатегорисање дувана није вршило ни по каквом мигу, ни по каквом захтеву ни с које стране. Господо, већ и кад је почео рад на откуп, као надзорна власт над управом монопола, ја сам нарочито скренуо пажњу и на формални категори-чки захтев пред претставницима управног одбора, да желим да се откуп врши објективно и у потпуном

складу са прописима закона, уредбе и саме објаве о садњи дувана. Тај захтев ја сам и у току откупа поводом говора, који су до мене долазили, поновио у више махова. И овде баш имам један натпис који је тим поводом по моме наређењу од стране управе монопола био издат свима откупним комисијама и ја сада питам, господо, ако је ко могао имати интереса да се откуп дувана врши по што нишим ценама и да се ради тога врши декларисање и декатегорисање, то је могао имати оправданог интереса само Министар финансија, управа монопола не, јер она Министру финансија предаје само чист вишак својих прихода по одбитку свих својих расхода (Тодор Хаџи Димитријевић: Који нису мали!) Господо, ви ћете ми учинити част и указати поверење, да ја нисам захтевао од управе монопола да она врши декатегорисање дувана, да откуп сврши са што мање пара и да Министру да што већи приход. (Тодор Хаџи Димитријевић: Она зна шта треба да ради). Господо, има једна чињеница, с којом ће моћи сваки од вас из дуванских крајева бити потпуно споразуман, бар ако метне руку на срце, а то је да је прошлогодишња берба била лошија од раније бербе (Тодор Хаџи Димитријевић: Где у Врању?). Ја сам господо, каткад и сам био узбуђен кад су ми долазили г. г. посланици или сенатори и говорили да откупа дувана прве и друге категорије уопште нема, да се дуван тако декласира и декатегорише, да све иде у трећу категорију и то у најнижу класу и у плативи шкарт. Међутим, кад су податци сређени и прибрани утврдило се, да фактично стање ипак показује други резултат. Наиме, од целокупне количине дувана, рецимо у Вардарској бановини, у првој категорији откупљено је 13,1%, у другој категорији откупљено је 47%, а у трећој категорији откупљено је 32,1%. Дакле, господо, од прве две категорије дувана откупљен је највиши део у 66,3%. Сваки садацац има права да изјави жалбу на процењену цену откупа. Господо, ја сам сматрао да ће бити у интересу дискусије, која предстоји по предлогу буџета Министарства финансија, да прецизирам ових неколико тачака по овим главним питањима, и да вам саопштим да Министарство финансија, није никојим начином притискивало, да се откуп дувана врши по нижим класама и категоријама, него што је фактички било, него само објективно и по свима законским одредбама, и одредбама о откуп дувана. (Цела је Скупштина пажљиво саслушала говор г. Министра финансија и поздравила бурним одобравањем и дуготрајним плескањем). Претседник Д-р Коста Нумануди: Има реч народни посланик г. Живојин Стефановић. Живојин Стефановић: Господо, и овај буџет.

као и прошлогодишњи, Народна скупштина доноси и претреса у времену, кад наш цео народ притиска једна тешка економска криза, а нарочито земљораднички део нашега народа, који је као што сви знамо најмногобројнији у нашој земљи.

Цео свет зна, да криза није дошла ни по каквом закону нити постоји могућност, да се тим путем отклони, али је неоспорно, да се може законима, наредбама, или каквим другим сличним мерама, да ублажи и створи сношљивијом. Крупна је заблуда, господо, ако се сматра да је криза једини узрок за све тешкоће у нашој земљи. Наша је дужност, да чинимо све, што је у нашој моћи, да је ублажимо и народу олакшамо. Ја поздрављам сваку акцију државне управе у том смислу и у том правцу, јер ми ћемо на тај начин народу олакшати, а с друге стране ми ћемо код њега очувати веру у државну управу, јер ћемо му дати доказа, да он није препуштен само својој судбини.

Г. Министар финансија недавно је обећао пред нама, да ће нам ускоро доставити нов предлог Закона о изменама и допунама у Закону о непосредној порези. Тај корак Министра финансија је за сваку похвалу, јер је питање само по себи и важно и нужно, али је тако исто нужно да се, што пре, и пореска а може бити и општа финансијска администрација, упрости те да буде приступачна свима и свакоме, а каква је она данас, она је и скупа и тешка.

Ја бих могао да наведем масу примера у том погледу, који резултирају из те замршене администрације, али ћу се задовољити само тиме, што ћу вам рећи, да је недавно у мојем срезу приликом исплате произвођачима дувана, обустављено многим пореским обвезницама за две године унапред пореза. Тај случај најбоље карактерише нашу администрацију пореске струке.

Но ја себи резервишем право, да о том питању говорим онда, када тај обећани законски предлог дође пред Народну скупштину, а сада пошто сам напред поменуо дуван, нека ми буде допуштено, да се задржим мало на Монополској управи, као државној установи, ако је то она у истини.

Мој срез који је пренасељен, те се један велики број најсиромашнијих грађана мора бавити нерентабилном производњом дувана, производи годишње око 300.000 кгр. дувана и већ стога ја сам дужан да се мало задржим на овом питању.

Кад сам једанпут отишао по једној ствари Министру финансија и жалио му се, он је одговорио поред осталог, па то је самостална Монополска управа. Од тада, и видевши, како се и шта се све у делокругу Монополске управе ради, ја сам готов да поверујем не само да је то самостална управа, него кад би ми неко рекао, да је то управа државе у држави, ја би и то поверавао.

Начин рада Монополске управе и њезиних органа и поступање истих органа са народом не само да је за критику него је и за оштру осуду. При том се од те наше прилично бирократске установе заборавља, да су дувански произвођачи најсиромашнији људи са села, јер ко мало боље стоји, тај се с тим нерентабилним послом неће да бави. При том се заборавља, да је тај многобројни сиромашни свет стална муштерија монополске управе, заборавља се, да на рачун тих сиромашних људи живи неколико хиљада чиновника и радника. Један број монополских функционера, ја мислим, ипак на срећу нашу мали број, замишља, ради итпонаша се тако, као да је народ ради њих, а не да су они на тим положајима ради народа и државе.

И по овом буџету, који се овде претреса, држава очекује у наредној години једну суму од скоро милијарду и по динара чистог прихода на рачун дувана, а да би се до те суме дошло, Монополска управа је нашла као најзгодније и најправедније решење, да се произвођачима снизи откупна цена на невероватно малу суму, а с друге стране задржавајући продајну цену прерађеног дувана.

Код мене је једна велика количина дувана, можда једна половина, не знам тачно, јер не знам, по чему је и то тајна да се не саопштава, по два динара по једном килограму.

Кад се од тога одбије 10% на преврину, 3% на комисијске трошкове, таксе и друга чуда, онда испада да се један килограм дувана продаје по 1.50 динар. Ако узмемо у обзир да се дуван ради преко целе године, јер се са сејањем почиње у марту месецу, а држави се дуван предаје тек у јануару и фебруару идуће године, а и кад се узме у обзир, да је дуван једна најнежнија биљка на коју се мора непрестано да пази, онда несумњиво излази да сваки килограм дувана кошта произвођача најмање 12 динара. Ја сам, господо, и сам био произвођач и не могу допустити, да ме ико у овом погледу, испрзља. Па кад ствар тако стоји, није ли онда грех, да не кажем срамота, да се тај тако мучан посао, тај израђени дуван откупљује од произвођача по 1.50 динар. Пренесимо се само за моменат у положај те сиротиње, па ћемо одмах увидети у каквом је тешком она положају.

Ми знамо да држава може од нас тражити не само материјалне жртве него и наше животе, и ми ћемо их и дати кад треба, као што смо их у недовој прошлости већ и давали ради њеног опстанка. Али тражимо, да те жртве подједнако подносимо св. Ако држави треба уштеде, нека заврне све славине. Неправедно је да држава на овај начин долази до оволиких прихода на рачун произвођача, који на земљиште где дуван производе већ плаћају порезу. Ако држави треба прихода, нека их она разреже

на све грађане као што треба, па да их плаћамо сви, како сиротиња, тако и они који су јевтино дошли до скупочених палата.

Господин Министар је малопре изјавио, ако би монополска Управа водила, како рече, домаћу политику у погледу дувана, да нам онда дуван није ни требао у овој години, јер га има доста. Ако држави дувана не треба, онда нека се о томе отворено изјасни и нека ускрати производњу дувана, али би се у том случају бар и држава курталисала оног великог броја чиновника који живи на рачун те сиротиње.

Ви господо, читате у новинама свакодневно како се дуван кријумчари у великим количинама. Износ се баснословне суме, којима је држава оштећена. Долази се често у сукоб између органа власти и тих кријумчара. Ја сам далеко од тога да штитим оне, који чине оно што је законом забрањено, јер закон мора бити највиша сила у земљи. Ја сам чак у својству претседника општине те кријумчаре гонио у своје време. Али не могу бити равнодушан онда, кад један велики број наших сиромашних, наших вредних грађана бива због тога кажњаван, кад се његово имање продаје за наплату казне по строгим монополским пресудама. Природно је, да у том случају и њихове породице падају на терет државе и друштва.

Ја питам, да ли државна управа сме и може да се задовољи само тим, да су кријумчари ухваћени и предани суду на суђење, или је дужна да се о томе питању озбиљно побрине и потражи лека томе злу. Питам такође, да ли је и шта Монополска управа предузела да се то кријумчарење бар умањи ако се не може у потпуности да спречи, јер то није нова болест.

Јесте, господо, ево шта је предузето. Доделења је награда извесним чиновницима за успешно сузбијање кријумчарења. Та сума пење се на цифру од скоро 20 хиљада динара. Наређено је поред тога, те се по унутрашњости одржавају конференције и договори како да се то спречи, разуме се опет уз масне дијурне и попутнице. И као трета мера забрањена је продаја цигар-папира без дувана.

А после тога дошао је јуриш њених органа на све и свакога, чак и на оне који никада нису помислили да дуван кријумчаре, претреси без решења и стотине других шिकाња и безакоња, тако да се читав свет буни против тога. Са укидањем продаје цигар-папира дошло је дотле да се у земљи продаје кријумчарени цигар-папир, па чак, како сам обавештен, додуше нисам видео, и извесна количина цигар папира прокријумчарених са разним натписима у пропагандистичком смислу.

Дуван, као што сам мало пре рекао, производи најсиромашнији део земљорадника. И кад тај сиромаш има чист рачун, да ће му тај дуван држава откупити по 2 и 3 динара по килограму, и кад зна,

да ће тај плод свога зноја уновчити по 30 и више динара на другој страни па макар и кријумчарењем, и кад у оваквим приликама не може да дође до зараде ни са које друге стране, и кад је уз то притиснут разним дацијама, јер нема објекта, који није опорезован, — ја питам, да ли не би, свако, кад је у таквом положају, покушао кријумчарење? Намеће се питање, да ли је могуће спречити то зло. Ја кажем да та могућност постоји.

Онда кад Монополска управа буде откупну цену дувана повисила на само 10 динара просечно, са кријумчарењем је свршено. Рећи ће се: нема средстава. И она се могу свакад наћи. У том случају не би се морала бацити толика сума за сузбијање кријумчарења, како у виду разних награда, тако и у особљу. Затим кад се у монополској управи престане са онако великодушним чашчењем било у виду новчаних награда или цигарета, и кад се о томе мало више поведе рачуна, онда ће се наћи средства.

Годину дана и више, господо, ја указујем писмено и усмено на разне незаконите и неправилне начине, на поступке појединих монополских органа, али није било вајде, како би наш народ рекао: „слепоме намигивати“. Успео са свега толико, да по тим мојим претставкама буду упућени неки инспектори, разуме се уз масне дујурине и попутнице, и ништа више.

Господо, када све то није помогло, ја сам на господина Министра финансија упутио неколико питања и једну интерпелацију. Ја се наддам, да ће господин Министар финансија, ускоро са тим изаћи пред Скупштину, те себи резервишем право, да тада изнесем извесне махинације и незаконитости из области рада Монополске управе, а сада чиним напомену, да је потребно што пре изменити Правилник о откупу дувана. Ја не знам, откуда је и чије је то да се ове године, откуп дувана врши директно од произвођача, а не преко бираних повереника, јер су повереници раније увек били лица, која тај посао познају и разумеју, и произвођачи су били задовољни. Сада се тај посао обавља од стране људи неупућених у класе и цене. И поред тога, господо не претерујем кад кажем, било је срамних поступака монополских органа са народом.

Господо, с обзиром на то да ја високо ценим агилност и праведност господина Министра финансија и верујући, да ће он и хтети и умети, разумети и уклонити све што не ваља, као и обзиром на то, да сам члан Клуба владине већине, ја изјављујем да ћу гласати за овај буџет. Али, ако гласам за овај буџет, то не значи да се слажем са политиком Монополске управе. На против, јер је осуђујем, ја претествујем противу таквога начина рада и газдовања у тој народној установи, али која је сад постала не народна. (Одобравање и плескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Реч има народни посланик г. Гавро Санто.

Dr. Gavro Santo: Gospodo, tokom dosadanje budžetske rasprave i suviše je jasno ukazano, da se ovo-godišnja budžetska rasprava vodi pod naročitim utisci-ma krize, i da se pored svih napora, da se tereti olakšaju, mora još uvek nastojavati na tome, da se što više, što osjetljivije, što iskrenije, olakša ovo stanje.

Ima stvari gde ni dobra volja nije u mogućnosti da učini olakšice, pošto bi iste stvarno značile samo otežanje sa druge strane. Ali, ima i takvih, gde se može da učini, bez težih posledica i žrtava po budžetsku ravnotežu, bez nekih novacija i eksperimentisanja, već samo primenom zakona, koji već postoje!

Jedan od takvih slučajeva, gospodo, jeste pitanje dohodarine i poreza na ratne dobitke.

Do 25. juna 1932. godine trebalo je predati molbe za brisanje zaostataka ove poreske vrste. Molbe su podnete, ali najvećim delom po ovim molbama još nije postupljeno. Isto tako problem je i dovodi do nezvesnosti, kako će se uopšte sa molbama postupiti, jer ministarska naredba generalno označuje, da se zaostanci mogu brisati, odnosno otpisati po molbi, ali ne precizira tačno kako se to ima izvršiti, i kada se ti zaostanci imaju brisati. Istina, ista unekoliko objašnjava „da se može brisati, ako bi naplata ovih zaostataka upropastila egzistenciju porezovnika“, ali ova generalna objašnjenja ne daju kategoričan ni određen kriterijum za postupak.

I ovo se najbolje dokazuje time, što se kod onih, čije molbe još nisu rešene — oseća nesigurnost u prometu sa zemljom, — a ne treba zaboraviti da država ima znatnih prihoda od prometa zemljom u vidu pristojbe, jer ovi poreski zaostanci intabulisani su, uknjiženi, a na mnogo mesta njihov iznos je veći od vrednosti same zemlje!

Sem toga, uređenjem pitanja poreskih zaostataka do 1929. god. znatno bi se olakšalo porezovnicima, da svoje tekuće poreske obaveze ispravno ispunjavaju, a i od toga bi država imala najveće koristi.

U ovom slučaju potrebno je voditi računa još o jednom momentu. Kako je došlo do dugovanja ovih zaostataka?

Porez dohodarine, imovine i porez na ratne dobitke ratnog je porekla, iz godine 1916. Tada je dohodak do 10 hiljada kruna bio oslobođen poreza i tek dohodak preko 10 hiljada kruna oporezivanju podložan, ali nakon rata razrez je izvršen naknadno tek 1923. Na naplati se nije insistiralo ozbiljno, već su naplaćivane samo akontacije, i kako 10 hiljada kruna t. j. 2 i po hiljade dinara nije za to doba bio veliki iznos, može se reći da je skoro svako bio podložan oporezivanju pa i plaćanju, iako mnogi nisu ni znali da su subjekti ove poreske vrste. Ali, sa promenom prilika, sa padom vrednosti proizvoda i cene radne snage, odjednom je postalo teško ovo plaćanje, čiji se sistem ni osnov nije menjao, i tako se, usled teškog plaćanja, često nemogućeg plaćanja, došlo do zaostatka, čija se

ozbiljnost najbolje ogleda i u ministarskoj naredbi o brisanju zaostataka.

I da bi se ovoj mučnoj situaciji dalo jedino moguće rešenje, ja molim, da se brisanje zaostataka na dohodarinu, imovinu i ratne dobitke, čim pre privede u delo, i to kako u cilju olakšanja porezovnicima, tako baš i u interesu državnom, jer će se to brisanje naknaditi pristojbama od prometa sa nekretninama, a koje su znatne kao i od lakšeg naplaćivanja drugih poreskih vrsti, što je, inače, otežano i skopčano sa mnogim teškoćama.

Gospodo, poreski zakon iz 1929. godine unificirao je poreski sistem u celoj državi, i njime su uvedene izvesne specijalne odredbe u pogledu razreza dopunskog poreza. Međutim, kao kod svakog novoga zakona ovoga zamaha i ove vrste, bilo je nepravilnih shvaćanja i tih odredbi. Tako, zemljarina je netačno razrezana, jer su pojedini porezovnici oporezovani i na tuđ imetak, naročito oni sa istim imenima. Zakon se sprovodio sa hitnošću, i razumljivo je da se moglo i ovo dogadati, ali to treba ispraviti! Jer, nastale su parnice, raspre. I zbog toga čast mi je predložiti, da se službeno, ex offio, izvrši reambulacija propisa od 1929. god. do danas, te da se popravke izvrše, i time dade autoritet zakonu i zadovolji princip pravednosti.

Gospodo, opšte prilike kraja, koga imam čast da zastupam, pobuđuju me da učinim ovaj apel na vas! Ona plodna Bačka, ona žitnica Evrope, preživljuje veoma teške dane, koji nisu poštediti ni ostale krajeve, ali koji se u njoj mnogo teže osećaju. Danas, gospodo, Bačka se nalazi u najtežoj privrednoj krizi. Porezi su veliki, zaduženja velika, proizvodi nemaju prode ni cene, stočarstvo u stagnaciji; Rumunija i ruski damping zbog međunarodnih deviznih i graničnih propisa, konkurišu njihovim proizvodima. Uz to i nesreće, koje ne dolaze od ljudi. Prošlu žetvu zatrla je pšenična hrda. Tamo, gde se dobivalo po 15—20 mc. žita, prošle godine bilo je 2, 3, 4 mc. po 1 kat. jutru i to loše pšenice. Cena pšenice bila je 70—80 dinara po 1 mc. Ta elementarna šteta nije još uzeta u obzir niti je shodno zakonskim propisima porez otpisan i ublažen. Kukuruz, koji je dobro poneo, nije postigao ni cenu kojom bi se režiski troškovi pokrili! Vodoplovni doprinosi su teški. Njih snose samo posednici imanja duž rečnih tokova, iako odbrana od poplava spada u javnu funkciju cele države. I uz sve to kod izračunavanja katastralnog prihoda postavljen je ključ, broj za množenje 34, što apsolutno ne odgovara stvarnosti. Kako sam to već pomenuo u načelnoj debati, ja se, gospodo, ponova obraćam i molim, da se ovo pitanje najozbiljnije shvati, i ključ množenja podesi prema stvarnim prilikama, t. j. smanji bar na polovinu, kako su to privrednici iz Vojvodine molili još od 1928. godine.

Zakon o zaštiti zemljoradnika u svojoj bitnosti, izraz je staranja i obezbeđivanja naših zemljoradnika,

jer se uvidelo, koliko je potrebno da oni budu zaštićeni u ovom dobu sveopšte krize.

Ali, gospodo, ne može se jednom biti mali, drugom mačija.

Visoka ekonomska kultura pređašnje Vojvodine stvorena je i podignuta na ovaj svoj današnji visoki nivo putem uzornih imanja srednjeg — i velikog posednika. Na niima se pripremala i izvodila racionalna zemljoradna, i sa istih je, kao nauk i primer, prešla na male posede. Ta racionalna, velikoga stila zemljoradnja iziskivala je ulaganje, neprestano ulaganje kapitala.

I malo je takvih poseda, uzornih i racionalnih, koji nisu u dugu. Uz to, agrarna reforma njih je najjače pogodila jer čak ni za ono, što im je oduzeto, često godinama ne primaju zakupnine. I jasno je da su i ti veleposednici došli u teško stanje, jer njihove poreske obaveze su veće, uz to anuiteti dugova i veliki samoupravni tereti i svakim danom vidimo prodaje, uz doboš, tih uzornih imanja koja su vršila skoro zemljoradničku, misionarsku i kulturnu dužnost u krajevima pređašnje Vojvodine. Poljoprivredni proizvodi su bili bez cena, kvantumi se nisu mogli plasirati, i insolventnost se sve jače ispoljava, iz istih uzroka kao kod malih posednika i ostalih zemljoradnika.

Gospodo, potrebno je, nužno je, pravedno je, da se mere o zaštiti zemljoradnika prošire na sve zemljoradnike, bez obzira na veličinu poseda. Jer inače, mi ćemo izgubiti velike posede te rasadnike racionalnog, umetnog i kulturnog obrađivanja zemlje, a šta to znači za jednu čisto agrarnu zemlju — ja smatram nepotrebnim da to napominjem.

Gospodo, veoma značajnu ulogu u našem privrednom životu ima šećerna repa, biljka koja u normalnim godinama najviše donosi prihoda zemljoradniku. Ali, slaba potrošnja šećera — kod nas se troši svega četiri kilograma po glavi godišnje — donela je, kao posledicu, da fabrike više ne proizvode velike količine šećera pa, sledstveno, nema potrebe ni za sejanje repe u pređašnjim razmerama i od toga štetu trpi zemljoradnik. A slaba potrošnja je zato što je trošarina na šećer preterano velika: 8,50 dinara po jednom kilogramu! Molim da se trošarina snizi ili da se bar ustanovi da se za narednih pet godina ista neće povisavati. Gospodo, za fabrikaciju šećera sejalo se ranije po 120 hiljada jutara repe a sad se seje svega 30 hiljada jutara, što je posledica slabije proizvodnje šećera. Obzirom na privredni i ekonomski momenat ja molim g. Ministra da ovu stvar ozbiljno prihvati i ovaj predlog izvoli usvojiti.

Gospodo, nemoguće je govoriti o olakšanjima, koja nisu u vezi sa pogoršavanjem budžeta, a ne pomenuti pitanje duvana.

Nedavno smo videli bilans uprave Državnih monopola. Istina je, on pokazuje jedno smanjenje, opadanje predviđenih prihoda, ali isto ne iznosi ni 10—12%. Međutim, uprava monopola izvršila je restrikcije cena za otkupljivanje duvana za 50 pa 62%. Gospodo, ja pri

sebi imam tačne podatke i stoje vam na raspoloženju.

Duvan koji se proizvodi u Dunavskoj i Savskoj banovini može se reći najtrošenija je vrsta duvana, to su poznati proizvodi Sava, Drava, jer su najaktivniji. Taj duvan se otkupljuje od proizvođača po 3, 2 i 1 dinar po kilogramu a prodaje se po 175 dinara. Ali, sem toga, pri otkupu su zavedene manipulacije i formalnosti koje, pored niske otkupne cene, opet pogadaju proizvođače. Tako pri otkupu odbija se od težine 10% dalje na troškove komisija 30 para po kgr. tako da proizvođaču ne ostane skoro ništa, ili tako malo, da zaista nema mogućnosti za solidan život, ili — duvan se ne predaje monopolu na otkup nego krijumčari. Ili, treće, obustaviće se kultura duvana u ovim krajevima, koji proizvode duvan koji se najviše troši.

Gospodo, uzimajući po 30 para po kilogramu za troškove, a u Čoki se preuzima dnevno oko 30 hiljada kilograma, ti troškovi iznose 9 hiljada dinara dnevno, a za to preuzimanje stvarni izdatci iznose, za pomagача i nadničare, maksimum za dve hiljade dinara. Zašto se u ovome ne izvrši redukcija i naplaćuje ne 30 para po kilogramu, nego stvarne režijske svote? Zašto se ne ustali ta taksa za troškove na 10 para što je dovoljno za ovaj rad i njegovo pokrivanje materijalno?

Stoga molim i predlažem da se od proizvođača u Vojvodini ta troškovna taksa ustali na 10 para po kilogramu. Molim i predlažem da se cene nepereradenog duvana podignu na nivo iz 1931 godine, te da se hitno ispita i utvrdi pravo stanje fermentacije, jer, po tvrdnji proizvođača fermentacija ne iznosi 15% i bezrazložno je to odbijanje koje privrednicima nanosi štete i koje nema svoga opravdanja. Molim da se ovaj predlog hitno sprovede.

Glasam za budžet Ministarstva finansija, a glasaću i za sve ostale budžete. (Odobranje).

Председник др. Коста Кумануди: Реч има народни посланик г. Василије Трбић.

Василије Трбић: Господо посланици, пре него пређем да говорим о буџету Министарства Финансија, хоћу да проговорим неколико речи о једној ствари, која мора да интересује сваког грађанина ове земље, а нарочито народне посланике. Ради се о овом: 15 ов. мес. без икаквог повода са моје стране г. Министар пољопривреде Јурај Деметровић отштампао је један чланак у „Политици“ под насловом „Експропријација шума и Трбић“. У том чланку била је једна маса неистина и инсинуација. Ја сам на то написао одговор и послао га уредништву „Политике“. Међутим, Краљевска влада има једну врло мудру праксу, која се састоји у томе, ако неко нешто напише о раду једног члана Владе, онда тај напис цензура мора да шаље дотичном г. министру на преглед и одобрење, па ако Министар види да га ништа не вређа, односно да може да се пусти у новине, он одобрава да се пусти. А ако он то не одобрим, цензура не да да се тај чланак

пусти у новине. (Један глас: Исто то важи и за београдску општину).

Господо, на овакав начин онемогућено је грађанима ове земље па чак и народним посланицима, да пишу и одговарају на поједине члачке чак и онда, кад један члан Краљевске владе прави инсинуације или сипа као из рукава погрде на једног народног посланика, он нема могућности да се брани на исти начин на који је нападнут. Изгледа, да влада жели да заведе праксу, да се врши физичко обрачунавање између посланика и министара. Ја пристајем и на такву солуцију (смех). Ја немам ништа против тога, али ја мислим да не треба да се заборави у овој кући да ће се ова пракса завести, јер је то срамота да један министар може да каже што хоће, да напада и вређа, а да један посланик нема могућности, да на то одговара. Није реч о једном министру, него о пракси која се је усталила и ја против такве праксе најенергичније протестујем. (Одобравање).

А сад господо, да пређем на буџет Министарства финансија. И као народни посланик и као члан владине већине имам дужност да изјавим захвалност г. Министру финансија на његовом труду око сређивања наших финансија, на огромном раду да се наше финансије одрже и да држава редовно одговара својим обавезама, нарочито у земљи и према чиновништву тако, да чиновништво буде на време плаћано, јер је то једна врло велика ствар. Ви знате, да многобројне наше вароши и варошице гото о искључиво живе од оног промета, који имају са чиновницима, јер они своје плате, макар како да су скромне, морају да потроше у местима где живе.

Господо, данас није лако вршити такву финансијску службу у овим тешким економским приликама, кад народ стење под теретом економске кризе па када се та служба врши редовно и без застоја, онда се једном таквом Министру финансија мора одати признање за труд и напоре које он чини, да би се финансијска служба могла редовно вршити. (Одобравање).

Али, господо, сви ми овде у Народној скупштини, непрестано смо понављали, а то је Краљевска влада у свакој прилици признала, да је економско стање нашега народа врло тешко и оно се не може порећи. Кад бисмо ми хтели то да порекнемо, значило би да бисмо говорили грубу неистину. Под таквим тешким околностима ми смо били принуђени, да на предлог Владе донесемо један један пројекат закона о раздужењу сељака и сређивању кредитних односа у земљи. Још у самом почетку, кад сам видео тај предложени пројекат, господин Илија Михаиловић и ја предложили смо, г. Министру финансија, да одштапа за 2 милијарде обезвница да бисмо помоћу тих обезвница извршили раздужење сељака и да се открани смрзнути кредит

у земљи да би завладало поверење и да би уопште наш приредни живот у вароши и на селу кренуо напред.

Министар финансија, изнео нам је тада многобројне разлоге због којих не може да приступи једној таквој радњи, сматрајући да би наш динар у том случају отишао на ниже, пошто све обезвнице, по којима држава има да плаћа, значе исто што и банкноте које издаје Народна банка, те би као такве морале имати и подлогу. А кад зато нема подлоге, значи да би динар од тога имао штете. Код таквих разлога и ја и г. Михаиловић, морали смо да одступимо и да пристанемо на једну другу солуцију, каква је она, што је донета у том законском пројекту, који као што знате, ни до данас није дошао, овде на расправу и решавање.

Али, кад смо ми тражили, те две милијарде динара обезвница, то је значило добро за целу земљу, значило је одкрављење свих кредита у целој земљи, па ипак г. Министар на то није пристао. Али је господин Министар финансија у другој једној прилици пристао да штампа 2 милијарде и можда више обезвница. На то је г. Министар финансија пристао, онда када је на седници или на седницама Краљевске владе пристао на измене и допуне појединих законских прописа о аграрној реформи о § 13. Ефекат тога закона израчунат је на висини од 900 милиона динара. Међутим, то је сасвим криво прорачунато.

Према експозеу самог министра пољопривреде раздељено је на 213.293 земљорадничких породица до сада 541.794 југара земље у Словенији, Хрватској, Славонији и Војводини. Према новом закону има се од 293.909 југара обрадиве земље и 282.844 југара пашњака, која су остављена велепоседницима, узети за сврхе аграрне реформе још најмање 100.000. Тиме ће укупна површина земље, која се има експроприсати и платити обезвницима, изнашати 641.794 југара. Ако се број југара 641.794 који се имају експроприсати, помножи са 2.500 добива се сума од 1 милијарде 640 милиона, 488 хиљада (1.640.488.000) дакле сума мал не два пута већа од оне предвиђене у новом закону. Па ако се узме и цена од 2.000 динара по јутру, дакле цена испод просечне цене, финансијски би ефекат био 1.283.588.000 дакле опет за близу 400 милиона већи од предвиђеног у закону ефекта. Оволико би држава имала да плати за зиратно земљиште и за један мали део пашњака.

Према експозеу Министра пољопривреде и образложењу новог закона стављено је под забрану 903.295 југара шуме. Од тога је већ експроприсао у Дравској и Савској бановини 628.295 југара, те се још има експроприсати око 50.000 југара тако, да би се укупно експроприсало 678.295 југара. Узме ли се минимална цена од 1000 динара по јутру, финансијски би ефекат износио суму од 678.295.000 динара. Имајући у виду да се ова сума има да

осплати за 10 година са 5% интереса, јасно је, како огромни финансијски терет имају да преузму земљорадничке организације и општине у чију је корист експропријација шума проведена. Саме камате изнашавају 34 милиона годишње. Ако се томе дода ануитет отплате, морале би ове организације плаћати сваке године око 100 милиона што превазилази финансијску и економску снагу њихову тако, да би се ове под тим теретом сломиле и упропастиле и своју сопствену имовину.

Коначни резултат овог финансијског терета био би да би држава морала преузети обавезу према власницима шума са чиме се већ сада рачуна, јер напротив, пуштају се у свет овакве вести, да се натерају ове организације да приме шуму.

Тако би укупни ефекат финансијски аграрне реформе за државу био 2,318,783.000 динара.

Преко сто милиона динара господо, губио би народ само од овог вршења интересне службе. И ја питам г. Министра финансија, како мисли да нађе ово сто милиона динара, како би могао да врши ову интересну службу? Јер држава кад даје обавезнице, значи, да она мора и да је дужна да их плати, а она ће их исплатити за рачун оних, за чаји се рачун ова земљишта експропришу. Дакле, држава мора ово са своје стране да плати, али питање је да ли то могу да даду држави и они дужници у овим тешким временима оно, што морају да даду? Неће ли господо, да настане да неко од тих људи, који имају да плаћају да кажу: када је држава плаћала и за аграр у Босни, за аграр у Далмацији, и на другим местима, нека плати и ово. Онда настаје питање, ако не буде могла држава да наплати од ових интересената дуже суме, ја вас питам, како ће држава оволику суму да плати, и како ће да нађе оволику суму од сто милиона динара да врши ову интересну службу. Ја дакле питам г. Министра финансија одакле ће да нађе ову суму?

Кад је било питање о земљарини, ја морам да признам г. Министру финансија, да из разлога што је народ био прошле године у тешкој кризи, он је пристао да народу буде опроштена земљарина само за годину дана. Али, господо, као што и сви знате, има много разлога да верујемо, да народ неће моћи да плати земљарину ни у овој години. Јер се прилике нису измениле за годину дана на боље, него напротив на горе, и кад стојимо под тим фактом, да су држави потребне паре, ми смо ипак пристали на то, да се та земљарина понова врати каква је била претпрошле године. Онда се ја питам, кад се и врати ова земљарина од 20%, а немогуће је наплатити ануитете од аграрних интересената одакле би онда мокла да се врши ова и оваква служба? Ово питање господо, није ни мало социјално, није праведно социјално питање. Ја ћу навести разлоге, због чега оно није ни мало социјално. Пре свега господо,

овај аграр има да плаћа Србија, у исто време, као и сви остали. Међутим, господо, нико у Србији није добио ни један педаљ земљишта бесплатно. Па ипак та Србија треба да плаћа цео терет од овога аграра. Ја не говорим о добровољцима, који имају право и по ономе, што им је Врховни командант обећао, а и по законима ове земље. Али сем њих добили су бесплатно земљу и многи други аграрни интересенти. Ево примера те социјалне неправде? Видимо, да је један сусед купио од другог суседа земљиште, међутим тако исто видимо, да су други добили земљиште бесплатно од државе.

И сада, господо, онај, који је добио бесплатно земљу, ту земљу мора да плаћа његов сусед, који је још дужан за своју земљу. Ја мислим, господо, да ако је у питању нека социјална правда не овде нема (*Људевит Ауер*: То је извртање!) То није извртање! Кад дођете овде онда реците да ли је то извртање, а сада седите!

Дакле, као што видите, господо, поред свих тешкоћа, у којима се ова земља налази, поред свих тешкоћа у којима се наши земљорадници и грађани као и цео наш привредни свет налази, наша држава, господо, прави један луксуз и она се задужује за 2 милијарде и 300 милиона динара, а ја питам господина Министра, са каквим ће он лицем да објасни овој кући и народу и земљи како ће да набави две милијарде и 300 милиона динара, која сума треба да се да само неколицини, неколико хиљада њих сопственика тога земљишта, а није могао да нађе 2 милијарде да се раздужи наш цео земљораднички свет? (*Узвизи*: Тако јел)

Аграрни закон ових дана долази на дневни ред и ја ћу онда имати прилике да сасвим опширно изнесем оно што треба да се изнесе о томе закону, а Народна скупштина је та која ће имати о томе да решава и сваки ће од посланика да каже шта има. Ја сам само сада, с обзиром што је овде буџет Министарства финансија, прешао на ову ствар тржећи од г. Министра да нам објасни: како ће да нађе ове 2 милијарде и 300 милиона динара или само, где ће да нађе ових 100 и неколико милиона динара потребних за службу око исплаћивања интереса на ову суму?

Сада нека ми дозволи г. Министар финансија да пређем на дуванско питање, о коме је г. Министар финансија говорио.

Мени је мило и ја сам захвалан г. Министру финансија јер је ово први пут уопште да се у овој кући говори о питању дувана. Монополска управа, она је била толико независна да ни један Министар финансија до сада уопште о њој није говорио. Она је у својим навикама чисто бирократски повезана у тврдом повезу и никаква идеја у ту кућу не може да уђе и мени је мило што је г. Министар финансија данас имао толико храбрости да о њој говори овде у Народној скупштини.

Ово ми даје повода да верујем да ће и у будуће г. Министар финансија мало више водити рачуна о истинској политици те установе, која треба да даје држави једну петину од целокупног државног буџета (*Тодор Хаџи Димитријевић*: Кад смо већ пропали онда буде доцкан!)

Г. Министар финансија каже да је од Управе монопола намењена потрошња дувана у нашој земљи. Господо, то не стоји. У нашој земљи више се пуши дуван него раније, односно сваке године више се пуши дувана него претпрошле (*Тодор Хаџи Димитријевић*: И жене пуше!), јер су раније пушили само људи а сада пуше и жене! Према томе отпада то, да се не троши довољно дувана у земљи, али је питање сада, који се дуван троши монополисани или немонополисани, да ли су се изравнали дуван монополски и дуван качар-мација односно шверцера. Изгледа да колико се троши монополског дувана да се исто толико троши и шверцера.

Г. Министар финансија је још овђе казао да се троши само јефтине односно рђави дуван. Ја то признајем. Криза је свуда у свету па и код нас и они који су навикли да пуше фини дуван они су приморани да пуше простији дуван.

Али, онда би било сасвим у реду, да се тај прост дуван и сади. Међутим, то није случај, код нас су поједини реони одређени, какав се дуван у коме реону има да сади. Не само по срезовима и општинама него и по селима је наређено који се тип дувана може садити. И рецимо у Јужној Србији одређено је, да се сади најфинији дуван „скеч“ и „Јака“ — не знам све како се зову — а то су ситнолисни и миришљави дувани. Један ектар засађен таквим дуваном може да да 450 килограма дувана. А да се среди 450 килограма тога дувана потребно је 1800 радника. (Чује се: Охо!) И такав један дуван плаћа се 2, 4 и 6 динара по килограму. И кад држава сама не може да потроши тај дуван у земљи а не може да га потроши ни на страни, онда не треба ни да сади такав дуван, него да сади онакав дуван какав се тражи и у земљи и на страни. И онда ћемо бити начисто, неће бити ни ових свих жалби посланика, пошто посланици не долазе да се жале ради себе, него ради оних који су их послали овамо.

А сад, господо, за то држава троши мање дувана него што треба и зашто се она у тој потрошњи изравнала са шверцерима? Један од великих разлога јесте тај, што се произвођачима исплаћује дуван како не треба (Одобравање). Јер, све док је држава плаћала бар приближну цену, дотле није био толики шверц у земљи, али кад је Монополска управа ударила да узима дуван од произвођача у бесцење онда је наступило то, да се дуван шверцује у оваквој размери.

Друго, Монополска управа ни до данас неће да схвати то, да онај ко је навикао да пуши тешком

се муком може од тога да одвикне, и ви сами знате, да се један можда од хиљаде може са муком од пушења да одвикне. И кад је тај свет научно да пуши а нема пара, јер је Монополска управа ударила високе цене дувану — кад би један радник, рецимо, за динар могао да купи 15 цигара, онда не би дозволио сигурно нити дошао до тога да купи шверцован дуван па да стрепи да га ухвати и буде кажњен, али кад мора да за десет цигара најгорег дувана, да плати 2 или два и по динара, онда је он принуђен да купи сто грама или пола или цео килограм тога шверцованог дувана за десет или два десет динара. (Одобравање).

Ја бих молио г. Министра финансија да он позове Управу монопола да она мало више размишља, јер овако како она сад води политику, ја мислим да нема много побрбе да мислим, јер узети дуван од произвођача пошто хоће а продавати га народу по цени, по којој сама жели, мислим, да ту Монополска управа није потрошила много мозга за размишљање. (Смех и одобравање). Тако може сваки да води политику: да купи пошто хоће, а да прода пошто хоће, јер у земљи нема нико ко би смео да прода без њене дозволе нити може да сади дуван без монополске дозволе.

Али кад би Монополска управа имала мало трговачког духа, јер она је постала привредно трговачка установа, онда се не би дошло до ових резултата, до којих се сад дошло, што каже онамад један чланак у „Политици“ да је у Јужној Србији, само у Вардарској бановини прошверцовано преко милион килограма дувана, на чему је држава изгубила 200 милиона динара. Пре свега ја одбијам да је то тачно, јер не верујем, да је толико шверцовано, али, господо, нека је шверцовано 100.000 килограма нека је шверцовано 50.000 килограма дувана, опет је то много и то не сме да се дозволи. (Одобравање).

Ко је зато на првоме месту крив? Крива је Монополска управа, која пре свега није хтела да плаћа дуван онако како треба да се плаћа према раду становника, који дуван производи и није хтела, да даде народу јефтинеји дуван, који народ мора да троши. На тај се начин само створио шверц. Господо, данас се шверције и дуван и папир. Зашто је било потребно Монополској управи да забрани продају папира? Она је мислила, да спречи шверц дувана, али она није спречила шверц дувана. Сад се шверцује и дуван и папир и место једнога шверца ми имамо два шверца. Папир се шверцује са свих страна у овој земљи. Јутрос сам дознао, да неко нуди четири папира за један динар. Ја не знам, одакле тај папир долази, али кажем, да се шверцује са свију страна. Исто тако, и Монополска управа је изгубила на папиру 100.000.000 динара. Шта је то требало Монополској управи? Она тврди да је спре-

чила да се продаје папир, да би се могао продавати дуван, али видимо да се данас шверцује и дуван и папир. Нека ме извани господин Министар финансија, али ја не могу таквом раду Монополске управе да дам одобрење, и не могу казати, да је он много памеган. Остаје само једна ствар, остаје једна дужност Народној скупштини, једна дужност на Краљевској влади, једна дужност на Министру финансија, да они ту Монополску управу реформишу, (Пљескање и одобрљање) да она у ствари буде на корист ове земље и државе и да се све, што се може добити од дувана и унесе у државну касу за опште државне приходе. Г. Министар финансија, је мало пре говорио овде, како Монополска управа нема где да смести идућу бербу. Каже, да се дуван не продаје. Каква је ова Монополска управа, она не може ни да прода дуван. То може да учини г. ј. дуван може да прода Министар трговине или Министар финансија, али она то не може да уради. Пре месец и по дана Бугарска је продала, чини ми се, Немачкој дувана за 1,000.000.000 лева. Тај дуван је преношен кроз нашу земљу железницом. Али се у Новској осовина на једном вагону запалила и железничари су морали тај дуван да истоваре из тога вагона и да га претоваре у други вагон. Један мој земљак, кад је видео тај дуван, рекао је, да је дуван за 40—50% гори од најгорег нашег дувана. Ето видите, Бугарска је успела да извесе у иностранство за милијарду лева свога дувана, а наша Монополска управа каже, да не може да извесе на страну наш дуван. Ја верујем, господо, народни посланици, да она то не може да уради. И зато ја тражим од господина Министра финансија, да намести тамо у Управи монопола људе, који то могу да ураде. (Одобравање и пљескање).

Исказујући дубоко поштовање према личности господина Министра, јер то поштовање према њему гајим, ја у исто време изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства финансија. (Пљескање).

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Ђорђе Парабуњски. (Чује се: Није овде) Пошто г. Парабуњски није присутан, то има реч г. др. Милан Стијић.

Др. Милан Стијић: Господо народни посланици, стојећи под свежом импресијом, коју носим са најновијег обилажења свога среза, ја морам овде да скренем г. Министру финансија пажњу на неке ствари и прилике, које, ако се за време не спрече, могу довести до нежељених последица. Ја мислим, да за вас неће бити никакво изненађење ако кажем, да наша равна Славонија, као и остали крајеви у Југославији, тешко подносе ову данашњу кризу и беспослицу, да се њезина леђа грбе под данашњим теретима, али она је свесна своје дужности према држави па даје оно, што је у њеној платежној моћи.

Господо посланици, наш сељак врло радо хоће да одговара својим дужностима, својим пореским обавезама, и он од тога не бежи. Њему је ванредно тешко, што не може нити на време, нити у потпуности тим својим обавезама, из познатих разлога, одговорити, али зато му тиме теже падају мере, које се често подузимају за наплату порезе. Разуме се, снажна рука г. Министра финансија стеже порезовнике, неби ли се избила по која пара, али начин, на који се често долази до те наплате, не може да служи на част нашим властима, па ни држави.

Господо, да не спомињем то, како се народу дужницима порезовницима, односе често најпотребније ствари, и те се продају будзашто, и десетоструко јефтиније, него што је њихова стварна вредност, да се кадгод од те продаје и наплате не покрију ни егzekутивни трешкови, да не спомињем то, ја ћу вам споменути само један случај наплаћивања, који се може, господо, свуда догодити, али који се неби смео догодити у слободној и културној Југославији.

У једноме селу мога среза био је пре неколико дана вашар и, разуме се, народ је нагнуо са свију страна из села, да уновчи што је имао и да, што се каже, даде Богу божје, а цару цареву. Органи пореске власти сматрали су, да је то најгоднија прилика, да ухвате порезовнике сељаке, што не кажу „ин флагранти“, на делу. И на томе вашару уприличили су формалну хајку на људе вребајући, шта је ко продао, па су трчали код њега и формално отимали за наплату. Разумећете, господо, до каквих је сцена ту долазило и какви су коментари падали по готову, што се баш у тим крајевима, у последње време, шире гласови, да ми стојимо пред ратом. Па, господо, ако ми овако наставимо, нама не требају никакве „пунктације“, нама не треба наших издајника, који су побегли у иностранство и рију противу наше државе, јер ми ћемо сами, оваквим поступцима, створити у народу једно уверење, које ниједан патриота не жели, једно уверење, које доводи у питање и сам мир у народу.

Господо, уместо да ми тај народ морално дигемо, да му дајемо моралну подршку, ми тај народ озлојеђујемо, обеспокојавамо, терајући га у крајност.

Да видите, господо, како су све те мере биле не само претеране, него и непотребне, јер сутрадан по томе вашару једно мало сеоце сиромашно, од једва пар стотина душа, дошло је и све оно, што је утржило на томе сајму; око 20.000 динара, уплатило је на рачун својих дугова.

Господо, народ који не бежи од својих обавеза, нарочито од својих обавеза према држави, не заслужује да се са њим овако поступа, ако не желимо да „сејући ветар жањемо буру“. И ја ради тога молим г. Министра финансија да упозори пореске органе на поступак при тој и онако омрзнутој

функцији пореских органа, при наплати дужне порезе. Јер, господо, ми морамо да будемо искрени. Није често узрок ни на овој данашњој кризи, није често кривица ни на порезовницима, на сељаку, што он не може да одговори својим обавезама, него у већини случајева имаду и општинске и пореске власти кривњу, што се у данашње време толико нагомилало на грбачи порезовника. Шта се ради с тим порезовницима, прочитаћу вам писмо које сам добио јуче, а које је датирано 16 ов. мес. из Подгорача. То је седиште једне општине, која се састоји од више села. Ту један сељак пише овако: „Господине посланиче, присиљен сам да се жалим на општинског благајника и подблагајника, који сам и ове зиме дао 240 динара и замолио г. подблагајника да ми рече колико још дугујем, пошто редовно плаћам аренду и порез, рекао ми је: Још сте дужни 1700 динара за год. 1931 и 1932. То је чуо и благајник и начелник и још два писара. А сад, како је господине посланиче? Молим, да сам редовито плаћао, могу доказати и намирама, по њима су ми они и установили мој дуг“. Дакле није било књига да установе дуг овога човека, него зато што је сачувао намире, по томе су му одвалили дуговину.

Ја сам још пре, јер је из те општине долазила тужба, да се сад наплаћује заостала дуговина на аграрну земљу, на аренду, писао месној организацији да извади списак дужника, да видим, како стоји ствар? Ја сам тај списак добио овде и молим вас њих има само 180 из седишта ове општине и они дугују за аренду око $\frac{1}{4}$ милиона динара заостатака. У том списку тај човек је забележен да дугује, не 1700 динара, како су му у општини рекли, него се констатовало сад да дугује 3320 дин. И он сад пише: „Господине посланиче, ту престаје писао. Моји су наводи истинити. Ако они то поричу у очи им могу казати да су лажци и лупежи, јер ја могу доказати шта сам уживао и намире су ми сачуване, јер су ми они сами казали да их сачувам“.

Господо, да протумачим овај случај са том арендом. То је један део оне страшне слике десетогодишњег нашега рада код провођења аграрне реформе. То су последице тога, јер је земља прелазила за 12 година из руке у руку и за 12 година променила је више власника, који већином нису ништа плаћали. И сад, кад се притисло да се ти заостаци плате, тражи се да то плати овај, који се затекао на тој земљи и који је ужива можда свега годину или две дана, јер њега општинска власт оптерећује за све прошле године. У овом случају ја молим господине Министра, да провери како стоји са питањем тих дугова у Општини Подгорач и да се утврди, кад је ко и колико уживао земљу, па да према томе, колико је исту уживао, и плати, а не да сад онај који је по несрећи дошао последњи на земљу плати за све оне који су раније ту земљу уживали. За-

хваљујући у већини случајева немару власти, које су зато биле позвате, нису се ти порески прописи проводили како је требало, но је сваки плаћао онолико колико му је благајник тражио и плативши то, сваки сељак био је уверен да је извршио своју обавезу. Међутим, сад после свега тога у ова тешка времена тражи се тај остатак, да се плати и последњи уживалац земље, не може то да схвати и буни се. Како се поступа приликом наплате ових заостатака, ја имам о томе једно друго писмо и то од организације, и да се не би казало да се за ово тужи неки Хрват, ево овде писма Петра Татића, колонисте Личанина или Босанца које је писао мени 17 овог месеца. То писмо гласи: „Што се тиче тих дуговања појединих аграрних интересаната и како су поступали. Са једне стране партијски се заговарало. Поједине странке су штитиле своје једномишљенике, казали су: не морате платити; то је био почетак од године 1922 па даље. С друге стране општине га нису никако утеривале, и кад појединац дође да уплати, општински органи даду на комадић папира потврду примитка, а имаде и случајева, да није заведено у главну књигу примитка и појединац, односно платац, оне је потврде изгубио и сад поново плаћа. И опет некакви рзрез од године 1923, па горе, и то се сада попело на велике своте. Ево видећете и ви сами из списка. И нама је као аграрним интересентима немогуће то сада исплатити, него ако ће нас порезног уреда органи избацили на улицу, док тај сав порез истерају т.ј. уберу. А када су долазиле наредбе од виших власти преко општине за прављење молби за опрост пореза, речено је, да аграрни интересенти немају прва на опрост, а тако исто када су правите молбе ради разних циклона, нерођице и туче, нису нас уопће узимали у заштиту“.

Па, господо, када су прилике оваке и када ствари овако стоје, ми не можемо да на тај народ толико натрпамо и ми морамо да схватимо то народно огорчење и сва наша пажња мора бити уперена онамо, да то огорчење стишамо и да не пустимо, да то народно расположење оде правцем, којим ми не желимо.

Краљевска влада и Народна скупштина су још једина надјеру тога усплахиреном народу и ми морамо да будемо на својој висини. Одавде треба да зрачи; треба да заједнички дижемо морал у народу и ведар му дух, да га тако оспособимо, да може да одговора својим дужностима према отаџбини, да може да врши своје грађанске и патриотске дужности.

Господо, прелазим на једну другу ствар, која је у вези са неимаштином у народу нашем, и тешким приликама, а то је да се у последње време у неким крајевима размахео покрет за оснивањем селачких и земљорадничких набављачких задруга, где би поједини чланови могли на лакши начин да се

снабдевају са свим стварима, које су им од преке потребе за свагдањи живот. Ја мислим, да би Краљевска влада требала да тому посвети нарочиту пажњу и да тим задругама омогући таково њихово деловање на тај начин, да им влада укине рзне таксе и наплате, које се иначе врше код трговаца.

Сада ћу, господо, иако то спада у финансијски закон, овде нешто споменути, што мислим да ће после ове моје констатације и после мојега излагања г. Министар финансија уочити једну неправду, иако се у том сложимо, да ће настојати, да ту неправду једним амандманом у финансијском закону отклони.

Господо, по чиновничком закону од 1931 године из марта месеца, по § 8, који гласи: „Изузетно за струку, где се тражи непотпуна средња или стручна школа, могу бити примљени за службенике грађанскога реда и подофицири, који наврше 10 година подофицирске службе у сталном кадру, а под условима Закона о устројству војске и морнарице“. Према томе су одвино од 1923 године, а неки и касније, али свакако до дозешња овога закона, многи подофицири, па она који су направили до 30 и 35 година у жандармерији, прешли ради лакше службе у грађанску службу. Сада, шта се догађа? Каже се у том Закону, да право на пензију стиче онај чиновник који наврши 10 година ефективне службе. Разуме се, сада би се очекивало, да ће се овим подофицирима, који су у војсци или жандармерије провели до 30 година, макар 10 година урачунати у ефективну службу тако, да ако они након пар месеци или годину дана, што је ступио у грађанску службу, умре, његова фамилија буде обезбедиена.

Међутим, неко је нашао за потребно да у та Закон, у § 114 став 2 унесе ово: „Време подофицирске службе у војсци и морнарици у случају по § 8, не рачуна се у рок из § 113“. А овај § 113 говори о томе, да сваки мора провести 10 година ефективних у грађанској служби. Значи, господо, да ови људи, које је овај Закон од 31 марта 1931 године затекао у грађанској служби, ако нису навршили 10 година или више у овој служби, а имали би 30 или 35 година у војсци или жандармерији, неће имати пензије. Ради тога, ја бих молио г. Министра финансија, да се у финансијски закон унесе један амандман којим би се ова ствар регулисала, тако да се овим подофицирима призна време службе проведено у војсци или жандармерији. То би се могло учинити, ако би се овај параграф пресилизирао овако: „Време подофицирске службе војске и морнарице, у случају прелаза по § 8, не рачуна се у рок из става првог § 113 оним лицима, која буду примљена за службенике грађанског реда након ступања на снагу овога Закона“.

На овај начин, они који би се након овога закона определили да пређу у грађанску службу, рекли би да служе тих 10 година, да достигну

право на пензију, али они који су се већ затекли и који имају тако велики број година у служби у војсци или морнарици, њима би се према овом § у тај број година имао да призна за пензију.

Господо посланици, схватите деликатан, положај у коме се налази г. Министар финансија водити наш финансијски брод у овом тешком и бурном времену, ја имам у њега, према његовом досадашњем раду, пуно поверење. И верујем, да ће он умети у данашње време да одговори потпуно свима оним акционистима, који се данас на њега постављају, а ти су веома велики и тешки, ја ћу гласати за овај буџет. (Пљескање и живо одобравање).

Pretsednik Dr. Kosta Rumanudi: Има рећ г. Mirko Najdorfer.

Mirko Najdorfer: Господо народни посланици, ми имамо једну одредбу односно закључак Финансијског одбора, који је примио предлог г. Министра финансија, да се земљарина повиси. Земљарина је, господо, један poreski облик који је најмаћинскији био одређен у поредњу према осталим poreskim облицима. Код свих осталих poreskih облика, poreski обвезник има неко право да утиче на одредбу, колико ће имати да плати, док код земљарине, која се одређује према чистом приходу од земљишта, величину прихода одређују чиновници према мерилу које никако не одговара данашњим приликама и данашњој јефтиности пољопривредних производа. Они су то одређивали према ценама које су вределе за 1925 и 1926 годину, кад је била цена пшенице 300 и 350 динара, kukuruzu 250 динара, volovima 12 или 13 динара по kilogramу, а данас су цене спале, не на polovinu него још и ниже.

Povisiti сада земљарину није право. Ако се хоће нешто да учини, мора се drukчије радити. Јер, господо, vidite, ако ко плаћа од своје куће, он мора да плаћа најамнину и према тој најамнини која може да пада или да расте, снижава му се или повећава poreza. Ако који занатлија мора да плаћа, одређује му stanoviti odbor, колико има да плаћа, а svakako да odbor узима у obzir sve prilike под којима живи и пад цена, које су данас на snazi. Исто тако плаћају сви други. А ако г. Министар мисли, да има што повећати, то би mogao повећати код друштava обавезних на јавно polaganje рачуна. Кад смо ми правили тај poreski Закон, онда смо дошли у sukob са нашјим prijateljima, baš zbog poreze на акционарска и индустријска poduzeća, јер смо tražili да ова друштava која су dužna polagati јавно рачуна, да moraju по последњим formularima своју билансу чинити, тако да буде pristupačna potпуно контроли финансијских органа. То је dalo povoda, да су stanovita gospoda ustala против нас, а ја moram рећи, да је то државу koštalo овај пар година више milijardi. Јер најбогатiji свет у нашој држави је izmakao плаћању poreze под разним izlikama, fingirajući или тобоже dugove, nemaštinu; fingirajući rodjake који су dobijali veliku плаћу, а да нису ништа radili. Uopšte, nije се uzelo у obzir колико у коме

preduzeću treba činovnika, a koliko je faktično tu, samo da se fingira, da se može napraviti pasivan bilans ili opet bilans na podlozi fiktivnih prihoda. I kad ste čitali u novinama, kad su objavljene te bilanse, videli ste da sva naša novčana poduzeća, sve naše banke i štedionice nisu više nikada iskazivali, nego da uzimaju 10% kamate, dapače i manje. I kad ste išli na teren, videli ste da se uzima i do 20 i 25%.

Ja bih bio toliko slobodan da umolim g. Ministra finansija, — a znam da on tešku muku muči da uravnoteži budžet, — da društva dužna na javno polaganje računa onemoguću da prave takve nekorektnosti, gde država milione gubi.

Gospodo, ja sam mislio da govorim o personalnoj porezi. Mislim, da u našoj državi ima nekoliko bogataša, koji imaju vanredno veće prihode, nego li je egzistencijski minimum. Ali kako mi već dopunski porez na svakoporeski oblik plaćamo, mislim da bi se to moglo upotrebiti za one koji imaju uloženi novac u štedionicama ali i koji faktički dobijaju kamate. Jer onaj koji pod sadašnjim prilikama ima uloženi novac u štedionicama i ne prima ništa, svakako da toga ne možemo ni oporezovati.

Pokreće se jedno pitanje u našim novinama. Ja sam čitao da traže stanovite pecare žeste bescarinski uvoz melase.

Je molim gospodina Ministra finansija da tome ne udovolji. Poljoprivredne pecare, koje su proradile, odmah su pokazale dobar rezultat. Trošeći kukuruz, krompir i ostale žitarice, one tove i stoku, i mi ćemo na taj način izaći na strane pijace sa mnogo boljim kvalitetom stoke, te će joj se podići cena i naš narod time koristiti. Ja mislim, da nikakav uvoz melase, bez carine ne treba dozvoliti. (*Ministar finansija dr. M. Djordjević*: Ni u kom slučaju; to je isključenol) Na taj način, svi će morati trošiti naše žitarice, a zatim urediti i tovališta, — i tako će starija stoka, koja je bila izvan uporabe, morati da se kupuje i izvozi na stranu, na strana tržišta, te će se stvoriti mogućnost da ljudi prodaju i stariju stoku, a kupuju mladju na ishranu. Jedno sam slobodan, da upozorim gospodina Ministra finansija, a to je na one nepodoptšine, koje se vrše prilikom ovršnih prodaja radi poreza. Ja sam bio prisutan jednom slučaju. Prodavala se za porezu roba jednome trgovcu. Tom prilikom video sam da se jedan lonac, čija je vrednost 20—25 dinara, prodavao za jedan dinar; prodate su utege i sva ostala roba, u bescenje, tako da je taj trgovac odjednom postao siromah čovek. Ali, kad se i sve prodalo, porez nije pokriven, trgovac je ostao i dalje dužnik, jedva su se pokrili troškovi, — i na taj način uništena je jedna egzistencija. Posledica je ta, da je za državu jedan poreski subjekat manje.

Ja bih molio gospodina Ministra finansija da naredi da se u ovakvim slučajevima uzmu u obzir sve okolnosti i da se ne dozvoljava, da se prodajom imovine u bescenje ruinira jedan čovek, a država lišava

jednog poreskog subjekta; u još većoj mjeri se to događa sa seljačkim alatom, plugom, kolima, itd.

Još bih bio slobodan upozoriti gospodina Ministra finansija na jednu stvar. Doduše rudarski zakon spada pod kompetenciju Ministra šuma i ruda, ali je ovde u pitanju prihod za Ministra finansija. Veliki je ispad prihoda Ministru finansija što mnogi rudari, poduzetnici i posednici samorova, ne rade; oni ih drže u svojim rukama i čekaju kakvog milionera ili miliardera iz Nju-Jorka ili Londona, a država zbog toga trpi štetu. Mi znamo, da kod nas ima dosta reka u kojima ima zlata. Iz reke Drave kod Legrada vadili su ljudi pre rata zlato, isplavljivali ga i prodavali ga kod poreskog ureda u Kanjiži za 45 hiljada forinti na godinu; ima danas i mnogo drugih samorova, u kojima ima olova i srebra, koji su pokriveni i ne rade.

To nije samo na jedno ili dva mesta, ima toga dosta. Ovakvi vlasnici samorova drže te terene, a danas je situacija takva da, ako hoćemo naše finansije da uredimo, moramo se pomagati svima sredstvima i svi se moramo starati i biti dužni da radimo i nastojavamo da se naš trgovinski bilans popravi i da se prihodi za državnu kasu uvećaju. Ako se to ne učini, onda je naša finansijska situacija sve teža, pa bih ja zato molio g. Ministra finansija da on nastoji u tome pravcu da dođe što pre do novog rudarskog zakona koji bi jedamput za uvek onemogućio spekulativno pokrivanje rudarskih polja samo rovima, nego da se oni prisile na rad, i tako zaposli svet, a drugo da se zakonom odredi da ako ko na čijem samorovu pronađe plemenitu, rudaču koja bi nam pomogla za kovanje novca, ili da se ona eksportira, te da se izravna trgovinski bilans i na taj način država dobije izvesne prihode, da taj dobije nagradu, i da ovakve rudače budu isključene od tih samorova pa da država može sama u svojoj režiji dalju eksploataciju tih samorova preduzeti.

To sam imao da kažem i izjavljujem da ću glasati za budžet Ministarstva finansija. (Odobranje).

Prešednik Dr. Kosta Kumanudi: Ima reč narodni poslanik g. Stjepan Šiftar.

Stjepan Šiftar: Gospodo narodni poslanici, neka mi bude dopušteno da prilikom pretresa budžeta Ministarstva finansija učinim nekoliko primjedaba i napomena, koje želim da uputim na g. Ministra finansija sa molbom da ove moje napomene u svome resoru izvoli uzeti u obzir.

Nedvojbeno je da Ministar finansija imade najdelikatniju i najtežu dužnost, jer imade da brine brigu da se državni porezi što prije, što pravednije, razrežu i uberu, a to je vrlo teško naročito sada, u ovo doba ekonomske krize.

S druge strane opet, gospodo, naši porezovnici a napose naš seljak, došao je u tešak i neugodan položaj, jer ne može da plaća ili bar na vrijeme ne.

Ovdje bi se zadržao u glavnom o prilikama u mome izbornom Srezu, srezu bjelovarskom. — I ako

se moj izborni srez ubraja među aktivne, ne dijelim to mišljenje, jer mi je poznato, kako taj porezovnik muku muči i ne može da bude ažuran.

Neminovna je potreba, da se poreski zakon reformira, kako nam je to i g. Ministar finansija u eksponatu napomenuo, što ja s ovoga mjesta pozdravljam.

A sad nešto o samom porezu. Narod govori ovako, sam državni porez podneo bi se, kada tu ne bi bilo svega onoga, što se na njega veže, tu je općinski namet, banovinski namet, cestovni prirez, kuluk, banovinske takske itd.

Kruna svemu su zaostanci iz ranijih godina, a koji su kod pojedinaca golemi, pet do deset puta veći od redovnih propisa.

Mnogo se prigovara da je narod bio nehajan i da iste nije na vrijeme platio, i to kada su vremena bila bolja.

Gospodo, ovo nije tačno, ja sam već lane prigodom budžetske debate naveo uzroke, a sada ih ponavljam i nadopunjujem.

Ova krivnja ne leži na narodu, već na našoj administraciji i sistemu, ponešto na nesavesnom činovništvu, koje nije na vrijeme poreze razrezalo i ubralo.

Ne malo nezadovoljstvo izazvano je u narodu zbog toga, što su se počele naknadno uterivati neke prenosne takse na darovne i kupoprodajne ugovore, koje je osporila cenzura taksa u Beogradu i to posle jedne, dve ili više godina. Čudnovato je, da je ta cenzura sve te tražbine povisila ravno 100%, tako da kada je poreski obveznik dobio tu povišicu ne vredi mu još jedanput toliko zemlja za koliko je povisila cenzura. Narod se žalio na poresku upravu, te žalbe su upućene Ministarstvu finansija i sve do danas s te strane nije ništa učinjeno.

A sada, gospodo, hoću da kažem nekoliko reči o naplati poreza. Ja poznajem i sam taj posao kao bivši načelnik, ali mnogo zavisi od načina i takta, kako se porez naplaćuje. Od toga zavisi u mnogo slučajeva i uspjeh u naplati poreza. Isto tako, važan je za uspješno vršenje poreske službe i moralni kvalitet poresko finansijskih organa. Ja poznajem poreske organe, koji iscrpe pre svega sva sredstva i dobar ton, nego dođu do naplate poreza, pa tek onda, ako ta sredstva ne pomažu pristupaju egzekutivnim i prisilnim merama. Kao takva poznajem i šefa poreske uprave moga sreza, koji je takovim načinom uspio da ubere 95% redovnog poreza. Da je tako rađeno i ranije, ne bi se nagomilao poreski zaostatak. U takovim slučajevima nastupaju egzekutori, pomoćni organi poreskih uprava. Kod nameštanja istih treba posvetiti naročitu pažnju na moral i kvalifikaciju istih. Ja ovo napominjem stoga, jer mi je poznato, da imade među njima i onakovih, koji imajući uza se žandarmerijsku asistenciju bezobzirno vrše naplatu poreza i zaostataka, uz to bivaju arogantni, t. j. imaju rdavo ponašanje, više puta i ucjenjuju, i takav rad ide često tako daleko, da je prava sramota. Na žalost,

ovakovih nedostataka imade i kod nekih samoupravnih opštinskih organa. Ja skrećem pažnju u najboljoj nameri na sve ovo gosp. Ministru finansija i molim ga da u interesu državnog autoriteta sa svoje strane učini sve što treba, da se prekine sa ovakovim metodama.

A sada nešto o katastarskim upravama. U mom srezu imade još mnogo zadruga, familija i vlasnika, koji su se u naravi već pre više godina podelili, nu te deobe zbog nekih nevidljivih tehničkih poteškoća još uvek nisu provedene. Usled toga jedni za druge plaćaju porez što izaziva nezadovoljstvo. Neminovna je potreba, da se katastarskim upravama izda naredenje, da taj posao što pre svrše, a za taj posao da im se dade dovoljan broj spremnog stručnog osoblja.

Gospodo, ja moram da se dotaknem malo i pitanja naših državnih činovnika, slušbenika i penzionera. Nama je poznat taj golem kadar. Ja neću baš kazati, da su svi oni hrđavi, svuda ima izuzetaka, u svakoj društvenoj klasi ima ih dobrih, vrlo dobrih i odličnih, ali ima i onih drugih, ja neću da kažem, vi već znate kakovih.

Prigodom postavljanja u državnu službu, treba posvetiti naročitu pažnju, da se u državnu službu namještauju prvenstveno spremni, te odani državnom i narodnom jedinstvu.

Potrebno je posvetiti što veću pažnju ocjeni činovnika. Valjane i lojalne treba u zakonskom roku unapređivati, dok nezavesne, neposobne i nezadovoljne treba staviti pred disciplinske sudove, koji će imati za dužnost da preispitaju njihov rad, kako bi taj prigovor protiv ovakovih u narodu otpao.

Mi ne smijemo, gospodo, da dozvolimo da se u narodu stvori uverenje, da mi podržavamo i stvaramo neke nezadovoljnike i da je ova država radi činovnika, već da su činovnici radi države i naroda.

Nadalje, gospodo, potrebno je izjednačenje fakultetski obrazovanih upravnih činovnika, naročito iz resora Ministarstva unutrašnjih dela sa njihovim kolegama u sudskoj struci sa razloga, jer je njihovo izjednačenje već u početku stvaranja naše države bilo zanemareno. Uzrok te neravnopravnosti biće zato, jer se je u njihovim redovima nalazio u pojedinim krajevima naše države veliki deo upravnih činovnika bez fakultetske spreme. Skrećem pažnju, da je izjednačenje upravnih sa sudskim činovnicima jedino sprovedeno u Dravskoj banovini.

Isto tako potrebna je nadopuna odnosno revizija Činovničkog zakona i Zakona o državnom saobraćajnom osoblju, a među inim skrećem pažnju na onaj paragraf koji koči napredovanje vrijednim činovnicima u V grupi, iako imadu po zakonu dovoljan broj godina proveden u službi, a nijesu još navršili 60 godina života.

Ne mogu da ne spomenem prigovore naših privrednika: obrtnika, trgovaca i zanatlija i industrijalaca, koji se žale da ih uz sve poreze, namete i takse mnogo terete doprinosi bolno opskrbnih troškova okružnim

uredima više puta i tako, da su veći od svih drugih. Ti okružni uredi trebalo bi, da pojednostave svoje poslovanje, da budu radniku pristupačni i korisni jer danas kako su centralizirani, udaljeni su po 200 kilometara od radničkih centara, kao što je u mom gradu, koji je imao okružni ured, a sada se ured nalazi u Osijeku. Potrebno je da se i takav ured, odnosno ekspozitura vrati.

Na koncu mog govora, hoću da skrenem pažnju g. Ministru finansija da prigodom odobravanja banovinskih budžeta, a naročito onog Savske banovine, u kojima se odobrava taksa na direktno rodeću lozu 30 para po čokotu, da se to dokine. Narod se mnogo žali na tu taksu i veli da je platio zemljarinu, pa sad opet i tu globu. Ispravno bi bilo, da se narodu ta taksa briše, a sam narod uputi na sprovođenje Zakona od 1925 godine na direktno rodeću lozu.

Sa druge strane opet, molim gospodina Ministra finansija da se u Savskoj banovini dokine kuluk, otkup javnih radnja, koji se kuluk u praksi pokazao nepraktičan i neprovediv, a da se dozvoli banovini 15% cestovni prirez. Ako ikoje banovine, a to Savska imade muku da muči, da održi ceste sposobne za promet, a koje su većinom na ilovastom terenu. Uspješno održavanje svih cesta biće moguće jedino na taj način, jer će se svi radovi i nabavke moći učiniti na vrijeme. Molim stoga gospodina Ministra da taj cestovni namet odobri, narod će tu odredbu sa zadovoljstvom pozdraviti, jer znade da daje sebi i za svoju najbližu potrebu.

Kako sam kazao ovakovo odobrenje cestovnog prireza nije novost, jer je već uveden u jednoj banovini, a to je Dravska banovina.

Gospodo, ja bih time završio svoj govor i molim g. Ministra finansija, da od ovih mojih napomena učini uporabu, a ja ću kao što sam i u načelu, tako i u pojedinostima glasati za ovaj budžet Ministarstva finansija. (Živo odobravanje i pljeskanje).

Председник Др. Коста Кумануди: Има реч г. Стеван Каћански.

Стеван Каћански: Господо народни посланици. У изборној агитацији тумачили смо бирачима програм Краљевске владе.

Између осталог обећали смо, да ће се хитно спровести ревизија Пореског закона.

Скоро ће се навршити две године од датог обећања а за ревизију пореског закона до данас ништа није учињено. Обећање је и на даље остало само обећање. Напротив, земљарина која је прошле године нешто снижена, сада се поново повишава, ма да се економске прилике нису побољшале.

И ако су прошле економске године, приходи нашег сељака услед рђе на житу и других елементарних непогода много подбацили, и ако је платежна моћ нашег сељака пала на минимум, пореске власти без икаквих скрупула немилосрдно убирају пореске

заостатке и у бесцење продају и најпотребније ствари, радило и стоку нашег сељака.

У доба житног рожња сељак није могао своју пшеницу по својој вољи продати ономе коме је хтео, него је морао уступити извозном друштву. За дужну порезу је сељак своју пшеницу понудио пореској управи, која је ту пшеницу и запленила. Међутим финансијски директор грми преко телефона и најстрожије наређује, да се у место заплећене пшенице од сељака одузима и продаје њему погребна стока и радило.

Са таквим овлашћењима чиновници пореских управа упадају у поједине домове и носе све што им до руку дође.

Колико су неки чиновници Пореских управа ревностни у провађању добивених наређења, навађам ове случајеве:

У Олштини Ст. Бечеју код једног апотекара долази порески чиновник да тражи наплату доспелог пореза, а да се претходно из пореске главне књиге, није уверио да ли је порез плаћен и није? Апотекар му покаже своју пореску књижицу и увери га да је сав свој порез на време исплатио. Уједно је апотекар пријатељски упозорио порезника да му је дужност била пре него што пође порез убирати, да из главне порезне књиге види, ко је платио и да не срамоти оне грађане, који су свој порез на време платили. У знак захвалности на пријатељску примедбу, порезник је апотекару у његовој кући рекао да је дрзак.

Један други порезник, рођак финансијског директора, по приватним становима и радњама отвара касе, и тако је неуљудног понашања да је читавом срезу дозлогрдио.

Далеко би ме одвело, када би навађао још безброј примера продавања у бесцење приватних имовина и неуљудног понашања неких порезника.

Ја ћу поједине случајеве посебно доставити г. Министру, те ћу га молити да против криваца поступи.

Када на горње чињенице упозоравам г. Министра финансија ја га са своје стране у име становништва мога среза молим, да најстрожије нареди порезницима да када већ немилосрдно поступају са нашим сељаком, да бар буду учтивии (Одобравање).

Председник Др. Коста Кумануди: Има реч г. Пера Иванишевић.

Пера Иванишевић: Господо народни посланици, у генералној дебати висам узео учешће из једног простог разлога, што сам веровао да ће у томе делу буџетске дебате одмерити своје политичке снаге, и копча унакрстити претставници појединих политичких група, као и претставници новог политичког курса, заступљеног у новооснованим скупштинским клубовима. Веровао сам, да је листа наших говорника мање више исцрпљена, приликом

дебате о Закону о општинама, и о Закону о избору народних посланика, када се многим дала прилика да своја политичка гледишта бране. Али сам се у своме предвиђању преварио, јер се за генералну дебату јавило скоро трећина од целокупног броја народних посланика, вероватно из разлога, што је то скоро једина прилика, када могу народни посланици износити не само своја политичка гледишта како на спољну, тако и унутрашњу ситуацију, него дати и одушке своме расположењу или нерасположењу према самој Влади, и према раду ресорних министара подвргавајући њихов рад критици.

Заступајући са својим поштованим колегама народним посланицима Зетску бановину, која је била увек на мртвој стражи у одбрани својих националних интереса, и заступајући своје бираче у Требињском и Љубињском срезу, из чије је средине било у Требињу 1914 године најмање ни више него 83 вешала, само из две општине, нека ми буде допуштено, да у две три реченице изнесем своје гледиште, као и гледиште мога краја, кога имам част представљати овде у Народној скупштини.

Наше је гледиште јасно и одређено: ми стојимо на принципу народног и државног јединства; је дан народ са једним језиком и етничким особинама од Триглава до Ђевђелије, и од Вељкове Крајине до плавог Јадрана, једна држава, један Краљ са једном владом и са једним Парламентом у Београду. Другим речима: једна моћна и јака Југославија, која је за време балканских ратова, као и за време светског рата омећила данашње границе главама и коsturима најбољих својих синова троименог племена, а која је својом сопственом снагом ушла у ред великих европских држава, и добила санкцију једне недељиве самосталне државе од највећег и највишег политичког форума. Она није постала ни нагодбама ни погодбама наших политичких племена, као ни нагађањима ни погађањима појединих политичких људи.

Велики политички људи сва три племена, пре и после Његоша и Штросмајера, радили су годинама и деценијама на уједињењу и припремали зближење Срба, Хрвата и Словенаца, који су вековима били под туђином, неко мање неко више, јер су веровали да је једини спас раздробљеним племенима у оснивању једне заједничке и независне државе, која ће бити способна да одбрани своја племена од сваке туђинске најезде.

Велике српске победе за време балканских ратова на Церу, Куманову, Битољу и сјајне победе за време светског рата, као и пробој солунског фронта, што је била последица пропасти Аустрије, створиле су ову и овакву државу. И три рођена брата, једне крви, једнога језика, једних идеала, постигли су свој циљ.

Нема честитога Србина, Хрвата и Словенца,

коме лежи на срцу добро свога народа, и свога племена, који неће у својој души признати, ма како га политичке амбиције раздирале, да нам је у заједници једини спас, и да ми, сва три племена, морамо имати једну јаку и моћну државу, у одбрани како наших општих, тако и племенских интереса, јер само јака држава неразједена унутрашњим борбама биће кадра и способна, да одоли свима нашим спољним непријатељима. Да наша мученичка историја није нас могла бар толико научити, да слабљењем нашег унутрашњег организма, дајемо маха нашим непријатељима, да потцењују нашу унутрашњу снагу?

Господо народни посланици, нека ми буде допуштено да са овога високога места приметим, да се чини велика неправда српском племену, а специјално Србијанцима, који жртвоваше и своју сопствену самосталност и независност своје Краљевине за љубав великих идеја Штросмајера, Његуша и многих других наших великана. Будимо поштени и искрени и признајмо, да је Србија покрај огромних својих жртава у крви и материјалу ишла до последњих граница у полуштању према својој браћи у интересу братске слоге и љубави. Редак је, господо, пример у историји да победник жртвује своје име и своје заставе славом овенчане на бојним пољима за љубав народног јединства.

Не заборавимо, господо, да има код нас свих нешто више, што је изнад домаћаја, изнад наших ситних амбиција, то је велика идеја државног и народног јединства. Та велика идеја не лежи само у срцама амбициозних политичара, него много више у срцима малог, ситнога човека, у срцима хиљаде хиљада незнатних јунака, који инстинктивно осећају да његова срећа и његово благостање леже у заједничкој солидарности и да се он много осећа сигурнији и у пољу и на дому кад се осећа чланом једне велике, моћне државе.

Ја бих могао, господо, да се осврнем и на скорашње пунктације код појединих бивших Краљевских министара и политичара, који су док су стајали на државном и народном јединству, стајали уз свој народ. Али, господо, о тим је пунктацијама толико говорено да је мени остало само да поставим једно питање:

Да ли људи који су били дугогодишњи Министри, шефови старих странака и који су били највећи поборници народног и државног јединства и који данас пљују на оно што су говорили, имају моралне снаге, да говоре у име истога народа? Да ли они, који су водили народ, за које је народ гласао као за своје вође једне унитаристичке државе, док су били на бази унитаристичке државе, да ли мисле, да би народ и сутра пошао за њима и онда кад би их ови повели другим путем, по њиховим

ранијим изјавама, путем издајничким? Кад су они говорили истину народу, да ли тада или сада?

Али, господе, сва ова политичка надмудривања појединих људи, не би била толико штетна, када њихове изјаве не би послужиле нашим спољним непријатељима као докуменат о несрећеним приликама у нашој држави.

Покрај овога зла, које поједини политичари изnose овој држави, има још једно по мом дубоком уверењу ако не веће, а оно сигурно ни мање зло.

За 14 година од нашег уједињења и слободног живота сви су економски, културни, социјални проблеми бачени у позадину а истурени су напред они проблеми, који растржу и разједињују наш политички живот.

Зетска бановина, која је увјек стајала како у економском тако и у културном погледу по најгоре од свих покрајина, приморана је да посматра политичке, тако да се изразим, теревенке у нашој земљи, не дајући од себе никаквог знака, бојећи се, да својим утицајем на унутрашње политичке догађаје не изазове још веће компликације. Док се овамо на северном и западном фронту бије бој око тога, да ли народу треба дати аутономије или федерације, докле Зетска бановина, која је свој свети задатак вршила кроз читавих пет стотина година и борила се за народно ослобођење и уједињење, с правом очекује, је и од ове и сваке друге Владе, да се са више бриге и више старања као и разумевања посвети економским и социјалним проблемима у овим крајевима. Вечите кризе и вечите „нагодбе“ и „погодбе“ са политичарима, који у народу не значе ништа, највише осећа Зетска бановина и највише погађа те крајеве. Непрегледне шуме у Зетској бановини, риболов на Скидарском језеру, јужно воће и поврће у Приморју, и сушење појединих поља од баруштина, уклањање маларије, тражи материјалних жртава. За ових 14 година на територији Зетске бановине не направи се ни један км железнице, како би се оно огромно благо које лежи на тлу Зетске бановине могло искористити. Ни једно се поље не исуши и ако би се ти крјљеви могли натравити активним и житним.

Са колико се мало познавања прилика води тамо социјална и економска политика и решавају поједини, како крупни, тако и ситни проблеми, нека нам послужи за пример Монополска управа.

Управа монопола је решила да садњу дувана у земљи смањи с обзиром на то што се онј квантум који производи наша држава на може на страну извести.

Али место да Монополска управа при доношењу појединих прописа и закона о садњи дувана прибиви податке од својих станица дуванских, те на основу тих података да се пишу закони, и расписују расписи, она иту овако тешким временима решава

сва та питања чисто кабинетски, теоријски. По 9 гачки тих правила једно село може садити дуван само тако, ако у томе селу има десет сациоца, ако има само девет цело је село лишено садње дувана. Али се иде и даље, па се каже, да једна општина може садити дуван само онда, ако се у тој општини може да засади 200.000 струкова дувана. Два једина среза у Зетској бановини управо у Херцеговини која припадају Зетској бановини, а то је у Требињском и Љубињском, народ се бави производњом дувана. Требињски дуван по своме квалитету и по својој ароми спада у првокласне дуване. ја мислим го. сподо посланици, да нема нико ни међу вама ни од непущача, да није чуо за требињски дуван, тако да многи знају да постоји требињски срез по требињском дувану. Ма да је требињски дуван по гласу ипак бивша Аустрија није допуштала велику садњу дувана из простог разлога, што је Срез требињски насељен чисто националним елементом, тако да целокупна количина дувана на територији Среза требињскога не износи више од 10 вагона. Па ипак онј сјетомашни свет, гледао је да искористи најмање парче земље, да би могао дуван посадити, и обично је засађиван дуван по оним вртачама и доловима, где друго ништа не може да успе сем доброг дувана. То му је било једино средство, зашто је могао који динар да узме, како би бар могао сакупити. Овом тач. 9 сељак у требињском као и у љубињском срезу, толико је погођен да му је немогуће да искористи ни ону злеуду количину смањену дувана. Тамо села нису велика то су засеоци, који су растур ни испод брда и који се зову више по породичним презименима. Како Управа монополска тражи 10 сациоца у једноме селу, а толико нема ни кућа, онда је сасвим природно, да је требињски срез тако рећи лишен садње дувана. Толике жалбе, толики протести и толике интервенције код Управе монопола нису помогле. Пред јауком тих несретника којима је дуван једини извр за живот, Монополска управа је остала глува. Од 15 милиона струкова прошлогодишњег дувана допуштено је ове године само 3 милиона, а од 150 села могло је ове године засадити дуван свега 37 села. Цена је прошле године била 9.40 динара.

Непријатељска Аустрија пустила је томе народу такозвану пушилулу тј. сваки од сациоца дувана имао је права да известан број кила задржи за своју употребу, јер је знала „да мед вадити, а прст не лизати немогуће је“. Немогуће је једноме херцеговачком сиромашном сељаку, који производи дуван да не задржи коју цигару за себе, јер он нема ни кршне паре да купи монополски дуван. Још прошле или претпрошле године изишла је наредба од Управе монопола, да сваки сељак при узимању хага-цигар папира, мора узети и паклић дувана. Шта се десило: Последица је те наопаке наредбе била да ни-

ко на територији Херцеговине ни Далмације није узимао наш папир него се кријумчарило из Италије тако, да је талијански папир преплавио нашу земљу, и да од папира Монополска управа није имала скоро никакве користи. Као што се види од такве једне наредбе Монополске управе, држава је имала куд и камо веће штете него користи. Кад сам био прошле године у Љубињу, сељаци су ми обратили пажњу како то да наша држава допушта да се талијански папир троши, кад сам им казао да је то забрањено, они су ми рекли да није забрањено, јер кад цео свет пуши и узима тај папир почевши од сељака до чиновника и финансиа, онда рекоше ми не може бити ни говора о забрани.

Још нешто. Није свеједно ограничити садњу дувана у једноме крају, или срезу који даје по 1000 или 200 вагона као и онеме срезу који даје 10 вагона дувана. Није једно исто ограничити садњу дувана у Војводини и у Јужној Србији као и у Херцеговини, једноме гладноме крају. Док се у пом. крајевима сем дувана може да ради још нешто и има где да ради, дотле у Херцеговини у оним вртачама и доловима не може ништа друго успевати сем дувана.

Политика која се води према тим гладним крајевима она је убитачна, јер доводи народ нарочито у данашње доба до просјачког штапа. Народу се не допушта ни онде, где може да дође до неке зараде, да заради.

У Херцеговини су били у главном два извора, од кога је народ животиарио. Први извор био је Америка, други извор био је дуван. Америка нема више да шаље доларе и да синови херцеговачки који раде тамо у рудницама могу послати ма шта својим кућама, јер су сами остали без рада. Садња је дувана укинута и народ је остављен на милост и немилост, да се спасава како зна и како уме.

Ма да не спада под ово Министарство, министарство финансија, нека ми буде допуштено да проговорим неколико речи о ресору Министарства шума и руда. То је питање козе у Херцеговини. Коза је свакојако једна штеточина нарочито за младу шуму али је невоља у томе, што Херцеговци у оним брдским крајевима не могу живети без козе. Лепо је то, господо, сести написати закон: коза је штетна за шуме, треба је укинути. Ја сам пре неки дан добио претставку из зубачке општине и приморске (Крушевице), где људи моле и богораде да им се коза остави. У претставци се каже шума је општинска али им је бив. Аустрија одузела и претворила у државну својину. Шума је велика и то је већином она шума црногорца, коју коза не брсти нити може уопште нанети штете великој шуми. Наш је живот без козе немогућ, вели се у молби, или нек нам остане коза или нек нас преселе у Војводину, јер ћемо се пре од живота растати него од козе.

Сви смо ми, господо народни посланици, ту да чувамо закон и да га поштујемо, али смо на првом месту ту да чувамо народ, јер није народ ради шуме него шума ради народа. Закони који угрожавају егзистенцију народа једнога краја треба их мењати, као и све оне законе који не базирају на народним потребама.

Каквих све код нас закона има, ради куриозма, ја ћу вам навести овај случај, који нас посећа доста на Кочињевог „Јазавца“. Прошле године затекнем се у једном селу код једног свог пријатеља. Домаћин куће рече ми, да су двојица младића дошли из оближњег села, да ми се нешто жале. Саслушам обадвојицу. Један од њих рече, да су га зимус оптужили жандарми среском начелнику, што је ухватио у некој пећини једну куну и да га је зато срески начелник казнио са 1000 динара. Други је ухватио лисицу у гвожђа, јер се била навадила и појела му пола кокошију у кокошињаку, и да је њега срески начелник казнио са 500 динара. Ја то нисам могао веровати, отишао сам код среског начелника и збиља ми је срески начелник показао неки шумски распис о лову, у коме је стајало, које су све корисне животиње, које треба штитити и прописане су казне за сваку од тих животиња, ако би их сељак убио. Тако је на пример прописана казна за зеча 100 динара, за лисицу 500 динара, за куну 1000 динара, вук мислим да је процењен са 1500 динара. Један је убио вука на својој овци и зато је одговарао. На основу оваквих наопаких прописа и закона народ је пропиштао у Херцеговини од жандарма, финансиа и лугара. Па не само у Херцеговини него у целој Зетској бановини.

Данас у овој општој кризи, када богата Војводина, житница неше државе, грца под тешким теретима и када је у некада богатој Шумадији сељак презадужен, нико се не пита па како живи народ у Зетској бановини када тамо „Од камена ником до камена“. Тај расадних српства и највећи поборник државног и народног јединства, стење и клеца под тешким теретом светске кризе и наше немарности. Нема више Ловћенских јунака са соколовим погледом, него сретате по путу и видите по селима и варошима црне фигуре испијена лица и мутног погледа. Та изворна снага, која је увек давала искру у камену, почиње да пресушује. А кад то живо врело тамо пресуши тешко ће нама бити свима.

Ни један политички историјски догађај у нашој историји није извршен без учешћа Зећана и Херцеговаца и Бокеза. Шумадији као Пијемонту српског племена, било је само потребно, да се тако фигуративно изразим — да притисне електрично дугме и да у свако доба нађе Херцеговце на окупу, са својом брашеницом у торби да притекне у помоћ браћи Шумадинцима.

Буна Луке Вукаловића, легендарног херцего-

вачког јунака из шездесетих година, Невесињска буна седамдесетпете године, Требињска вешала из 1914 и 1915 године, огромно учешће херцеговачких добровољаца на Солунском фронту, даје морално право тим крајевима, да и они заседну за богатом трпезом око које су се скупила браћа Југословени, а не да им се бацају мрвице као убоготе Лазару. Данас се на жалост више води рачуна о пунктаторима, политичким незадовољницима, него о хиљадама хиљада гладних и понижених у Зетској бановини, чију невољу добро искоришћавају ти исти пунктатори, федералисте и каквих све нема политичких шићарија.

Крајње је време, да Краљевска влада приступи и то што пре решавању проблема Зетске бановине, како би се колико толико надокнадити могло оно, што су многе и многе владе за 14 година пропустиле. Народ веран својој историјској мисији не тражи ни аутономије ни федерације, нити жели какве „нагодбе ни погодбе“ него жели јаку и моћну државу, која ће га заштитити од спољних непријатеља, јер је свестан тога, како се свака слобода скупо плаћа. Народ тражи унутра ред, мир и спокојство, а на првом месту тражи рада и запослења. Једном речи гражи „хлеба, хлеба господару“.

„Хлеба, хлеба, господару, разлеже се потмули ехо кроз кланце и богазе оног сурог стења, али тај глас не избија у врхове горе где „оро гнездо врх тимора вије“, већ остаје глас вапијућег и увереженог у своме поносу коме се може рећи: „Црнче, ти си своју улогу извршио“. (Пљескање и одобравање)

Пошпредседник Карло Ковачевић: Има реч господин Миливоје Исаковић.

Миливоје Ђ. Исаковић: Господо народни посланици, критикујући по сваку цену, то значи бити непоправљиво пакостан; критиковати разложно и са чињеницама у намери, да се што поправи, по моме схватању, пријатељска је услуга коју треба ценити. Моје излагање кретаће се у духу тога, и ја молим да се то тако схвати.

Ми се заиста налазимо у тешким приликама, тежим него икада. Данашњи Министар финансија др. Ђорђевић најмање је крив за ово; напротив, у овако изузетно тешким приликама он се одлично сналази, сигурно и боље и успешније него многи други до сада. То је моје интимно уверење стечено на објективном проматрању чињеница, као што је и то, да је наша велика срећа, што се у оваквим приликама на овоме месту налази човек квалитета г. Ђорђевића. Будућа покољења хладније ће и објективније судити о свима нама, па и о г. др. Ђорђевићу као Министру финансија, и неће бити разлога да г. Ђорђевићу страхује за овај суд.

Заузет великим, тешким, замршеним проблемима данашнице, г. др. Ђорђевић није у могућности све детаље да види нити може све мање важно да

контролише. Он мора да се ослони и на своје сараднике. На жалост, има извесних знакова који ми дају разлога, да верујем прво да г. др. Ђорђевић не наилази свугде на пуну лојалност и коректност; друго, да се понешто, не тако згодно, овде-онде спроводи и учини и мимо интенција и мимо знања г. др. Ђорђевића. Кад ово кажем ја се сећам оних немилых случајева приликом наплате државних дажбина у Мачви. Није могуће да се све оно са знањем г. др. Ђорђевића догађало. Ја баш ово са овог места тврдим, да би одбио све интриге, које се због овога око имена г. др. Ђорђевића у овоме крају плету.

У овом тренутку уздржаћу се од извођења чињеница с тим да их г. Министру приликом првог личног сусрета саопштим и верујем да ће они мученици у Мачви, који су толико овога лета претрпели, добити пуно задовољење.

У пореској струци влада велико шаренило, сем тога и велики застој у пословима, јер се по пореским управама, у већини случајева, врло мало шта друго ради сем што се прикупљају државне дажбине. Кад ово кажем, ја имам пред очима све оне одјаве, пријаве и слично, које је подала прашина. Тако исто ја имам пред очима и посао ослобођења од дажбина због поплава и елементарних непогода, који ни до данас у моме крају није обављен. Најзад ја имам пред очима и површно опорезивање и сву ову формалну процедуру, коју порески обвезници, сељаци, не знају а чије непознавање порески органи готово бездушно искоришћују. Све ово долази отуда, што поједини порески органи, по своме менталитету и својој спреми и савести, у доста случајева, представљају Нојев ковчег, па је моје мишљење, да се то бар данас, кад имамо толико школованих и културних људи, не мора толерирати. Једна метла, која би размахнула по пореским управама, а томе је већ дванаести час, учинила би велико добро и народу и држави и струци.

Чињенице у овом смислу пружају Господину Министру кад год буде хтео.

Сопственици воденица на Дрини и на Сави грцају од разних великих дажбина. Они су претерано оптерећени. Ова претераност нарочито данас тешко пада, када се врло мало меље и кад се оно, што се меље јевтино продаје.

Исти случај је и са сопственицима вршаћих машина. Они, у најбољем случају, раде највише месец дана, раде врло јевтино, јер се машина нагомилало, а оно мало и што ујме, продају за багателу. Међутим, дажбине су на вршаће машине толике и такве, да већ многи отказују рад. Ово треба што пре смањити и учинити сношљивим.

Поједини органи финансијске контроле, на разне начине, шиканирају наше људе, који, у крајевима преко Саве и Дунава, продају ракију, сопствени производ. Има их и таквих, који подмећу кривице

а и таквих, који имају увек сведоке, са којима деле потказивачку награду и друго. Има и таквих, који питају којој страни припада, па, јако ономако не погоди, шта је у вољи зеленаку. Ја молим да се овоме стане на пут, јер не гарантујем да ће стрпљење трајати до краја. Сад се од неког доба појавила и нека напаст испитивања намирница по дућанима. Не помаже ни рачун, ни признаница као доказ, да је то и то ту и ту купљено, него се грешни сеоски дућанија, дегалиста, кажњава за грехове варошких гросиста и ово треба добро преуредити и поставити на правичну основу.

Мој крај је врло незадовољан извршеном класификацијом земљишта. Из канцеларија одавде, не могу да се виде грубе погрешке, које су том приликом на тереву учињене. Покушавао сам да издејствујем ревизију класификације. Нисам могао успети. Рекло ми се, да не постоји законска могућност. Ако ово не постоји сигурно постоји могућност, да се на тражење, о трошку заинтересованих пошаље стручњак на лице места да види, да ли је или не, учињена грешка. Заинтересованих је право, да ово траже а надлежних дужност, да ово испитују. Према резултату, ако се ово докаже, ваћи ће се и законска могућност да се ово исправи, а ако се не докаже, онда ником ништа, бар се нико неће моћи жалити, да му се није изшло у сусрет.

У Мачви су врло честе деобе. Има врло много случајева, да по овим деобама и поред поднетих пресуда распоређивање пореза на деобаре не извршује се одмах, него се целокупна пореза по неколико година наплаћује од дотадашњег старешине задруге. Због овога долази до нежељених сукоба, који опет доводе до врло озбиљних последица. Пореске власти правдају се да су за ово криве катастарске секције. Сељаци опет жале се на ове да раздеобе неће да врше без великих дијурни. Како било, настаје један заплет који штети све редом и приватне и државу. Треба наредити да се овакве раздеобе пореза на деобаре одмах извршују. Ако су у овом послу баш нужни органи катастарске секције, онда нека се трошкови око њих и њихових излазака сведу на најмању меру.

Има једно болно питање које такође треба што пре решати. То је питање исплате реквизиција. Доста је 10 и 12 година како људи чекају да им се њихово плати. У данашњим тешким народним приликама, кад се народу не може да помогне, нека се да оно што је њихово. Ако не може да се изврши исплата реквизиција готовим новцем, онда нека им се признанице од ових праме у отплату пореза. Ако не може све одједаред, нека буде за 2, 3 године, јер доста је било чекања, а шта ћемо ако нам тако што данас, сугра затреба.

Бановинска оптерећења са осталима претстављају један приличан терет. Свет је под утиском да

су бановине доста издашне и народ жели да се бановински прирези и дажбине смање. Нарочито је велика повика на таксе, на оружје, па онда и на остало. Ја бих замолио г. Министра да из бановинских бюджета креше све оно што није неопходно потребно. Мачвански срез некад је био у првим радovima у погледу производње шећерне репе; данас у великој кризи житарица, Мачва не може да добије одобрење за производњу шећерне репе. То је велики грех, толико већи, што ће Мачвани радо пристајати да ово товаре и у Митровици и у Кленку. Ја молим да се ово одобри. Код бюджета Министарства просвете говорио сам о аномалијама у погледу школских такса. Ја молим г. Министра финансија да прихвати моје примедбе у томе смислу. Још ћу га замолити и да се школске таксе према студентима који су праније, пре ове школске године почели студије, не примењују, него само на даље, на нове студенте, који су почели студије у овој школској години. (Одобравање).

Поштрејседник Карло Ковачевић: Има реч народни посланик г. Добровић. **Милан Добровић:** Господо народни посланици, од државних привредних предузећа, која спадају под ресор Министарства финансија, добива држава: од управе државних монопла 1600 милиона, од државног имања у Беољу 11 милиона 700.000, од фабрике шећера на Чукарици 5 милиона динара. Приход од 1 милијарде и 600 милиона, што шта даје Управа Монопола, довољан је за садашње прилике. Ја бих ишао и тако далеко, па бих пристао, да тај приход буде и мањи а да садиоци дувана добију бољу цену, а пушачи да добију боље сорте дувана. Више ћу се задржати на приходима државног имања. Беоља и фабрике шећера на Чукарици. Државно имање Беоље састоји из: пољопривредног газдинства, баштованлука, станице за селекцију биља, кланице, рибарске централе, једне привредне железнице и машинске радионице. Све то годишње доприноси преко 10 милиона динара. Огроман комплекс шума доприноси томе газдинству преко 2,800.000 динара.

Модерно уређено рибарство природно и уметно даје милион и 700 хиљада динара, фабрика шећера преко 11 милиона динара а има још багер и циглаве; што све укупно даје приход са тога имања од укупно 25 милиона динара. Али има доста и издатака. Тако на личне расходе даје се за директора и друге чиновнике 1,400.000 динара, за техничке и грађевинске послове 1 и по милион; имаде властиту железницу, која кошта 1,600.000 динара. Машинске преправке и нове набавке стају преко 4 милиона динара. Разни доприноси, који се дају чиновницима у нарави коштају 4 милиона динара. Укратко, сви ови издатци изнашају 14,000.000 динара и кад одбијемо од прихода ову суму, онда чист

приход са тога имања износи преко 11 милиона динара. За овако велико газдинство тај приход није велики, ако га још сравнимо са приходом фабрике шећера на Чукарици, који изнаша преко 5 милиона динара, онда изгледа да је сама фабрика шећера на Чукарици рентабилније предузеће за државу. На први поглед тако од целог имања и фабрике шећера на Бељу изгледа, али ако сравнимо како ради фабрика шећера на Чукарици са фабриком шећера на Бељу онда ћемо доћи до сасвим другог резултата. И једна и друга фабрика производи исту количину шећера, па су приходи и једне и друге фабрике од продаје шећера подједнаки око 41 милион динара. Али разлика у расходима је огромна. Административни трошкови на Чукарици су 8 милиона динара, док на Бељу износе само око 5 милиона динара. Репа се плаћа и на Бељу и на Чукарици са 17 милиона динара; фабрикација шећера на Чукарици кошта преко 9 милиона а на Бељу само 5 милиона. Остали расходи су им подједнаки. Према томе расходи Чукарице и Беља разликују се за износ од 5 милиона динара, јер производња шећера на Чукарици толико више кошта. С тога произлази, да приходи Чукарице подбацију а приходи фабрике шећера на Бељу спасавају цело господарство од губитака. Ја сматрам, да би овде била потребна јача ревизија, да се види, зашто фабрику шећера на Чукарици толико више кошта производња од производње шећера на Бељу. Да ли је за ово кривица до управе или од надзора, па ако је до управе, онда се управа промени, да се доведу стручни људи или да се пошљу на Беље, да виде како се управља и мапиулише па, да се и приходи фабрике шећера на Чукарици повисе од 5 милиона на 9 милиона колико доприноси фабрика на Бељу. Узвези са тим моје је мишљене, да је незгодно што и сукобе две индустрије додељене Министарству финансија. Ја сматрам, да би било исправније, да су те две фабрике додељене Министарству трговине и индустрије. Кад то Министарство води бригу снад свој индустријом у целој држави управља, онда би требале и ове две фабрике да дођу под тај ресор.

Дозволите, да проговорим неколико речи о пензијама и пензионерима. Из задњег месечног извештаја, који је дао г. Министар финансија види се колики су концем јануара били приходи и расходи за првих 10 месеци ове буџетске године. Може се констатовати, да смо за пензије за првих десет месеци исплатили преко 158 милиона више него је било предвиђено. Ако и за задња два месеца буде сличан пораст, онда ће се за пензије исплатити преко 180 милиона више него што је предвиђено. Г. Министар финансија је осетио тај мањак па је у буџету, који се сада овде претреса предвидео, да се пензије повећају за 42 милиона. Али ако преплатимо 158 милиона више,

него што је било предвиђено, у овој години, онда ова 42 милиона што се сада предвиђају више него што смо ставили у буџет, изгледа да је премало, јер ће нам фалити преко стотину милиона.

Резервни кредити изнашају само 25 милиона и изгледа, да ће г. Министар финансија имати много мукe и брига, како ће толике пензионере да плати. Када промотримо, колико пензионера ужива пензију, видећемо, да се све више повећавају. Јер док је 1930 године било 53 хиљаде пензионера, а из ранијих година морали смо преузети пензионаре аустроугарске Монархије, они се стално и од ове године, кад више није било партиских режима, умножавају и њихов број је све већи. Години 1931 било их је већ 55 хиљада, а ове године нарастао је број пензионера на 58 хиљада. Ако се тако настави, заиста ће доћи до тога, да ће се морати провести нека ревизија пензионера.

Ја бих се ту здржао, јер сматрам да ича повлаштених и оштећених пензионера. Стари пензионери, који су служили 40 година у неэффективној државној служби а добили су пензију по старом закону добивају ваљда за половицу мање пензије од оних, који су пензионисани по новом закону. Начелници, који су пензионисани по старом закону, добивају око 2.000 и нешто више динара; а начелник који је пензиосан по новом закону, а није служно можда ни 30 година, добива око 4.000 динара. Значи добива дупло од онога, који је пензионисан по старом закону. Ја верујем, да ће ово присилити нас и г. Министра, да се нађе неки излаз како да се та неправилност с обзиром на пензионере по старом закону и с обзиром на оне по новом закону изравна и како да се то питање регулише, нарочито с обзиром на оне, који нису навршили потпун број ефективне државне службе.

Кад говорим о пензионерима, ред је да спонем и инвалиде. Инвалиди по броју опадају, од 74 хиљаде колико је било инвалида у 1931 години, њихов број је у 1932 години пао на 70 хиљада. Према томе се смањују и излази за њихове потпоре и ту нема опасности, да ће се повећавати.

Њихове принадлежности од државе врло су мале. На једнога инвалида отпада 1400 динара, док на једнога пензионера стпада годишње по 14.000 динара. На оне у вишим класама сразмерно отпада знатно више.

Кад већ инвалиди добивају такву слабу помоћ од државе, ја бих бар молио г. Министра да им се та припомоћ што редовније и што тачније исплаћује, да не морају да чекају дуго док дођу на ред.

Бригу о инвалидима води Министарство социјалне политике, а исплату врши Министар финансија. По моме сазнању, г. Министар финансија одредио је нарочитога чиновника при Министарству социјалне политике, који води бригу о тој исплати инвалида. Имао сам прилике уверити се да овај господин врло савесно врши свој посао. Али код дирекције запиње. Разне дознаке које те дирекције треба да пошаљу Министарству социјалне политике, па

да ово од Министарства финансија тражи исплату, задочњавају. Требало би с тога наредити дирекцијама да редовно, свакога месеца прикљупљају и шаљу на исплату, односно на преглед у Министарство социјалне политике све те спискове, како се не би са исплатама закашњавало.

Пре кратког времена, ми смо овде изгласали један закон, који ја сматрам врло потребним, да се за погон аутомобила мора употребљивати мешавина шпирита и бензина. То је било потребно, да би тиме бар донекле накнадили велики увоз бензина са стране. Одређен је и проценат по коме се та мешавина мора вршити: 80% бензина мора се помешати са 20% шпиритуса. То је све лепо, господо. Једино запиње код цене. Јасно је да Народно претставништво није могло ту цену да утврђује. Њу је требало утврдити у споразуму са произвођачима. Било је муке док се је нашла база, мислим на 5 и 77 пара по кгр. Али ова је мешавина ипак скупља за 1,30 по кгр. од некадашњег чистог бензина.

Потрошња бензина била је 1930 године 35 а 1932 43 милиона килограма. Ако узмемо, да ће та потрошња сада нешто опати, да ће се можда смањити на 30 милиона кгр. онда ће она износити, ако се помеша 40.000.000 литара. Рачунајућитих 40.000.000 литара по 1,30 динара, за колико је ова мешавина скупља од шпиритуса, онда ће износити разлика око 50.000.000 динара. То значи, да ће они, који се служе аутомобилима било својим, било путничким, било аутобусима, морати да плате за ту мешавину преко 50 милијуна динара више но што су до сада плаћали за бензин. Тих, дакле, 50.000.000 динара иду као посебна награда онима, који производе тај шпиритус и ту мешавину. Значи, господо, да ми одузимамо од целине 50.000.000 динара да их дамо неколицини фабриканата. (*Министар финансија др. Мил. Ђорђевић*: Не одузимамо ми ништа, него ова разлика долази отуда што је бензин сада скупљи, а ми не одређујемо цену бензину.) Ове податке што сам изнео добио сам од људи који купују одавна бензин и знају како стоје ствари са овом мешавином са шпиритусом и ја верујем, да су ови подаци ипак доста тачни.

Кад већ говорим о том шпиритусу у бензину, ја бих желео да скренем пажњу и на трговину са бензином. Бензин продају у нашој држави, нећу да кажем два велика концерна, већ, како да их назовем монопола. Јасно, то су велике светске иностране фирме, и пошто само оне имају те дестилације, оне су једине у стању да те производе, онако како држава прописује.

Негде, пре била је у Новом Саду једна лицитација. Неко наше надлештво требало је становити врсту бензина.

Пошпрејседник Карло Џовачевић: Молим вас, ваше је време истекло.

Милан Добровић (наставља): Ево, одмах ћу да завршим. Само да кажем неколико речи о бензину. Та количина бензина према првој лицитацији на којој су била само та два лицитанга понудили су бензин, исту количину једна по цени од 8 милиона динара а друга по 8 милиона и 200 хиљада. Пошто су била само два лицитанга, лицитација је поништена и после месец дана била је одређена друга. Опет су се појавила та два лицитанга, и сваки је снизио своју понуду за 100 или 200 хиљада динара. Опет су се те понуде кретале око 8 милиона динара. Међутим без обзира на та два понуђача, нашао се један пријатељ из Румуније који је правовремено стигао пре него што су се отвориле коверте. Предао је и он своју коверту, и на велико изненађење те комисије тај Румун понудио је исту количину бензина, али не за 8 милиона или 8 милиона и 200 хиљада динара, него за 4 милиона динара (*Министар финансија М. Ђорђевић*: Како се свршила та лицитација?) Ја не кажем да је то надлештво купило скупљи бензин по 8 милиона. Ја верујем да ће то надлештво купити исти бензин за 4 милиона динара. О томе смо сви начисто. Али нешто ћу, господо, да кажем. Колико је лицитација одржано у нашој држави код разних надлештава где су се опет у главном ова два велика лиферанта натјецали, а где није доспео онај Румун да те цене побије. Кад би смо то срачунали, господо, само кроз једну годну дана, ја мислим да би се нашла једна огромна цифра. Ми смо видели код оног шпиритуса где смо пронашли 50 мил она зараде појединаца на штету целине, да бисмо овде можда место 50 милиона нашли и пола милијарде зараде коју зарађују поједине фирме на штету општих интереса. Ако је то тако, а ја верујем да је тако много тога било, онда сви треба да се замислимо и питамо, како се могу толике зараде на та два артикла, као што је бензин и шпиритус, да зарађују; да те зараде иду у џеп појединаца великих концерна, или би било правилније, да те зараде иду у корист државе, у корист фискаса. Ако о томе промислимо, ја држим да ћемо морати доћи до убеђења, да се за те врло важне потребе и држави потребне продукте евентуално удеси оно што је удешено и са петролеумом који је држава узела под монопол. Зашто да тај монопол искоришћују две, три, четири фабрике и велика предузећа, кад би много боље могло то да иде као државни монопол, па би се користила целина и држава. На крају ја бих још умолио г. Министра Финансија, да омогући да се заостале исплате, које су у проштој години под крај буџетске године требале да се исплате, а сад пошто је година свршена оне су прешле у идућу буџетску годину и тако чекају претходно док не дође до свих ранијих исплата.

Имам један пример из свога среза. Једна марвојска задруга, која је продала у марту месецу прошле године неколико бакова држави за расплод, није још примила купо-продајну цену. Она је продала неке бикове и у мају месецу и у јуну месецу и за оне бикове продате у мају и јуну држава је исплатила цену, док за оне бакове продате у марту, то није учинила. Свакојакo мораће чекати до августа само зато, што је бикове продала при крају буџетске годичне. На све могуће начине, ја сам покушавао, да се изврши ова исплата бикова, али нисам успео, јер је то учињено у прошлој години. Ни Рачуновотство ни Дирекција, ни Министарство финансија немају начина, да та задруга дође до исплате откупљених јој бикова. Ја бих молио г. Министра финансија, да нађе пута и начина, да се ова свота, која није велика, исплати, јер задруга већ дуго чека. Не лазим да то може да се учини с обзиром на зараду од ковања новца, која има да се употреби за исплату овзаквих летених дугова.

С обзиром на све то, ја изјављујем, да ћу гласати за овај буџет Министарства финансија.

Пошпрејседник Карло Ковачевић: Има реч г. Матија Мацековић.

Матија Мацековић: Gospodo narodni poslanici, mnogo cenim gospodina Ministra finansija i odobravam njegov rad na polju finansijske politike, izjavljujem da ću za predloženi budjet glasati. Pošto mi se pruža prilika, to ću se u kratko osvrnuti na rasporedaj carinarnica u Medjumurju i okolici. Do godine 1926 delovala je jedna jedina carinarnica drugoga reda u Čakovcu sa skoro neograničenim delokroгом. Kako je odlukom Ministarstva finansija određeno, da se sve carinarnice osim glavnih centara Beograda, Zagreba, Ljubljane itd. imaju dokinuti i premestiti na granicu; učinjeno je to i sa Čakovačkom carinarnicom, koja je premeštena u Kotoribi. Znajući, da se hoće provadjati štednja bili smo svi sa odlukom Ministarstva finansija zadovoljni. Medjutim cela se stvar sprovela naopako, tako, da je iz male ali rentabilne carinarnice čakovačke uspostavljena carinarnica prvoga reda u Kotoribi, carinarnica prvoga reda sa ograničenim delokrugom t.j. samo za uvoz dviju tvornica u Varaždinu, ekspozitura carinarnice u Čakovcu za izvoz, ekspozitura u Donjoj Lendavi i ekspozitura na Letenjskom mostu. U Kotoribi sagradjena je carinarnica po tamošnjoj opštini na račun kaldrmine, koja je i dovršena po nespособна za nastambu, jer su providjeni u toj zgradi engleski klozeti, kupatila i vodovod u kuhinjama, ali bez vode, jer nema niti bunara, a niti potrebni rezervoara. Da se ovo dovrši potreban je kredit od prilike 70.000 dinara koga ne može niti država a niti opština da dade. Sve je ovo bilo nepotrebno, jer je Čakovac imao sve uslove i kada se uzme da se i Čakovac nalazi dosta blizu granice, mogla se je celokupna carinska služba kao i pre dirigovati iz Čakovca, a činovnicima bilo bi u toliko pomoženo da bi mogli svoju decu jeftinije

školovati, da bi se društveno mogli sasma drugačije osećati i da ne bi izbijale afere koje se svršavaju pred sudom, kao što je to bilo slučaj u Kotoribi.

Preporučam gospodinu Ministru finansija, da rasporedaj carinarnica dobro ispita i ono što je suviše dokine, jer si ne mogu nikako pretpostaviti, da se može podržavati jedna pasivna carinarnica kao što je ona u Varaždinu sa dva činovnika i služiteljem, a ima kroz celu godinu moguće nekoliko vagona sirovine, koja je roba i onako oproštena od plaćanja carine. Ne želim ovde tražiti ukidanja carinarnice u Varaždinu, jer volim Varaždin isto tako kao i moj poslanički drug g. Perko, nu dužnost mi je da se brinem za onaj srez koji me je u ovu visoku kuću poslao i da ujedno pazim, da se sprovede štednja u državnom gazdinstvu.

Kod ovakoga rasporedaja, naplaćuje Ministarstvo finansija dosta velike i nepotrebne sume. Opetovano molim gospodina Ministra, da napred navedeni broj carinarnica smanji. (Čuje se upadica: A šta je Matija, sa Štrigovom?) Ta će se stvar pravedno rešiti.

Što se tiče dvovlasničarskog pitanja, siguran sam da će gospodin Ministar finansija, pošto ova stvar ne spada samo u njegov resor, nego takodje u resor gospodina Ministra vanskih i unutrašnjih poslova zajednički na potpuno zadovoljstvo interesenata rešiti.

Konačno molim gospodina Ministra finansija da kako to traži i gospodin poslanik Branko Avramović odredi preklasifikaciju zemljišta i u Medjumurju, jer je i tamo isti slučaj, da je zemljište koje bi spadalo u treći razred sprovedeno u prvi razred i obratno. Ovakva klasifikacija učinjena je za vreme vlastele, koja je kod toga valjda imala i računa.

Završujući, molim gospodina Ministra finansija da ovim mojim napomenama posveti pažnju. (Odobravanje).

Пошпрејседник Карло Ковачевић: Има реч г. Хаџи-Тодор Димитријевић.

Хаџи Тодор Димитријевић: Господине Министре и господо посланици, прошле године, кад сам говорио о буџету Министарства финансија, ја сам био један од оних ретких млађих говорника, који је имао куражи да каже, да је финансијска политика нашег г. Министра финансија добра и да тим правцем, којим је он почео, треба и даље да иде. И то је било баш онога дана, када је овде била највећа борба и када се мислило да ће г. Министар финансија пасти. Као што видите, господе, прошла је година дана, а наш г. Министар финансија одржао се на своме положају, па и данас не мисли о паду. Онда, кад су многи велики пали, он је остао. То значи, да је политика нашег г. Министра финансија била добра. Палили су министри у времену кад су биле дебеле године, а овај наш г. Министар финансија одржао се је у једној мршавај години. Али, тим што ја одајем захвалност г. Министру финансија и што му одајем признање, то још не значи да је у његовој кући сведобро... (Душан Живановић: Са-

мо да ти не потражиш нешто од Министра финансија, кад тако говориш!) — Не, не, ја не говорим овако што мислим нешто да тражим. Господин Министар финансија је ту, па ће посведоћити да ја, иако сам говорио у његову корист, за годину дана нисам отишао к њему да тражим никакав премештај чиновнички, никакво постављење, једино сам једном отишао да се жалим против Монополске управе. Дакле, кад сам хвалио рад г. Министра финансија, ја сам то радио из чистог срца, а кад сам нешто кудио, ја сам то чинио са циљем да се поправи оно што није добро. — Г. Министар финансија је обећавао да ће се ствар са Монополском управом поправити и ја верујем, да би се ствар поправила када би Монополска управа била под руком г. Министра финансија. Али, како је Монополска управа самостална установа, како она није директно под руком г. Министра финансија, онда се преноси одговорност са једног на другог, — и онда се дешава оно, што наш народ лепо каже: „Биле се јетрве преко свекрве“.

Господо, по Закону о откупу дувана народ, произвођачи бирају своје поверенике и после се погађају са државним чиновницима, монополским органима, и удесе једну цену како нађу за сходно, а ако се не погоде, има то да реши друга виша власт. Међутим ове године изненада сваки сељак имао је да преда свој дуван Монополској управи директно, а знате под каквим формулама? Има једна листа за откуп дувана која садржи 42 класе, а и ја сам сигуран да ни један монополски чиновник не може поделити дуван на 42 врсте, категорије и класе. Наш сељак, који је учио азбуку, он је учио а, б, в, г, д, ђ... а није учио а и бе, и сад тамо му се увек каже класа бе, он разуме се, не уме ни да бекне, а некмоли да зна шта је то бе, одрежу му сами толико и толико, и хајл напоље! (Смех).

То је једна велика неправда, која се десила свима произвођачима дувана у овој години, оним произвођачима дувана који су главна подлога наше финансијске политике јер дуван је тај који даје нашој држави око 2 милијарде динара годишњег прихода. А шта то значи? Значи да произвођачи имају да раде, а немају права да кажу: „ово је моје добро, ја га не дам по ту цену“ већ га мора дати пошто год комисија хоће.

Шта је најзначајније, ма да ове године није било повереника од народа, комисијски трошкови, не само да су остали исти као и прошле године него су још и већи. Још нешто што је нелогично и што је само овде могућно, то је ово, да ако један монополски чиновник само промени канцеларију па из броја 10 оде у број 12 да цени дуван да и за то он добије дијурну. и то, господо, на овој мршавој и тешкој години. Непрестано се говори: штедња, штедња и опет штедња, а када су у питању

монополски чиновници, ту нема никакве штедње ту нема никакве кризе, за њих мора бити, па ма цео народ скапао од глади.

Нећу много на овоме да се задржавам, јер је време кратко и мислим да онај који има разума и срца, па му се мало каже, може много да разуме; а ако нема срца, могу му и недељама говорити па опет ништа од тога неће бити.

Ево, господо, овде предамном, што каже народна пословица: „Ако коза лаже рог не лаже!“ Ово су све дукомета из Среза пчињског. И какво је решење? Све само шкарт! Од куда може бити то да кад један произвођач донесе 40 бала дувана да преда, да све оде у једну исту класу тј. све у шкарт? То није смањивање цена као што рече г. Министар, то је просто једно отимање дувана од народа? Отуда се је и десило то, да у Врању од 900 произвођача дувана, данас их има свега 29. Да су могли нешто, неке користи од тога дувана имати, не би се могло то десити да од 900 произвођача спадне свега на 29. То Врање, у оно време, када је престало све, када није било никаквих прихода за живот, када су престале и две тамошње фабрике да раде, кад народ нема ништа друго да прода, он се је морао одрећи и садње дувана, оне садње дувана коју је вршио и под Турцима и под Бугарима и плаћано му је, а не плаћа му се данас у његовој рођеној Отаџбини слободној Југославији.

Ово су, господо, предамном све документа. Узмите на пример овакав један случај да сељак из једног оближњег села донесе на београдску пијацу једно кило спанаћа. Тај ће сељак узети за то кило спанаћа 6 динара, а кад произвођач донесе 100 кг. дувана и не добије ни пребијене паре. Па ако је то право, онда права на овом свету нема. (Министар финансија др. Милорад Ђорђевић: Па добили су предујам) Добио је човек предујам, од 150 динара и за тај предујам он је касео недељу дана док га је добио и то на папиру. Знамо ми, како се добија тај предујам. А сем тога предујам треба да се даје у јуну и јулу месецу, када се дуван ради, а не тек у јесен. И онда шта се је радило? Кад је човек примио предујам, одузет му је за дужну порезу, иако је платио порезу. Обрачунат му је тај предујам за порезу коју је већ платио. Ја сам онда ишао у пореско одељење и казао: аман, господине управниче, људи су платили порезу, а тамо су им у стоваришту дувана узели предујам за порезу. А он ми каже: спискови су рађени у месецу јануару, сад је прошло од тога 9 месеци и људи су међувремено платили порезу, али спискови су стари, према којима нису платили порезу.

Господо посланици, када би београдски богаташи бар једампут платили своју порезу, а не два пута као ови јадни и несретни сељаци, онда би наша држава друкчије стајала, него што стоји.

Ја ћу вам сада навести неколико случајева, па да видите, како се ове године плаћео дуван од стране органа монополске управе. Илић Алимпије из Зуковца добио је за 36 кг. дувана 1.20 дин. Костић Стојан из Рануговца за 62 кг. дувана није добио ништа, Костић Душан из Рануговца за 56 кг. добио је 35 пара, Ристић Станко за 52 кг. 95 пара итд. (Један глас: Како је то могуће?) Ево ти па види акта. (Показује акта).

Господо, овим је људима учињена страховита неправда. Има људи којима је цењен дуван, па се нису јавили стоваришту дувана, видећи како дуван иде у шкарт, јер нису имали куражи ни да дођу да узму овакав обрачун, и не само да нису добили ништа, него су још Монополској управи остали дужни.

Господо, ја нећу много да се на томе задржим, него ћу конкретно одговорити на оно што је г. Министар казао о дуванској политици. Он каже: пад потрошње за 2 милиона кг. дувана, а после тога је и пад извоза. Међутим то није тачно. Можда је пад потрошње монополског дувана, а не дувана уопште. Што пада потрошња монополског дувана, то није чудо, јер кад човек мора да прода дуван за 2 динара, а монополска управа тај исти дуван прода за 300 дин. кг., разуме се да се морају појавити кријумчари и да ће се на тај начин смањити потрошња монополског дувана.

Нетачно је и то, да је потрошња дувана пала због кризе, јер се баш у време кризе више пуши. Пушач има више секирације, па се и више пуши. Дакле, пали су само монополски приходи, а не и потрошња дувана, јер је велика разлика за 2 динара кг. дувана купити, а за 300 динара продати. Не може да буде мање потрошње, кад се дозволило пушење, да се сме пушити чак по трамвајима, биоскопима и позориштима. А где то има? Нигде у свету, па чак ни у Турској.

То је рђава политика да се због неких прихода допусти оно, што ни у ком случају не би смело да се допусти. Почеле су да пуше и жене и госпођице итд. Дакле, производња дувана и потрошња мора да се увелича, повећа, а никако да се смањи. Али како ми имамо овакву Монополску управу, разуме се да производња мора да се смањи.

Што се тиче пада извоза, треба имати на уму да ми имамо монопол већ дуго времена, да плаћамо толике начелнике, контролоре, толики људи одоше на страну ради студија и поред толиких стручњака, ипак нисмо нашли ни једну државу у којој би добро пласирали дуван, него само Чехословачку и Пољску и то на једвите јаде. Зашто? Зато што имамо ето једну такву „добру“ политику. Ту се може рећи она позната: „Спала књига на два слова“. Каже се да стране државе неће да купују наш дуван. Зашто? Зато што ми имамо и друге монополе приватне.

Например, ми имамо монопол на пиво, где Вајферт треба да заради, и онда, разуме се Чехословачка тражи да јој се дозволи увоз њеног пива па да њм откупи дуван. Потребна је као што видите узајамна помоћ и привредна политика. Због тога наш дуван нема извоза у иностранство.

Г. Министар је казао, да је смањена потрошња диктовала и смањену производњу. И то не стоји. Смањена потрошња није, јер се дуван троши и ја овде имам документе где је људима, који су производили дуван прве категорије, забрањено сађење дувана, а онима који су производили само шкарт, њима је сађење дозвољено. Г. Министар каже, да кад би се Монополска управа руководила методама приватног газдовања, онда би за ову годину забранила потпуно сађење дувана.

Господо, ја сам много путовао по другим земљама, ја сам живео у Америци, где је производња слободна, где нема монопола, и никад се нико није жалио, него и они капиталисти и произвођачи и сама држава имају користи. Америка која удара само бандероле на дуван има више користи од тога него наша држава која има монопол дувана. Каже да је разлог и то, што се пуши јефтинији дуван због кризе. А кад се цени дуван, онда се тражи да им се донесе на оцену прва категорија дувана. Према господину Министру треба да се производи лошија врста, а Монополска управа каже да се доноси за откуп само прва класа. Значи да се друкчије говори овде, а друкчије се ради тамо где се дуван производи. Међутим, мора се производити прва класа, јер монополски чиновници бесплатно пуше само прву класу.

Жали се на то, како држава нема прихода. Добро, али зашто се монополским чиновницима, који никада нису завирили у производњу дувана и по коме закону дају бесплатно цигарете екстра категорије? На другој страни, ако се сиромашан произвођач ухвати само за два грама дувана, казни се са месец дана затвора и продаје му се све што се у његовој кући нађе. Ту дакле нема оне правде која треба да влада.

Господо, највиши чиновници који имају по 7 и више хиљада динара месечно плате, добијају најфиније дуване бесплатно, а међутим човек који производи тај дуван, нема права ни да га пуши.

Г. Министар финансија каже, да Чехословачка производи и сади 60% од своје годишње потрошње. Разуме се, господо, Чехословачка је културна држава, и ма да на њеној територији никада раније није произвођен дуван, она је успела данас толико, да се већ 60% дувана производи на њеној сопственој територији. Ја сам живео, господо, у Чехословачкој 7 година, и знам врло добро њихову културу. Разуме се, да су они као паметни и културни људи видели, да кад наша држава њима није хтела да продаје

дуван по 40 динара килограм, они су запели па су сами засејали дуван на својој земљи, иако њихов терен и њихови предели апсолутно нису за дуван. Али, господо, кад је за невољу, она је морала да приступи овој новој култури, и почела је да сади дуван, јер није могла да га добије по цени, по којој је њој конвенирало. Зато морам овде да кажем, да наша монополска управа има апсолутно рачуна да продаје Чехословачкој дуван по 40 динара килограм, кад би њу тај дуван коштао 20 динара по килограму, и онда би имали чисте зараде 20 динара по једном килограму, а то је, господо, зарада са 100%.

Г. Министар финансија каже да није било декласирања нити декатегорисања дувана. Г. Министар то само каже да није било ни декласирања ни декатегорисања, а ево, овај докуменат доказује напротив да га је било. (Показује Скупштини документа.). Г. Министар каже: Нисам ја захтевао да се дају ниже цене, него што је онај дуван вредео. Ја верујем да г. Министар финансија није то тражио, ни захтевао, али, господо, што каже врањска пословица: „Цар царује на Цариград, а чеврљуга... на Сојкин град“. Г. Министар је то могао да каже с тога, што је он седео у својој канцеларији, а није посетио никада ниједно стовариште дувана. Он каже треба метнути руку на срце па говорити по души. Не, господо, руку на срце, него наши најбољи произвођачи метнули су руку на трбух, зато што им је трбух празан.

Г. Министар каже, да ове године није било дувана, као што треба. Господо, ми смо имали, посланици и сенатори из Вардарске бановине, једну конференцију са претставницима наших највиђенијих привредних установа и Монополске управе. На тој конференцији г. Игњат Бајлони, гуверниер Народне банке, казао је да Врањанци најбоље сортирају дуван у целој Југославији, а стручњак г. Вуличевић казао је, да у Врању и ове године има одличног дувана. Дакле, две најмеродавније личности казале су, и то један да је ове године најбољи дуван у Врању, а други да је сортиран најбоље. Па кад је тако, господо, да погледамо каква је била процена? Процена је таква испала да је готово сав дуван у Врању отишао у шкарт!

Што је још главно, народ врањског округа најбоље плаћа порезу у целој држави. Кад би покојна Драга Митрићевић плаћала порезу као што плаћају произвођачи дувана, не би она имала на погребу сандук од 80.000 динара.

Господо народни посланици, ви сте читали недавно у новинама, да је Управа државних монопола била оштећена од самих својих монополских чиновника, а на који начин? На тај начин, што она даје свима својим чиновницима бесплатно дуван на име репрезентације, а ови су тај дуван продавали мало-продавцима дувана, и на тај начин су оштетили др-

жавну касу. Што је још најгоре, господо, да би иронија била још већа, Управа монопола даје дуван на репрезентацију чак и госпођицама својим чиновницама!

Ми морамо признати међу собом да је пушење дувана порок, и откуда то паде на памет [Управи монопола да тим пороком снабдева бесплатно још и госпођице које раде у Управи монопола?

Господо народни посланици, сви наши вапаји, што смо ишли и господицу Министру Претседнику и господину Директору Управе државних монопола и т. д., сви су они остали безуспешни. Дуван је узет од народа онако како су то купци хтели. Ти купци нису имали надзора од старијих и радили су шта им су хтели. Комисије су процењивале дуван и по 60 динар. кг. Човек се жали и каже: „Ја га спорим“. Дође други господин и шта он уради? Он процени тај дуван — 3 динара кг.!

Кад су људи тако потпуно пропали, а да су пропали види се по овим документима, они су дошли к мени, донели ми ова документа и замолили ме да их покажем г. Министру финансија, да их покажем нашој југословенској Влади, како се поступало према тим сиротим произвођачима. Истина, господо, вас све народне посланике не тангира ово дуванско питање, али то не значи да и ви, у чијим се срезovima не сади дуван, да и ви не бисте били заинтересовани поред оволике неправде.

Што се тиче производње дувана, каже се да производњу многим треба забранити. А како су те забране вршене? Ево овде ћу вам показати црно на бело како је то вршено.

Господо, одузима му се право на сађење дувана због тога што је познат као слаб „произвођач“. Међутим по процени се види да је врло добар произвођач. Затим му се одузима право на сађење дувана зато што је познат као „аљкав произвођач“. Међутим, све су ово врло добри произвођачи. Затим се једноме одузима зато што је познат као „слаб и аљкав“ произвођач (*Душан Живојиновић*: Ко даје те извештаје?). Ове извештаје даје један контролор, који ваљда нема ни 4 разреда основне школе, што се види по овоме како је писао, а од тога човека зависи дакле и живот и опстанак једног произвођача дувана. Господо, раније, док смо били под Турцима, наш народ је пагио од цицваре, коју су наши сељаци морали да кувају Турцима, а сада наш народ пати од контролора, који траже печено прасе, вина и ракије, што Турчин није тражио. И сада, господо, молим вас због тога што сиромаш човек није имао прасе или вина и т. д., што то није набавио за господина контролора, господин контролор написао је тамо да је овај аљкав произвођач, и онда се произвођачу одузима право на сађење дувана, које је увек још од свога деде и прадеде наследио.

(*Душан Живојиновић*: То је корупција!) То је више него корупција!

И нема закона у овој земљи, и нема ауторитета у овој земљи да се таквим контролорима стане на пут. Они вршљају, они су аге, они су кабадахије, они раде шта хоће!

Пошпрејседник Карло Ковачевић: Ваше је време истекло, господине говорничел

Хаџи-Тодор Димитријевић (наставља): Овај произвођачки народ највише даје држави, јер производи дуван. Драга браћо, господо народни посланици, то је најтежи посао, што један човек мора да ради. Дуванско семе које треба да клија, сиромаш произвођач носи у појасу, да би га загрејао својим телом, па да га онда посеје. Производња дувана донела је туберкулозу нашем народу, јер по оним мрачним, мемљивим становима, она сирота деца од најнежније младости морају да га калупе и да живе у дуванској прашини.

Пошпрејседник Карло Ковачевић: По Пословнику ваше време је истекло, господине посланиче.

Хаџи-Тодор Димитријевић (наставља): Ево, одмах ћу свршити, молим Вас! (Узвици од стране посланика: Нека говори! Баш лепо говори, баш тачно говори!)

Господине Претседниче, ја сам редак говорник. Никада не одузимам време онамо, где не би требало. Ево, сад ћу, брате, да завршим.

Од тога сиромашнога народа...

Пошпрејседник Карло Ковачевић: Према пословнику само Претседник одређује, кад је време говора истекло. Претседник по Пословнику даје реч, а не могу посланици давати реч! Пословник се мора поштовати! Ви сте га створили, а висам ја! (Узвици: Па пустите га века још мало говори!)

Хаџи-Тодор Димитријевић (наставља): Овај наш произвођач толико је намучен од тога контролора, од тога најнижег чиновника на селу, али не само од њега, него и од оних виших, који пишу бајаги неке књишке. Контролор Вуличевић написао је неку књишку, договорио се са благајницима да продају садиоцима дувана по 20.— динара од књишке. Кад човек прими ону црквицу, онда му се каже: „Дај 20.— динара за ову књишку!“ А та књишка не вреди ни 2.— динара! Томе народу није ни потребна та књишка! Они му још продају друге књишке, мора да плати — не знам — за рожданик, за сановник, и онда апсолутно пљачкају онога произвођача (*Душан Живојиновић*: Што не оптужите те пљачкаше? — Граја).

Пошпрејседник Карло Ковачевић: Немојте сметати говорника! Пустите га да сврши!

Хаџи-Тодор Димитријевић (наставља): Кад ми посланици добијамо дијурне, које нису мале, и господа министри, и чиновници, викада се не узима за просветарину, али сиромашни произвођач мора

да плати и за просветарину, прилепи му се марка и каже: Ово је за просвету! Сироти народ не само да плаћа порез, него плаћа и за просвету!

Господо народни посланици, пошто ме је г. Претседник много опомињао, ја ћу да свршим. Ја мислим, да сте јасно увидели и разумели, каква се монополска политика води у нашој земљи. И ако мислите, да сам се негде пребацио, ви ћете извинити, нарочито г. Министар, јер кад човек говори из срца, не може друкчије него овако. (Аплауз и узвици: Тако је! — *Душан Живојиновић*: Ти штитиш интересе народа свога краја!)

И поред све несреће, која је оваквом проценом постигла произвођаче дувана, чи сам ја претставник за срез пчињски, увиђајући да се наша држава налази у једном тешком привредном и финансијском положају, чак шта више и у политичком рђавом положају, кад су дошле и ове пунктације, од ових људи, који хоће министарске портфеље итд., ја мислим, да сваки исправан грађанин ове земље, искрени патриота, да неће ометати рад Владе, која се труди, да све доведе на праву меру, него да ће помоћи колико може, и зато ћу ја поред свега тога што не само да сам незадовољан, него сам огорчен против ове монополске политике, ја ћу ипак гласати за буџет Министарства финансија. (Аплауз и узвици: Живео!)

Пошпрејседник Карло Ковачевић: Реч има народни посланик г. др. Милан Метикош. (Није овде). Пошто није присутан г. Метикош, реч има г. др. Фрањо Господнећ.

Dr. Franjo Gospodnetić: Neka mi bude dozvoljeno da istaknem neke probleme koji živo zadiru u interese dalmatinskog primorja te hoću da svratim pažnju gospodinu resornom Ministru čije napore u ovo teško doba visoko cijenim. Spominjem kao prvo pitanje likvidaciju agrarnih odnosa u Dalmaciji. Ovo se pitanje provadja tako, da su danas faktično ugroženi i interesi zemljoradnika i malih zemljovlasnika, te je radi velikog ekonomskog interesa, koje ono ima za naš kraj, potrebno da se tempo njegova provadjanja pospješim osiguranjem i efektivnim doznačenjem potrebnih finansijskih sretstava kao i napose pojačanjem broja geometarskog osoblja. Ministarstvo pravde upozorilo je u decembru prošle godine Ministarstvo finansija, da za sporo sprovođenje agrara nisu krivi sudovi koji su stavili na raspolaganje 20 sudaca i 40 dnevničara, već da je u prvom redu nedovoljan broj državnih geometara proizveo taj zastoј, nađodavši, da se ne plaćaju putni troškovi za članove komisije i sudbeno osoblje, radi čega se i ne vrše procjene, jer članovi komisija, a osobito geometri, odbijaju učestvovanje bez akontacija. Pokazala se i u tom pravcu preka potreba, da se na teret kredita stavke 682 budžeta za 1932/33 godinu isplate svi zaostatci. Odeljenje katastra i državnih dobara Ministarstva finansija uvažujući pospješenje Ministarstva pravde odgovorilo je, da su dodeljeni Finansijskoј дирекцији u Splitu

četiri geometarska lica i da će biti upućeni na rad, čim ova četvorica dovrše tekuće radove kod sekcija, gde se sada nalaze u službi. Slobodan sam pomenuti, da ta lica još nisu upućena na rad, na što svraćam pažnju, jer je to od preke potrebe da se to što pre učini. Ministarstvo finansija odgovorilo je Ministarstvu pravde, da je svojim naredjenjem od 13 septembra 1932 godine pozvalo Finansijsku direkciju u Splitu da pristupi rešavanju putnih računa za članove procenbenih komisija. Mogu da spomenem to, da je Finansijska direkcija u Splitu, koja prima 11 miliona mesečno dotacija i koja treba za same lične rashode 14 miliona, nije nipošto u mogućnosti, da sama iz svojih prihoda isplati druge izdatke materijalne prirode, kao što su i ovi izdatci za dalmatinski agrar. Svratili smo za to i pažnju gospodinu resornom Ministru, da po ovom slučaju nije dovoljno da se krediti jednostavno i samo otvore, već da se efektivno stave i na raspolaganje. Nadam se, da je gospodin Ministar uvažio zahtjev poslanika iz Dalmacije da se za zaostatke dostavi 300 hiljada dinara, kao što nam je to i obećao.

I u buduće pokazuje se potreba, da se isplate tih troškova predviđenih u stavci 682 Ministarstva poljoprivrede u iznosu od 1 i po milion dinara po novom budžetu stave na raspoloženje Finansijskoj direkciji, da se tako provedba agrara požuri. To očekuje onih 96.852 prijava agrarne u Dalmaciji od kojih je pretežni broj na ostrvima, a u samom mom srezu za jednu desetinu preko 9000. Ovo zavlacenje pogadja strahovito i zemljoradnika i zemljovlasnika. Zemljoradnike jer ne pristupaju obnovi i regeneraciji zemlje očekujući dodelenje vlasnosti kao i s razloga što im se ne isplaća u današnjim teškim prilikama nikakva težačka nadnica, ako radi po današnjim uvjetima.

Pogadja male zemljovlasnike koji ovako od svoje zemlje ne crpe nikakva prihoda, jer se zemlja ne obnavlja i slabo obradjuje, kao što je i naravno dok visi ovaj agrarni postupak. Prihodi su ipak nikakvi, jer se vino kao glavna kultura ne unovčuje nikako. S druge strane veliki tereti pritiskuju, jer mora da se odgovara i na poreze i javne dažbine i kuluk za ove zemlje koje su pod udarom agrara, a da se s protivne strane nema nikakvih koristi od istih. I za to dužan sam da naglasim, da je ovakvo stanje i zemljoradnika i malih zemljovlasnika strahovito u Dalmaciji. Potrebno je zato da se povuku potrebni zaključci i da se od ovih ljudi koji su lišeni i zemlje i prihoda obustavi i ublaži utjerivanje poreza i dažbina. Dogodiće se da će ovim sporim rešavanjem agrara ostati i obveznice za porez i javne dažbine u najvećem dijelu, i to za naplatu zaostalih kao i onih koji će se u buduće morati platiti. Ovako se likvidira i ubija svaka egzistencija tih ljudi, koji nisu u mogućnosti da plate bilo kakav iznos za porez. I zato pokazuje se potreba, da se na ovim zemljama, koje su pod udarom agrara, obustavi ili bar ublaži svako zaostalo i daljnje

naplaćivanje poreza i javnih dažbina, iz naslova tih zemalja koje su pod udarom.

Drugo pitanje koje se tiče dalmatinskog agrara jest isplata kupona i amortizacija obveznica u smislu amandmana donešenih u finansijskom zakonu. U zakonu o likvidaciji agrarnih odnosa u Dalmaciji 6% godišnji interes za obveznice imao je da teče od 1 januara 1931 godine. Donošenjem ovog amandmana, a radi usporenog rešavanja agrara i nedonašanja agrarnih presuda predvidja se izmjena u isplati roka od kada teče interes kao i roka amortizacije. Interes se prema amandmanu ima isplatiti od 31 decembra one godine u kojoj agrarna presuda postane izvršiva. Slobodan sam spomenuti da te mjere nisu ničim opravdane. Poslanici iz Dalmacije složno su tražili, da se za interes koji bi se imao za godinu 1931 i nasljedne da plati, ne poništavaju kuponi, već da se isti upotrebe baš za naplatu poreza i ostalih obaveza prema državi nastalih do konca one godine u kojoj presuda postane pravosnažna, i tim olakša i državi, koja neće te kupone plaćati u gotovu. Tim bi se moglo pomoći i pri isplati zaostalih poreza baš za ovu zemlju pod udarom agrara koji se inače i ne mogu platiti iz razloga koji sam prije naveo. Poništavanjem ovih kupona bez daljega učinilo se najgora, što se po ovom pitanju moglo učiniti. Opaziti mi je, da je i samo Ministarstvo poljoprivrede tražilo, da se interesi uplaćuju bar od 1 januara one godine, u kojoj su osude postale pravosnažne. Jednom kada se je i finansijski efekat predvideo u iznosu od 5 miliona dinara u partiji 58 pozicija 27 materijalnih rashoda po naslovu državnih dugova, a to za interes po kuponima broj 2 i 3 kao i odgovarajuće otplate. S tim u vezi imao bi se izmeniti prvi stav u amandmanu, da se dohotci isplaćuju od 1 januara one godine u kojoj presude postanu pravosnažne.

Jedno drugo pitanje od važnosti je točarina na vino. Zakonom od 20. IV, 1932 uvedena je državna i banovinska trošarina na vino i rakiju u formi paušala, koju plaćaju točari vina. Ta je paušalna taksa previsoka. Budući, da za gradove važi čak općinska trošarina od dinara 1.50, vino time poskupljuje upravo onde, gde se najviše troši, te se je uz istodobnu visoku paušalnu točarinu prema određenim kategorijama otežalo prodaju vina. To važi i za selo i za varoši, gde mali točari i obrtnici ne mogu da podnesu te takse, jer je danas i konzum u veliko smanjen. Potrebno je, da se ta paušalizacija snizi i ublaži i da se prilagodi potrošnji zavodenjem novih kategorija, koje će biti snošljive. Radi visokih paušalizacija, trošarine i skupih podvoznih troškova dalmatinsko je vino ostalo neprodano i to navlaš, jer je daleko od unutrašnjeg tržišta i radi skupih veza i dalečina, koji nama daje današnji saobraćaj, mi smo u apsolutnoj nemogućnosti da to naše vino, koje znači naše žito, donesemo na tržište. Jer naše primorje još pasivno i ovako otsječeno, ne može

da osjeti puls jačeg ekonomskog života svog zaleta iz sjevernih krajeva zemlje.

Sve to zahtjeva, da se tom primorju dadu posebna olakšanja, koja će omogućiti njegov ekonomski život.

Izglasanjem zakona o naknadnim kreditima u decembarskom zasjedanju prošle godine ova je Skupština dala jedan mali obol, da se javnim radovima ublaži oskudica pučanstva pogođenog od današnje teške krize.

Već evo teče od tada četvrti mesec i na izmaku je zima, pak s tim se radovima treba žuriti. U pasivnim krajevima osjeća se i veća oskudica i potreba žurne pomoći. Čuje se vapaj sa sela i taj dopire do nas narodnih poslanika, i do Kraljevske vlade, a mi kao da smo pri svemu tome bespomoćni. Potrebno je, da se obustavi svaki drugi izdatak, dok se prvenstveno taj ne izvrši kao neodloživi, jer vrijedi samo brza pomoć i koja je u pravo vreme. Daleko bi se zaneo, i ako to nije pitanje po ovom resoru, da srednje dalmatinsko primorje očekuje spoj unskom prugom koja bi olakšala i podigla ekonomski život onog kraja i srca one naše Dalmacije, za koju ćemo da budemo i mi i vi na budnoj straži i braniku kao nerazdjeljivi dio naše otadžbine. Onom kraju treba da se posveti nježna pažnja i da se ostvare uvjeti njegova ekonomskog života i razvitka. Uz podignuće saobraćaja i unapređenje pomorstva potrebno je da se pronađu načini i putevi kako će se glavni produkti toga kraja moći da unovče, jer tamo je potpuni zastoj.

Pri koncu nek mi se dozvoli mala digresija. Pozdravljam izjavu g. Predsednika Vlade, da će se donošenjem zakona o banskoj upravi i samoupravi omogućiti pravilno funkcionisanje i zaštita svih onih interesa koji su za jedan kraj povezani, a koji neće biti na uštrb državnoj cjelini. Time će se otupiti oštrica svim onim gravaminima koji se danas postavljaju, a poslužiće se najbolje cilju, za kojim moramo da težimo, da se u okviru nepogrešive ideologije jedinstvenog jugoslovenskog naroda nađu baš u tim zakonima putevi i jamstvo za ravnopravno rješavanje i unapređivanje svih onih interesa pojedinih naših krajeva, koji će biti u skladu sa interesima cjeline i koji će u sklopu jedinstvene i nedeljive otadžbine naći svoje najbolje rješenje.

Vjerski mir je u ovoj zemlji preko potreban, te pozdravljam izjavu Predsednika Vlade koji je naglasio punu ravnopravnost i zaštitu svih vjera u izbegavanju svake vjerske netrpeljivosti i nadmetljivosti.

Politički momenat traži, gospodo, od svih nas još nešto.

Jugoslovenstvo traži, da mu se da prava sadržina i da se ono postavi na čvrste temelje jedne jake političke organizacije. Vrijeme je da se prestane sa eksperimentiranjem i da se predje organizovanom radu jedne jače akcije za veličinu i pobjedu te ideologije koja je i naš i državni program. Kao nacionalista smatram, da je za to došao skrajni čas. U vjeri, da će g. resorni Ministar posvetiti svoju pažnju po pitanjima ovde istaknutim, izjavljujem da ću glasati za ovaj budžet.

Potpredsednik Dr. Kosta Popović: Reč ima narodni poslanik g. Petar Grajić. (Glasovi: Nije ovde!)

G. Petar Grajić nije ovde. Reč ima g. Josip Antunović.

Josip Antunović: Gospodo narodni poslanici, u specijalnoj debati po budžetu Ministarstva unutrašnjih poslova, ja sam već izneo sve potrebe moga sreza i sve ono što je moj srez, koji se graniči sa fašističkom Italijom, uteralo u jedno bedno stanje. Samo jednu od glavnih rak-rana i jednu od glavnih nevolja toga sreza nisam spomenuo, već sam, gospodo, to rezervisao u debati našeg g. Ministra finansija, a to s toga razloga, jer ta rak-rana ne obuhvaća samo srez Biograd na moru, već i takozvanu treću zonu, a to je čitav srez Biogradski, ceo srez Preko, te deo sreza Prekovačkog i deo sreza Rab u Savskoj banovini. Ta rak-rana, koja je utjerala čitavu zonu u veliku bedu i nevolju, i bila je izmena krunskih novčanica. Po oslobodenju 1923 godine novčanice su bile mačuhinski u onim srezovima izmenjene.

Gospodo, ja sam prošle godine u budžetskoj debati dovoljno ilustrirao sve i dokumentirao, kako su predašnje vlade, vlade onoga doba, a to su one partizanske, mačuhinski postupale sa onim narodom i nolio sam našu sadašnju jugoslovensku vladu, da bi uzela to u rasmatranje i našla leka tome. Čitav narod onoga kraja, uvek računa s tom činjenicom, da će doći neko, koji će to ipak izravnati, da se vidi, da su i oni građani jednakopravni svima drugima u ovoj zemlji.

S obzirom na teške ekonomske prilike, koje vladaju u našoj zemlji, gospodo, nema ni finansijskih sretstava, da se to može tako popraviti, jer je tu jedan finansijski efekat od nekakvih jedanaest do dvanaest miliona dinara, a to, ipak, u današnje vreme jedna je jaka cifra, pa sam ja uputio g. Ministru finansija jedan predlog, moleći ga, da digue ovo pitanje s dnevnog reda, tako, da bi time dao ispravak izmene krunskih novčanica i ono, što bi narod imao da primi, neka time isplati ne porez sadašnji ili ovogodišnji, nego zastareli porez, na ime one poreze, koje su samo balast na poreskim knjigama i koje fiskus neće moći nikad da utera. Time bi ovo pitanje bilo rešeno, i narod bi bio zadovoljan i skinuto sa dnevnog reda i narod bi platio zastareli porez. I ovom prilikom apelujem na g. Ministra, da udovolji ovome zahtevu, jer ovo pitanje izmene krunskih novčanica nema veze sa bilo kojim drugim novčanim pitanjem bilo koje druge banovine. (Ministar finansija Dr. Milorad Đorđević: Zamenjen je i perper u Crnoj Gori) Razlika je gospodine Ministre, bio je dat perper za dinar, a ovamo je bilo dato za svakih šesnaest kruna jedan dinar. Dok su u celoj državi izmenjene krune u relaciji 1:4 i 1:6, i Sušak koji je bio evakuisan kasnije od treće zone, i koji je sa sedam puta manje žiteljstva dobio je u relaciji 1:4 i 1:6, samo treća zona dobila je u relaciji 1:16.

U kome su odnosu ti perperi, to ja ne znam, ali g. Ministre, glede krune, to je tako jedno zasebno pi-

tanje u čitavoj trećoj zoni, da je goruće od svakog drugog, i ja vas molim, g. Ministre, da uzmete to u rasmatranje, jer to nema nikakvog finansijskog efekta. Narod razume, da ne može da dode do para, ali da mu se dozvoli da stave poreze, poreze koje su zastareli, može isplatiti tim bonovima.

U uverenju, gospodo, da će g. Ministar uzeti ovo u pretres doista i da će to povoljno rešiti, kao i da ja neću nikada više doći na ovu govornicu da opet govorim o tim krunama, ja ću za ovaj budžet glasati.

Potpredsednik Dr. Kosta Popović: Ima reč narodni poslanik Milan Bunović.

Милан Буновић: Господо посланици, мој срез простире се на северној граници наше драге стацбине, у срезу је било прилично велепоседа, где су мештани надничили, и тако себе и своју породицу издржавали. Аграрним законом су велепоседи распарчани тако, да мештанима од њих није допало ништа, чак шта више већим делом је прешла у руке, којима се није требала препустати. Али то је свршена ствар и о томе безначајно би било говорити.

Једини посед је још у целини, а то је посед који је сада под државном управом, то је државно добро Беље. Већ прошле године сам са овога места рекао, да би потребно било од овога огромног добра одвојити неколико хиљада јутара земље, и да се делимично раздели сиромашнијим мештанима, а остали део пак да се одвоји у сврху колонизирања националног елемента на граници.

Господин Министар финансија ни прошле, ни ове године није предвидео, да се од државног добра Беље одвоји један извесан део за сиромашне мештане, којима је егзистенција у питању, као што није предвидео ни колонизацију националног елемента на граници, а то све из државних интереса, па да држава не би отпала од прихода, које би то земљиште донело. Врло много говорника је у овој годишњој дебати са фактима доказивало, да земљорадња није рентабилна због ниских цена пољопривредних артикала. С једне стране тврди се, да земљорадња није рентабилна ни за приватника а камо ли за државу, а с друге стране г. Министар финансија баш због те рентабилности не одобрава, да се одвоји земља од државног добра Беље.

Господо, ја сматрам својом дужношћу, да и овом приликом замолим г. Министра финансија, да иако је државни интерес, јер је у питању приход држави, да узме у обзир и други државни интерес а то је, да је на границама потребан чврст бедем, па да треба населити националним елементима границу. Верујем, да су ови интереси пречи и јачи од оних, због којих се не одобрава да се одвоји ово неколико хиљада јутара земље, који неће довести опстанак имања у питање, јер ће још доста земље остати.

Молим, г. Министра, да одвајање земље омогући, да се граница насели националним елементима,

ако је то икада било оправдано, то је данас, јер ако се то не одобри, онда не само што на граници неће се концентрисати национални елемент, него чак и они који су без иметка, а којих има доста, раселиће се са границе у унутрашњост државе. То тим више што постоји јак покрет у том правцу, те се људи уписују за селидбу у Јужну Србију.

Господо, верујући да ће г. министар увидети ову потребу и одредити да се у ту сврху одвоји неколико хиљада јутара земље од државног добра Беље, гласаћу за предложени буџет. (Одобравање).

Пошпредседник Др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. др. Младен Лисавач.

Dr. Mladen Lisavac: Gospodo narodni poslanici, jedna stvar koja je ovde često u Skupštini pomenuta, za koju smatram da je vrlo teška i da je veliki teret narodni, to je ono o čemu sam juče govorio u budžetnoj raspravi Ministarstva poljoprivrede, naime zaduženje i prezaduženje seljaka koje treba sanirati i koje, iako spada u resor poljoprivrede, još više spada u resor Ministarstva finansija, jer samo pomoću Ministra finansija u stanju je Ministar poljoprivrede, ovu stvar da reši.

Gospodo moja, ja ću biti ovde vrlo kratak i spomenuću ovo. Po mom mišljenju, ova se stvar daje samo tako rešiti, ako nađemo najjeftinije sredstvo za rešavanje toga pitanja, a najjeftinije sredstvo za to rešavanje leži po finansijskoj nauci i nacionalnoj ekonomiji u upotrebi emisionog puta, jer u svakoj nacionalnoj ekonomiji čitamo da se samo putem emisije, mogu najlakše najjeftinije i najbrže nabaviti sredstva da se neka stvar isplati i izravna. U pogledu emisije zna se i to: da pokriće emitiranih novčanica mora biti samo pokretna stvar, nikako pak neka nepokretna, i s tim se svi slažemo, jer ni jedna emisiona banka ne daje zajmove na hipoteke, na nekretnine, svoje zajmove, nego samo na pokretne stvari, na robu i druge produkte. Međutim, ma da je to istina, ipak smatram i držim da se samo emisionim putem može naša stvar dovesti u red i da se tako mogu seljački dugovi srediti. A zašto? Jer i seljak osim svojih nekretnina, ima i pokretnog imanja, a to pokretno njegovo dobro reprezentuje jednu ogromnu svotu. Pokretno je sve ono što zemlja godišnje donosi ono što seljak ima u polju, u svojem košu, u svome maluu, a to, gospodo, iznosi po najobičnijoj statistici godišnje na 12 milijardi dinara. Žito, kukuruz, ječam, zob, voća, stoka i sve drugo što seljak ima, to dakle reprezentuje jednu ogromnu svotu od 12 milijardi dinara. Recimo, da to i ne iznosi 12 milijardi, nego samo polovinu od toga i da to vredi samo 6 milijardi dinara, što je godišnja vrednost jedne pokretne stvari, koja se svake godine prinavlja. Taj godišnji iznos od 6 milijardi dinara može da posluži kao podloga, kao pokriće za emisiju novčanica, koje bi se mogle upotrebiti na podmirenje, ili bar na sređivanje seljačkih dugova.

Upitaćemo se možda: Pa dobro, ako seljak želi da upotrebi svoje žito, kukuruz, stoku i t.d. koji se na-

laze u njegovoj ruci, a koji se mogu lako i prodati ili su možda već sada zaduženi. Istina, sigurnost od samog godišnjeg prinosa ne bi vam bila velika, ali ima jedan način da se taj veliki godišnji prinos i osigura za ovu emisiju, a taj je, kad bi se onaj deo seljačkog duga koji je pokriven emisijom osigurao zalogom na nepokretno seljačko dobro i to na prvom mestu, na prvih 25% vrednosti seljačkog imanja. Možda ćete me upitati, pa kako može nešto biti intabulisano na prvom mestu, kad već ima tu dugovanja uknjiženih? Ja kažem da može, jer bi ce emisijom isplatila intabulacija već osiguranih dugova, pa bi emisioni dug stupio na prvo mesto, ostavljajući druge dugove, iza 25% vrednosti seljaka da stoje kako jesu. Vi ćete možda reći da je to i tehnički nemoguće izvesti, jer bi troškovi bili ogromni da se na milione raznih nekretnina intabuliše po 25% novog emisionog zajma. Međutim, zato postoji prešedan, državni porez: zemljarina i kućarina koja je i dan-danji osigurana sa trogodišnjim prvenstvom bez intabulacije, po zakonskoj odredbi legalno. Nigde ne stoji u zemljišnim knjigama, da je intabulirana ova trogodišnja zemljarina i kućarina, pa ipak svako, koji hoće neko imanje da kupi, ili da da zajam na to imanje, prvo ide i pita u poreskoj upravi, da li ima trogodišnji zastatak, jer mu ne bi mogao dati zajma ili kupiti od njega imanje, dok ne sredi prvo ovo legalno osiguranje za trogodišnji porez. Isto tako moglo bi biti da se putem zakona stvori jedno legalno prvenstvo i osiguranje do 25% današnje vrednosti toga imanja za novi emisioni dug. Tih 25 od sto vrednosti današnjih imanja, daju potpunu sigurnost, jer će svako, ako dođe do prodaje nekretnine, biti siguran da će se isterati bar $\frac{1}{4}$ njegove vrednosti, bila prodaja dobrovoljna ili izvršna, da će se dobiti bar $\frac{1}{4}$ od onoga što zemljište danas vredi. Ako vredi zemljište danas 10.000 din., onda će biti sigurno, da će se moći dobiti bar 2500 din. Prema tome po kriče leži u godišnjem prinosu, a osiguranje u legalnoj zalozi na nekretnni. Isto je tako i kod industrije, jer se pokrće sastoji u zlatu od najmanje 25 od sto položenih kod Narodne banke, a daljih 75 od sto u devizama ili menicama ili, bolje rečeno, u onoj robi koja iza tih menica leži, recimo u onim svilenim čarapama, kombinezonima ili astrahanskim bundama koje se nalaze kod trgovaca, čije se menice kod emisione banke nalaze. Gospodo moja, svako će priznati da svakako više vredi i da je sigurnije u vrednosti i u ceni ono žito, kukuruz, stoka, živina, jaja i sve drugo, što seljak ima, nego je sva ona roba, koja leži kod trgovca. Kad ovo može pružiti sigurnost, valjda može pružiti istu sigurnost i roba koja leži bilo na zemljištu, bilo u kući seljakovoj. Vi ćete možda reći, pa šta bismo od toga imali, kad i naša Narodna banka daje danas zajmove sa $7\frac{1}{2}$ od sto? To je istina, ali ona radi sa trgovcima, sa ljudima koji trguju sa robom koja može biti danas u modi, a sutra ne, pa radi ovog ogromnog rizika ona i uzima po 7 i po procenata za svoje zajmove. I kad uzmemo da Narodna banka sa rezervnim fondovima ima 240.000.000 dinara, a izdaje zajmove privatnima do dve milijarde i četiri stotine hiljada dinara, onda ona ne uzima $7\frac{1}{2}$ % kamata u razmeru svojeg kapitala i ostalog imanja nego 75%, i onda, ako je neki trgovac i bankrotirao ona tu štetu može lako nadoknaditi, jer ima pokrića u visokoj kamatnoj stopi. Međutim, kod zemljišnika koji je pružio svoj godišnji prinos kao pokriće i osigurao ga još sa 25% prioritetne vrednosti svojeg imanja, onda tu nema nikakva rizika i dotična emisiona banka može bez rizika svoje banknote sa tim pokrićem i sigurnošću štampati. Tako je, gospodo, i kod neke druge banke na pr. Švajcarske banke koja daje novac sa 2%, a ona možda plaća dividendu 6, 8 i 10% svojim akcionarima, pa pri tom nema nikakve štete, jer radi sa sigurnim mušterijama. Dakle, ta banka ima pokriće sigurno, a verovnici imaju jeftin zajam sa dva na sto. Onaj višak preko 25%, to bi bilo daljih od 25—75% vrednosti zemljišta. To bi se moglo uraditi izdavanjem založnica u toj visini. Te založnice koje bi bile osigurane vrednošću imanja od 25—75%, bile bi sigurne zbog toga, što je visina vrednosti zemljišta do te visine, manje više, sigurna, naročito pri jednom sredenom ekonomskom životu, kad se uzme da zemljišnik može mirno da spava i da radi svoj posao i da svoju ekonomiju racionalizira i unapredi. Te založnice mogle bi se i zalagati, i pošto bi one donosile, recimo, 6% interesa, bar do dve trećine svoje vrednosti. Interes na založene založnice pokrivać bi se sa onih 4% koji bi se dobijali iz založenog dobra, a sa daljih 2% mogao bi se amortizovati kroz izvestan niz godina i sam zajam. Onaj deo seljačkog duga koji prelazi od 75—100% nazvao bih zamrznutim kreditom, tj. kreditom koji realno postoji, ali privremeno, dok se ne otkrivi, ne nosi nikakav interes. Opterećeno imanje, kad bi se sada prodalo, onaj deo duga koji je osiguran na poslednjih 75—100% vrednosti opterećen od dobra, bio bi izgubljen jer troškovi sudski, tužbeni i izvršni taj bi deo progutali. Ono pak što je preko 100% današnje vrednosti opterećenog dobra moralo bi se smatrati trulim kreditom, pa bi se moralo kao takvo otpisati, jer ono što se danas ne može naplatiti, ne može se tražiti ni u buduće, a kamo li od seljaka. Na ovaj način mislim, da bi mogli svi seljaci biti smireni i ni jednom ne bi ništa moralo biti prodato. Od emisionog dela zajma, od prvih 25% vrednosti dobra, plaćali bi se samo troškovi emisije, bez ikakvih kamata i bez ikakve premije za eventualni rizik. Od amortizacionog dela seljačkog duga, dakle od daljih 50% vrednosti dobra, plaćalo bi se samo 6% najviše, a možda i manje, ako bi novčana pijaca dozvolila kasnije konverziju tih založnica na nižu kamatnu stopu. Od zamrznutog dela seljačkog duga, onog koji je osiguran na poslednjih 25% vrednosti seljačkog dobra, ne bi se plaćao nikakav interes dok se taj dug postepeno

kroz deset godina ne otkrivi i ne zameni postupno amortizovanim založnicama sa 6% kamata. — Efektivno bi seljak plaćao na sav svoj dug oko 4%, a u ime amortizacije još 1% ili 2%, pa bi se tako sa niskom kamatom od 5—6% oslobodio svojeg duga u izvesnom nizu godina.

Pre rata amortizacioni dugovi su se otplaćivali uz mali procenat kroz 40—45 godina. Interes je bio 4% a amortizaciona kvota 3/4%. Založnice tri i po procenta prodavale su se alpari na svakoj berzi, i to nije bilo samo u Francuskoj ili Engleskoj, nego i ovde kod nas u Bačkoj i Banatu i u Hrvatskoj i to znadu svi koji su s time imali posla.

Ja dopuštam, u današnjim prilikama ne bi se našao neko u Francuskoj ili Engleskoj ili Americi, koji bi kupio te založnice alpari po 3 1/2%, ali po 6% sigurno bi to svaki onde primio, jer bi to bio jedan papir, za koji bi se moglo kazati, da je prvoklasni papir, pošto je siguran.

Osnova je ovom mojem predlogu u tome, što taj teret pada individualno na svakog dužnika a ne kolektivno na sve. Svaki dužnik koji ne bi platio ratu, ne dolazi u opasnost da mu se proda imanje. Drugo je nešto, kad bi država uzela na sebe da ona preuzme taj zajam. Državu ne može niko prodati. Država je do duše sasvim sigurna, ali od kada je Rusija uskratila priznanje dugova, od kada su pojedine države uskratile da plaćaju reparacije, postali su ti državni papiri donekle sumnjiva roba. Ali ovi papiri konvertiranih seljačkih dugova su individualno osigurani na pojedinim imanjima i s toga su sasvim sigurni, jer ako dužnik ne plati rok, može mu se prodati sve njegovo imanje.

Prirodna posledica toga bila bi još ova, da bi vrednost zemljišta, u najkraćem vremenu, morala skočiti za 10, 20 ili 50%, jer nitko ne mora ništa da proda, svi su dugovi sređeni, svi su ljudi sigurni da mogu održati svoje imanje. Samo onaj, komu se ponudi tako visoka cena, da ima računa da proda svoje imanje, taj će svoje zemljište onda i prodati. Pošto bi bila mala ponuda, a velika tražnja, prirodno je sasvim, da bi vrednost zemljišta skočila. Na taj način i sami bi verovnici mnogo bolje bili osigurani nego do sada.

Gospodo, sada bi neko mogao pitati, pa to će biti neka inflacija.

Mi smo, gospodo, uzeli ovu relaciju zato što je potpuno fundirana. A fundiran je prvo u svakom pogledu onaj iznos koji se svake godine u seljačkoj ekonomiji obnavlja. Ako je jedne godine malo rodilo, druge godine rodiće više i tako će se kroz izvestan broj godina izravnati prinos u proseku. To služi kao podloga, to je sigurno. Sem toga to je jedan godišnji prinos, kurentna roba koja se može lako svakome prodati. To nije luksuzna roba koja danas može nekome trebati, a sutra da mu ne treba.

Dakle, gospodo, ova poljoprivredna roba takva je koja se može uvek prodati, a prema tome držim da je najsigurnija, pa bi se i seljački dugovi mogli na ovaj način najlakše i najbrže svršiti.

Može biti da je, zbog kratkoće vremena, ostalo ovde po nešto nejasno, ali o tome se može još razgovarati i ja držim, da će svakome biti jasno i da se ovaj način može uzeti za podlogu rešavanja ovog tako važnog pitanja koje koči celokupnu našu narodnu privredu, ne samo onoga dužnika, ne samo onoga bednika, koji je uložio svoj novac u banku pa otuda ne može da dobije ni onoliko koliko mu treba da živi, nego i samu banku, koja će biti inače u nesređenim prilikama da za 2—3 godine pojača samu sebe. Jer, sada su banke uređene na osnovu toga da će se naplaćivati po 16 do 20% interesa. Ali kad im se bude plaćalo svega samo po 8%, onda će njihovi činovnici i njihova režija progutati i samu banku. Propašće banka, a propašće i ulagači, ako ovo stanje bude i dalje nastavljeno.

Držim, dakle, da je krajnje vreme da se pristupi definitivnom rešenju ovoga pitanja, da se uzme jedan način koji će zadovoljiti i dužnika i verovnika, u koliko se to može, pri čemu će, naravno, svaki od njih morati po nešto da popusti. Ja držim, da će g. Ministar finansija ovu stvar uzeti kao svoju i da će smatrati da je Ministar poljoprivrede samo otac i majka onome bolesniku, seljaku, koji danas boluje, a da je on sam, kao Ministar finansija, lekar koji treba tu da leči. On je glavni faktor ovde, a i Ministar poljoprivrede će se, razume se, radovati da njegovo čedo, njegov bolesnik, što pre ozdravi. Ja ću glasati za ovaj budžet s obzirom na to što imam potpuno poverenje u današnju upravu i u g. Ministra finansija. (Pljesak i odobravanje).

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Pretres budžeta rashoda Ministarstva finansija VIII razdeo u po-jedinostima je završen. Sad prelazimo na glasanje. Glasće se sedenjem i ustajanjem. Gospoda koja su protiv, izvoliće ustati. Molim g. sekretara da čita partiju po partiju ovoga razdela.

Sekretar Milan Mravlje čita VIII razdeo: Ministarstvo finansija, rashodi opšte državne administracije (uprave) partija 371 i XVII razdeo — Budžetski rezervni krediti.

Potpredsednik dr. Avdo Hasanbegović: Prima li Narodna skupština partiju 371 po izveštaju Finansijskog odbora? (Prima). Gospoda koja su protiv neka izvole ustati. (Svi sede) Objavljujem da je pročitana partija usvojena prema pročitanoj izveštaju Finansijskog odbora. Izvolite čuti dalje.

Za ovim je Narodna skupština, glasajući sedenjem i ustajanjem o svakoj pojedinoj partiji, u smislu čl. 102 Ustava i § 67 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini usvojila ceo budžet rashoda Ministarstva finansija VIII razdeo i to od 371 do zaključno 396 partije, prema izveštaju, Finansijskog odbora, kao i budžetske rezervne kredite od partije 988 do partije 990.

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Сад прелазимо на претрес буџета привредних предузећа. Пошто се није пријавио ниједан говорник, прелазимо одмах на гласање. Гласа се седењем и устајањем. Молим г. секретара да чита партију по партију.

Секретар Милан Мравље чита предлог бу-

цета расхода и прихода Управе државних монопола. Партија 1.

Поштрејседник др. Авдо Хасанбеговић: Примали Народна скупштина прочитану партију 1 по извештају Финансијског одбора? (Прима). Објављујем да је прочитана партија примљена.

За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу члана 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини усвојила цео предлог буџета расхода и прихода Управе државних монопола од партије 1 до партије 15.

Секретар Гавро Милошевић: чита предлог буџета расхода и прихода државних имања Беље и Тополовац. Партија 1.

Поштрејседник др. Авдо Хасанбеговић: Примали Народна скупштина прочитану партију 1 по извештају Финансијског одбора? (Прима). Објављујем да је прочитана партија примљена.

За овим је народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини усвојила цео предлог буџета расхода и прихода државних имања Беље од партије 1 до 18а, и Тополовац од партије 1 до закључне партије 9.

Поштрејседник др. Авдо Хасанбеговић: Сад идемо даље.

Секретар Гавро Милошевић чита предлог буџета расхода и прихода државне фабрике шећера на Чукарици. Партија 1 по извештају Финансијског одбора.

Поштрејседник др. Авдо Хасанбеговић: Примали Народна скупштина прочитану партију? (Прима). Објављујем да је прочитана партија 1 примљена.

За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини, усвојила све партије овог буџетског раздела почев од партије 1 до партије 4 закључно.

Поштрејседник др. Авдо Хасанбеговић: Сад прелазимо на буџет прихода.

Реч има народни посланик г. Владо Спахић
Владо Спахић: Господо народни посланици почећу са народном пословицом: „Нити ме Боже помози, ни уби мимо свет“. И збиља скоро је такво време данас дошло.

Као мора притисла је привредна криза цео свет па и нашу земљу.

Са овога места много је говорено, довољно и опширно изложени су узроци и последице светске кризе, па је сувишно о томе и једну реч потрошити. Али сваки народ, свака држава позвана и дужна је, да се стара и брине о својој земљи, да тражи пута и начина, како би што пре кризу зауставила, ублажила и излечила.

Краљевска влада и Народно претставништво доста је уложило труда у том правцу тражећи излаза, а то нарочито важи за г. Министра финансија који је интензивно и неуморно радио, да би се код

нас поправило или бар донекле ублажило тешко економско финансиско стање. Но видели смо, господо, да су муку мучили и светски капацитети, светски умови, али и поред свега њиховог рада и заузимања, ово је питање остало на мртвој тачци, остало је њихов труд и рад јалов. По мом скромном мишљењу, без рада и зараде нема ни решења светске кризе. А до овога не може се доћи, ако се не разбистри ова тешка и мутна светска политичка ситуација, ако се не избистри у толикој мери, да буде загарантован мир бар за 10—15 година. Чим се политичка ситуација рашчисти и осигура за извјесно време мир, настаће поверење између појединих народа, између појединих држава, умртвљени капитал пласираће се и отпочеће рад у свим правцима и на свим пољима, а аналогно томе постепено нестајаће незапосленик радних маса и сво је прави и здрави пут решења светске кризе.

Ово је неколико речи споменуто као увод, а сада ћу бити слободан, да се позабавим специјално нашем кризом.

Господо народни посланици, и ако је наша земља агрикултурна коју, сачињава преко 80% тежака, који су кичма, стуб и ослон, који хране црва и мрва, који су створили и који ће гинути ако устреба бранени домовину, али поред свега тога за ово 15 година водила се политика против њихових интереса док се фаворизирала и помагала политика банократије. Није било социјалне равнотеже, није било социјалне правде.

За илустрацију мојих тврдњи навести ћу за пример рад и пословање трију државних установа и то: Хипотекарне, Привилеговане Аграрне и Народне Банке. Ове банке дијелиле су новац и помагале поседнике, велопоседнике, велетрговце и индустријалце, док су им средњи сталежи као: тежаци, обртници, трговци и занатлије били изван домаћаја и нису се могли користити кредитом већ ове банке су давале кредите банкама и разним велетрговцима по јевтиној каматној стопи, да би могле експлоатисати напуштенога тежака, обртника и занатлију. Са овим нећу да много дуљим већ само ћу се позабавити о Народној банци. Народна банка даје трговцима, разним банкама новац на кредит од 6% камата, а ови су давали тежаку од 30—40%. Када један трговац има кредит од Народне банке неколико стотина хиљада динара по 6% а обично овај трговац тај кредит од Народне банке добија, када има своју еластику кућу на коју не плаћа кирију и кад има такођер и других разних прихода, па са овим трговцем један почетник трговац који мора плаћати на дућан кирију и који кредит добије од приватне банке са 20—25% камата, он поред своје стручне спреме, солидности, окретности не може на крај изаћи, јер не може и није у стању зарадити ону разлику на камату коју његов просиста — трговац конкурент пла-

на Народној банци. То исто тако долази да би се данас из гроба дигао Краљевић Марко са својим шарцем или Обилић Милош са својим топузом не би помогла снага Краљевићу Марку ни срце јуначко Обилићу Милошу, један обични војник оборужан пушком у руци сравнио би их са земљом.

Резиме: ово је неравна борба, која повећава данашње тешко стање, о слабијем се и о сиротињи није водило рачуна. И овде се може применити она прича, како је покојни Краљ Никола наредио сердарима, да дијеле кукуруз, који је био сиротињи намењен. Наредио је да дијеле кукуруз право ко Бог, а један је сердар буквално разумео и дијелио ко има више и коме је Бог више дао т.ј. ко је имао више земље, више њива, крава и оваца, тај је више кукуруза добио.

Кад већ о кукурузу говорим, слободан ћу бити да напоменем како су неки несавесни људи, којима је прошле године у тешкој и гладној години било повјерено, да би се народу што више помогло да на основу бесплатних упутница добаве жито у пасивне крајеве, да би сиротиња куповала по јефтиној цијени. Иако су ове упутнице биле намјењене гладној сиротињи да би извукли своје животе, ипак нашло се бездушника, који су за рачун гладне сиротиње са упутницама трговали. Тако су упутнице по Сарајеву продаване од 1500-2000 динара, а такође и по другим разним мјестима продаване су и котирале као вредносни папири на берзи. Колико ми је познато у Сарајеву код „Шпедиције“ на ове упутнице долазило је брашно број 0 — које свакако није сиротињи намењено — те је овај и још други случајеви био полицији пријављен. Полиција је истрагу повела, али колико ми је познато до данас у овој ствари није нико ни позват на одговорност, а камо ли да је кажњен. Категорички тражим, да се поново поведе истрага у Сарајеву, а такође и у другим мјестима, и у колико се докаже кривица појединаца, који су за рачун гладне сиротиње са упутницама паре добијали, да се егземплярно казне и ко је продавао и куповао. Нарочито ово вреди и неопходно је потребно поради ове године, јер се такође упутнице дјеле како би се притекло сиротињи у помоћ. Ако се истрага енергично проведе кривци пронађу и казне с тиме ће се отклонити у овој години злоупотребе са упутницама. Укратко осврћућу се и моја је намера да дискутујем у питању, које највише интересује и од чега живи мој Столачки срез а то је дуван, винова лоза и стока.

Господо народни посланици, како вам је познато култура дувана у Херцеговини најтешње је везана са егзистенцијом једног великог дела Херцеговине, разумљиво је да се питање дуванске производње у тим крајевима не може и не сме третирати једнострано т.ј. само са становишта монополских фискалних интереса, него треба да се производња

управља и према интересима социјално-економским херцеговачког становништва.

Јер, у случају, када би се култура дувана у Херцеговини неким случајем укинула, то би значило да нема живота, нема опстанка за 60% становништва. После дувана долази винова лоза. До 1922 године, док није дошла инвазија филоксере и док је било тражње и добре цене вино, виногради су били добро врело прихода херцеговачког становништва. Али од 1922 г. инвазијом филоксере у Херцеговини тешко је погођено виноградарство, јер регенерација винограда, многе је људе упропастила, у црно завела, пошто обнављајући винограде задужили су се код разних банака са скупом каматном стопом, а данас кад је успешно регенерација проведена, од ове гране газдинства врло мала је корист, скоро никаква, услед општег пада цена вина и сразмерно малог извоза. Херцеговачка вина некада била су далеко позната, слала су се бечком ћесару и у Токију цару Микаду. Песма се певала, Нема Цима до Рима, а Модрића до Цариграда. А данас је време дошло да ће се многи виногради заустити, јер вино нема цене ни тражње. Виногради се гаје где треба и не треба. По нашим најплоднијим крајевима где рађа шеница белица, кукуруз и друге разне културе и тако то далеко иде да је годишња производња вина виша за 1,500.000 хектолитара, него што је у земљи потрошња и што се напоље извезе. Ово би се безусловно морало регулисати, јер ако овако потраје за коју годину дана, ми ћемо се моћи у вино купати. То исто важи и за дуван којему треба садњу дозволити само у пасивним крајевима. Неколико речи проговорићу о стоци. Стоке у колико има нема за исту тражње. Цијена је врло мала, тако да је и ова грана газдинства подбацила и много не упливише, не може ни из далека ублажити тешко стање и биједу у којој се налази херцеговачки тежак. Г. Министар финансија прије неколико мјесеци једном приликом саопштио нам је да се ради на томе да ће ускоро направити са Француском трговински уговор и да ће овећи контингент стоке Французи од нас куповати, али од тога изгледа нема ништа. Господо народни посланици, ипак за Херцеговину дуван је животна питање, јер у Херцеговини где се дуван гаји ту не може ништа друго успевати сем винограда, чија је скупа обрада, а који су дан-данас нерентабилни. Ове године Херцеговина не само да је погођена већ је упропаћена, јер је објавом управног одбора државних монопола редуцирана садња дувана скоро за 50%, а цене за 30%. Да би се пасивни крајеви, дакле с једне стране, постепено довели у боље материјално стање, а с друге стране омогућило и држави да из тих сиромашних крајева може добити за заједничке потребе што веће доприносе, намеће се неминовна потреба да се тражи неки начин којим би се то стање променило на боље, од-

носно којим би се и пасивни крајеви претворили, иако не у активне, а оно бар у много мање пасивне крајеве. Дозволите да вам наведем бербе дувана у Херцеговини у следећим годинама:

1924 год.	берба је била	6,984.000 кгр.	по 22 и 22 дн.	133 мил.
1925	„	2,793.000	„ 19 и 56	„ 54
1926	„	3,736.000	„ 14 и 76	„ 55
1927	„	1,450.000	„ 22 и 33	„ 33
1928	„	2,241.000	„ 19 и 06	„ 43
1929	„	4,750.000	„ 20 и 70	„ 98
1930	„	6,351.000	„ 16 и 50	„ 105
1931	„	4,026.000	„ 12 и 60	„ 51
1932	„	3,244.000	„ 9 и 50	„ 31
1933	„	2,000.000	„ 6 — —	„ 12

Из ових цифара, господо народни посланици, најбоље се види и разабире шта очекује херцеговачки тежак од овогодишње дуванске бербе. Па када се још одбије 12% влаге, (до сада била влага 10%), 30 пара комисијских трошкова, крупарине 7—8% коју је ове године убрала и наплатила Господарска задруга у Сплиту у самој Херцеговини око 2 и по милиона динара. Ово је законом заштићена пљачка, јер у име крупарине није платила произвођачима нити 100.000 дивара. Више је убрала и наплатила, него ће ове године добити сељаци за цјелу дуванску бербу. У другим бановинама није се наплаћивала крупарина. Категорички тражим, да се врати новац, који је наплаћен од произвођача у Приморској бановини. Иначе је расположење код произвођача да се дуван не осигурава од крупарине или да плати максимум, ако то мора бити 2%. Процена дувана у низима. Ове године процењен је дуван био у зеленом стању и у низима, те се показало да је код четири станице дуванске процена била виша у зеленом стању, него у сувом — визима — за 43 вагона и то: у Љубушком срезу 20 вагона, Мостар 10 вагона, Чапљина 10 и Столац 3. У интересу управе државних монопола, да се дуван процјени у зеленом стању, јер из напред наведеног разабире се да нема никакве сврхе, практичности, и циља, док напротив даје се могућност, да произвођачи у што већим количинама дуван отуђују. Цигар-папир о овоме нећу да дуљим, говорио сам и у прошлој години, али остало је то без икаквог успеха, иако су дошли до уверења и господа од Управе монопола, да је продаја ограничења цигар-папира по државне интересе штетна. У великим количинама цигар-папир се уважа из Италије и Аустрије тако, да је у прошлој години саграђено 5—6 нових фабрика. Са штетом коју трпи држава на цигар-папирима могле би се двије бановине исхранити. Господо народни посланици, да је политика управе државних монопола шаблонска, нееластична и бесциљна, навести ћу следеће примере: 1) ни у ком случају не би смела наметати потрошачима квалитету дувана; 2) требала би строго водити рачуна о платежној моћи потрошача дувана; 3) такође требала би строго водити рачуна да би се

умањено шверц дувана који досеже око 4,000.000 килограма годишње, а то да постигне у интересу и државе и произвођача предлажем, да се квалитет производима побољша, цијене смање, јер овако од пушача стварају се непушачи и пушаче навикава да пуше лошију квалитету, а све то иде на штету државне касе. Смањењем цена дувану још ће се јаче повећати шверц. Случај се догодио и г. генералном директору Марковићу, када је био у Сарајеву, да је и њему нуђен шверцовани дуван. Ако овако остане, онда у Херцеговини нема опстанка, нема животога, мора се 60% народа иселити и зато би се морало на вријеме побринути.

У фабрикама, у дуванским станицама категорици тражим, да се првенствено запосле радници и раденице, који ће од рада зарађивати насушни лебац, јер тога досад није било већ је имало предност оно радништво које је зараду трошило у разне луксузе. Господо министри и господа народни посланици, долазио сам безброј пуга пред Господина Министра и г. генералног директора Марковића и начелника Александровића и досада све моје жеље, молбе, предлози нису наилазили на разумевање. У интересу и Управе државних монопола и произвођача требало би о дуванском питању повести озбиљног рачуна како би се нашао излаз, солуција, да би се ово питање решило на обострано задовољство. Господа у Управи монопола требала би да имају проициљивости, еластичности, проткане са трговачким духом, па ће се кренути на боље дуванска политика од које ће имати више користи и народ и држава. Јер није то никакво знање и умијеће из године у годину редуцирати садњу дувана, редуцирати цијене, а произвођаче теретити са вишим наметима и теретима. Желео би да у будуће господину Министру и г. генералном директору не могу принети ону народну: „Цаба је глугу говорити и ћораву намигивати“. (Бурно одобравање).

Потпретседник др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Тоша Рајић.

Др. Тоша Рајић: Господо народни посланици, у току начелне дискусије о буџету за годину 1933/34-ја сам изјавио да ћу гласати против буџета г. Министра финансија, и нека ми је дозвољено, да овом приликом изнесем све разлоге, који ме нагнаше на ту одлуку и ако сам раније у главним потезима то већ нагласио. (Један глас: чујмо!) Пре свега господо, желим да нагласим, да ћу бити објективан и ствари поставити на место камо оне спадају.

Господо, у моме крају, у Војводини, пореско оптерећење народа је толико, да тај народ није више у могућности, да их сноси и ја смело тврдим, да је куцнуо последњи час, да се тргнемо и доношењем једног правилног пореског Закона, којим ћемо се сви изједначити у нашим обавезама према држави учинимо крај овој неправди. (Један глас: већ смо се

изједначили), Не, нисмо се изједначили, јер док је у Војводини катастарски чист приход множен са коефицијентом од 34, дотле је у Словеначкој тај коефицијент 17, а у Хрватској 27. То никако није изједначење. И баш због тога, ја поздрављам ону изјаву г. Министра финансија дату у Финансијском одбору, да ћемо још у току априла — маја месеца ове године донети законске одредбе, по којима ћемо се у плаћању пореза изједначити. Само се бојим да до овог закона неће доћи.

Пошто сам у ранијим својим говорима био опширнији, то ћу се овом приликом осврнути у кратким потезима на начин наплате пореза у мојим крајевима. Господо, ја сам овде већ говорио и вама је познато, да у мојим крајевима, услед рђе у житу и услед сточне заразе, народ није био у могућности да дође до потребних сретстава у тој мери, да своје најнужније потребе подмири. Природна ствар би била, да услед тих елементарних непогода за које народ није крив, да је услед тога требало да се обустави екзекутивна наплата порезе, јер верујте господо, да народ хоће да плати, али није он крив, ако нема сретстава. Међутим, уместо одгоде наплате, порезни егзекутори преплавише наша села и односе оно, што је сељаку најпотребније, односе му теглећу стоку, кола, плугове, косаче машине, сејачице и тако даље, и ја се сам питам и волео бих да ми г. Министар финансија објасни, да кад се сељаку однесе овај најпотребнији алат за обраду земље, кад му се однесе теглећа стока, са чим ће после земљу обрадити? Питам се, шта ће му после узети порезни егзекутор, кад он услед ових поступака не буде своју земљу обрадио. Иде се и даље и вређа се чак и убија се понос оног народа, кад му се односе креветске хаљине, столице, свечана одела итд. И ако се погледа резултат овог и оваквог рада, онда видимо, да је он у сваком правцу негативан, јер се све ове ствари, услед апатије у народу и немања довољно новца продају у бесцење тако, да се у много случајева не покрију ни трошкови егзекуције, а у исто време ствара се незадовољство и огорчење у народу (Тако је!). Ја ћу господо, навести само неколико случајева оваког рада, за које је угврђено да су истинити. Шеф пореске управе у Јаша Томићу, неки Зубовић, иначе ислужен финанс, без прописаних квалификација, наређује, да се приликом егзекуције хватају људи по улицама и да се врши лични претрес. Природно, да су то његови још мање образовани егзекутори једва дочекали да изврше ово наређење и да одрже хајке на виђеније људе, као у јесен ловци на зечеве, и да их хватају и на улици те да их претресају. Исти шеф пореске управе заплењује за дужну порезу један аутомобил, али га не излаже продаји, већ га он употребљава за свој лични подвоз. Одузима једном поседнику десет коња и предаје их на чување једном бирташу, његовом

пријатељу, да их чува, док се дражба не одржи. Кад је дражба одржана тих десет коња продати су за 3140 динара словима три хиљаде једна стотина четрдесет динара и то бирташу је одмах исплаћено 2700 динара за трошкове издржавања тих коња, док су трошкови егзекуције изнели 600 динара, тако, да је држава на овом послу наплатила 60 динара. Питам ја господина Министра финансија да објасни зашто и коме је то све потребно? Зашто је потребно да се људи на овај начин искоришћују и упропашћују? И са овога места скрећем пажњу господину Министру на ове појаве и ако сам то већ раније доставио му, па ми је чак и обећао, да ће тога човека уклонити, па као што видите ништа не беше од тог обећања. (Један глас: Доста што ти је обећао, није важно да изврши!) Господо народни посланици, наш народ никада није био рђав порезни платиша. Он хоће да плати, ако му створимо могућност да дође до потребног новца. Зато је потребно да оно што сам ја увек говорио, да се створи један привредни план, да му омогућимо, да своје сточне производе, своју стоку, свиње, своје жито, кукуруз итд. може уз одговарајућу цену и продати, а ту је потребна пијаца како у земљи, тако и на страним тржиштима. Тога привредног плана нажалост нема (Тако је! - Одобравање). Услед високих заштитних царина, страна индустрија нема могућности да своје производе увезе у нашу земљу и природна је ствар, да ни те стране земље неће наше сточарске и пољопривредне производе да приме у оној мери како би то требало да буде. Крајње је време да се ове грешке исправе (Тако је, одобравање). Навешћу још један пример, да би се видело, како се ради без плана често пута кроз штетно. Код нас је на пример заведена трошарина на шећер у износу од око 8,50 динара по једном килограму. Природна је ствар, да се потрошња шећера тиме много умањује, што је и по привреду и по финансије и по живот нашега народа штета. Шећер је данас важан артикал за прехрану народа а често пута и лек. Сиromашнији слојеви народа пак нису у могућности да га троше, јер је скуп и отуда опадање потрошње, услед тога се пак мање производи, што значи, да се и мање површине засејавају репом, а тиме трпи и наш земљорадник и читав привреда, јер се те земље, које су дотле биле засејане шећерном репом засејавају житом и кукурузом и тиме се још увеличава производња жита и кукуруза, којег имамо на претек. (Тако је!) Мислим, да није потребно нагласити колико губе наше железнице услед тога, што се десетине хиљада вагона мање шећерне репе превози. Да ме не би криво разумели, господо, ја овде поново хоћу да нагласим, да сам увек био и остајем присталица и поборник истинске национализације тих фабрика шећера, што не могу да замислим да би се могло извести на други начин, него да их држава откупи, али дотле

док се то не изврши, ми, господо, у интересу наше целокупне привреде, у интересу нашег земљорадника, у интересу нашег потрошача, морамо са тим фабрикама онако какво у ствари јесу данас, те независно од интереса фабрика, а баш у интересу поменутих, у првом реду земљорадника, дејствовати у правцу снижења трошарине и тиме у правцу повећања потрошње. (Тако је!)

При завршетку говора господо, хоћу да нагласим, да све дотле, док г. Министар финансија не исправи неправде нама нанете, док не поднесе Скупштини предлог Закона о изједначењу пореза, док не изда наређење за обуставу грубе наплате пореза, — не само да нећу гласати за његов буџет већ да ћу у овом Дому увек гласати и радити против свих оних мера, које његовом иницијативом буду потицале. (Одобравање и протести).

Поштрејседник Др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. Др. Иван Мохорић.

Dr. Ivan Mohorić: Gospodo narodni poslanici kod rasprave ovogodišnjeg budžeta prvo pitanje, koje se nama nameće, jeste to dali smo u predloženom projektu pravilno ocenili i predvideli sve ono šta se u današnjim nestalnim privremenim prilikama može i što treba unapred predvideti u pogledu uslova rada i stanja naše privrede kao i uspeha privrednih napora zemlje, na koje je baziran, odnosno sa kojima mogu i trebaju da računaju svi javni budžeti a u prvom redu državni budžet. Gospodin Ministar finansija u svome ekspozeu kaže, da je novi predlog budžeta raden u prvom redu sa tendencijom da se državni rashodi svedu na najnižu moguću meru, kako bi se ti rashodi doveli u sklad koliko god je to bilo moguće prema sadašnjem stanju državne organizacije sa stanjem narodne privrede. On kaže dalje, da je ovaj budžet rezultat privremenih mera kao i velikih napora, koji se smatraju u današnjim prilikama najefikasnijim, a to su rigorozna štednja i smanjenje državnih rashoda do krajnjih granica mogućnosti. Ministar finansija kaže nadalje da je ceo rad na budžetu na bazi tih osnovnih ideja izvodjen s obzirom na privredno stanje zemlje u kome se, kao što je poznato, u toku prošle i ove godine ogleдалe izvesne promene, o kojima se neminovno moralo voditi računa. Drugim rečima, novim predlogom budžeta ima za svrhu — tvrdi Gospodin Ministar finansija — da se državni budžet prilagodi stanju narodne privrede, čiji prosperitet zavisi dobrim delom od javnih nameta, koje ona ima da podnosi. Najzad, kaže, da se ova tendencija uveliko ugleda u sadašnjem predlogu budžeta, kojom se je uspelo da se isti osetno smanji prema onome koji mu je prethodio.

Naš je prema tome zadatak, da ocenimo da li i u koliko sastav ovogodišnjeg budžeta zaista odgovara ekspozeu gospodina Ministra finansija i da li smo se prilagodili izvršenim redukcijama u budžetu privrednoj situaciji zemlje. Ja ću pokušati da dam na osnovu zva-

ničnog statističkog materijala nekoliko odgovora na postavljeno pitanje:

I. Nejednakomernost budžetskih redukcija.

Budžet državne administracije smanjen je za 585 miliona dinara ili u procentima za 7,73 od sto. Ovo smanjenje je na žalost samo prividno, jer ako pobrojimo izdatke, za koje se daje u finansijskom zakonu ovlašćenje pojedinim resornim Ministrima, u koliko se oni cifarski uopšte mogu oceniti, onda vidimo, da suma tih izdataka iznosi baš onoliko koliko je budžet administracije smanjen. Prema tome i tu realan efekat ušteda je izigran i osujećen. Međutim, ako u detalju razgledamo budžete rashoda pojedinih grana državne uprave vidimo da oko $\frac{2}{3}$ ovog smanjenja, dakle 371,5 miliona dinara otpada na smanjenje budžeta za službu državnih dužova i daljnih 130,4 miliona dinara na smanjenje budžeta rashoda vojske i mornarice, dakle preko 500 miliona na ova dva budžeta, dok svih ostalih 15 razdela budžeta civilne uprave doprinose smanjenje svega 83 miliona dinara, što mora svako priznati, da obzirom za naše privredno stanje nije dovoljno.

U daljnoj analizi budžeta rashoda javne uprave vidimo, takodje, da je kod pet razdela umesto smanjenja predvidjeno povećanje i to kod penzija 42,6 miliona dinara, kod vrhovne državne uprave 2,3 miliona dinara, kod obračaja 26,8 miliona dinara, kod poljoprivrede 6,9 miliona dinara i kod fizičkog vaspitanja naroda 3,2 miliona dinara, dakle ukupno povećanje u iznosu od 82 miliona dinara. Izgleda dakle, da nije upotrebljena jedna i ista mera za sve grane državne uprave, što nalaze dužnost, da tražimo uzroke za opravdanje ovakvog postupka.

Ako uporedjemo procenite smanjenja budžeta rashoda kod pojedinih grana javne uprave vidimo da kreću između 3,25 od sto i 23,83 od sto, dok procenat relativnog povećanja budžeta kod napred navedenih grana iznosi čak 1.25 od sto do 27,62 od sto te je prema tome možda još frapantnija nego kod smanjenja. Ako uporedimo pojedina smanjenja sa prosekom redukcije budžeta, onda vidimo da se nalazi pet grana uprave ispod proseka i to:

Budžet Ministarstva unutrašnjih poslova sa 3.25 od sto.

Budžet Ministarstva prosvete sa 3.75 od sto.

Budžet Ministarstva finansija sa 4.67 od sto.

Budžet Ministarstva za socijalnu politiku i narodno zdravlje 5.99 od sto.

Budžet Ministarstva vojske 6.12 od sto.

Iznad proseka od 7.73 se kreću redukcije kod Ministarstva pravde sa 8.03 od sto,

kod Ministarstva trgovine i industrije 10.47 od sto,

kod Ministarstva inostranih poslova 12.17 od sto,

kod Ministarstva gradjevina 16.85 od sto,

i kod budžetskih rezervnih kredita 16.67 od sto.

Iz ovog posmatranja vidimo, da je baš kod onih budžeta, koji se moraju obzirom na teške današnje pri-

like i uopšte obzirom na minimalnu privrednu aktivnost naše zemlje označiti kao apsolutno hipertrofni i koji ne stoje u pravom odnosu sa ostalim, a naročito sa budžetima privrednih resora niti prema preratnom nivou ovih budžeta u Kraljevini Srbiji, smanjenje i ovog puta najminimalnije. To važi naročito za budžet Ministarstva prosvete i Ministarstva unutrašnjih poslova. Pre rata u Kraljevini Srbiji trošeno je na primer godine 1911 na prosvetu 7.2 milijona dinara, na policiju 2.2 milijona dinara, na finansije 2.5 milijona dinara, na inostranu službu 2.8 milijona dinara, na sanitet 2.2 milijona dinara, na pravdu 2.6 milijona dinara, a na unapređivanje narodne privrede 3.7 milijona dinara. Dakle, troškovi za administraciju i unapređivanje narodne privrede bili su znatno veći od troškova finansijske službe, policije i saniteta te su iznosili preko 50% od troškova za prosvetu. Danas međutim vidimo, da predstavljaju izdatci za narodnu privredu, to jest za Ministarstvo poljoprivrede i Ministarstvo trgovine i industrije u ukupnoj sumi 107 milijona dinara manje od 1/7 Ministarstva prosvete, manje 1/5 budžeta policije, 1/3 budžeta Ministarstva finansija. To nam naznačuje jednu karakterističnu liniju i tendenciju u razvitku strukture naših budžeta administracije, koja je pogrešna i štetna. Za sastav budžeta državne administracije usvojena je jedna šema koja se naročito od 1926 godine sve više tehnički usavršava u vidu koncentracije kredita i u cilju, da se izvođenje budžeta što više oslobodi od stega Zakona o državnom računovodstvu.

II Nejednakomerni razvitak budžetskih izdataka po pojedinim granama uprava.

Kretanje budžetskih nivoa u pojedinim granama administracije pokazuje u pojedinim godinama promene, koje se nikako ne mogu dovesti u sklad sa opštim stanjem i razvitkom privrednih prilika u zemlji. Tako na primer vidimo, da je po završnom računu za budžetsku godinu 1926—1927 na penzijama izdato 626 milijona dinara, a prema završnom računu za godinu 1930—31 rashodi isnose već 1015 milijona dinara, dakle skoro pola milijarde ili sa 40,6% više, što predstavlja jedan porast od oko 100 miliona dinara godišnje. Prema predlogu budžeta za godinu 1933/34 predviđeno je na rashodima za penzije i invalidnine 915 milijona dinara ili za 50,6% više nego je iznosio u godini 1926—1927 stvarni izdatak. Ovako povišenje izdataka za penzije pada u oči naročito, ako pomislimo, da su izdatci za invalide u međuvremenu u osetno smanjeni i nalaze nam dužnost da se razlozi stvarno ispitaju, te u pogledu ovog budžeta odrede izvesni kriteriji, kako ne bi bila Skupština u tom pogledu svake godine stavljena pred iznenađenja i svršene čine. Pre rata su Kraljevini Srbiji izdatci za penzije iznosili 4.8 miliona dinara, što je kod budžeta od 125.2 miliona dinara predstavljalo 4,6%, dok iznosi današnji ovaj postotak 13,10%. Već prošle godine prigodom rasprave budžeta tražio sam, da se izvrši pregled, ko sve prima u našoj državi

penziju i na kakav način, neka lica su uspela da izdeju sebi penziju, iako su služila u državnoj administraciji čak i manje od godinu dana. Ovaj zahtev, moram da ponovim i ove godine i da naročito skrenem pažnju da iznenađan i vanredno velik porast budžeta državnih penzija od 1926 godine, dakle od godine, kada je u privredi nastupilo padanje cena, o kojem svi javni budžeti barem danas moraju da vode računa.

Za prvih deset meseci tekuće godine, budžet penzija već je prekoračen sa 21,73%, što znači u ciframa za 190 miliona za celu budžetsku godinu.

U istoj, ako ne u većoj meri, zaslužuje našu pažnju budžet državnih dugova. Prema završnom računu za računsku godinu 1926/27 rashodi za službu državnih dugova iznosili su 584 miliona dinara, u godini 1927/28 663 miliona dinara, a za godinu 1930/31 1096 miliona dinara. Prošlogodišnji budžet predviđao je za tu svrhu 1558,7 miliona dinara ili preko 20% od celokupnog budžeta, te je upoređen sa završnim računom od 1926—1927 se popeo skoro na trostruki iznos, što nikako nije u skladu sa razvitkom naše privrede u pomenutom razdoblju. U ovogodišnjem budžetu, cifra je smanjena za 370,5 miliona dinara ili za 23%, što ne odgovara niti našem očekivanju, niti stvarnom efektu aranžmana, koji su već postignuti, odnosno za koje su pregovori još u toku za odgodjenje plaćanja naših dugova na izvesno vreme, u toku kojeg bi se moglo doći do međunarodnog regulisanja pitanja savezničkih dugova, koje će i za naše prilike biti od velikog interesa. Naročito ne mogu da se snađem, ako uporedim, da je u tekućoj godini, kada su plaćani još anuiteti, utrošeno samo 51% od budžetirane sume, te bi prema tome bilo za iduću godinu dovoljno, da se stavi u budžet cifra od 802 miliona dinara.

Posmatrajući ovako budžet rashoda državne administracije moramo da konstatujemo, da se tu postupa kod smanjivanja vrlo nejednakomerno, te da je u međuvremenu od 1926 godine, od kako je naša privreda bila postigla izvesan stabilitet, budžet rashoda pojedinih grana prekomerno nabujao do visine, koja je za današnje prilike nepodnosiva, te da je dužnost sviju nas, da po svaku cenu nastojimo, da se ovi budžeti sprovođenjem podesnih mera i u organizaciji pojedinih grana uprave svedu na nivo, koji se pokazuje za današnje prilike kao podnosiv i odgovarajući.

III Nerealna predviđanja u budžetu.

Okvir izdataka svakog budžeta je dat visinom ostvarljivih prihoda. Zato je prvi i osnovni zahtev, koji se stavlja na svaki budžet, zahtev, da bude realan, t. j. da odgovara stvarnim prilikama, te da predviđa prihode u iznosima, koji se mogu istinski naplatiti. Gospodin Ministar finansija kaže, da se je u tom pogledu rukovodio stvarnim prilikama i efektom ovogodišnjeg budžeta. Mi raspoložemo podacima o kretanju

državnih rashoda i prihoda za prvih devet meseci tekuće budžetske godine, koji nam daju sledeću sliku:

Za prvih devet meseci rashodi za opštu državnu administraciju iznose 4.484 miliona dinara ili sa 79% od ukupne za ovo vreme budžetom predviđene sume, a kod prihoda ostvareno je za prvih devet meseci 80·10% budžetom predviđenih prihoda, te su prema tome prihodi podbacili za 1.130 miliona dinara. U najnovijem iskazu stanja prihoda i rashoda do kraja januara t. g. povećala se ova cifra na 1.300 miliona dinara. I ako dopustimo, da se može ovaj procenat korekturama koje spominje Ministar finansija u pogledu vozarinske takse za oktobar, novembar i decembar kao i u pogledu prihoda od državnih dobara i Državne hipotekarne banke, za kojih 110 miliona dinara maksimalno povećati, onda ostaje budžet ostvarenih prihoda još uvijek za celu milijardu i 190 miliona dinara ispod predviđenog iznosa. Pored toga moramo uzeti u obzir, da su najbolji meseci u pogledu naplate državnih prihoda, već prošli, te da posle nove godine nastupaju za poreske obveznike, pa bilo da je to seljak ili ma ko iz poslovnog sveta, najteži meseci, u kojima će procenat naplate biti mnogo manji. Prema tome mora se računati, da će do kraja budžetske godine podbacivanje dostići cifru od oko 1 i po milijarde dinara. To pretstavlja maržu, za koju je trebalo najmanje ovogodišnji budžet smanjiti i to u pretpostavci, da će se moći u idućoj budžetskoj godini realizovati isti prihodi, koji su se velikim naporima i od strane Finansijske uprave i od strane poreskih obveznika ostvarili ove godine. Medjutim svi znamo, da je i to neostvarljivo. Zato je budžet, koji o tim momentima apsolutno ne vodi računa, nerealan i neostvarljiv.

Navedene cifre potvrđuju, da je predviđanje nekih članova Finansijskog odbora i moje tvrdjenje na ovom mestu prilikom rasprave budžeta za tekuću godinu bilo tačno i zasnovano na stvarnim procenama i opažanjima, da se naime budžet za godinu 1932|33 u predviđenoj visini neće moći ostvariti.

Pa šta je onda nastupilo? Mi vidimo, da nije nastupio niti zašto u samoj administraciji u pogledu isplate ličnih prinadležnosti, jer je g. Ministar finansija kod izvodjenja budžeta podešavao rashode prema prilivu prihoda. Medjutim ovim načinom gestije ipak nije se moglo izbeći, da se je na kraju meseca decembra nagomilalo na kasama isplatnih blagajna likvidnih a neisplaćenih računa u ukupnom iznosu od 327·6 miliona dinara. Ako ovom iznosu dodamo još one račune, za koje je materijal već dobavljen, a koji još nisu bili formalno likvidirani, i ako priračunamo još povećanja izdataka, koje je nastupilo za plaćanja u inostranstvo zbog oslabljenja kursne vrednosti dinara u međunarodnim odnosima, onda ćemo doći do cifre okruglo pola milijarde dinara, koliko će od prilike iznositi deficit. Za pokriće ovog deficita trebalo bi izraditi naročiti plan, kako, te otkuda, namaknuti sredstva. Za iduću godinu

budžet bi morao da računa sa nadaljnim najmanje 20% smanjenjem opštih državnih prihoda, te bi prema tome, polazeći sa baze 6 milijardi opštih državnih prihoda, koje pokazuje ovogodišnja gestija, morao da pređe na maksimalno pet milijardi za godinu 1933|34. Ovakav budžet bio bi realan i stvaran, a sve što je preko toga predviđeno, neće se moći na osnovu postojećeg režima prihoda ostvariti i pored sviju napora, koje Ministar finansija i njegovi organi u to ulažu.

U proglasu, koji je izborna Vlada meseca oktobra 1931 godine uputila narodu o zadatcima i radu ove Narodne skupštine, medju ostalim je rečeno, da će Vlada nastojati, da smanji izdatke za javnu administraciju i izvršiti reviziju celokupnog poreskog zakonodavstva, kako bi na taj način mogla rasteretiti narod od javnih tereta, čija težina se u današnjim teškim prilikama niskih cena, smanjenog nacionalnog dohotka i smanjenog obima poslova, te skućene privredne inicijative, vrlo teško oseća. Postepenim redukcijama rashoda opšte državne uprave i budžeta državnih privrednih preduzeća, uspeli smo da sidjemo od 13 na okruglo 10 milijardi dinara, te bi se prema tome moglo sa pravom očekivati, da će biti data mogućnost, da se i poreski tereti nekoliko smanje, bar onde, gde se oni naročito teško i odiozno osećaju. Medjutim šta vidimo?

Ne samo, da nismo uspeli ni jednu olakšicu, da damo poreskim obveznicima, nego je bila Vlada već u toku prošle godine u nekoliko mahova prinudena, da osetnim povećanjem i neposrednih kao i posrednih poreza i uvođenjem novih dažbina nastoji, da održi prihode barem donekle uravnoteži te da kovanjem metalnog novca pokrije manjak. Poreske povlašice, koje je votirala Narodna skupština u toku meseca avgusta, kao i docnije u zakonu o naknadnim kreditima meseca decembra prošle godine, mogu se po svome efektu oceniti na oko dvesta pedeset miliona dinara, imale su svog odjeka i zato je naša dužnost, da uočimo situaciju, koja je time stvorena.

Opštih poreza: u tu svrhu potrebno je, da pregledamo priliv opštih državnih prihoda počev od godine stabilizacije, tj. od budžetske godine 1926|27. Upoređenje tih godina pruža nam sledeću sliku:

Vrsta prihoda	prema završenim računima budžetskih predloga	1926 27	1927 28	1930 31	1933 34
		u milijonima dinara			
Neposredni porezi	1,558	1,754	1,796	1,808	
Trošarina	710	802	907	870	
Takse	1,184	1,132	1,196	1,230	
Carine	1,681	1,659	1,479	780	
Monopoli	1,668	1,779	1,606		

Iz ovog upređenja vidi se, da su tereti neposrednih poreza, trošarine i taksa od 1927 god. do 1931 god. ostali više manje na istoj visini i da se u narednoj budžetskoj godini računa sa istim odnosno čak i povećanim prihodima od poreza, koji su faktički ostva-

reni u godinama najpovoljnijih cena kao i u godinama najbolje poslovne konjunkture.

Ja mislim, da ćete se svi složiti sa mnom u tome, da se ne može pretpostavljati mogućnost ostvarenja državnih prihoda na posrednim i neposrednim porezima u idućoj budžetskoj godini u onoj razmeri i sa onim efektom koji je postignut prema završnom računu za 1930/31 godinu, ako se ne namerava izvesti opet nova povišenja. Prema tome unete cifre prihoda treba označiti kao previsoke, te prema tome ne mogu pružiti solidnu bazu za raspored državnog budžeta. Iz iskaza ostvarenih prihoda u toku prvih deset meseci 1932/33 godine proizilazi, da bi matematički proračunano za celu godinu dana neposredni porez mogao da dostigne u najboljem slučaju 1765 miliona dinara zajedno sa dugovanim porezima, te bi prema tome i sa uračunatom korekturama za poreze, koji su bili u međuvremenu povećani, ostao za 43 miliona ispod ovog, što se očekuje prema predlogu za 1933/34 godinu, i to sa pretpostavkom, da bi se u narednoj godini moglo imati istu poresku osnovicu, koja je postojala za razrez poreza, a i iste uslove za njegovo naplaćivanje koji su bili u tekućoj godini. Međutim mi svi znamo da će biti poreska osnovica, pa i sami uslovi sa dobivanje gotovine za naplatu poreza u idućoj budžetskoj godini nesrazmerno teži nego su bili u tekućoj godini i zato stoji moje tvrđenje, da se može realno računati samo sa prihodima koji će biti u najboljem slučaju za od prilike 20% slabiji od ovogodišnjih. Kod taksa, već je u poslednjem iskazu gospodina Ministra finansija konstatovano, da u toku prvih devet meseci nije uspeo, da ostvari više od 70%. Međutim vidimo, da predviđa Ministar finansija za godinu 1933/34 i isti iznos 1.230 miliona dinara, koji je bio usvojen za godinu 1932/33, od kojeg će u ovoj godini prema efektu prvih deset meseci moći da ostvari do kraja svega 878 miliona dinara. Iz izvoda završnog računa za godinu 1931/32 proizilazi, da je od preliminirane sume 1245 miliona ostvareno svega 1044, dakle za 200 miliona manje a u ovoj godini opadanje nastavlja se za daljnjih 120 miliona dinara. Bilo bi imaginarno u takvim prilikama računati sa prihodom od 1230 miliona dinara. Sam prihod od vožarske takse predviđen je u visini 75 miliona preko iznosa, koji je u poslednjoj budžetskoj godini ostvaren a mi svi znamo, da se je promet od tog vremena samo smanjio a ne povećao. Znamo i to, da o takvom povećanju ni u idućoj godini ne može biti govora. Na tom faktoru neće moći da se menja mnogo ni činjenica, što je prošle godine uvedena školarina u iznosu od 40 miliona dinara, a meseca decembra u zakonu naknadnim budžetskim kreditima nekoliko taksa povećano, jer može efekat tih povišenja da iznosi jedna neku desetinu miliona dinara.

Trošarina: Kod trošarine nov budet predviđa prihod od 870 miliona dinara više od onoga što je prema završnom računu za budžetsku godinu 1930/31 ostvare-

no, kada je konzumna snaga stanovništva bila ipak još mnogo jača od današnje.

U toku prošle godine trošarine su povećane, te zavedene i nove tošarine na električnu struju za osvetljenje i pogonsku snagu. Na drugoj strani opet je za prošlogodišnjim budžetom reformirana trošarina na vino i rakiju na način koji je imao za posledicu veliko smanjenje prihoda. Ta reforma je postala naročito fatalna za banovinske i opštinske finansije u prečarskim krajevima, koji budžeti su bili izgrađeni na bazi ovih prihoda. Posledica ove reforme za Dravsku banovinu bila je na primer da je do kraja prošle godine ostvarena jedna polovina svih budžetskih prihoda i svaki može sam da si pretstavi kako mora da izgleda pod ovakvim uslovima rukovanje sa budžetom i gazdinstvom u banovinama. Ispad na prihodima je izneo kod Dravske banovine 22, miliona a za opštine 17 miliona dinara za koje nema nikakvih kompenzacija. Ova greška u pogledu banovina nije još popravljena pa i kada bi se ovim finansijskim zakonom popravila naići ćemo u ovoj budžetskoj godini na teško nasleđe iz tekuće godine čija likvidacija već sama po sebi predstavlja veliki teret. Ovaj manjak prihoda, samouprave međutim toliko teže osećaju, jer je njima raznim specijalnim zakonima preneto u toku poslednjih pet godina raznih rashoda za milijardu dinara bez ikakve kompenzacije. I ako su već u ovoj godini od sredine avgusta na snazi nove i povećanje trošarine, ipak je efekat stvarno naplaćenoga prihoda za prvih deset meseci samo 92%, to bi trebalo da iznosi pozicija prihoda od trošarine za 1933/34 godinu, ne 870 miliona dinara, kako je u budžetu predviđeno, nego u najboljem slučaju 790, što će se moći maksimalno u tekućoj godini da ostvari. Prema tome ovaj prihod bi trebalo za 70 miliona smanjiti te da bude realno unet. Kod trošarine mi smo već prekoračili granicu maksimalno dopuštenog opterećenja. Već prošlogodišnje povećanje imalo je za posledicu smanjenje konzuma, te prema tome nije donelo pozitivnoga i očekivanog rezultata za državnu blagajnu. Tu će i svako dalje povišenje imati samo negativne posledice.

Monopoli: Kod monopola poslednjim povišenjem dostigli smo krajnju granicu konzumne sposobnosti i od toga vremena prihodi stalno su u opadanju kako u ostalom sam ekspozicija g. Ministra finansija priznaje. U godinu 1930/31 ostvareno je 1779 miliona dinara prihoda, u godini 1931/32 1518 miliona dinara, a za prvih devet meseci tekuće godine ostvareno je 1179, miliona što bi odgovbralo godišnjem prinosu od 1572 miliona dinara. U pogledu iduće godine ne može se očekivati neko bitno poboljšanje prihoda, jer se opadanje svuda još nastavlja, te je prema tome predložena procena od 1606 miliona dinara neopravdano optimistički uzeta. Glavnu ulogu kod monopola igraju duvanske preradevine sa žigicama i cigar papirima, koji ukupno daju oko 90% monopolskih neto prihoda.

Statistika potrošnje nam je najbolje ogledalo ma-

terijalnih prilika pušača. Cigareta „zeta“ i „sava“ u prvoj godini zabeležili su potrošnju od 1.3 miliona komada, u drugoj godini već 1 1/2 milijardu, a u prošloj godini preko četiri i po milijarde komada ili 90% od celokupne potrošnje 4.996 miliona komada cigareta tako da dolazi potrošna, finijih vrsta cigareta, koje bi bile lukrativnije za erar, svake godine manje u obzir.

IV Umesto obećanoga smanjenja tereta neposrednih poreza — novi porezi i oštrija praksa.

Narod najjače oseća teret neposrednih poreza i ako oni ne pretstavljaju više od 25% opštih državnih prihoda. I da možemo pravilno oceniti cifre predviđenih prihoda treba da ih uporedimo sa stvarno naplaćenim prihodima kao i sa budžetskom procenom za mnogo povoljniju godinu 1930/31. Ovako upoređenje daje nam sledeću sliku:

Vrsta poreza	Završni račun Budžet			
	1930/31	1932/33	1933/34	
	procenjeno	stvarno	procenjeno	stvarno
		naplaćeno		
Zemljarina	720	661	456	456
Porez na zgrade	200	171	260	270
Tečevina	290	296	200	200
Rentnina	40	55	30	60
Društveni porez	140	301	120	120
Službenički porez	220	274	220	230
Porez na neženje	—	—	2	2
Kamate	20	33	22	22
Ukupno	1630	1796	1310	1360
Poslovni promet	280	143	300	370
Vojnica	1	4	posebni 3	3
Dugovani porezi	100	150	50	75
Suma	2011	2094	1663	1808

Ova slika nam kaže, da je budžet neposrednih poreza i to opštih u ovom projektu za 50 miliona veći od prošlogodišnjeg, budžet posebnih poreza za 70 miliona veći, a budžet dugovanih poreza za 25 miliona, dakle ukupno za 145 miliona dinara. Polovina ovog povećanja ide na račun povećanog poreza na poslovni promet, koje iznosi 106%, na uvođenje poslovnog poreza na uvezenu robu i na novo zavedeni 10% luksuzni porez. Prema završnom računu za normalnu i stabilnu godinu 1926/27 je preliminar neposrednih poreza sada za 250 miliona dinara veći i ako se misli, da je nacionalni prihod najširih slojeva naroda, može se smelo kazati za 4/5 stanovništva od tog vremena nazadovao za preko 40%, onda je svakome jasno, koliki disparitet postoji između poreskog opterećenja u relaciji prema nacionalnom prihodu.

Najvažnija međutim činjenica, da pored smanjenja državnog budžeta za sa 3 milijarde dinara, mi nismo uspeli da damo ikakve olakšice u pogledu poreskog opterećenja. Mi doduše vidimo, da je za idući budžet prema efektivnoj naplati u godini 1930/31 prinos teče-

vine smanjen za jednu trećinu, društveni porez za 60, zemljarina za jednu trećinu, službenički porez za 20%, a prihod od naplate dugovanih poreza na 50 od sto. U upoređenju sa budžetom za tekuću godinu očekuje se kod zemljarine kod tečevine i kod društvenog poreza iste sume, a u pogledu poreza na zgrade, na rente i službeničkog poreza čak i povećanje prihoda. Svako od nas međutim zna, da poslovne prilike u godinama 1931 i 1932, koje služe kao osnovice za razrezivanje ovih poreza ni iz daleka nisu bile jednake.

Ministar finansija će morati naročito kod tečevine i društvenog poreza pa i ostalih vrsta neposrednih poreza, ako ozbiljno misli, da ostvari prošlogodišnju procenu i u godini 1933/34 da pooštrenom praksom i povišanjem poreske osnovice u praktičnoj primeni zakona kod razrezivanja poreza još više potencira postupak, koji je već u prošloj godini vodio do ozbiljnih komplikacija.

Sigurno je da će u ovoj situaciji porasti broj egzekucija kao i procenat nenaplativih poreza. Poreski obveznici doći će u krajne neprilike, da udovolje propisima zakona baš zbog toga, jer većina novčanih zavoda i pored propisa uredbe o regulisanju plaćanja neće biti u stanju da udovolje zahtevima poreskih obveznika, koji će pokušavati da podignu za plaćanje poreza u nedostatku gotovog novca svoje uštede sa tekućih računa i uložnih knjižica kod novčanih zavoda. Na drugoj strani opet svi imamo interesa, da se preduzmu sve mere i dadu izvesne olakšice, da se u dokaznim slučajevima kada odnosni novčani zavod nije bio u stanju da isplati traženu sumu za poreze, ne proda na dražbi imetak dužnika.

Iz podataka o budžetskim predviđanjima u pogledu pojedinih vrsta poreza, koje sam gore izneo, osećamo, da se budžet prihoda nije dovoljno prilagodio privrednoj situaciji i da je uzeto za bazu, da će se pomoću vanrednog prireza uvedenog zakonom o naknadnim kreditima moći u ovoj godini ostvariti 104% od onog, što je predviđeno u budžetu za godinu 1932/33, jer ne bi inače suma prihoda od opštih neposrednih poreza mogla biti povećana od 1310 na 1360 miliona dinara. Kod poreza na zgrade u godinu 1930/31 stvarno je naplaćeno 171 miliona dinara, dok se za iduću godinu predviđa 270 miliona dinara, dakle za celih 100 miliona dinara više. Ovako povišenje omogućeno i donekle finansijski opravdano time, što je zakonom o naknadnim kreditima zaveden porez na nove zgrade i to po diferencijalnoj meri, koja izgleda, kao da ima za svrhu, da smanji građevnu delatnost, koja nam je međutim u ovo doba baš bila vanredno dobrodošla. Ja moram da ozbiljno sumnjam, da bi porez na nove zgrade mogao da donese više od trećine ove sume.

Očekivani prihod od poreza na poslovni promet prelimitiran je sada kod duplirane osnovice, oporezo

vanog uvoza i zavedenog luksuznog poreza samo za 70 miliona više nego u godini 1932/33. Ja mislim, da je ova cifra najrealnije uzeta, jer se time implicite priznaje, da je poslovni promet i u unutrašnjosti pao za preko 40%, u koliko podleži oporezovanju. Naplaćivanje ovog poreza u prošlom deceniju nije bilo organizovano kako treba, jedino tako možemo, da si obrazložimo, da je u godini 1930/31 naplaćeno svega 143 miliona dinara, što bi drugim rečima odgovaralo prometu od 14.300 miliona dinara, dok ceo svet zna, da je promet, koji podleži plaćanju poreza, iznosio najmanje 30 miliona.

V PITANJE DUGOVANIH POREZA

Ima jedna cifra, na kojoj treba da se zadržimo, to je iznos dugovanih poreza. Prema izjavi g. Ministra finansija, datoj u Finansijskom odboru, ako sam tačno obavešten, suma dugovanih poreza iznosi u našoj državi oko 2.700 miliona dinara. Drugim rečima dvaputa toliko, koliko iznose prihodi opštih neposrednih poreza u budžetu za 1933/34 godinu. Ako ovako uzmemo stvar, onda je to jedna cifra, kod koje moramo da se zadržimo. Prvo pitanje, koje nam se nameće jeste, kako je moglo uopšte doći do toga, da je suma dugovanih poreza nabujala do take vanredne visine, te da analiziramo uzroke ove pojave po pojedinim vrstama dugovanih poreza i po područjima, na kojima se je ovaj zastoj u plaćanju poreza pojavio u tako neobičnoj meri. Ja prosto ne mogu da razumem, kako se je moglo u ranijim godinama dopustiti, da do toga dođe. Ja sam se interesovao koliko iznosi suma dugovanih poreza na području dravske finansijske direkcije i saznao sam, da dugujemo svega 39.96 miliona dinara, što nije u nikakvom srazmeru prema cifri od 2.700 miliona dinara za celu državu. Ako bi se bilo onako bezobzirno postupalo u drugim banovinama, ja sam uveren, da bi bila suma dugovanih poreza manja. Ako bi bili u stanju da naplatimo taj porez, sve neprilike, sa kojima se bore danas državne finansije, bile bi na mah uklonjene. Međutim mi vidimo, da se predviđa u budžetu prihoda samo suma od 75 miliona dinara kao vanredan prihod od dugovanih poreza. Ova cifra predstavlja 3% od dugovanih poreza, što moramo da označimo kao vrlo nedovoljno već s obzirom na to, da je u godini 1930/31 stvarno naplaćeno 150 miliona dinara.

Meni su i suviše poznate prilike u praksi naplaćivanja poreza kao i privredno stanje naroda i nestašica gotovog novca, da bi si mogao praviti neke iluzije u pogledu stvarne mogućnosti naplaćivanja dugovanih poreza. Ali me interesuje stvar sa jedne druge tačke gledišta i to s obzirom na psihološku stranu ovog pitanja i na posledice, koje može ovakvo stanje imati za opšti poreski moral u zemlji. U Finansijskom odboru je već u nekoliko mahova kritikovana odredba § 14 Zakona o izmenama i dopunama Zakona o neposrednim porezima od 25 marta 1932 god. kojom se

ovlašćuje Ministar finansija, da može rashodovati poreze razrezane do kraja 1928 godine. Sporedna je stvar dali i u koliko se je Ministar finansija praktički služio ovim ovlašćenjem, glavno psihološko dejstvo jest, da je ovakva odredba bila uzakonjena i time stvoren prejudic za daljni postupak u pogledu naplate dugovanih poreza da se tu ne igra otvorena igra, dokazuju nam već činjenice, da je naplata dugovanih poreza uneta u budžet samo sa sumom od 75 miliona dinara. Tu onda nije teško iskazati, da je 164% od predviđene sume efektivno naplaćeno. Ne sme nas iznenaditi zato, da se znatan deo poreskih obveznika sada nada, da će ovaj ili idući finansijski zakon biti u tom pogledu, obzirom na teške prilike u privredi, još širokogrudniji te da će ozakoniti rashodovanje dugovanih poreza još u većem obimu. Ja se onda ne čudim, ako i onaj, koji ima srestva za plaćanje poreza, pokušava da ostaje dužan, nadajući se, da će ga zgodnom prilikom finansijski ili koji drugi zakon osloboditi od obaveza. Poštenu poreski obveznik, koji opaža i posmatra ovakvu politiku mora da bude ozlovoljen, što poreski zakoni važe samo za onaj deo, koji na vreme i tačno otplaćuje razrezane poreze. Ovakove posledice moraju da nas ozbiljno zabrinu i Narodna skupština ne bi izvršila zadatak, koji joj je stavljen u dužnost raspravom državnog budžeta, ako ne bi zahtevala, da ovo pitanje izvede potpuno na čistac i da traži sve garancije, da će se poreski zakoni podjednako u celosti primenjivati na sve poreske obveznike.

VI CARINSKI PRIHODI I TRGOVINSKA POLITIKA

Pored ispada udela na reparacijama za naše državne finansije bio je najteži udarac smanjenje prihoda od carine. Dok je po posebnom završnom računu za 1930/31 godinu prihod od carina iznosio 1479 miliona dinara, on je prema ovom budžetskom predlogu sveden na polovinu, pa nije ni to sigurno, da će se moći ostvariti. U tekućoj godini ostvarenih je samo 66,5% predviđenih prihoda od carina. Maksimum carinskih prihoda postignut je godine 1925 sumom od 1759.6 miliona dinara, koja je za milijardu dinara veća od sume, predviđene u predlogu. To je bila godina, kada je 19 juna uvedena u život nova carinska tarifa, koja je bila instrumenat za vodenje naše trgovinske politike. U toku idućih godina mi smo u pregovorima sa stranim državama dali brojne i vrlo velike koncesije smanjivanjem uvoznih carina, čija posledica je bila, da su i pored povećanog izvoza i uvoza u carinskim prihodima stalno nazadovali. Ovo se vidi iz sledećeg upoređenja:

God.	Tona izv.	Tona uvoza	Vredn. uvoza u mil. dinara	Carinski prihodi
1925	4,398.466	1,513.862	8,752.8	1,759.6
1926	4,884.718	1,241.054	7,631.8	1,704.1
1927	4,251.459	1,330.256	7,286.3	1,656.8
1928	4,526.762	1,565.409	7,835.3	1,624.9
1929	5,329.866	1,671.521	7,594.7	1,518.5
1930	4,733.223	1,513.583	6,960.1	1,500.7
1931	3,323.416	1,133.110	4,800.3	1,165.5
1932	2,308.239	880.145	2,859.6	1,053.7

Ja mislim, da su ove cifre najbolji odgovor na razna netačna tvrđenja u pogledu naše carinske tarife i hteo bi samo da još dodam to, da iznosi prema zvaničnom računu generalne direkcije, carinsko opterećenje robe 24,23% od vrednosti u godini 1931 (statistika spoljne trgovine stranica 624) te je prema tome manje nego je ona carina, koju se sa nekih strana preporučuje kao dopuštena i snošljiva. Ovim međutim nisam hteo da kažem da je naša carinska tarifa idealna. Nasuprot priznajem, da je ona potrebna revizije i to u mnogim pogledima.

Ali je jedno drugo pitanje, koje nam se ovde nameće i koje nas veoma zabrinjuje, to je smanjenje volumena našeg izvoza. Dok su naši privredni krugovi u godini 1924 za 3,615.700 tona izvoza dobili 9.538 miliona dinara, oni su u 1931 godini za 3,323.416 tona primili svega 4.800 miliona dinara, a u godini 1932 za 2,308.239 tona 3055.6 miliona dinara. Ako uporedimo ove cifre sa opštim nazadovanjem volumena svetske trgovine vidimo da je ona opala sa 50 od sto, dok je kod nas spala po vrednosti na 1/3, dakle mnogo jače, nego je zabeležen opšti pad volumena i vrednosti svetske trgovine. Naš trgovinski bilans ostao je i pored velikog pada cena izvoznih artikala aktivan i ako nije zaveden nikakav trgovinsko politički režim uvoznih zabrana ili ograničenja, odnosno kontingentiranja, koji se praktikuje u svima susednim pa i privredno najnaprednijim državama. Takođe je važna činjenica, da od 1925 godine, kada su sve zemlje, sa kojima stojimo u najživijim privrednim odnosima, povišivale carinske tarife, naša država osim u par iznimnih slučajeva nije se služila ovim sredstvom niti za zaštitu domaće produkcije a još manje za to da parira udarce kojima je inostranstvo pogadalo naš izvoz. Induztrijalizacija naše zemlje napredovala je mnogo slabijim ni malo sistematskim tempom, kako je sproveden agrarni protekcionizam u susednim državama i mi smo danas još vrlo daleko od toga, da u odbranu naših životnih interesa, sprovedemo i u Jugoslaviji privredni nacionalizam, koji je već sproveden do krajnjih granica mogućnosti u Austriji, Nemačkoj, Italiji, Francuskoj, Čehoslovačkoj pa i u drugim zemljama. Van svake sumnje je, da privredni nacionalizam u ovom obliku i obimu, u kojem se on ispoljava u Današnjoj Evropi u eri napretka, tehnike, saobraćaja i svetske privrede neprirodna pojava, o kojoj smo svi duboko uvereni, da neće moći doprineti rešenju kritičnih prilika, koje vladaju danas u svetu ali znamo ujedno, da naša privreda ne može ostati izolovana jedinica bez odbrane protiv sviju mera, koje preduzimaju strane države, te da mora poći paralelnim putem i u prvom redu sprovedi privrednu preorijentaciju u tom cilju, da postane naša privreda što nezavisnija od inostranstva, da stvara i organizuje što više mogućnosti za rad i proizvodnju u zemlji, da pojačava privrednu aktivnost pojedinaca i celine. Za to bi bilo prirodno, da smo u posleratnim godinama svake godine barem stotinu miliona dinara utrošili na to, da odgajimo tehnički podmladak za nacionalizaciju postojeće kao i za organizaciju nove industrije, koja nam je bila potrebna. Dok su bile za teorijsko i opšte prosvetčivanje stotilionske sume na raspoloženju u isto vreme za svrhe specijalizacije i za stručne škole i bile su predviđene sasvim neznatne i nedovoljne svote, pa ni onaj trošak, koji je kao prihod od klasne lutrije stavljen Ministarstvu trgovine i industrije na raspoloženje, ne može se trošiti baš za najpotrebnije i najkorisnije svrhe sve dotle, dok se ne izmeni anahronistički zakon o unapređivanju industrije i zanatstva.

Naš politički život privrednim pitanjima nažalost

nikad nije poklanjao dovoljno pažnje. U prvoj polovini prošlog decenija veći deo privrednih krugova smatrao je, da će ono stanje, kada su posle rata ukinute u srednjeevropskim državama sve uvozne carine na životne namirnice, na proizvode poljoprivrede i stočarstva, a koji režim je trajao do 1925 godine, trajati večno. Kada je u 1925 nastao preokret on nije kod nas dosta ozbiljno shvaćen, te nije preduzeto ono što je trebalo da se preduzme. Danas postalo je za nas sve jasnije, da se mora poljoprivredna produkcija i u Jugoslaviji preorijentirati prema potrebama domaćeg tržišta, a da u izvozu može računati samo na prodaju specijalnih proizvoda, za koje postoje kod nas naročiti uslovi, koje strane države nemaju. Osim toga za naše najglavnije produkte izvoza potrebno je, da se stvore naročite organizacije i ustanove, da se taj izvoz reguliše, kako to strane države traže i kako nam briga za budućnost naše privrede imperativno nalaže.

Sa zadovoljstvom možemo da konstatujemo, da je načelo preferencijalnog tretiranja, koje je bilo od strane naših delegata na međunarodnim konferencijama postavljeno i branjeno, u načelu pobedilo. Ali načelna pobeda nam još ne donosi onih koristi, koje je naš svet od preferencijalnog tretiranja očekivao koje je bilo za poboljšanje položaja našeg osiromašenog seljaštva potrebno. Preferencijal nas ne zadovoljava ni po broju artikala, za koje nam je od strane pojedinih država koncediran niti po veličini kontingenta, za koji je odobren, a najmanje po visini preferencijalne vrednosti, koja nam je data. Mi stojimo danas neposredno pred novim trgovinskim pregovorima. Na redu je Njemačka, Austrija i Mađarska, a svaki čas mogu se pomenutim državama priključiti i druge, jer su svi ugovori, koje imamo sa stranim državama, kratkoročni te su većinom već istekli tako da se njihova važnost samo prećutno produžuje.

Već nekoliko godina borim se za to, da mero-davni krugovi uvide, da nekada klasično načelo bezuslovnog i neograničenog najvećeg povlašćenja od gotovo sviju evropskih zemalja nebroj puta povredeno i izigrano te da treba napustiti politiku bezuslovnog i neograničenog povlašćivanja ugovornih država, jer vidimo, da je to išlo na štetu odbrane interesa našeg izvoza i na štetu naše nacionalne produkcije. Mi treba da imamo u rukama oružje za uspešno vodenje pregovora sa stranim državama, a carinska tarifa sama po sebi zato već odavno nije dovoljno sredstvo te pretstavlja danas potpuno zastarelo oružje za ovakvu borbu. Mi moramo da idemo putem recipročnih i kompenzacionih ugovora, kod kojih ćemo biti u stanju da izdejsvuujemo najbolje koncesije za naše agrarne proizvode, u koliko se to u tom pogledu u danim prilikama uopšte može još nešto postići. Ja žalim što moram da konstatujem, da i ustanova, koja je u svrhu regulacije našeg izvoza od strane države u 1930 godini osnovana, sve do danas osim kod izvoza pšenice u prošloj godini nije uspela da igra veću ulogu ili da pruža privredi one koristi, koje je naša privreda sa pravom od nje očekivala.

Naročito veliki nedostatak je, što za izvoz najglavnijeg artikla, to je naših šumskih proizvoda, koji su predstavljali jednu trećinu izvoza još nije stvorena zajednička izvozna organizacija, kako već odavno sa uspehom funkcioniše u svim ostalim eksportnim i inportnim državama. Smatram, da je najhitnije potrebno da se u tom pogledu preduzmu potrebne mere, da se ovakva organizacija što pre sprovede, jer postoji velika opasnost, da ćemo inače pretrpeti nenadoknadive štete.

VII POMANJKANJE JEFTINOG KREDITA

Jedan od bitnih uslova za uspešan ekonomski rad jest organizacija jeftinog kredita i stabilnost valute. U tom pogledu našoj privredi stavljeni su vrlo teški i nepovoljni uslovi. Na kreditnom tržištu nastupila je poslednje panike ulagača jedna devijacija, u kojoj je preko polovine mobilnih sretstava poslovnog sveta prešlo u Poštansku štedionicu, a delimično i u Državnu hipotekarnu banku i Narodnu banku. Samo Poštanska štedionica raspolaže danas, kako smo čuli, sa milijardom i tri stotine i četrdeset i tri miliona uložaka, od toga 455.000.000 uloga na štednju, a ostatak skoro devet stotina milijona na tekućim računima. Dok je kod svih privatnih novčanih zavoda priliv uložaka potpuno prestao, kod Poštanske štedionice samo u poslednje vreme porasli su za stotinu milijona dinara. Ovaj novac ranije je cirkulirao preko banaka i ostalih novčanih zavoda, koji danas nemaju skoro nikakvog priliva uložaka. Uložci su danas zbog neufemeljenog nepoverenja prema privatnim novčanim zavodima koncentrisani kod Poštanske štedionice, koja za novac na tekućim računima ne isplaćuje nikakve kamate. Ovaj novac uzet je iz normalnog privrednog krvotoka i ako nećemo da organizam potpuno oslabi, mora mu se opet vratiti. To je interes ne samo novčarstva nego i same Poštanske štedionice.

Naš poslovni svet danas ni kod Narodne banke niti kod privatnih novčanih zavoda ne može dobiti kredita, uopšte a pogotovo ne jeftinog, kako iziskuju današnje prilike, pa mu je time do krajnosti otežano poslovanje, smanjen interes na poslovima i cela inicijativnost u privredi. Od preke potrebe je, da se izvesan talog uložaka Poštanske štedionice stavi na raspoloženje našoj privredi, da se ona može koristiti jeftinim kreditom, da može opet povećati obim svoga poslovanja i to pod što povoljnijim uslovima. Uslovi, koji je postavila uprava Poštanske štedionice za davanje kredita, bez stvarnog razloga tako su teški i preterani, da je privreda ne može primiti te prema tome od uložaka kod štedionice nema one koristi, koju bi mogla i trebala imati. Tu lezi na stotine miliona kapitala, dok privredna inicijativa uzalud pokušava, da dođe do kredita. Ja bih želeo, da Ministar saobraćaja ne prede preko toga pitanja i smatram, da bi trebalo naći puta i načina, kako bi privredni svet imao od toga maksimum koristi i da bi se baš ovde na jedan efikasan način počelo sa radikalnim smanjivanjem kamatne stope, koja je danas i kod Narodne banke i kod sviju privilegovanih novčanih zavoda, Hipotekarne, Zanatske i Agrarne banke mnogo previsoka za smanjen rentabilitet većine privrednih grana, a da ne govorim o privatnicima-zajmodavcima, koji predstavljaju najopasniji privredni parazitizam, koji treba svuda energično suzbijati.

Naše novčarstvo nalazi se u teškom stanju. U krizi poverenja kad je likviditet novčanih zavoda iscrpljen, došle su kasno i za većinu zavoda čak i prekasno izvesne zaštitne mere, koje međutim same po sebi opet ne predstavljaju nikakvog pravog izlaza iz situacije. Naše novčarstvo treba pomoći materijalno naročito organizatornim i konstruktivnim merama da bi moglo opet da počne uspešno vršiti svoju raniju ulogu posrednika i finansijera. U toku debate o regulisanju plaćanja seljačkih dugova imali smo prilike da saznamo koliko privrednog parazitizma ima zbog neizgrađenosti kreditnog sistema i manjkave kontrole u našoj zemlji. Mi svi osećamo da treba najintenzivnije poraditi na odgoju naroda u štednji i na izgradnji kreditnog sistema. Sa

sadašnjim načinom kontingentiranja eskontnog i lombardnog kredita kod Narodne banke nemoguće je poboljšati situaciju. Ovom politikom koči se još i ono malo života što je u privredi ostalo, dok o oživljenju privredne aktivnosti u okviru takvog režima nema ni govora. Danas se odbijaju molbe za kredit prvoklasnih firmi, odbacuje najbolji materijal, što nikako ne može biti u interesu obnove i pojačanja privrednog rada.

Sve to čini se navodno iz razloga da se ne prekorači zakonom propisana marža zlatnog pokrića dinarskih novčanica, koje su u opticaju, a za koje je zakonski određeno pokrivanje sa 33 i 1/3%. Mi svi međutim, znamo, da je kurs dinara i njegova kupovna moć ovisna od privredne aktivnosti a ne od teorijskog pariteta prema zlatu i u poslovnom svetu niko ne može da razume da merodavna mesta sve do danas nisu uvidela svu štetnost ovakve kreditne politike!

Za industriju naše zemlje nema posebnog novčanog zavoda, kako postoji za agrarni, hipotekarni i zanatski kredit. Svojevremeno učinjene su bile već sve prethodne radnje i pripreme za osnivanje ovakvog zavoda i za izdavanje industrijskih obveznica, pa se je iz nepoznatih razloga docnije od toga odustalo. Međutim svi osećamo da je danas više nego ikada aktuelno i potrebno da se stvori jedna institucija, koja bi od privatnih banaka preuzela barem jedan deo kredita, koji su bili angažovani za industrijske investicije da bi te zamrznute kredite zgodnom finansijskom operacijom mobilizovali i time celo novčano tržište rasteretilo. Najzad pitanje smanjenja kamatne stope za kredite kod privilegovanih zavoda ne može se skinuti sa dnevnoga reda. Potrebe života i naroda preče su od zakona, koji su primljeni u vremenima kada su kod nas vladale sasvim druge prilike boljeg prosperiteta i uspešnijeg privrednog rada. Rešenje ovih pitanja trebalo bi da bude jedna od prvih briga Kraljevske vlade, ako se hoće ozbiljno naći izlaza iz današnjeg mrtvila, a ja ni malo ne mogu sumnjati, da je to njezina iskrena želja.

VIII NEDOSTATCI NAŠE DEVIZNE POLITIKE.

Nekoliko puta je u Finansijskom odboru pokrenuto pitanje, zašto je naš uvoz u tolikoj meri opao. Kao razlog spominjane su naše uvozne carine. Koliko je ovakav trgovor neumesan vidi se najbolje iz činjenice, da ove iste pa i više carine koje su bile na snazi od 1925 godine sve do danas, nisu ometale uvoznike, da uvoze u tom međuvremenu u dobrim godinama za 6—8 milijardi robe godišnje u našu zemlju. Sigurno je da je jedan od važnijih uzroka za padanje uvoza smanjena kupovna snaga naših konzumenata. Ovo smanjenje ima za posledicu i smanjenje mogućnosti prodaje uvezene robe. Drugi razlog je što je padom dinara strana roba u ceni osetno poskupila, tako, da se mogu mnogi industrijski proizvodi u zemlji jeftinije nabaviti, a treći i glavni uzrok su valutne i devizne teškoće, koje koče uveliko i našu uvoznju i izvoznju trgovinu. Zato

je potrebno da i o tome ovom prilikom progovorimo par reči.

Glavni je izvor za dobivanje stranih platežnih sredstava u današnjim prilikama za našu zemlju izvoz. Pošto je naš trgovinski bilans aktivan, to bi devize, dobivene od izvoza, mogle da podmire u celosti potrebe našeg uvoza. Šta se međutim zbiva?

Poznata je stvar, da smo bili prinuđeni sa najvažnijim zemljama, sa kojima stojimo u trgovinskim vezama, zaključiti zbog nedostatka stranih platežnih sredstava, u toku prošle godine sporazume u kliringu. Tipovi ovih sporazuma bili su prema finansijskim odnosima sa pojedinim zemljama različiti. Oni su imali takođe razne tehničke nedostatke te prema tome nisu mogli da zadovolje sve apetite i očekivanja koja su na njih stavljeni. Klirinzi su imali i vrlo uticajno dejstvo na sam razvitak obima naše spoljne trgovine te su tendirali već po samoj prirodi ideje kliringa u glavnome na to, da se aktivnost salda koji je postojao prema pojedinim zemljama, smanji, i vrednost izvoza što moguće približi vrednosti uvoza. Kliringi su najzad uveliko smanjili mogućnost dobivanja slobodnih deviza za plaćanje importne robe. Može se mirno reći, da je od cirka tri milijarde dinara, koliko je iznosila vrednost izvoza, preko pola milijarde apsorbirana obračunom u kliringu tako, da se priliv slobodnih deviza u toku prošle godine u našu zemlju može ceniti na preko dve milijarde dinara. Od ovoga eksporterer bili su dužni da stave 80% na raspoloženje Narodnoj banci za otkup, jer Narodna banka, kao što je poznato, vodi nadzor nad deviznim prometom sa inostranstvom po uputstvima koja joj daje gospodin Ministar finansija. Centralizirajući ovako prinudno četiri petine deviznog prometa, koji proističe od izvoza, Narodna banka je bila i u stanju da određuje proizvoljno uslove za otkup deviza i stranih valuta. Strana platežna sredstva, koja su bila ponudena Narodnoj banci, kupljena su u punom iznosu, ali pod različitim uslovima, što nam je svima sasvim nerazumljivo i upotrebljena su u prvom redu za plaćanje države za razne obaveze koje proističu iz potrebe redovne službe na strani, iz računa za dobavljeni materijal iz inostranstva pa i za finansijske obaveze. Prema završnom računu za godinu 1930/31 potrebe države i njenih ustanova na devizima iznosile su 2633 miliona dinara, a priliv deviza od državnih preduzeća i ustanova iznosio je 1645, tako da je manjak za račun države, koji treba pokriti iz donosa izvoznih deviza bio cirka 1 milijarda. Ako pretpostavimo da je potreba smanjena u istom srazmeru kao i priliv deviza, onda je trebalo od izvoznih deviza zadržati kod Narodne banke jednu i po milijardu za potrebe države. Da je ta naša procena pravilna uostalom potvrđuje nam i sam štampan izveštaj Narodne banke koji je ovih dana publikovan. On kaže na stranici 20 do reči sledeće:

U toku cele prošle godine bilo je kupljeno ukupno deviza za dinara 2,138,800.000 a prodato ukupno de-

viza za dinara 2.271,500.000, dok je u prethodnoj godini bilo kupljeno deviza za dinara 6.736,000.000 a prodato za dinara 6.105,000.000. Od pomenutih iznosa od privatnih je kupljeno deviza za dinara 1.118.800.000 a za privatne potrebe prodato deviza za dinara 765,300.000. Ostatak kupovine i prodaje deviza naime 1506 miliona dinara izvršen je državnim i samoupravnim ustanovama.

Međutim potrebe države na devizama fiksirane su pretežnim delom u fiksnim iznosima stranih valuta. No pošto je vrednost dinara međutim na jesen oslabila, ista količina stranih platežnih sredstava može se nabaviti samo izvesnom nadoplatom od cca 30%. Ako uzmemo u obzir, da iznosi 80% deviza dobivenih od izvoznog prometa 2138 milijona dinara, vidimo da je posle podmirenja potreba za državna plaćanja od 1506 miliona ostalo kod Narodne banke, za sav putnički, turistički pa i za robni promet uvozne trgovine svega deviza u iznosu 765 miliona dinara na raspoloženju, od toga pretežni deo prodato je u januaru i februaru 1932 godine, kada je Narodna banka dnevno umesto ranijih 20 miliona davala samo 200.000 dinara na dispoziciju ili 1% ranije stvarne potrebe. Time je bila privatna trgovina, pošto sa 20% koje je mogla dobiti kod ovlašćenih banaka, što predstavlja 534 miliona dinara, nadalje i iznosima deviza od izvoza bez osiguranja valute, maržom efektivno donosa i izvoza preko iznosa osiguranog prema cenovniku te konačno pošiljkama emigranata, koje su prema tvrdjenju Narodne banke iznele u prošloj godini svega 206 miliona dinara, nije mogla da podmiri svoje potrebe od preko 2 milijarde, upućena i prinuđena, da si pomogne na drugi način. Taj način samopomoći ide međutim na štetu vrednosti našeg nacionalnog novca. U vreme, kada je Narodna banka preko svojih filijala stavila berzama jedva 20% onog iznosa stranih deviza i valuta, koje su preduzeća efektivno trebala, počelo je divlje i nekontrolisano trgovanje sa dolarima, lirama, funtama i drugim valutama. Pošto su pored importera ove valute kupovali i privatnici u bojazni za dinar, a pošto je samo za import trebalo nabaviti preko milijarde dinara stranih deviza, to je po prirodnim zakonima o ponudi i tražnji cena tih valuta, trgovanih na nelegalan način, počela rasti, a cena dinara zbog velike ponude padala.

Najzad imalo je i državnih nadležstava koja su određivala kurs stranih valuta prema dinaru vanredno visoko i to sa stvarnim opravdanjem. Tako je Generalna direkcija državnih železnica, koja mora da obračun va dnevno milionske sume sa inostranim upravama železnica pa je prema tome prinuđena da uoči faktično stanje međunarodnih obračunskih kurseva, dne 28 oktobra odredila sledeće kurseve:

1 švajcarski franak	14.90
1 engleska funta	265.70
1 francuski franak	3.10
1 lira	4.—
1 k. č.	2.30

1 r. m.	18:40
1 šiling	9:60
1 penge	11:40
1 lej	0:48
1 lev	0:56
1 zloti	8:65
1 drahma	0:47
1 hol. gulden	31:10
1 belg. franak	2:20
1 dolar	77—

u vreme kada je Narodna banka platila samo 20% prima na fiksne kurseve stabilizirane relacije. Čovek mora da se onda pita je li ima jedinstvene devizne i valutne politike ili može u ovoj državi svako nadležstvo da radi šta hoće.

Ima međutim još treći uzrok slabljenja dinara. To su vezani dinarski računi inostranih poverilaca u zemlji. Ove vezane dinare notirala je čehoslovačka devizna centrala obzirom na ograničenu mogućnost prodje i upotrebe već u junu mesecu prošle godine za skoro 20% niže nego slobodni dinari i stalna, te prekomerna ponuda ovakvih dinara u inostranstvu vodila je do toga, da je kurs dinara oslabljen. Za oslabljenje dinara, međutim, nije bilo niti ima danas nikakvog stvarnog razloga u pogledu njegove unutarnje kupovne moći kontigenta novčanica u opticaju, njegovog zlatnog pokrića, odnosno stanja trgovinskog bilansa, i sredjenosti državnih finansija. Vara se onaj, koji misli, da je međunarodni obračunski kurs valuta ovisan isključivo od zlatnog pokrića i redovnog plaćanja anuiteta. Da bi to bilo tako, dinar ne bi bio smeo da menja kursnu vrednost.

Vrednost valute u međunarodnim odnosima, ovisna je najviše od privredne aktivnosti zemlje, Napori, koji su učinjeni u pogledu državnih plaćanja u prošloj godini za serviz dugova, koji servis su u najvećoj meri, obustavile već godinu i po dana ranije naše susedne države, išli su na uštrb privredne aktivnosti zemlje i same vrednosti dinara, koju vrednost se je baš htelo na taj način u interesu kredita države održati i pojačati.

Ovo je nepobitna činjenica, ali nas danas manje interesuje to što je bilo pogrešno u prošloj godini, nego nas interesuje to, što će biti u budućnosti. Mi vidimo da je u deviznom prometu zavedena kod većine stranih država izvesna reglamentacija. Strane države upotrebljavaju baš deviznu politiku kao najjeftinije sredstvo za regulaciju uvoza i izvoza, dakle za vođenje praktične trgovinske politike. Kod nas ovo do sada nije činjeno, nego je vodjena jedna politika, koja je imala teške posledice za naš privatni trgovački kredit u inostranstvu. Ona je vodila do toga, da većina stranih firmi danas traže plaćanje unapred, stavlja mnogo teže uslove nego je to običaj u prometu sa ostalim zemljama: Ja držim, da treba u našoj deviznoj politici izvesnih korektura u tom pravcu, da se za sve devize i valute zaračunava jednaki prim i to prim, koji odgovara faktičkim prilikama i uslovima, u kojima se privatno trguje, jer možemo jedino na taj način suzbiti štetne pojave, koje su u poslednje vreme nastupile. Ako se udovolji tome osnovnom predlogu, prilike će se kroz najkraće vreme znatno poboljšati, jer ima inostranstvo pored besne kampanje, koju vode pojedine grupe protiv naše države i naše nacionalne valute, poverenje u dinar i u budućnost naše države. Ovo sam imao prilike ponovno i u najrazličitim prilikama konstantovati.

IX INDEKS CENA PRIVREDNI BAROMETAR.

U toku budžetske rasprave u Finansijskom odboru nekoliko puta je paušalno napadana industrija u zemlji te su iznošeni nekontrolirani podatci, kojima se je htelo dokazati, da su prodajne cene industrijskih preduzeća u zemlji prema stranoj industriji, nesrazmerno skupe. Ovo pitanje, koje je nabučeno, toliko je važno, da je potrebno, da se ova paušalna tvrdjenja svedu na pravilnu meru i celo pitanje u nekoliko osvetli. Ja ću u tu svrhu navesti podatke o indexu cena na veliko, koji izračunava sama Narodna banka, a o kojima moramo smatrati, da su tačno ispitani i provereni. Prema najnovijim podacima, koji su sadržani u njezinoj publikaciji „Narodna privreda u 1932 godini“ na stranici 44, index cena na veliko je iznosio:

	Biljni proizvodi	Stočni proizvodi	Mineralni proizvodi	Industrijski proizvodi	Opšti indeks (55 proiz- voda)	Izvozni proizvodi (20 proiz- voda)	Uvozni proizvodi (20 proiz- voda)
1932							
Januar	69,0	60,5	75,7	69,2	67,8	66,4	65,1
Februar	70,3	57,6	75,7	68,8	67,3	65,3	64,4
Mart	76,0	55,0	76,7	68,3	67,8	66,7	65,8
April	74,3	53,6	76,4	66,2	66,1	63,1	68,8
Maj	73,5	53,5	75,8	65,0	65,4	61,9	67,7
Juni	72,2	55,0	76,4	63,4	64,9	62,5	67,9
Juli	73,2	57,8	76,4	63,4	65,6	61,1	66,1
August	64,0	53,6	77,3	63,4	62,6	57,0	66,5
Septembar	57,7	56,8	74,8	64,0	61,8	56,3	68,3
Oktobar	58,1	58,5	76,8	67,5	63,9	55,5	72,9
Novembar	59,7	60,2	76,8	67,6	64,7	56,9	73,1
Decembar	61,6	57,3	76,8	68,1	64,8	57,9	73,7
Prosečni godišnji indeks	67,5	56,6	76,3	66,2	65,2	60,9	68,3

Iz ovih indekskih brojaka proizlazi da je indeks in-p r ihoda, bilo u godini 1930|31 u pogledu čistog prihoda procenjeno na 33 miliona dinara, a stvarno naplaćeno samo 11.8 miliona dinara. Državna fabrika šećera na Čukarici i posle izlaska iz prodajne organizacije Saveza fabrika šećera, pokazuje jednu čistu dobit od 5 miliona dinara, što je najbolji odgovor na sve ono, što se sa strane pojedinih kritičara iznosi u pogledu zarade poduzeća ove industrijske grane.

Povišenje prihoda po struci Ministarstva prosvete je fiktivne vrednosti jer je postignuto time, što je opet jedan ceo niz artikala, koje je do sada izradjivala privatna industrija, koja plaća državne poreze i ostale javne dažbine, monopolisan u državnim štamparijama uprkos i protiv sviju protesta iz privrednih krugova te se za izrade lošijeg kvaliteta naplaćuje viša cena, nego što je to bio slučaj u igri slobodne konkurencije privatnih preduzeća.

Vrlo nepovoljnu sliku nam pružaju privredna preduzeća iz područja Ministarstva šuma i rudnika. Ovo Ministarstvo je jedan resor, u kojem je vlast i gazdinstvo udruženo u jednim i istim referentima i u istim nadležtvima, što nikako ne može da bude u interesu stvari. Državna preduzeća ovog resora nemaju povlastice monopolskog položaja, nego se nalaze u dosta oštroj konkurencionoj borbi sa privatnim privrednim preduzećima, te se mogu održati samo na taj način, što uživaju na uštrb državne blagajne mnogobrojne pogodnosti i slobodštine. Pa i pored toga je efekat njihovog rada skoro beznačajan. To pokazuje naročito završni račun za godinu 1931|32 prema kojem je od procenjenih 120 miliona dinara preliminiranih prihoda ostvareno svega 28,8 ili za 91,2 miliona dinara manje nego je budžetom predviđeno.

OCENA BUDŽETA DRŽAVNIH PREDUZEĆA.

Prelazeći na ocenu predloga budžeta državnih privrednih preduzeća i ustanova, hoću da u prvom redu naglasim, da su i tu izvršene redukcije relativno otprilike u istom obimu kao i kod budžeta državne administracije naime u iznosu 7.99% ili okruglo 300 miliona dinara, od čega preko polovine otpada na Ministarstvo saobraćaja. Celokupni viškovi prihoda smanjeni su u ovoj godini prema prošlogodišnjem budžetu za 217.7 miliona dinara ili 28.91% na pola milijarde dinara, tako, da je uloga viškova prihoda državnih preduzeća na pokriću opštih državnih prihoda spala na svega 7.66 od sto i ako uživaju ta preduzeća najraznovrsnije privilegije, jer su oslobođena od sviju dažbina, poreza i prireza te se mogu koristiti u carinskom i saobraćajnom pogledu kao i u pogledu dodeljivanja javnih licitacija najširim pogodnostima. Ako sve to uvažimo moramo iskreno priznati, da je efekat rada tih ustanova pod ovako povoljnim uslovima vrlo nirašav. Medjutim i ovde ne možemo da generališemo, nego je potrebno, da detaljnije posmatramo situaciju, koja nam se otvara pred očima. Ako počnemo sa Ministarstvom poljoprivrede vidimo naprimer da su državna dobra Belje, koje je prema završnim računima 1927|28 dala 20 miliona dinara

U našoj zemlji je 42 od sto celokupne površine pokriveno šumama. Skoro polovina te površine su državne šume, koje imaju godišnju sećnju od 5 miliona kubičnih metara drveta. Medutim sistem upravljanja ovih šuma takav je, da država ima od toga vrlo neznatne koristi. Prema završnom računu za 1930|31 godinu ostvaren čisti prihod od državnih šuma iznosio je 29,3 miliona dinara, dok je bio budžetom predviđen višak prihoda 45,5 miliona dinara. Završni račun za 1931|32 godinu pokazuje medutim jedan deficit od 7,7 miliona dinara. Za prvih 10 meseci godine 1932|33 vidimo, iz iskaza Ministra finansija, da iznose stvarni rashodi 56,6 miliona dinara, a stvarni prihodi 47,6 miliona dinara. Prema tome rezultira za 10 meseci jedan višak rashoda (deficit) od 9 miliona dinara, koji će se do kraja budžetske godine još znatno povećati. Predlog novog budžeta medutim predviđa za iduću godinu kod šuma višak 27,5 miliona dinara. Svaki laik mora da uvidi, da ova cifra ne odgovara stvarnosti, jer je nemoguće računati, da bi se posle dve uporedno deficitne godine i kada se izgledi za budućnost našeg šumarstva samo sve više zamršavaju, mogle preko noći u takvoj meri poboljšati. Državne šume pretstavljaju ogromno narodno

bogatstvo, čiji donos bi kod regulisanih privrednih prilika u našoj zemlji mogao da bude jedan od glavnih vrela državnih prihoda. Međutim, mi smo morali u Finansijskom odboru da čujemo očajni vapaj pretstavnika Vardarske banovine i njihove žalbe, da posle 14 godina, još uvek nije rešeno pitanje razgraničenje šuma. Mi čujemo u svakoj konferenciji drvarske industrije, kako državna preduzeća prodaju šumske proizvode ne samo ispod cene koštanja, dakle na očitu štetu državne blagajne, nego i na štetu rada ostale polovine šumskog poseda u našoj zemlji, koji se nalazi u privatnom posedu, i koji radi pod mnogo težim uslovima no državna preduzeća, a kojem se zbog ovakvog dumpinga smanjuje prihod i rentabilitet. Tu je nebroj puta tražena remedura, koja međutim do danas nije postignuta.

Među rudarskim preduzećima nalazi se 14 državnih rudnika, 2 željezare, 2 solane, po jedna tvornica cinka, električna centrala i ciglana, dakle ukupno 21 preduzeća. Od ugljenika skoro polovina rudnika je pasivna i svako bi mislio i očekivao, da će se u pasivnim rudnicima obustaviti rad, jer nije pravo, da se eksploatišu nerentabilni rudnici na štetu opštih prihoda, kad imamo u zemlji dovoljno aktivnih rudnika, koji nisu u stanju da iskoriste svoj kapacitet i da zaposle profesionalno rudarsko radništvo. G. Ministar finansija uočio je tu situaciju i tražio, da se obustavi rad u pasivnim rudnicima, ali je g. Ministar dr. Šibenik uložio protiv toga svoj politički veto i tako je ostalo pri tome, da se moraju dalje eksploatisati pasivni ugljenici. Ali ne samo to, nego da se je počelo veštačkim merama forsirati produkciju državnih ugljenih rudnika time, što se je njima iz godine u godinu sve više povećavao procenat učešća na liferacijama ugljena za državne željeznice. Tako se je kod poslednje raspodele liferacije postiglo, da je procenat liferacije na primer ugljenika iz Dravske banovine, koji je iznosio 1930 godine još 43 od sto smanjen januarom ove godine na 20 od sto, dok je udeo državnih rudnika povećan u isto vreme od 28 od sto na 45 od sto. Ovo međutim izvršeno je protiv volje i interesa same uprave državnih željeznica, jer im državni rudnici dobavljaju ugalj lošijeg kvaliteta nego bi ga po istoj ceni mogli kupiti od privatnih ugljenika. Neko vreme dogadale su se pak i takve anomalije, da je ugalj iz Bosne dobavljen pojedinim državnim i samoupravnim ustanovama u Dravskoj banovini, koja obiluje vlastitim proizvodima — praksa, koja je izazvala opštu kritiku i potsmeh.

Pored svega toga stanje državnih rudnika je vrlo teško i svi znamo, da radnici po nekoliko meseci ne primaju isplaćene nadnice, jedan nedostatak, koji je pored onoga, što sam unapred izneo, sasvim nerazumljiv, i koji bi trebao u interesu javnog reda i ugleda državnih preduzeća radikalno odstraniti. Za privatne rudnike ovakva politika imala je za posledicu, da je samo u Dravskoj banovini kadar od preko 3.300 profesionalnih rudara izgubilo zaposlenje. Ovi jadnici, koji nemaju ni-

kakvog poseda gde bi se mogli skloniti, žive danas u najvećoj bedi i oskudevanju, a država gubi desetine miliona od poreza, koje je od tih preduzeća ranije primala.

Prema iskazu budžetske gestije za prošlih 10 meseci iznosio je efekat ostvarenih prihoda 210,2 miliona dinara, a rashoda 167,3 miliona dinara. Nažalost međutim ne znamo, koliki deo od neplaćenih likvidiranih računa otpada na rudnike. Iz podataka završnog računa za godinu 1931|32 proizilazi, da je višak prihoda državnih rudnika iznosio svega 36,5 miliona dinara. Na nedavnoj sednici saveza rudarskih preduzeća — kako čujemo — jedan visoki funkcioner državnih rudnika izjavio je, da iznose leteći dugovi Ministarstva šuma i rudnika nekoliko stotina miliona. Iz budžeta nažalost sve to što danas zapravo remeti pravilno i uredno gazdovanje u državnim preduzećima ne vidimo. Prema tome efekat eksploatacije i u primeru da su svi računi za prvih deset meseci plaćeni, iznosio bi na 43 miliona dinara ili za celu godinu pod pretpostavkom, da će biti efekat u sadašnjim zimskim mesecima isto tako povoljan kao i u jeseni prošle godine 51,5 miliona dinara. U budžetu za 1933|34 godinu je kod prihoda predviđen višak od 62,6 miliona dinara, što bi značilo ili da računna g. Ministar finansija na mogućnost 20% poboljšanja opšte privredne situacije ili da hoće Ministar šuma i rudnika još nadalje forsirati državne ugljenike jer ne mogu predstaviti, da bi bez stvarnog opravdanja, mogao uneti u budžet prihoda ovako visoku cifru. Međutim, ako pomislimo, da jedno privatno preduzeće sa istom produkcijom kao državni rudnici plaća ako 30 miliona dinara poreza i dažbina, koje državnici ne plaćaju, da mora oko 20 miliona otpisati na vrednostima instalacija i mašinerije da plati oko 30 miliona dinara dividende, što što sve kod državnih rudnika dolazi samo sa 1.2 miliona dinara u obzr, onda je svakome jasno da je eksploatacija državnih rudnika prema današnjem sistemu upravljanja pored sviju povlastica u suštini i u celini osetno pasivna.

XI POTPEBA NORMALIZACIJE BUDŽETA SAOBRAČAJA.

Među državnim preduzećima i ustanovama najveći je budžet saobraćajnih ustanova, željeznica, rečne plovidbe i pošta. Kompleks pitanja, koja zasjecaju u taj budžet, koji isnosi skoro 3 milijarde dinara je vanredno opsežan. Transportna a naročito tarifska politika, koja vode te ustanove, igra važnu ulogu za uslove unovčenja produkata naše nacionalne proizvodnje, za uspeh rada naše poljoprivrede, zanatstva i industrije, za regulisanje cena na domaćim tržištima i za pojačavanje pozicije našeg izvoza u inostranstvu. Vođenje saobraćajne i tarifne politike u našoj zemlji obzirom na njezinu geografsku konfiguraciju nije laka niti jednostavna stvar, jer je južni deo naše Kraljevine u saobraćajnom pogledu slabo

razvijen, jer može strana konkurencija dolazeći po plovnicama rekama na naša glavna unutarnja tržišta sa uspehom suzbijati naše domaće proizvode, jer je naš izlaz na more još uvijek moguć za pretežni deo Kraljevine samo obilaznim putem ili uskotračnom železnicom, čija eksploatacija je relativno za 60% skuplja od normalne. Kraj ovakvih momenata železnička uprava je morala učiniti velike napore, da udovolji barem nekim najprimitivnijim potrebama narodne privrede. I zaista je ona posvetila svu svoju pažnju teškom stanju naše poljoprivrede te pomoglo našeg poljoprivrednika znatnim sniženjem podvoznih stavova za glavne poljoprivredne proizvode.

Gospodin Ministar saobraćaja izneo je u Finansijskom odboru u svom opširnom ekspozu kritičnu sliku današnjeg stanja našeg saobraćaja i skrenuo pažnju na neke momente, preko kojih Skupština ne bi smela jednostavno preći ne dnevni red. Zaista posmatramo li sastav budžeta državnih saobraćajnih ustanova i preduzeća, koji je vrsno raspodeljen i na administraciju, ustanove i na preduzeća, i pročitamo li posle toga još i Finansijski zakon, koji sadrži među ovlašćenjima za Ministra saobraćaja vrlo važne i onerozne odredbe, onda moramo priznati, da to nije jedan normalni budžet i da se stave na prihode od državnih železnica zapravo nemogući i nepodnosivi zahtevi. Železnice moraju posle podmirenja svojih troškova za eksploataciju i administraciju i postignutih viškova da namaknu sredstva:

1) za celokupnu pomorsku službu, koja i ako su minimalna, te po izjavi samog g. Ministra nisu dovoljno za održavanje postojećih pristanišnih i drugih naprava, ipak teško padaju na teret;

2) Nadalje se uzima iz prihoda železnica 116¹/₂ miliona dinara za građenje novih pruga, dakle za investije, za koje bi trebalo namaknuti novac drugom finansijskom operacijom u vidu dugogodišnjeg zajma odnosno iz opštih državnih prihoda, s ne iz tekućih sredstava železničke uprave. Da se razumemo, hoću odmah da naglasim, da priznajem potrebu javnih radova i hitnost izvođenja istih naročito na našem jugu. Međutim moram ujedno i odmah da primetim, da je sadašnji način građenja za nas veoma skup i da bi pod tim uslovima mogli da gradimo i sa domaćim preduzećima, jer nam strane firme, koje danas uživaju najdalekosežnije koncesije, nisu donele u zemlju kapital, koji je potreban za građenje pruga, ali se zato koriste uveliko obilnim koncesijama da mogu bez carine uvoziti u zemlju i onaj materijal, koji se kod nas izrađuje. Što ide van svake sumnje na štetu domaće radinosti i našeg nacionalnog prihoda;

3) U Finansijskom zakonu predviđa se, da ima Ministar saobraćaja iz železničkih prihoda platiti i otplate za otkup vicinalnih pruga u godišnjem iznosu od 3.5 miliona šv. fr., što danas od prilike odgovara sumi od preko 45 miliona dinara, izdatak, koji van svake

sumnje spada među izdatke Vrhovne državne uprave odnosno u servis državnih dugova;

4) Ali to sve nije još dovoljno i u samom budžetu eksploatacije predviđa se dalje pod partijom 10. suma od 86.4 miliona dinara za plaćanje anuiteta i 92.7 miliona dinara za obaveze po ugovorima, ukupno dakle 183 miliona dinara. Ni ova pozicija ne spada u redovan budžet eksploatacije nego bi trebala da nada na teret opštih državnih dugova, jer je tu sadržan anuitet za južne železnice i za druge investicije.

5) Naša železnička uprava je postala i vrlo važan poreski organ Ministra finansija, jer naplaćuje od publike, koja putuje i od robe, koja se prevozi, 10 odnosno 15% poreza od važećih tarifa u vidu vozarinske takse. Od te takse Ministar finansija očekuje prihod od 285 miliona dinara;

6) Poznata je stvar, da prevozi železnica za državna nadležstva potrebnu robu po režijskim stano-vima, koji su vanredno nisko odmereni i koji stoje duboko ispod cene koštanja te da vrše vojničkom eraru velike usluge sa naročito sniženom tarifom za prevoz vojske i vojničkih stvari. Ali sve to još ne igra toliku ulogu iako se pomenuta nadležstva u velikom obimu služe ovim povlasticama, još ne igra ovo nikakvu ulogu, preme povlasticama, koje traže od državnih železnica pojedini resori kao Ministarstvo socijalne politike, Ministarstvo unutrašnjih dela, prosvete itd. za davanje besplatnog podvoza 50—75 od sto popusta za robu i putnike iz raznih socijalnih obzira odnosno za mnogobrojne kulturne, političke i druge slične svrhe. Budžetski može se iznos ovakvih koncesija prema oceni stručnjaka uzeti u račun sa oko 200 miliona dinara;

7) Najzad Ministar saobraćaja ima prema § 37. tačke 1. Finansijskog zakona da subvencionira našu redovitu i slobodnu morsku plovidbu po sporazumima, koje će s njima zaključiti. Taj izdatak prema izjavi samog g. Ministra finansija ima da se uzme u račun sa 50 miliona dinara. Ako saberemo sve pobrojane izdatke, sa kojima je opterećen budžet saobraćaja iako u njega ne spadaju, dolazimo do završne sume od 856 miliona dinara. Ako pomislimo, da se mora sav ovaj novac, koji je potreban za te ogromne izdatke i terete, koji idu iz normalnih prihoda preko normalnih troškova stvarne eksploatacije železnica prikupiti putem voznih karata i vozarinskih tarifa za robu, onda će svaki moći da razume, zašto su naše tarife relativno skupe i zašto je danas tako teško izdejsstvovati popuste i u slučajevima, gde svi stvarni razlozi i momenti govore za to, da se u interesu naše privrede zatraženi popusti odobre.

Ovakav način budžetiranja i ovakvi finansijski diktati na račun prihoda državnih železnica onemogućuju već godinama svako vodjenje jedne uravnotežene tarifne politike, onemogućuju, da se uvažava stvarno utemeljeni predlozi stručnog tarifnog odbora i ostalih privrednih organizacija, da se izade pojedinim pri-

vrednim granama u ovim teškim danima izvesnim olakšicama u susret.

Ali ne samo to, što se ne izlazi u susret, — u tom pogledu već je nastupila jedna apatija privrednika, — nego nas je ovogodišnji ekspoz obogatio još drugim iznenadjenjem. Tako je nagovešteno povišenje putničke tarife, od kojeg se očekuje za 40 miliona dinara novih prihoda, nadalje je izrađen projekat nove robne tarife, kod koje je niz najvažnijih artikala uvršten u više tarifske klase, no što su važile do sad, tako, da se može kazati, da bi izvodjenje ovakve tarifne reforme značilo za privredu prosečno 35% -no poskupljenje podvoznih troškova.

Dva pitanja nam se nameću, kad spominjemo projekat povišenja podvoznih tarifa na železnicama i to, da li je u sadašnje doba uopšte oportuno, da se pristupa povećanju železničkih tarifa, da li je potreba za povišenje stvarno utemeljena i ko će najzad nositi posledice povišenja tarife.

Svi govornici u Finansijskom odboru prigodom rasprave budžeta Ministarstva saobraćaja izjasnili su se protiv povišenja železničkih tarifa i izjavili, da je u sadašnje doba neoportuno, da bi se neko povišenje sprovodilo. Oni su pravilno naglasili, da bi se posledice ovakvog povišenja morale neizostavno manifestovati u još nižim cenama, koje bi dobio poljoprivrednik i posjednik šume za svoje proizvode. Ovakav postupak kosio bi se sa načelima, izraženim u Prestolnom govoru, sa kojim je ova Skupština otvorena, kao i u Adresi narodnih poslanika Nj. Vel. Kralju.

Tarifski odbor kao stručno telo pretstavnik naše privrede, odbio je predloženi nacrt povišenja tarifa i stručno obrazložio iscrpnim cifarskim materijalom svoje mišljenje, te izneo razloge, koji govore protiv povišenja. Ja zato smatram, da nije ovde potrebno, da detaljnije ulazimo u taj komplikovan problem, jer bi nas to odvelo i suviše daleko i ako mislim, da bi bilo veoma korisno, da i o pojedinostima tog pitanja dobije Skupština potrebne informacije. Prihodi državnih železnica za iduću godinu predviđeni su sa 2.182.8 miliona dinara ili za 250 miliona manje, nego u tekućoj godini. Ova procena usvojena je na osnovu rezultata bruto prihoda po završnom računu za 1931|32 godinu, a koji iznose 2.223.7 miliona dinara. Medjutim, ako gledamo situaciju na osnovu blagajničkog stanja za prvih deset meseci tekuće budžetske godine, vidimo da je stvarno utrošeno 1.735.7 miliona din., dok iznose bruto prihodi za to vreme 1.628 miliona din. tako, da se pokazuje već tu jedan manjak od 107 miliona dinara. Toj cifri treba medjutim još dodati sumu od 167 miliona din. za neplaćene i već likvidirane račune, tako, da iznosi ukupan deficit 274 miliona dinara. Već završni račun za 1931|32 godinu pokazuje kod železnica deficit od 144.4 miliona dinara i ako znamo, da nisu u tom vremenu izvršene obaveze iz ugovora sa parobrodarskim društvima u pogledu subvencioniranja plovide i mnoge

druge. Broj utovarenih vagona smanjen je u prošloj godini prema 1931 za 180.996 vagona ili za 11.25%. Pošto je pad prihoda iz putničkog saobraćaja još jači, to treba prema efektu prvih 10 meseci tekuće godine uzeti za podlogu novog budžeta maksimalno cifru od 1.954 miliona din. Sve što ide preko toga, je hipotetsko ili nerealno. Naše železnice medjutim nisu pasivne, nego se ovaj višak rashoda pokazuje iz razloga, kako sam napred izneo, što moraju da finansiraju velik deo servisa dugova, kao i gradnju novih železničkih pruga. Prema tome krajnje je vreme, da se visina tih zahteva, stavljenih našoj železničkoj upravi, ograniči na sumu od maksimalno 200 miliona dinara, te da se na taj način omogući racionalnija politika eksploatacije, a u prvom redu jedna pametna privredna tarifska politika umesto dosadanje fiskalne, koja ima previše štetnih posledica po našu ekonomsku aktivnosti.

Gospodin ministar saobraćaja priznao je, da se već oseća jak uticaj konkurencije automobila na železnički saobraćaj, te je konstatovao, da su železnice izgubile naročito na kratka odstojanja mnogo putnika. Čovek bi prema tome očekivao, da će Ministar saobraćaja, da paralizira ovu konkurenciju, sniziti tarife. Medjutim šta se događa? Umesto da se spuštanjem tarifa pojača u konkurencionoj borbi sa motornim transportnim sredstvima, on povećava putničke tarife baš za treću klasu, u kojoj putuje skoro 96% sviju putnika. Ministar saobraćaja je konstatovao nadalje, da preko polovine od sviju članova međunarodne železničke Unije nema nikakve fiskalne takse na prevozne tarife za putnike i robu, a svi ostali manje takse, nego je kod nas. Iz ovoga ja bi zaključio, da treba i kod nas ovo pitanje uzeti u razmatranje i naći puta i načina, kako bi se ona smanjila.

Onda je izneo interesantne podatke, do kojih neprilika su dovele prekomerne redukcije u saobraćaju, u pogledu održavanja postojećih pruga i mostova, u pogledu kolskog parka i naznačio vrlo važne momente, kako bi se neznatnim investicijama mogle postići realnije uštede i pokazati još bolje rezultate u eksploataciji. Smatram, da treba stvoriti Ministru saobraćaja mogućnosti, da službu u naznačenom pogledu racionalizira.

Ovom prilikom hteo bi da se zadržim nekoliko na pitanju ličnih rashoda Ministarstva saobraćaja. Već prošle godine skrenuo sam pažnju, kako je teško materijalno stanje kvalifikovanog radništva na železnicama. Mesečni bruto prihodi kvalifikovanog radnika iznose posle 4 godine službovanja 850 dinara, od koje sume mu se odbije 10 od sto na račun opšte redukcije, 23 dinara za bolesnički fond, 9 dinara službeničkog poreza, a 70 dinara doprinosa za penzioni fond, tako, da primi efektivno isplaćenih pod pretpostavkom, da je radio 25 dana u mesecu, svega 663.05 dinara. Medjutim zbog nedovoljnih kredita, diktira se ovim radnicima nedobrovoljna odsustva i svako si može zamisliti, kakva

je egzistencija jednog radnika sa familijom kod napornog rada na održavanju pruge pri prihodu ispod 600 dinara mesečno.

XII Deficit Rečne Plovidbe

Budžet rečne plovidbe pokazuje teorijski višak prihoda od $7\frac{1}{4}$ miliona dinara. Završni račun za god. 1930|31, u kojoj su postojali za rečnu plovidbu nesrazmerno bolji poslovni uslovi rada, pokazuje međutim višak rashoda nad prihodima 10·6 miliona dinara, sa efektivnim deficitom 4·4 miliona dinara. Podatci iz završnog računa za 1931|32 godinu iz opreznosti nisu u ekspozu Ministra finansija navedeni, osim sume ostvarenih prihoda u iznosu 98 miliona dinara. Po rezultatima prvih devet meseci ove godine vidimo, da su iznosili rashodi 88·2 miliona dinara, a prihodi samo 73·8 miliona dinara, dakle višak rashoda nad prihodima 14·4 miliona dinara, što će do kraja budžetske godine, pošto sada nastupa mrtva sezona, porasti na ca 18 miliona din. Prema ostvarenim prihodima za prvih devet meseci odgovarao bi stvaran budžet prihoda za iduću godinu u iznosu od maksimalno 90 miliona dinara, na koju sumu bi se morali komprimirati troškovi eksploatacije i administracije. Svi osećamo, da je komercijalna služba kod rečne plovidbe potpunoma zaťajila i da je u politici našeg rečnog brođarstva potrebna jedna temeljita preorijentacija, ako hoćemo da učinimo kraj hroničnim deficitima, koji iz godine u godinu sve više rastu. Uzroci, koje je naveo za sadašnje stanje g. Ministar saobraćaja, moraju da nas ozbiljno zabrinu, naročito ako pomislimo, koliko bogatstvo pretstavlja naš plovni park rečne plovidbe. Deficit nam je toliko teže razumljiv, obzirom na monopol i privilegisan položaj naše rečne plovidbe. Za vodjenje borbe, u kojoj se nalazi naša rečna plovidba, prema kartelisanim stranim brođarskim društvima treba imati jedan jasan plan, ako nećemo doživeti, da se do iduće godine i narednih budžeta situacija još više pogorša.

XIII) Fiskalna eksploatacija pošta

Zapravo klasičan primer fiskalne eksploatacije jedne društvene ustanove je budžet pošta, telegrafa i telefona. Na osnovu prihoda ostvarenih u godini 1931|32 u iznosu od 496·3 miliona dinara oćekuje se višak od 152·5 miliona dinara. U samom ekspozu Ministra finansija kao i Ministra saobraćaja je konstatovano, da je privredna depresija imala na ovu granu državne privrede vrlo osetnu reperkusiju, jer se baš kroz ustanovu pošta, telegrafa i telefona najbolje ogleda privredni život države. Dok su bruto prihodi p. t. t. u godini 1930|31 iznosili 507·9 miliona dinara, za prvih devet meseci tekuće godine naplaćeno je svega 316 miliona dinara, što bi odgovaralo godišnjem donosu od 422 miliona. Ja sumnjam ozbiljno, da bi se u idućoj godini mogli ostvariti uopšte veći prihodi od ovogodišnjeg, jer opažamo još uvek opadanje poslova i smanjenje privredne

aktivnosti, pa smatram da je svaka cifra preko 420 miliona problematićne vrednosti. P. t. t. grana eksploatiše se u našoj zemlji sa skoro 50% čiste dobiti nad stvarnim rashodima. Dok je u 1930|31 godini višak prihoda iznosio 25 ot sto budžeta rashoda, postepenim redukcijama rashodi su se smanjili od 401 na 337 miliona dinara i višak povećan od 106 na 152·5 miliona dinara. Ove redukcije išle su u mnogom pogledu na štetu same službe, jer su diktirane iz Ministarstva finansija i mehanićki sprovedene od strane računđija. One su umrtvile mnogo inicijative, sprećile nužne investicije, koje bi bile u toku od 2 do 5 godina amortizirane, a koje bi u veliko doprinele povećanju prihoda. U ovoj grani najjaće se oseća razorno dejstvo naše budžetske politike, jer je poštanska služba, njezino tehnićko usavršavanje i njezino administrativno poslovanje za poslovni svet od najvećeg znaćaja. Danas su prihodi osoblja poštanske službe nedovoljni za pristojan život. Međutim, ne smemo zaboraviti, da taj svet dnevno rukuje za desetinama miliona poverenog mu novca, saznaje u službi najvažnije poslovne tajne, te bi u interesu same službe morao biti egzistencićno bolje osiguran. Od njega se traži vrlo naporna služba i od toga dolazi, da je broj bolesnika vanredno visok.

Gospodin Ministar saobraćaja sam je priznao da je politika ugovornih pošta, kojih ima preko 1100, nepodesna za napredak ove ustanove, te da ove pošte nisu na visini. Zato bi bilo potrebno, da se u budžetu predvide mogućnosti da se barem u velikim i privredno razvijenim krajevima ugovorne pošte zamene pravim državnim poštama. Gospodin ministar je spomenuo nadzovanje, koje se opaža u telegrafskom prometu i mi svi znamo, da je tome uzrok, što dostava jednog telegrama traje pet do šest sati, pa i više, dok u drugim državama ne bi trajala svega ni jedan sat. Dok se u finansićskom zakonu daju Poštanskoj štedionici sva moguća ovlašćenja, dotle ne vidim nigde ovlašćenje za nabavku inventarnog materijala, koji je za p. t. t. službu od preke potrebe, pa će verovatno kao i u ranijim godinama nastupiti situacija, da na tom nedostatku kredita trpi celokupan napredak i samo održavanje službe. Imamo niz istrošenih telefonskih centrala, kojima su hitno potrebne izmene i proširenja, postoji potreba izgradnje novih telefonskih vodova, ĉiji rentabilitet je više nego osiguran, ali sve to ostaje neizvršeno, jer stegne državnog budžeta i formalizmi zakona o državnom računovodstvu sprećavaju, da se izvrši ono, što život, pa, ako hoćete, i interes državne blagajne iziskuje.

Ako igde bio bi ovde umesan i potreban jedan fond obrtnog kapitala ili fond za nabavku inventarnih predmeta, koji bi omogućavao, da se može ova struka usavršavati, kako to napredak tehnike i potrebe poslovnog sveta iziskuju. To je potrebno naroćito sada kada su prestale nabavke materijala na račun reparacija. Na žalost ova grana bila je uvijek pastorće u okviru dr-

žavnog budžeta, pogotovo od kada je podređena drugim resorima.

Ministarstvo trgovine i industrije po poslednjoj redukciji postiglo je ideal, da se može finansirati vlastitim prihodima, jer su prihodi preduzeća po struci Ministarstva trgovine i industrije veći no što je izdatak za administraciju tog resora. Mi smo čuli u Finansijskom odboru mnogo stvarnih predloga i opravdanih želja, da se rad ovog Ministarstva pojača, što je jedino moguće izgradnjom pojedinih odeljenja, koja danas oskudevaju na stručnom personalu, te nisu u stanju niti da savladaju tekuće administrativne poslove a da uopšte ne govorim o konstruktivnom organizatornom radu.

XIV INTERRESORNI OBRAČUNI

Još ima u vezi sa našim budžetom jedna stvar, koju treba ovde izneti, to su interresorni računi i obračuni. Nama svima je poznato, da pojedina državna preduzeća i ustanove, odnosno pojedina nadležstva izvršuju usluge na račun i na osnovu kredita drugih nadležstava i preduzeća. Tako dobavljaju državni rudnici ustanovama i jedinicama, koje podpadaju pod najrazličnije resore ugalj, državne šume dobavljaju šumske proizvode, željezare svoje polufabrikate i izrade, željeznice prenose robu za pojedine ustanove i u urednoj administraciji trebalo bi da se izvrši ili isplata protivvrednosti u gotovom novcu, odnosno u koliko postoji pored potraživanja i dugovanje, da se izvrši prebijanje. Medutim šta vidimo? Od kako su nastupile teškoće u pogledu finansijskog dotiranja pojedinih grana uprave i potreba krajnje kompresije rashoda, počelo se iskorišćavati kreditovanje na račun drugog resora. Šta biva posledica? Posledica je bila, da danas Ministarstvo socijalne politike duguje za dobavljene vodovodne cevi 56 miliona dinara željezari u Varešu, koja dolazi usled toga u svom radu u velike neprilike, državne željeznice imale su oko 500 miliona potraživanja prema pojedinim resorima na kraju prošle budžetske godine, koje su time ugasile, a da su željeznice raspolagale sa tim novcem, situacija bi bila znatno drukčija nego danas. Ova dugovanja čini se da su i uzrok, što radnici na državnim rudnicima ne dobivaju na vreme isplaćene nadnice.

Gospodo, iz predloženog prikaza stanja finansija ne vidi se stanje letećih dugova, koje je za prosuđivanje opšte finansijske situacije veoma važno. Isto tako bi bilo oportuno, da se ujedno sa budžetom predloži i iskaz stanja fondova po pojedinim resorima, koji su već pre nekoliko godina dostigli zamašnu sumu od preko 800 miliona dinara.

XV REZIME

Iskaz blagajničkog stanja o kretanju prihoda i rashoda državnih preduzeća za deset meseci tekuće budžetske godine zaključuje konstatacijom da je od viška

prihoda nad rashodima, koji je bio predviđen u budžetu državnih preduzeća za mesec april 1932-januar 1933 godine sa 627.5 miliona dinara u toku prošlih deset meseci ostvareno 51.3 miliona dinara ili 8.18 od sto predviđene sume. Od budžetom predviđenih prihoda preduzeća ostvarena su $\frac{3}{4}$ ili tačno 76.5 od sto, dok je od predviđenih rashoda 80 od sto stvarno utrošenih. Kod opštih prihoda administracije ostvareno je 80 od sto ili 20 od sto manje nego je predviđao budžet. Ovo znači da je sistem upravljanja državnih preduzeća takav, da nije bio u stanju, da se prilagodi izmenjenim prilikama u privrednom životu. Iz ovih cifara izlazi na dalje i to, da kompresija rashoda ovde nije išla u paralelnom srazmeru sa opadanjem prihoda, te da postoji osetan i zabrinjavajući disparitet između procenta podbacivanja prihoda i rashoda. Ako nećemo da dođemo do još većih komplikacija, moramo ovde preduzeti opsežne mere. Ova slika neće se do kraja godine moći bitno poboljšati, jer se nalazimo sada u najtežim tako zvanim mrtvim zimskim mesecima, koji pokazuju najmanje prihode, dok je režija nepromenjena. Ona sama po sebi bez naročitog komentara pruža ujedno i dovoljnu sliku o stanju naše privrede, koja se u finansijskom uspehu državnih preduzeća najbolje ogleda. Prema tome ovaj budžet bi trebao da bude najmanje za 25 od sto manji od tekućeg, ako bi prilike ostale nepromenjene. On je medutim smanjen samo za 7 od sto. Šta će nastupiti? Nastupiće još veće teškoće nego se već danas pojavljuju i zastoj u plaćanju kao i proizvoljno smanjivanje ovim zakonom odobrenih kredita, pa se moram onda pitati, da li i u koju svrhu nam je onda budžet u neostvarljivoj visini potreban. Ovo pitanje moram da postavim već zbog toga što je Ministar finansija, kada je i izradivao sadašnji predlog budžeta imao pred sobom cifre računskog zaključka za budžetsku godinu 1931/32, koje pokazuju, da je od preliminarnih 481.5 milion dinara ostvareno viškova prihoda samo 223.5 miliona dinara, pa mi je onda još manje pojmljivo, kako se je mogla uneti cifra od preko pola milijarde dinara u budžetu.

Ja sam izneo ove cifre sa željom i sa interesom, da osvetlim pojedine pozicije i stvarno stanje našeg budžeta posmatrano sa gledišta privatne privrede, koja preživljuje vrlo teške dane, a o kojoj državna administracija nažalost ne vodi uvijek onoliko računa, koliko bi se u našoj nacionalnoj državi sa pravom moglo od nje očekivati. Moja želja je da ovim napomenama doprinesem stvarnoj oceni okvira državnog budžeta i da donekle dodirnem i istaknem neka važnija pitanja, koja su u neposrednoj vezi sa javnom administracijom, državnim finansijama, politikom upravljanja državnih preduzeća i stanjem naših finansija. Ja delim potpuno mišljenje gospodina Ministra finansija o potrebi optimizma kao i mišljenje Ministra trgovine i industrije, da se moramo pouzdati u sebe, u vlastitu snagu, da moramo sprovođenjem racionalne štednje i sa udvostru-

čenim radom i naporima, da lećimo sadašnju krizu. U tom smislu treba razumeti moja izlaganja.

Meni bi bilo veoma žao, ako bi međutim problemi i pitanja, koja nam se kod rasprave državnog budžeta nameću i koja su ovde u toku diskusije istaknuta, ostala posle završene rasprave i zaključenog glasanja za državni budžet kao u ranijim godinama i ove godine nerešena i zanemarena. Ovo bi bila kardinalna pogreška. Mi se u poslednje vreme opet mnogo iscrpljujemo u raspravljajući čisto političkih pitanja i zadržavamo oči pred realnošću i nikako ne možemo da stignemo da posvetimo onu brigu rešavanju ekonomskih pitanja, koju ona zaslužuju. Obično se zadovoljavamo sa nekim palijativnim i policijskim merama, izgrađenim na brzu ruku, sa kojima pokušavamo doskočiti situaciji. Ovakav postupak nije dobar i krajnje vreme bi bilo da se privredna pitanja stave na dnevni red i prvenstveno tretiraju. To nam nalaže briga za budućnost našeg naroda, za ozdravljenje naše privrede, koje je preduslov i za sredjenje političkih prilika u zemlji. Državni budžet nije lična stvar zasluga i napora g. Ministra finansija, niti je stvar samo Kraljevske vlade, nego postaje ovom raspravom i izglasanjem pitanje prestiža sviju nas, koji se nalazimo u ovom Domu, koji smo pozvani da na ovom velikom poslu saradjujemo, jer je naš politički autoritet angažovan zato, što se ovde izglasava kao i zato, kako se vrži javna administracija, kako se upravlja i troše milijarde teško prikupljenog novca iz sviju redova našega naroda.

Gospodo, ja sam izneo razne nedostatke u najboljoj nameri, da ih merodavni krugovi kojih se tiču, čuju i da o njima povedu računa. (Opšte burno odobravanje, pljeskanje i povici: Živeo!)

Пошпиретседник др. Коста Поповић: Реч има народни посланик г. Бранко Аврамовић.

Бранко Аврамовић: Господо народни посланици, кад сам прочитао први пут реч г. Министра финансија у нашој јавности о нашем буџету, и кад сам видео, да је овај садашњи буџет предвиђен са 10 милијарди 448 милиона динара, ја сам се веома обрадовао, јер сам се надао, да ће бити она снижавања, у овом буџету која очекује наш народ, а још више сам се обрадовао, кад се паралела повукла од стране г. Министра финансија између овог предлога буџета и буџета који је важио у 1931/32 години и који је истекао 31 марта 1932 године. У тој паралели г. Министар финансија је констатовао, да се буџет за скоро 4 милијарде динара смањио према предлогу буџета, који је пред нама. Ту сам мислио, да ће заиста бити оних смањења, која наш народ очекује.

Међутим, грдно смо се превалили, кад смо у место смањења доживели, да се ипак опет предвиђа 456 милиона динара на земљарину и оних 20%, које је прошле године снижено и да наш народ види да

ми ипак водимо неку бригу и рачуна о њему и о нашем земљораднику и да увиђамо нерентабилност пољопривреде, и место да се тих 20% снижавају, односно да се задржи снижење из прошле године, они се задржавају и предвиђа се 456 милиона динара на земљарину у овом буџету.

Господо, поразно је то за нас посланике у Дунавској бановини, која је пољопривредна пар екселанс ратарска бановина, кад наши сељаци, и ја сам данас имао прилике, кад сам био код куће, да ме запитају: „Па шта ви то радите, господо, ви дозвољавате да се повишава земљарина у овим тешким временима?!“

И они т. ј. сељаци не умеју да читају буџетске цифре. Али, ако они не умеју, уме опозиција, која ће то да им протумачи. Нама посланицима из Војводине тешко је у овакој ситуацији да пред народом бранимо овакву једну ствар и да бранимо гласање за овај буџет. Ја сам данас добио тако рећи категоричан налог, да гласам против буџета и финансијскога закона који предвиђа повећање земљарине, јер само за Дунавску бановину то је предвиђено 222,344.000 динара. А то је 50% од целокупног износа. Ја нећу гарантовати за тачност ових цифара, јер сам их из бановине добио, али то је мало поразна ствар за нас из Дунавске бановине кад се вратимо кући са овога гласања.

Много се говорило и пре и сада о нерентабилности земљорадње. И кад се узму сви земљораднички дугови, који се нису ни уколико смањили и чије се питање до сада није успело потпуно решити, онда је јасно да је овај државни приход са земљарине који предвиђа Министарство финансија потпуно нереалан. Ја држим, да ће се г. Министар финансија преварити у своме очекивању, јер он неће убрати 45,000.000, ја сумњам да ће он убрати и 50%, т. ј. половину јер данас земљорадник и сељак, не да неће да плати, него не може да плати. Можда је ове године и могло да се најде нешто по амбарима што је од стране органа егзекутора остало неузето, али идуће године ја сумњам да ће се и то наћи.

Исто тако и ситни земљорадник — ми смо на прогресивном начину порезе — тај ситни земљорадник који има мало имања сразмерно је мање плаћао, него онај који има велики посед, Али онда, као што су мали поседи у врло тешкој ситуацији исто тако и велики поседи грцају од терета. Ми, господо, имамо случајева да држава сама управља приватним великим поседима, за које је Државна хипотекарна банка дала зајмове па сопственици ништа нису могли да отплаћују, као што је случај са Лађевићевим имањем у Срему. Из тога се најбоље види како подбацују и велики поседи па и угледна државна добра.

Ја жалим што г. Министар финансија није узео политички моменат код ове ситуације и што

нас из Дунавске бановине није довео пред један излазан начин да бар донекле смемо да гласамо за овакве цифре и овај буџет.

Ја, господо, сматрам да приходи у погледу земљарине неће да се остваре, јер не могу да се остваре, и зато морам гласати против овог буџета.

Пошпрејседник Др. Коста Поповић: Завршен је претрес раздела државних прихода. Сад приступамо гласању. Гласаће се седењем и устајањем. Они који прихватају овај раздео, седеће, а ко је против, устаће.

Заменик известиоца секретар Гавро Милошевић чита партију 1 предлог буџета државних прихода за 1933/34 годину по предлогу Финансијског одбора.

Пошпрејседник Др. Коста Поповић: Прима ли Скупштина прочитану партију 1 по предлогу Финансијског одбора? (Прима). Објављујем да је примљено.

За овим је Народна скупштина, гласајући о свакој појединој партији у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини седењем и устајањем примила све партије буџета предлога државних прихода за 1933/34 и то од партије 1 до партије 22 закључно.

Пошпрејседник Др. Коста Поповић: Пошто је једногласно примљено, прелазимо на претрес у појединостима Финансијскога закона уз предлог буџета за 1933/34 годину. Има реч народни посланик г. Иван Мохорић. (*Др. Иван Мохорић*: Ја сам говорио) Реч има народни посланик Тоде Лазаревић. (Није овде). Пошто није присутан, реч има народни посланик г. Фердо Шега.

Ferdo Šega: Gospodo narodni poslanici, dužan sam da vam, Gospodo, predočim u kakav težak položaj zapalo je stanovništvo gradova usled uvek novih zahteva i povišavanja raznih poreza, trošarina i taksa.

Gospodo, ja uvek apelujem da čuvamo svoje gradove, jer su naši gradovi naša prosvetna i privredna središta, oni su elementi napretka i razvitka, gradovi nas reprezentiraju pred ostalim kulturnim svetom kao napredni narod.

Gradovi su naši najjači poreski objekti, možemo mirne duše reći da gradovi uzdržavaju državu u dve trećine. U gradovima se stvara naša narodna glavница i pomoću gradova mi možemo postati finansijski i privredno slobodni i samostalni. S toga ne uništavajmo svoje gradove. Gradovi su preopterećeni porezima i stanovništvo gradova ne može više podnašati nikakav poreski teret.

Gospodo, ja ovo isnosim da to osobito čuje g. Ministar finansija, koji nemilosrdno kljaštri gradove, što će dovesti samo još do veće krize i do nepredviđenih posledica.

Danas stradaju svi: građani i činovnici, zanatlije i trgovci, a ponajviše radnici i privatni nameštenici.

Gospodo, ja se ne žacam ovde otvoreno izjaviti da je tome stradanju uveliko kriva i naša finansijska politika, koja ne vodi dosta računa o praznim džepovima građana. Gospodo, prošle godine onako hitno ovde izglasani zakoni o povišenju trošarine na električno svetlo i šećer, podvostručenje poslovnog prometa, a napose zakon o povišenju poreza na novogradnje imaće upravo nedogledno teških posledica za celokupno gradsko pučanstvo, kao i na celokupnu privredu.

Gospodo, prema ustanovljenim podacima uvezeno je u Zagreb u godini 1932 500 vagona šećera t. j. za nekih 300 vagona manje nego ranijih godina kada je uvažano oko 800 vagona godišnje. To je najvećim delom skrivilo povišenje trošarine a efekat će biti na podbacivanju trošarine. Šećer je potrebna hrana za ljudski organizam osobito kosti, a od ovih visokih trošarina kosti pucaju.

Povišenjem trošarine na električno svetlo ubiraće država nekih 10 miliona dinara u Zagrebu. Nova režija radi obračunavanja i ubiranja ove trošarine stajaće gradsku upravu kojih jedan i po do dva miliona dinara. To je ukupno nekih 12 miliona dinara novi teret na već i onako prazni džep zagrebačkog građanina.

Onako nenadano povišenje poslovnog prometa imaće posledicu da će mnoge tvrtke koje nisu mogle računati sa tim povišenjima iskazati osetni manjak u svojim bilanima, što će vrlo nepovoljno delovati na poreze. Ali gospodo, najgore će posledice proizvesti zakon o naknadnim i vanrednim kreditima, kojim je povišen dosadašnji tri postotni porez na prihod od novogradnji na 6 po sto na zgrade dovršene do konca 1932 a 12 od sto za zgrade koje se potpasti pod porez posle toga roka.

Ovom zakonskom odredbom nesmiljeno je srušeno stečeno pravo po svim predjašnjim zakonima. Na predratnom području Hrvatske bile su novogradnje potpuno oproštene od plaćanja kućarine kroz izvesno vreme, ali se plaćao opštinski namet ili prizrez.

Svi naši dosadašnji ministri finansija poštovali su prijašnjim zakonima stečena prava. Šta više oni su blagodat ovoga zakona i proširivali kasnijim odredbama finansijskog zakona tako da je tim zakonom u godini 1927/28 dano poresko oslobodjenje svim novogradnjama u Beogradu za vreme od 30 godina, a u Zagrebu radi propusta naših bivših političara samo na 20 godina, a istovremeno je ovim zakonom bilo zabranjeno opštinama ubirati od novogradnja bilo kakve namete.

Gospodo, ovim zakonom zadan je smrtni udarac gradjevnoj delatnosti najamnih stanova kako to dokazuje i pretstavka zagrebačke inženjerske komore. Za grad Zagreb znači to upravo jednu katastrofu, jer od gradjevne delatnosti živi oko 40.000 osoba, a posredno je time pogodjena gotovo cela privreda.

Pogodjen je svakako najviše onaj naš vredni radnik i zanatlija tzv. mali čovek, kako zovu našeg čestilog

sugradjanina živužeg tamo na celoj periferiji grada Zagreba. Mali čovek svojom imovinom, ali velik u svom mukotrpnom radu, velik u izvršivanju dužnosti, velik u svom istinskom domoljublju. Tome stradaocu treba zaradom pomoći, jer će njega potpuno uništiti to večno povišavanje tereta a smanjivanje zarade.

Gradjevna industrija bila je do sada ona koja je davala do sada hleba najvećem broju radnika, a ujedno je zaposlila celi obrt i veći deo trgovine. U Zagrebu će država ubirati na tome porezu nekih 40 miliona dinara; ali će zato prestajanjem gradjevne delatnosti propasti bezbroj erzistencija, a gubitak na porezu b će mnogo veći nego li brojni efekat ovog novog poreza. Uz to će biti potpuno pokolebana vera u zakone, kada se zakonom utvrđena pogodnost na izvesni rok godina ukine pre isteka toga roka.

Tom prilikom želim svratiti pozornost na bedno stanje naših penzionera. Ovi umesto prvih dana u mesecu dobivaju svoju skromnu penziju tek koncem meseca a više puta nakon mesec i više dana. Usled toga strada pojedinac kao i cele obitelji, krivnjom vlasti, koje ne vrše svoje dužnosti napose u Zagrebu.

Tražim za penzionere više ljubavi, više shvaćanja i više uvidavnosti.

Gospodo,

Ovde izjavljujem, da sam ja protiv tako visokih školarina i raznih taksa na našim sveučilištima i potpuno shvaćam rezoluciju naše sveučilišne mladosti od 16/I t. g. s kojom jednodušno i s potpunim pravom traži ukidanje školarine. Školarina neka se ukine bar za sve odlikaše, a na polovicu smanji za đake sa dobrim uspehom. U Engleskoj natječu se sičovi najbogatijih lordova, da budu oprošteni od školarine, jer je to osobita počast.

Ovakva školarina kakova je današ pretjerana je te tereti ponajviše srednji stalež i činovnike, koji su već i onako potpuno okljaštrjeni. Država je dužna dati svojoj dobroj djeci besplatnu izobrazbu. Izobrazba nije privilegija samo za bogataše.

Gospodo!

Najodlučnije se izjavljujem protiv toga, da se za pobijanje takvog đačkog pokreta poziva policija, koja provaljuje na akademsko tlo i tamo ganja našu decu.

Gospodo!

Mi valjda nismo tako naivni, da možemo tražiti od naše mladosti, da će povladivati nama i slaviti nas konzervativce, da ne rečem reakcionarce, i ovaj naš režim, mladost ima svoje pozore i svoje mladenačke ideale. Ne mislim tu braniti možda kakove kažnjive protuđržavne ispade ili poklike. Kada će jednom ta naša mladež zasjesti naše klupe onda će vidjeti realnost života, ali mi ne smijemo dozvoliti, da ih samo kažnjavamo a ne znamo i opraštati.

Konačno moram ispraviti ovde iznešenu tvrdnju, da država doprinasla najviše po pojedinom đaku u Zagrebu. Brojčano to možda stoji, ali beogradska univerza

i te kako je bile bogato snabdevena reparacijama, pa sada ne treba toliko za materijalne izdatke kao Zagreb, koji nije ništa dobio. Molim da se ne ističe ovde koji je kraj u našoj državi gde više dobio, jer bih i ja mogao predložiti i te kako teške proturačune.

Gospodo, Sve me to sili, da tražim od Kraljevske vlade da revidira sve ove navedene poreze, trošarine i takse i olakša život našem građaninu.

Поштрейседник Др. Авдо Хасанбеговић: Има реч г. др. Мирко Ивандекић.

Др. Мирко Ивандекић: Господо народни посланици, да би осигурао буџетску равнотежу г. Министар финансија, у низу мера предузео је између осталог и повишење земљарине, и то на тај начин да је §-ом 16 предложеног Финансијског закона укинуо оно олакшање на земљарину која је нормирана посебним законом од 25 марта прошле године, што у пракси значи толико, да ће нам земљарина ове године бити повишена са 20 од сто укупног њеног износа. Обзиром да је повишење земљарине једна врло крупна ствар, да она дубоко задире у интересе најширих слојева наше привредне структуре ја ћу се с вашом дозволом, да позабавим мало овим питањем. Да би могли да створимо правилан закључак по овоме питању, потребно је по мом скромном мишљењу да ово питање повишења земљарине поставимо тако, да оно буде осветљено и са политичке и са привредне стране, јер сматрам, да по овом питању могу и једни и други разлози имати утицаја. Ја ћу овде да сврстам и једне и друге разлоге, да би наша одлука по овом питању била што тачнија и што образложенија. Господо, кад се говори о политичким разлозима, било код овога конкретног, било код ма кога другог питања, то су по мом скромном мишљењу од еминентне важности политичка целисходност и опортунитет; ово су случајви кад такви политички моменти долазе у обзир, кад су по среди крупни витални интереси по државу и по нацију. Ово су случајеви обично, где треба хитно и одлучно донети решење, ово су случајеви где се обично оперише са оном познатом формулом: Салус реи публице супрема лекс есто. У овзквим случајевима, господо, често пута морају да измичу и да узмичу остали разлози испред ових политичких разлога. Мада је важно питање повишења земљарине, ма да то повишење земљарине пада тешко у овим данима на наша измучена плећа, ја сматрам да ово питање у конкретном облику, како се оно предлаже, на цифарски однос око 100 милиона динара, не може бити централни проблем нашег живота, да би код тог питања могли играти улогу политички разлози. Ово тим пре, што по мом скромном мишљењу баш из ових разлога, то повишење створило би такво расположење у најширим слојевима нашега народа, које би врло штетно утицало на нашој страни при

утврђивању политичког режима који ми овде заступамо, при утврђивању политичког курса који ми овде подупиremo. Зато по моме скромном мишљењу господо народни представници, код овога питања не могу долазити у обзир никакви политички разлози, када је реч о повишењу земљарине. Њих дакле у овом питању треба потпуно отклонити.

Ако погледамо, господо, ствар са привредне стране, и поред најбоље своје воље, ни ту не могу да нађем разлога који би могао навести за оправдање овом повишењу, Министри финансија не одступају радо од буџетских прихода. И то је природно. Оки то чине у крајњој нужди, само онда, ако су по среди какви разлози који ће их, тако рећи на то натерати.

Кад смо ми лањске године, сад ће бити година дана 25 марта, приступили снижењу земљарине, јамачно су постојали такви разлози, који су изазвали и то категорички диктовали снижење земљарине. Према томе, повишењу земљарине, по моме скромном мишљењу, могло би бити само онда места, ако би у нашој пољопривреди наступило побољшање и то у таквом сразмеру, у каквом се тражи повишење. Господо, кад се сада долази са захтевом о повишењу земљарине, оно се чини у чврстом уверењу, да је то побољшање наступило, јер иначе радило би се о једној искривљеној логици, што не могу претпоставити, кад се ради о једној крупној ствари као што је земљарина. Међутим, ко иоле познаје наше прилике, ко знаде ситуацију у каквој се наша пољопривреда налази, тај ће бити на чисто с тим, да тога побољшања у пољопривреди нашој за сада нема и о томе не може бити говора. Контигентирање стоке за извоз, господо, разне сточне болести, које су затвориле код нас у Војводини бившој у Бачкој и Банату читаве ветеринарске округе, које су нашу стоку децимирале, онемогућило је пољопривреди, да под повољним условима уновчи стоку. Наши сељаци хранили су пет и више месеци готово утовљену стоку, чекајући повољније услове, а нису могли да их сачекају. Катастрофална неродица пшенице у нашим житородним крајевима, довела је наше сељаке, пољопривреднике, у очајан положај лане после жетве. Има их, којима је родило једва толико пшенице, колико су семена бацили и то у таквом квалитету лошем, како не памти наша пољопривреда. Наша пшеница по квалитету удара до 82 кг а лањске године, пшеница једва износи по квалитету 62—64, дакле, такав квалитет, који је апсолутно непогодан за извоз, јер се тамо тражи најмање 76 кг. по квалитету.

Господо, кукуруз у нашим крајевима истина родио је обилно, али како сељак није имао ништа друго да уновчи лане, после бербе кукуруза бацио на пијак толику количину кукуруза да му је цена спала управо невероватно, за 18 и 19 динара по

метарској центи продавао се код нас кукуруз, а данас кад би требала цена кукурузу да се приближи врхунцу, данас на пољопривредној берзи цена кукуруза бележи се једва 63 динара по метарској центи. Можете замислити, кад је јесенас притегао порески шраф и то тако ригорозно као никада до сада, у каквом се стању нашао и у каквом се стању налази наш пољопривредник од кога се тражи да плаћа већу порцију но што је плаћао до сад. Све што је имао и уновчио наш сељак јесенас, то је платио да удовољи својим обавезама, да би избегао пленидбу и екзекуцију пореску, он је и своју последњу пару дао за порез. Он продаје своју стоку, продаје кукуруз у бесцење само да избегне пленидбу и екзекуцију.

А, господо, како му је било при том, то ми сви знамо, јер су то ноторне чињенице. Долазити, господо данас у оваквим приликама и тражити да се земљарина повећа, ја сматрам да се је то могло учинити само тако, јер се није имало довољно разумевања за ону патњу, у којој се наш земљорадник налази.

Говори се, господо, за тезу повишења да је цена житиу скочила и да она бележи на привредној берзи и преко 200 динара. Истина, господо, али је питање где се налази пшеница и где се налази жито? Пшеница се налази не код земљорадника, не код онога који плаћа земљарину, него се она налази данас у рукама шпекуланата и трговаца, дакле код оних људи који не плаћају порез на приход од земљишта. Флукуција у цени пољопривредних продуката апсолутно не долази у обзир кад је говор о рентабилитету пољопривреде и кад се говори о привредном стању наших земљорадника. За њега су важне, господо моја, оне цене које имају пољопривредни производи кад он жетву уноси, и кад он убира свој кукуруз, јер онда доспевају и његове обавезе, земљарина доспева 15 августа и 1 новембра, дакле, после жетве и бербе кукуруза. Неможе се дакле и овај разлог узети у прилог повећање и за његово оправдање.

Говори се, господо, да је разлог био у повољној наплати порезе, па кажу неки да би можда и ово могло служити за оправдање повећања земљарине. Истина, господо, порез је наплаћен у неким општинама и срезовима са 100% или може бити још више, али при том, господо, имамо да знамо и то да порески шраф никада није био тако ригорозно у дејству као сада. А имамо да узмемо при том и то у обзир да земљорадник плаћа порезу коју мора да плати, па може бити и за 100 од сто само због тога што својим другим обавезама услед закона о заштити земљорадника не удовољава. Знамо, господо, да је земљорадник по закону о заштити земљорадника до 20 децембра уживао

потпуно ослобођење а сада од 20 децембра мора да плаћа камате по меницама, а поред тога и дужну порезу. И питање је господо, да ли ће са наплатом и у будуће бити као до сада, ја мислим да неће. Дакле и тај разлог не може служити као оправдање. Остаје, господо, један једини разлог а то је нада да ће бити боље. Нада је господо једна фикција и ја мислим да се на фикцијама не могу базирати оваке озбиљне ствари, као што је повећање земљарине. Са каквим перспектима улазимо у будућност, хоћу да наведем само то да у моме срезу и у граду које имам част заступати, а мислим и код вас да ствар стоји исто тако, спремају се две листе: једна оних, чије су непокретнине узете под секвестар за порез што никада није чињено, а друго оних чије се покретнине продају за порезу. Шта значе листе? Значи да нема више покретнина које се могу узимати за порез. По закону има најпре да се узимају у о зир покретнине а онда некретнине, и кад ствар овако стоји, онда то значи да покретнина нема и да сада долазе на ред некретнине. То је перспектива за будућност и из овога не могу да видим да може бити наде за побољшање. Кад би било наде ми бисмо требали да будемо на врхунцу и да видимо неки знак светлости али ми се налазимо још увек у тами, ми не видимо ниче светлости да би смо могли из ове ситуације да изиђемо.

Па стога господо ни овај задњи разлог за оправдање не може да има овде места. Из свих ових разлога ја сам принуђен да гласам долуше, јер сам у владиној већини, за финансијски закон, изузев § 16, јер не предвиђа олакшице која треба да предвиђа.

Претседник др. Коста Кумануди: Има реч г. Милугин Јевтић. (Није присутан). г. Јевтић није присутан. Има реч г. др. Стеван Крафт.

Dr. Stevan Kraft: Gospodo narodni poslanici, dozvolite mi nekoliko opservacija u vezi sa odredbama §§ 46, 46a, 55 i 16, 3 predloga Finansijskog zakona. Predlog budžeta Min. fizičkog vaspitanja naroda za godinu 1933/34 predviđa pomoć Savezu sokola Kraljevine Jugoslavije u iznosu od 8 miliona dinara. § 46 predloga Finansijskog zakona da 1933/34 sadrži bliže odredbe o tome, kako će se isplaćivati taj kredit, po čijem naredenju, na osnovi čijeg predračuna rashoda i ko vrši likvidaciju izdataka iz ove pomoći. Ceneći važnost i korist ove velike institucije po telesno vaspitanje i zdravlje mladih naraštaja, ја rado prihvaćam ovu pomoć Savezu sokola Kraljevine Jugoslavije, pod uslovima § 46 Finansijskog zakona, kao što odobravam i pomoć koja je ovim budžetom data raznim vatrogasnim, streljačkim i sportskim društvima.

No, gospodo narodni poslanici, Soko Kraljevine Jugoslavije imade još jedan drugi značaj, on imade sem telesnog vaspitanja i zdravstvenog jačanja i još druge

zadatke i vaspitne ciljeve. Jugoslovenski soko je po prirodi stvari slovenska institucija, on vaspitava svoje članove, a naročito mladi naraštaj u slovenskom duhu, i to ne samo u čisto jugoslovenskom, nego prirodno i razumljivo i u duhu sveslovenskom u duhu „Sveslovenske zajednice“, u duhu bratstva svih slovenskih naroda kako to svedoči ne samo tradicija i praksa Sokola, nego i zavet što ga polazu članovi Sokola.

Претседник др. Коста Кумануди: Gospodine poslanice, ја vas molim da govorite o Finansijskom zakonu.

Dr. Stevan Kraft: Ја govorim o §§ 46, 46a 55 17 i 16, t. 3 Finansijskog zakona.

Претседник др. Коста Кумануди: Ја vas molim da citirate sve paragrafe o kojima ćete govoriti.

Dr. Stevan Kraft: Ја sam citirao paragrafe.

Protiv toga gospodo narodni poslanici, mi sa gledišta nemačke nacionalne manjine u ovoj državi nemamo ništa i ne možemo imati dok sve to ostane u granicama prirodne, nacionalne i rasne opredeljenosti, niti to išta menja na našoj pripravnosti, da glasamo predviđenu budžetom pomoć Sokolu Kraljevine Jugoslavije. Mi taj slovenski karakter i smer rada Sokola nalazimo prirodnim toliko isto, koliko sam jugoslovenski rad Sokola, njegovo vaspitanje članova i mladeži u duhu potpune solidarnosti, bratstva i jedinstva Srba, Hrvata i Slovenaca, prepuštajući načelno samim Jugoslovenima da shvataju to jedinstvo kao integraciju ili kao sintezu.

Ali je, gospodo, isto toliko jasne i nepobitno da mi nemački građani ove zemlje po prirodi stvari ne spadamo i ne možemo spadati u to nacionalno i rasno opredeljeno kolo, ni u smislu sveslovenske bratske zajednice, ni u smislu jugoslovenskog narodnog jedinstva, јер nismo Sloveni, već posebna etnička individualnost drugoga nacionalnoga obeležja, drugoga jezika i druge kulture, koja je u ovoj zemlji priznata kao ravnopravna i zaštićena u svojoj nacionalnoj, jezičnoj i prosvetnoj biti i domaćim našim zakonima i međunarodnim ugovorima. Koliko god smo svesni, gospodo narodni poslanici, i stalno vodimo računa da kao manjinska etnička grupa živimo u slovenskoj državi i da u njoj trebamo i moramo da obezbedimo nacionalno-prosvetni opstanak i razvitak svoj, koliko god želimo i uzvraćamo bratstvo jugoslovenskom narodu u smislu građanske solidarnosti, u smislu zajedničkoga rada, zajedničke borbe i zajedničkih žrtava za slobodu i napredak države i njenih građana, u smislu humanosti i opšteg kulturnog progressa, u smislu mira i prijateljstva medju narodima, toliko isto tražimo, želimo i molimo u interesu toga bratstva i prijateljstva, u interesu integralnog prikupljanja svih snaga na konstruktivnoj saradnji na sredenju, jačanju i blagostanju ove zemlje, da se prirodne granice i prirodni i potrebni obziri između nacionalne jugoslovenske i naše manjinske nemačke narodne zajednice ne remete, ne brišu i ne poništavaju ni putem

uprave, ni putem zakonodavstva. Iskrena, opšte priznata lojalnost naše nemačke narodne manjine zavredila je nakon 14 godina lojalno susretanje i na drugoj strani, i samo takvim susretanjem, moći će se očuvati i vratiti opet uzdrmano poverenje i vera kod nekoliko stotina hiljada nemačkih naših građana, da i njima ova država, njena Vlada i uprava dobro hoće, da će im obezbediti građansku ravnopravnost, političku, privrednu i socijalnu, ne samo formalno, strpljivim paragrafima, nego i materijalno, u stvarnosti naše uprave i javnog života i da će tako i oni u toj zemlji naći slobodan i obezbeđen nacionalno-prosvetni svoj opstanak i razvitak.

Ja mislim, da je već vreme, da se konačno uvidi, da očuvanje i primena tih prirodnih granica i obzira prema nacionalnim manjinama pretstavlja jedan važan politički interes same države, pa ukazujući na to, ja molim nadležne, neka ne liše dubljeg opravdanja jednu skroz dobronamernu i po državne interese pozitivnu i korisnu politiku, kakovu su kroz 14 godina sprovodili dosadnji politički predstavnici njemačke nacionalne manjine.

U tom smislu i sa tim pobudama ja se ograđujem protiv svakog ekstenzivnog tumačenja i primene načela narodnog jedinstva Jugoslovena na njemačku našu narodnu manjinu, koja po prirodi stvari ostaje izvan domašaja toga načela, isto tako i protiv sistematskog i više manje prinudnog proširivanja po bitnosti svojoj slovenskih institucija i udruženja na našu narodnu manjinu i njene pripadnike. Osobito žalim preneбреgavanje tih prirodnih granica i nužnih obzira na polju prosvetno-školskom. Ako i gde, onda su rečeni obziri tu na mestu, jer prosvetno-školska pitanja predstavljaju najosetljiviju tačku u odnosima različitih etničkih individualnosti u jednoj zemlji i o njihovom sretnom i zadovoljavajućem rešenju zavisi u prvom redu konačni značaj i efekat odnosa ne samo između manjine i većine, nego i dvih narodnih i prosvetnih zajednica kao takovih.

Pretsednik Dr. Kosta Kumanudi: Ja vas ponovo pozivam da govorite o finansijskom zakonu, jer sam imao prava što sam vas već opomenuo, jer vi govorite o manjinama. Manjine nisu na dnevnom redu.

Stevan Kraft: Gospodine Predsedniče, manjine postoje i njih tangira zakonodavstvo i uprava zemlje i sa obzirom na to što sam bio bolestan mnogo dana i što nisam dospeo da ove svoje nužne opaske učinim prilikom drugih delova ove debate, ja molim...

Pretsednik Dr. Kosta Kumanudi: Ja sam vam dao preko reda reč i ne mogu dopustiti da o čemu drugom govorite nego o finansijskom zakonu.

Dr. Stevan Kraft (nastavlja): Ja žalim jer pretres finansijskog zakona spada u pretres budžeta i poznat je uzus parlamentarni da je pretres budžeta jedna politička debata i da u tome pretresu u koliko odredbe § 46, 55 i 16 dodiruju bitne interese....

Pretsednik Dr. Kosta Kumanudi: Ti paragrafi nemaju nikakve veze sa narodnosnim manjinama. Ja vas ponovo opominjem da govorite samo o finansijskom zakonu. Parlamentarni je uzus da se u generalnoj debati govori o političkim pitanjima, a ne u specijalnoj.

Dr. Stevan Kraft (nastavlja): Ja sam pokušao da u generalnoj debati te opaske iznesem, ali pošto je vreme isteklo, nisam imao mogućnosti da iznesem razna gledišta, a mislio sam da to što sam hteo u ovoj diskusiji da iznesem da je to od interesa i od važnosti i za vas, gospodo kolege. Medjutim ako je Narodna skupština drugog mišljenja i ako njen Predsednik ne želi da mi dozvoli da završim svoj govor, zašta bi mi trebalo četvrt sata, ja odustajem od reči.

Pretsednik Dr. Kosta Kumanudi: Nije da ne želim, nego ste dužni da se kao i ostali poslanici držite Poslovnika i dnevnog reda. Vi ste imali prilike da izložite svoje ideje, pošto ste u generalnoj debati za ovaj budžet već uzeli reč i govorili, i to imali ste pravo da govorite pola časa, a vaš je govor medjutim trajao preko jednog časa, pored svih opomena predsedavajućeg g. Karla Kovačevića, ga poštujuete propise skupštinskog Poslovnika.

Izvolite završiti vaš govor.

Dr. Stevan Kraft (nastavlja): Žalim, da je kod donošenja školskih zakona pri statuiranju vaspitanja učenika u duhu nacionalnog jedinstva kao prvog i glavnog zadatka nastave propušteno, da se izričito stave potrebna ograničenja u pogledu narodnih manjina, jer bi se time predupredila i sprečila kriva tumačenja i samovoljni postupci prosvetne uprave. Ne zna se od danas na sutra što jeste i što nije, hoće li jedna nemačka škola ili nemačko odeljenje ili i cela jedna kategorija škola sutra još da postoji ili ne, hoće li još imati nemačke nastavnike, ili će svi od reda biti premešteni, a na njihova mesta postavljeni takovi, koji i ne znaju i ne razumeju nemački, dok desetine nemačkih nastavničkih kandidata čekaju nameštenje, a desetine nastavnika Nemaca rade, na nenemačkim školama. — Protiv toga sistematskog postavljanja i školskih nadzornika i školskih upravitelja i nastavnika, koji ne vladaju nemačkim jezikom na nemačkim manjinskim školama, ja protestujem i u interesu škole i nastave i u interesu dobrih i zdravih odnosa, poverenja i prijateljstva među nacionalno-prosvetnim zajednicama naša dva naroda.

Ja smatram svojom neotklonivom dužnošću, da pred Narodnom skupštinom ponovno uložim najozbiljniji protest protiv uvođenja Sokola u naše nemačke manjinske škole. — Čast, priznanje i pomoć Sokolu u prirodnoj domeni njegovoga vaspitnog rada, ali niti on može imati kakovog posla sa nemačkim našim školama, niti naše škole sa njime. — Ja govorim kao iskren prijatelj ne samo osetljivih političkih interesa države, nego i samog Sokola. Ja sam na delu pokazao, da nemam nikakvih predrasuda proti njemu, pa se nadam da neću biti krivo shvaćen, — ovde doista vredi ona

stara: „Clara pacta boni amici“. I zato moram, gospodo, da stavim kritičnu opasku i § 46a, koji je uneo u predlog Finansijskog zakona Finansijski odbor i stavu 17 § 55 toga predloga, koji je stav isto tako unešen po Finansijskom odboru. — Tim bi se odredbama članovima sokolskih organizacija dalo prvenstvo pri primanju u državnu i saobraćajnu službu i na rad u državnim i banovinskim preduzećima i uvela bi se u službenim listovima državnih i saobraćajnih činovnika naročita kvalifikacija i ocena prema njihovom radu u Sokolu. — Ja tome povlašćivanju jednoga reda građana, ne želim da prigovorim sa gledišta narodne većine, jer se ne osećam na to pozvan. — Ja to nisam nikako učinio ni u mome govoru u generalnoj debati budžetskoj, kako je to pogrešno anticipirao uvaženi drug g. Dr. Bogdan Vidović, jer tom prilikom nisam dospeo da govorim o tom predmetu. Ali na ovom mestu moram po dužnosti da utvrdim, da bi uzakonjenje ove povlastice u pogledu na nacionalne manjine obzirom na efekat, koji bi ta zakonska odredba imala, značila, ne samo ugrožavanje građanske ravnopravnosti, nego upravo povredu političke, privredne i socijalne ravnopravnosti građana iz redova nacionalnih manjina i da bi pretstavljala jednu od onih metoda, koje i najlojalnijoj manjini daju osećaj, da u nacionalnom svome životu nije obezbedjena, da je u slobodi nacionalnog i prosvetnog opredeljivanja, ispovedanja i življenja ugrožena. — Ako se, gospodo narodni poslanici, samo na jedan čas postavite u naš položaj, ako zamislite situaciju obrnutu, vi ćete me bez svake dvojbe razumeti i po onom najopćenitijem moralnom pravilu, da ne treba drugome pričiniti i od drugoga tražiti ono, što ne bi želeli da se vama učini i od vas traži, vi ćete iz postavljenih premisa povući pravilan zaključak.

Ja se radujem i odajem čast vodstvu Sokola, što se je ono samo ogradilo od unošenja tih odredaba u Finansijski zakon, jer one sigurno ne bi bile od koristi ni za unutarnji sastav ni za visoki moral Sokola, a prikazale bi rad i ciljeve Sokola i unutar zemlje i vanje u krivom svetlu. — Nadam se da će, povodom ove svakog poštovanja vredne inicijative, ispasti iz Finansijskog zakona ne samo § 46a, nego i § 55 stav 17, a time otpasti i zamerke, koje sam po dužnosti i u najboljoj nameri kao pretstavnik jedne narodne manjine morao da stavim.

Želim jedino još, da Kraljevska vlada po izjavu gospodina Ministra finansija ne odustaje od toga da zemloradničkom narodu dokine, odnosno ne obnovi olakšicu 20 od sto sniženja ukupnog zaduženja zemljoradnika za godinu 1933, a pošto nisu privredne prilike zemljoradnika postale od lane na bolje, nego gore; narod taj teret neće moći snositi, ja neću moći glasati za Finansijski zakon.

Председник др. Коста Кумануди: Реч има народни посланик г. Милован Лазаревић.

Милован Лазаревић: Господо, за последњих

10 година, а нарочито за ову последњу рачунску годину, запажа се стална тежиња да се Финансијски закон прави на парче, без икаквог смишљеног рада и неког система финансијског. Убацују се у Финансијски закон ствари да би се подмирили појединачни и лични интереси, који у администрацији праве хаос и стварају нередовно и нездраво финансијско стање.

Не сме се допуштати и даље, да се појединачна питања која су ствар специјалних закона, убацују довољно непроучена и непроцењена у Финансијски закон, са тим методама треба једном престати у општем интересу, који мора бити важнији од појединачних интереса.

Овакве се ствари на парче, скоро свакодневно убацују и у овај Финансијски законски предлог, што не би смело бити.

Такав начин, господо, није смишљен. Он не може завести ред у државној администрацији који је преко потребан, ни постићи какав успех у финансијској политици која се жели да спроводи. Ове напомене ја сам, господо, учинио у најбољој намери, скретајући тиме пажњу и господину Министру и Финансијском одбору, као и свој осталој господи народним посланицима, желећи да се са оваквим штетним методама једном престане. Мора се господо, тежити да се опште потребе заштите и уздигну над свима појединачним интересима. (Министар финансија Милорад Ђорђевић: Потпуно умесно.)

Ја мислим господо, даће и г. Министар и ви примити озбиљно ове моје напомене.

Даље, господо, ја морам да учиним једну напомену друге врсте која је у вези са овим законом финансијским. У последње време, а нарочито последњих неколико дана, наша је јавност у земљи у великој мери заинтересована једним питањем, а земљораднички народ на селу том вешћу забринут. То је питање враћања порезе од 20 од сто која је смањена прошле године специјалним законом о непосредном порезу. Тај порез који је у прошлој години био смањен г. Министар финансија жели да поново врати овим финансијским законом за ову годину на меру на којој смо били прошле године када смо буџет доносили. Ја верујем, г. Министар финансија строго пази да расходе државне подмири и да потребу коју он предвиђа овим буџетом подмири. То је, у осталом, господо, и дужност једног Министра финансија који озбиљно води рачуна да се буџет који он са Народном скупштином даје земљи, и реализује. На то се не би могла учинити никаква замерка. Али има, господо, једна ствар о којој тако исто г. Министар финансија, Финансијски одбор, затим и Народна скупштина морају да воде рачуна, а то је: да ли је могуће такво оптерећење у ово време, када је беда и сиромаштина захватила целу земљу, када је народ у толикој мери финан-

сијски исцрпљен, да ли он, господо, може то платити. То је тако исто чињеница о којој мора да се води рачуна. Није само дужност водити рачуна о томе, да се створе приходи да би се подмирили расходи земаљски, него се мора гледати и финансијска моћ нашега народа у чије име овде решавамо. Ја тврдим, господо, да у овоме добу једне страховите кризе, која је притисла нашу земљу, која је исцрпла и последњи финансијски остатак код нашега народа, која и село и варош забрињава за сутрашњицу, он не може овај намет платити, ја сам с тога господо као и ви, а ја мислим да погађам и ваше жеље, убеђен да се ово што г. Министар финансија мисли да спроведе, спровести не може, да ће то бити само мртво слово на хартији. Забуна је господо, једна била и ја се надам да ће наш г. Министар финансија ту забуну расветлити. Забуна је била у томе да се жели и да г. Министар хоће да финансијским законом врати онај порез који је специјалним законом био смањен, да га сада поново врати.

С обзиром на тешко стање код земљорадника, дужност би била г. Министра да пре финансијског закона, схваћајући данашње тешко економско и финансијско стање у земљи, поднесе Народној скупштини измене закона о непосредном порезу, да се она одредба, којом смо ми прошле године снизили порез на земљарину са 20 од сто, да се та одредба продужи и за ову годину. Јер, ова година господо, и економски и финансијски гора је него што је била она пред њом. Свет ће, господо, питати, он нас неће моћи да разуме, он ће нас питати: За Бога, где ви стекосте то уверење да је економско и финансијско стање код земљорадника данас боље него што је било прошле године, кад сте нам ту порезу смањили? И ја мислим да су они у пуном праву. Ја апелујем и на вас, а држим да ће то примити и г. Министар да се ова ствар на један начин ликвидира и погрешка исправи, а земљорадник поштеди нових намета. Ја мислим да је пут да се закон о непосредном порезу где смо прошле године смањили за 20 од сто, да то снижење продужимо и за ову годину у нади да ће она идућа 1934 година бити боља но што је ова. Па ако буде боља, г. Министру неће ништа сметати да тражи да му се ради подмирења државних потреба опет врати ова сума, па ако би потреба захтевала и већа, али онда када буде већа економска и финансијска моћ самога народа. Овако нас, господо, нико не разуме. С тога бих ја желео, пре него што приступимо гласању по овом питању, ради обавештења наше јавности у земљи и ради умирења онога народа на селу, да г. Министар изјави на који начин он налази и мисли да ово питање треба ликвидирати и да водимо рачуна о економској моћи самога нашег народа.

Ја сам, господо, желео да учиним ову напомену у уверењу да и сам г. Министар увиђа тешкоће у којима се налази сељачки свет и да ће гледати да, према могућности, уради оно што је данас једино могуће. (Пљескање и живо одобравање).

Претседник Др. Коста Кумануди: Има реч г. Алија Селмановић.

Алија Селмановић: Господо народни посланици, ја сам хтео да проговорим неколико речи о нашим монополима, ма да ми изгледа да то значи млатити празну сламу, јер сам уверен да неће бити никакве вајде.

Са политиком наших монопола ја нисам задовољан. Наша монополска политика погрешна је у многим правцу, због тога и приходи подбацују. Мени се чини, да је монополска управа лишена стручних лица и да су са монополисањем дувана, соли и осталог чиновници монополских управа, већим делом, монополисали и своје положаје.

У питању садње дувана имао сам једно искуство, да не верујем у разлоге који се наводе од стране меродавних фактора у правцу ограничења садње. Кад сам прошле године радио на томе речено ми је да на светским пијацама подбацује продаја дувана у опште и да наша држава као и друге из горе наведених разлога морају садњу дувана што више ограничити; наводили су се примери са Бугарском, Грчком и Турском. Међутим, ја могу да кажем ове године је Бугарска продала дувана за једну милијарду и 100 милиона лева иностранству.

Што наш дуван нема прође, не лежи разлог ни у његовом квалитету ни у смањивању потрошње у свету, него лежи у рђавој трговачкој политици наших монополских управа.

Оне би требале да преко стручних лица створе везе са пијацом и за овај наш извоз направе пропаганду. Код нас у земљи дуван је уопште скуп, скуп је несразмерно на штету унутрашње потрошње.

Куловна моћ наших потрошача и иначе је пала, док монополски артикли стоје на скали високих цјена. Кад те цјене, које су нам свима познате, сравнимо са квалитетом дувана који пушимо, онда долазимо до немогућих закључака. Какве су последице од тога? Потрошач не може да купи монополски дуван и купује од шверцера. Кад би држава куповала од произвођача дуван скупље него што га данас купује, а продавала ниже, постигла би се два циља; да се онемогући шверц и смање издаци за органе финансијске контроле, а на другој страни повећала би се потрошња свих дуванских продуката у дуванској режији. То је толико јасно за сваког лајика, да се ја чудим да те просте чињенице не могу да схвате монополски стручњаци.

Што се тиче буџетских ствари ја сам за то, да се удари трошарина на вино и на ракију. Пово-

дом тога предлога прошле године, вођена је борба као на фронту. Међутим, да је ударен порез на вино и на ракију, постигао би се финансијски ефекат.

Ја сам потпуно уверен да г. Министар финансија улаже све силе за побољшање наших финансија, те изјављујем да ћу гласати за овај буџет.

Претседник др. Носта Кумануди: Листа говорника је закључена. Завршен је и последњи раздео. Ја ћу стога данашњу седницу закључити, а идућу заказати са следећим дневним редом:

1- Наставак претреса у појединостима и ко-

нчно гласање о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за буџетску 1933/34 годину.

2- Претрес извештаја Одбора за проучавање законског предлога о споразуму и аранжману о организацији Бердапског сервиса.

Наредна седница одржаће се сутра у 9.30 часова. Као што сте чули, гласаће се и о финансијском закону и коначно о предлогу буџета. Данашњу седницу закључујем.

(Седница је закључена у 22.50 часова).

1- Наставак претреса у појединостима и ко-
нчно гласање о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за буџетску 1933/34 годину.

2- Претрес извештаја Одбора за проучавање законског предлога о споразуму и аранжману о организацији Бердапског сервиса.

Наредна седница одржаће се сутра у 9.30 часова. Као што сте чули, гласаће се и о финансијском закону и коначно о предлогу буџета. Данашњу седницу закључујем.

(Седница је закључена у 22.50 часова).

1- Наставак претреса у појединостима и ко-
нчно гласање о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за буџетску 1933/34 годину.

нчно гласање о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за буџетску 1933/34 годину.

2- Претрес извештаја Одбора за проучавање законског предлога о споразуму и аранжману о организацији Бердапског сервиса.

Наредна седница одржаће се сутра у 9.30 часова. Као што сте чули, гласаће се и о финансијском закону и коначно о предлогу буџета. Данашњу седницу закључујем.

(Седница је закључена у 22.50 часова).

1- Наставак претреса у појединостима и ко-
нчно гласање о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за буџетску 1933/34 годину.

2- Претрес извештаја Одбора за проучавање законског предлога о споразуму и аранжману о организацији Бердапског сервиса.

Наредна седница одржаће се сутра у 9.30 часова. Као што сте чули, гласаће се и о финансијском закону и коначно о предлогу буџета. Данашњу седницу закључујем.

(Седница је закључена у 22.50 часова).

1- Наставак претреса у појединостима и ко-
нчно гласање о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за буџетску 1933/34 годину.

2- Претрес извештаја Одбора за проучавање законског предлога о споразуму и аранжману о организацији Бердапског сервиса.

Наредна седница одржаће се сутра у 9.30 часова. Као што сте чули, гласаће се и о финансијском закону и коначно о предлогу буџета. Данашњу седницу закључујем.

(Седница је закључена у 22.50 часова).

1- Наставак претреса у појединостима и ко-
нчно гласање о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за буџетску 1933/34 годину.